

**PRÁVO INFORMAČNÝCH
A KOMUNIKAČNÝCH
TECHNOLÓGIÍ**

PRÁVO INFORMAČNÝCH Á KOMUNIKAČNÝCH TECHNOLÓGIÍ

**DANIELA GREGUŠOVÁ - ANTON DULAK -
MIROSLAV CHLIPALA - BORIS SUSKO**

**SLOVENSKÁ TECHNICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
2005**

PREDHovor	1
1 ZÁKLADY PRÁVA	3
1.1 K POJMU „PRÁVO“	3
1.2 PRÁVNA GEOGRAFIA	5
1.3 PRÁVNE NORMY	6
1.4 PLATNOSŤ A ÚČINNOSŤ PRÁVNEJ NORMY	10
1.5 DRUHY PRÁVNÝCH NORIEM	13
1.6 HIERARCHIA PRÁVNÝCH NORIEM	14
1.7 PRIMÁRNE A SEKUNDÁRNE NORMY	15
1.8 VŠEOBECNÉ A ŠPECIÁLNE NORMY	15
1.9 KOGENTNÉ A DISPOZITÍVNE NORMY	16
1.10 ŠTRUKTÚRA PRÁVNEHO SYSTÉMU	17
1.11 VEREJNÉ A SÚKROMNÉ PRÁVO	17
1.12 ODVETVIA PRÁVA	18
1.13 HMOTNÉ A PROCESNÉ PRÁVO	20
1.14 VNÚTROŠTÁTNE A MEDZINÁRODNÉ PRÁVO	21
1.15 EURÓPSKE PRÁVO	22
2 REALIZÁCIA PRÁVA	25
2.1 PRÁVNE SKUTOČNOSTI A ICH NÁSLEDKY	25
2.2 PRÁVNE ÚKONY	26
2.3 PRÁVNE NÁSLEDKY PREJAVENEJ VÔLE	27
2.4 TYPY A DRUHY PRÁVNÝCH ÚKONOV	28
2.5 NÁLEŽITOSTI PRÁVNÝCH ÚKONOV	28
2.6 NÁLEŽITOSTI SUBJEKTU OSOBY	29
2.7 NÁLEŽITOSTI VÔLE	29
2.8 NÁLEŽITOSTI PREJAVU	30
2.9 NÁLEŽITOSTI POMERU VÔLE A PREJAVU	30
2.10 NÁLEŽITOSTI PREDMETU	30
2.11 OBSAH PRÁVNEHO ÚKONU	31
2.12 PRÁVNE NÁSLEDKY VADNOSTI PRÁVNÝCH ÚKONOV	31
2.13 PROTIPRÁVNE ÚKONY	33
2.14 VYTvoreNIE VECI ALEBO DIELA	33
2.15 KONŠTITUTÍVNE ROZHODNUTIA ORGÁNU VEREJNEJ MOCI	34
2.16 ÚDALOSTI A PROTIPRÁVNE STAVY	34
2.17 PRÁVNE DOMNIEHKY A FIKCIE	34
2.18 PRÁVNA ZODPOVEDNOSŤ	35
2.19 SUBJEKTY PRÁVNEHO VZŤAHU	36

3	INFORMATIZÁCIA SPOLOČNOSTI V SLOVENSKEJ REPUBLIKE	39
3.1	ŠTÁTNA POLITIKA ROZVOJA INFORMAČNEJ SPOLOČNOSTI V SR	39
3.2	INFORMATIZÁCIA VO VZDELÁVANÍ	41
4	INFORMÁCIA A INFORMAČNÝ SYSTÉM.....	47
4.1	OCHRANA VYBRANÝCH DRUHOV INFORMÁCIÍ	47
4.2	OCHRANA INFORMÁCIÍ V TRESTNOM ZÁKONE.....	49
4.3	ZÁKON Č. 211/2000 Z.Z. O SLOBODNOM PRÍSTUPE K INFORMÁCIÁM.....	50
4.4	ZÁKON Č. 261/1995 Z.Z. O ŠTÁTOM INFORMAČNOM SYSTÉME.....	52
4.5	ZÁK. Č. 215/2004 Z.Z. O OCHRANE UTAJOVANÝCH SKUTOČNOSTÍ A O ZMENE A DOPLNENÍ NIEKTORÝCH ZÁKONOV	53
5	PRÁVO DUŠEVNÉHO VLASTNÍCTVA - VYBRANÉ PROBLÉMY	57
5.1	PRÁVO PRIEMYSELNÉHO VLASTNÍCTVA	59
6	PRÁVNÁ OCHRANA POČÍTAČOVÝCH PROGRAMOV.....	67
6.1	POČÍTAČOVÝ PROGRAM AKO PREDMET AUTORSKO-PRÁVNEJ OCHRANY	67
6.2	VÝVOJ PRÁVNEJ OCHRANY POČÍTAČOVÝCH PROGRAMOV	67
6.3	PRÁVO POUŽIŤ POČÍTAČOVÝ PROGRAM.....	69
6.4	DUALIZMUS OSOBNOSTNÝCH PRÁV A MAJETKOVÝCH PRÁV	70
6.5	VYMEDZENIE POJMU POČÍTAČOVÝ PROGRAM V AUTORSKOM ZÁKONE	71
6.6	ROZMNOŽOVANIE A ÚPRAVA POČÍTAČOVÉHO PROGRAMU	71
6.7	POČÍTAČOVÝ PROGRAM VYTVORENÝ AKO SPOLOČNÉ DIELO	72
6.8	POČÍTAČOVÝ PROGRAM AKO ZAMESTNANECKÉ DIELO	73
6.9	OCHRANA AUTORA POČÍTAČOVÉHO PROGRAMU	74
6.10	POČÍTAČOVÝ PROGRAM V OBCHODNÝCH ZÁVÄZKOVÝCH VZŤAHOCH	76
6.11	IDENTIFIKÁCIA NAJČASTEJŠÍCH PROBLÉMOV ZMLUVNÝCH DOKUMENTOV TÝKAJÚCICH SA POČÍTAČOVÝCH PROGRAMOV	77
6.12	SOFTVÉR ALEBO POČÍTAČOVÝ PROGRAM.....	79
6.13	ZÁKLADNÉ TYPY SOFTVÉRU	79
7	LICENČNÉ ZMLUVY.....	81
7.1	VŠEOBECNÁ CHARAKTERISTIKA LICENČNEJ ZMLUVY	81
8	INTERNET	93
8.1	ORGANIZAČNÁ ŠTRUKTÚRA INTERNETU	93
8.2	PRÁVNE POSTAVENIE INTERNETU	94
8.3	VÝHODY INTERNETU	94
8.4	ŠKODLIVÝ A PROTIZÁKONNÝ OBSAH NA INTERNETE	95
9	DOMÉNY A DOMÉNOVÉ MENÁ.....	97
9.1	TECHNICKÁ PODSTATA DOMÉNOVÝCH MIEN.....	97
9.2	GENERICKÉ DOMÉNY.....	98
9.3	NÁRODNÉ DOMÉNY	99
9.4	REGISTRACIADOMENDRUHEJUROVNEPRECC.TLD.SK.....	99
9.5	POSTUP REGISTRÁCIE	100
9.6	PRAVIDLÁ PRI VÝBERE DOMÉNY DRUHEJ ÚROVNE	101
9.7	MEDZINÁRODNÉ ASPEKTY DOMÉNOVÝCH MIEN	102
9.8	MEMORANDUM O POROZUMENÍ	102

9.9	SVETOVÁ ORGANIZÁCIA DUŠEVNÉHO VLASTNÍCTVA - PRVÝ PROCES O DOMÉNOVÝCH MENÁCH (1998 -1999)	103
9.10	SVETOVÁ ORGANIZÁCIA DUŠEVNÉHO VLASTNÍCTVA - DRUHÝ PROCES O DOMÉNOVÝCH MENÁCH (2000 - 2001).....	104
10	ELEKTRONICKÉ KOMUNIKÁCIE.....	107
10.1	DÔVODY PRIJATIA NOVÉHO ZÁKONA O ELEKTRONICKÝCH KOMUNIKÁCIÁCH.....	108
10.2	CHARAKTERISTIKA ZÁKONA O ELEKTRONICKÝCH KOMUNIKÁCIÁCH.....	109
10.3	VYMEDZENIE NIEKTORÝCH POJMOV V ZÁKONE O ELEKTRONICKÝCH KOMUNIKÁCIÁCH.....	110
10.4	PÔSOBNOSŤ ORGÁNOV ŠTÁTNEJ SPRÁVY V OBLASTI ELEKTRONICKÝCH KOMUNIKÁCIÍ	110
10.5	ELEKTRONICKÉ KOMUNIKAČNÉ SIETE A SLUŽBY	111
10.6	POSKYTOVANIE SIETÍ A SLUŽIEB	113
10.7	ZMLUVA O PRIPOJENÍ	114
10.8	OCHRANA SÚKROMIA, ÚDAJOV A OBCHODNÉ TAJOMSTVO	116
10.9	SPRÁVNE DELIKTY	116
11	ELEKTRONICKÝ OBCHOD.....	117
11.1	ELEKTRONICKÝ OBCHOD VERSUS KLASICKÝ OBCHOD	117
11.2	VYMEDZENIE POJMU ELEKTRONICKÝ OBCHOD	118
11.3	VYMEDZENIE POJMU ELEKTRONICKÝ OBCHOD Z HĽADISKA PRÁVA	119
11.4	ELEKTRONICKÝ OBCHOD (TRADIČNÝ).....]	119
11.5	ELEKTRONICKÝ OBCHOD V PROSTREDÍ INTERNETU	119
11.6	SMERNICA EÚ O ELEKTRONICKOM OBCHODE	120
11.7	POJMY VYMEDZENÉ V SMERNICI O ELEKTRONICKOM OBCHODE	121
11.8	ZÁK. NR SR Č. 22/2004 Z.Z. O ELEKTRONICKOM OBCHODE.....	122
12	ELEKTRONICKÝ PODPIS	135
12.1	ZÁK. Č. 215/2002 Z.Z. O ELEKTRONICKOM PODPISE A O ZMENE A DOPLNENÍ NIEKTORÝCH ZÁKONOV	135
13	OCHRANA OSOBNÝCH ÚDAJOV	149
13.1	OCHRANA OSOBNOSTI	149
13.2	OCHRANA OSOBNÝCH ÚDAJOV V ĎALŠÍCH PRÁVNÝCH PREDPISOCH SLOVENSKEJ REPUBLIKY	178
13.3	K NIEKTORÝM (VYBRANÝM) USTANOVENIAM ZÁKONA O OCHRANE OSOBNÝCH ÚDAJOV	181
	POUŽITÁ LITERATÚRA	185

PREDHOVOR

Súčasná informačná spoločnosť, ktorá je charakterizovaná rozvojom moderných počítačov, informačných technológií, komunikačných uzlov a sietí, podstatnou mierou ovplyvňuje rozvoj vedy a vzdelávania. Nové informačné technológie a ich neustály rozvoj a využívanie v živote spoločnosti sa stali predmetom, ktorý je výsledkom vlastnej tvorivej duševnej činnosti jeho tvorcov, ich duševným vlastníctvom a zároveň výstupom vedecko-technického výskumu, ktorý charakterizuje úroveň vedeckého výskumu univerzít, organizácií a veľkých firiem. Stáva sa tak národným majetkom štátov, v ktorých sa takémuto výskumu a vzdelávaniu venuje pozornosť. Je preto prirodzené, že takéto výsledky treba účinne ochraňovať tak na národnej ako aj na medzinárodnej úrovni.

Rozvoj výpočtovej techniky a jej využívanie v každej oblasti spoločenského života zaznamenal aj na Slovensku nebývalý rast. Aj preto je významnou úlohou v oblasti legislatívy úprava novovznikajúcich právnych vzťahov v oblasti nových technológií, najmä pri využívaní elektronických komunikácií, vrátane Internetu so zameraním na komerčnú oblasť. Kybernetický priestor sa tak stáva priestorom ekonomickým so spoločenskými, sociálnymi a kultúrnymi charakteristikami. Špecifická forma obchodovania prostredníctvom nových technológií prináša špecifické právne problémy ako aj nové právne vzťahy, na ktoré musí právna veda reagovať.

S elektronickým obchodovaním úzko súvisí aj používanie elektronického podpisu pri uzatváraní kontraktov, pri styku s finančnými inštitúciami ale i vo vzťahu s orgánmi štátnej správy a inými orgánmi verejnej moci. Počítačové siete sú priestorom na výmenu informácií týkajúcich sa fyzických osôb, ich osobných údajov. Vzhľadom na charakter počítačových a komunikačných sietí, ktoré umožňujú ich prenos za hranice štátov, je potrebné osobné údaje fyzických osôb ochraňovať a to aj v medzinárodnom meradle.

Právna ochrana počítačových programov, na ktorých je založená celá informačná spoločnosť, ochrana pred neoprávneným kopírovaním, rozširovaním a zneužívaním počítačových programov ako autorských diel je úzko spojená s ochranou duševného vlastníctva, ktoré je dnes celosvetovou prioritou.

Do procesu informatizácie spoločnosti Slovenskej republiky významnou mierou zasahuje aj právo ako nástroj regulácie vzťahov, ktoré v rámci procesu informatizácie vznikajú. V súvislosti s procesom informatizácie bolo prijatých niekoľko významných právnych predpisov, ktoré v rozhodujúcej miere upravujú tieto novovznikajúce vzťahy.

Prvé vydanie učebnice Právo informačných a komunikačných technológií je obsahovo zamerané na vybrané právne problémy súčasnej informačnej spoločnosti. Učebnica je určená všetkým študentom vysokých škôl technického a prírodovedného charakteru, predovšetkým však študentom Fakulty informatiky a informačných technológií Slovenskej technickej univerzity v Bratislave. Je to dané aj samotným zameraním štúdia na tejto fakulte, kde

sa kladie dôraz na informatiku a informačné technológie ako aj počítačové systémy a siete. Príprava študentov Fakulty informatiky a informačných technológií aj v oblasti práva je prirodzenou súčasťou profilácie každého jej absolventa. Aj tu platí, že s rozvojom informačnej spoločnosti sa musí zvyšovať aj právne vedomie každého jej občana, mladého človeka zvlášť. Vychádzame pritom zo známeho výroku „neznalosť zákona neospravedlňuje“, čo v právnom ponímaní znamená, že „o všetkom, čo bolo v Zbierke zákonov uverejnené, platí domnienka, že dňom uverejnenia sa stalo známym každému, koho sa to týka“.

Naším cieľom je upozorniť študentov na existenciu relevantnej právnej úpravy a následne poskytnúť prehľadnú informáciu o základných právnych vzťahoch v oblasti informatiky. Výsledkom nášho snaženia je táto učebnica, ktorá by mala študentom pomôcť pri naplňaní uvedených cieľov.

Autori

Bratislava, január 2005

1.1 K POJMU „PRÁVO“

So životom človeka v spoločnosti je spojená existencia rôznych spoločenských noriem, normatívnych systémov. Jeden z takýchto normatívnych systémov predstavuje právo. Už starí Rimania hovorili: „*Ubi societas, ibi ius.*“ („*Tam, kde je spoločnosť, tam je aj právo*“). Ak chcela spoločnosť prežiť a reprodukovať sa, spravovať spoločné veci, musela si vytvoriť systém noriem, ktorým riadila svoje vzťahy. Právo sa stalo prostriedkom presadzovania žiaduceho správania, prostriedkom regulácie rytmu spoločenského života a stability spoločenských vzťahov¹.

Právo je mnohorozmerný fenomén a nie je možné ho ľahko a jednoznačne vymedziť. Viaceré prístupy k vymedzeniu práva odlišne zdôvodňujú vznik a pretrvávajúce práva v spoločnosti. Navzájom sa líšia aj tým, ako si všimajú rôzne stránky práva. Postačuje upozorniť na tri takéto prístupy. Historicky najstarší — *prirodzenoprávny prístup* sa zakladá na chápaní práva v dvojakom zmysle. Podľa iusnaturalistov existuje právny dualizmus - ako právo dané štátom (štátom vytvorené alebo uznané) a tiež prirodzené právo, ktoré je od štátu nezávislé a je mu nadradené. Právo prirodzené tvoria určité právne princípy a všeobecné právne predpisy so silným hodnotovým významom - zakladajú sa na nevyvrátených pravdách a morálnych princípoch, ktoré sú odvodené od Boha (*ius divinum, lex eterna*) alebo od prírodných zákonov (*ius naturae*), prípadne sa existencia takýchto noriem zdôvodňuje rozumom (*ius rationale*).

Koncept prirodzeného práva vznikol v antickom Grécku. Prirodzenoprávne myšlienky našli svoje uplatnenie aj v rímskom práve, ktoré rozpoznávalo spoločný nemenný súbor právnych predpisov, ktoré sú univerzálne platné a existujú popri špecifických zákonoch, poplatných miestu a dobe svojho vzniku. Teóriu prirodzeného práva obohatil Tomáš Akvinský o kresťanské morálne hodnoty. Neskôr v 17. storočí Spinoza a Gottfried von Leibniz považovali prirodzené právo za základ etiky a morálky. Pre Jeana Jacquesa Rousseaua sa prirodzené právo stalo základom etiky a morálky. V 19. storočí idea prirodzeného práva upadá. Príkladom aplikovaného prirodzeného práva sú mnohé politické a právne dokumenty prijaté v priebehu buržoázných revolúcií v 17. a 18. storočí ako je napríklad Deklarácia nezávislosti Spojených štátov, Deklarácia práv človeka a občana Francúzskej republiky alebo aj Všeobecný občiansky zákonník z roku 1811, ktorý platil na území Československa až do roku 1950.

Chovancova, J.: Liberalizmus verus komunitarizmus. Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie 2003, s. 18.

Odlíšny prístup k vymedzeniu práva je typický pre *právny pozitivizmus*. Právny pozitivizmus, na rozdiel od prirodzenoprávnej teórie, vychádza z právneho monizmu a striktne zdôrazňuje oddelenie práva od morálky a politiky. Pozitivistov nezaujíma pôsobenie práva v spoločnosti. Základom pozitivistickej teórie práva je poznatok, že zákon nieje daným ani vyššou mocou, ani ho nemožno odvodiť od nejakých ideálov. Podľa iuspozitivistov existuje len právo dané štátom, je to právo platné. Právny pozitivizmus sa zaoberá štúdiom platného práva, zákonných textov.

Rozvoj právneho pozitivizmu sa datuje od druhej polovice 18. storočia. Rozlišujú sa tri základné smery právneho pozitivizmu. Francúzska škola (C. Aubry, C. Rau) sa zameriavala na výklad právnych textov, osobitne na interpretáciu Code Civil. Anglická škola (J. Bentham, J. Austin) kládla dôraz na pojmoslovie. Nemecká škola (K. M. Bergbohm, F. K. Savigny) stavala na recepcii rímskeho práva. Koniec nemeckého pozitivizmu je spojený s učením R. Iheringa, ktorý zdôrazňuje, aby právo reagovalo na sociálnu realitu. V 20. storočí sa pozitivizmus rozvinul do normativizmu (rýdzej právnej vedy), v mnohom však je svojou teóriou s pozitivizmom v protiklade. V škole právneho normativizmu sú zreteľné dva subsmery — viedenský smer (H. Kelsen) a brnenský smer (F. Weyr). Brnenská škola sa považuje za širšiu práve tým, že mala snahu vybudovať všeobecne platnú teóriu noriem, ktorá by sa nevzťahovala len na ľudské správanie.

Koncom 19. storočia sa rozvinula *právno-sociologická* škola, namierená tak proti prirodzenoprávnej koncepcii, ako aj proti právnemu pozitivizmu. Sociologický smer zdôrazňuje spoločenský kontext právnych noriem, osobitne si všíma skutočné používanie právnych noriem v každodennom živote. E. Ehrlich, považovaný za zakladateľa sociológie práva rozlišuje až tri druhy práva — právo spoločenské, ako právo primárne, ďalej právo juristov (patria sem rozhodnutia súdov) a právo vytvárané štátom. Pre sociologickú školu práva je typické rozlišovanie práva na „law in books“, právo písané a „law in action“, právo reálne pôsobiace v spoločnosti.

Do sociologickej školy sa zaraďuje aj psychologický prístup, ktorý sa zaoberá problémami vedomia a psychiky človeka vo vzťahu k právu. Právo považuje nielen za sociálny, ale aj za psychický fenomén (zavádza pojem intuitívneho práva).

Oba smery sociologickej školy, vrátane americkej školy právneho realizmu (J. Fank) a záujmovej jurisprudencie (R. Pound) dosiahli v 20. storočí ďalší rozmach a predstavujú jeden z najvýznamnejších prúdov v právnej vede.

Pre vlastnú históriu je potrebné sa zmieniť ešte o marxistickej koncepcii práva. Vznikla v ZSSR a neskôr sa stala oficiálnou doktrínou aj pre bývalé socialistické štáty. Bola založená na myšlienke K. Marxa o tom, že právo je na zákon povýšená vôľa vládnucej triedy podmienená životnými podmienkami spoločnosti a Leninovej koncepcii štátu ako mocenskej organizácie vládnucej triedy. Marxisticko-leninská koncepcia práva bola v podstate sociologickou teóriou, zaujímala sa predovšetkým o spoločenský pôvod práva a jeho pôsobenie.

1.2 PRÁVNÁ GEOGRAFIA

Právo je spojené so spoločnosťou a nevyhnutne tak aj s jej duchovnou kultúrou. Je tak súčasťou hodnôt, ktoré sú uznávané v danom spoločenskom prostredí. Právo pôsobí nielen ako prostriedok realizácie týchto hodnôt, ale samo o sebe je hodnotou pre spoločnosť.

Súčasťou duchovnej kultúry je aj právna kultúra. Pojem právnej kultúry je široký. Zahŕňa činnosť profesionálnych právnikov v oblasti tvorby práva, interpretácie práva a jeho aplikácie. Právna kultúra je aj odrazom historicky podmienených tradícií a vyspelosti danej spoločnosti.

Právna komparatistika, ktorá sa zaoberá porovnávaním rôznych právnych systémov preukázala, že štáty, u ktorých bolo možné pozorovať spoločné (blízke) kultúrne, náboženské či politické tradície podmienené predovšetkým geografickou polohou, vykazujú aj určité spoločné znaky v oblasti práva. Podľa spoločných znakov sa tak rozlišujú viaceré právne kultúry (právne systémy, právne rodiny), ktoré na geografickej mape netvorí súvislý celok, ale sú diferencované po regiónoch sveta.

Tradične sa rozlišujú dva základné typy: kontinentálny systém práva a angloamerický systém práva. *Kontinentálny* systém práva je geograficky najrozšírenejším systémom. Zaradujeme sem štáty celej kontinentálnej Európy, štáty južnej Ameriky a štáty, ktoré v minulosti boli kolóniami európskych štátov v Afrike a Ázii. Kontinentálny systém práva je tiež nazývaný systémom písaného práva (*lex scripta*). Dôvodom je to, že najdôležitejším prameňom je zákon. Všetky dôležité právne vzťahy sú upravené v zákone (tzv. suverenita zákona). Základom jednotlivých národných systémov je písaná ústava, ktorá stojí na vrchole systému a s ktorou musia byť všetky ostatné pramene v súlade. Súdny precedens v tomto systéme nemá povahu prameňa.

Súdca právo preberá, ale nevytvára (*iudex ius dicit inter partes*). Judikatúra vyšších súdov, aj keď nie je formálne záväzná, dotvára právo. V niektorých systémoch (Švédsko, Švajčiarsko, Francúzsko) môžu súdy svojím rozhodnutím vyplniť právnu medzeru, rozhodnúť tak, ako by sami boli zákonodarcami. Právna obyčaj, tradícia sa používa len výnimočne aj to len v prípade právnej medzery a pritom táto obyčaj nesmie odporovať zmyslu a duchu ostatných noriem.

V kontinentálnom systéme sa niekedy rozlišuje niekoľko podsystémov - právo Škótska, románsko-germánsky typ práva, škandinávské právo a balkánske (východoeurópske) právo.

Do *anglo-amerického* (anglosaského) systému práva zaradujeme Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska (okrem Škótska), USA, Kanadu, Austráliu, Nový Zéland, Indiu a s niektorými odchýlkami aj Írsko.

Pre systém anglo-amerického práva je najdôležitejším prameňom súdny precedens - prvé rozhodnutie vo veci, ktoré sa do budúcnosti stáva záväzným vo veciach rovnakého druhu (zásada „staré decisis“ - zotrvať pri rozhodnutí). V prípade, že sa nájdú nejaké nové odlišnosti prípadu, vytvára sa nový precedens. Pri uplatňovaní zásady „staré decisis“ sa zreteľne prejavuje rozdiel medzi anglickým a americkým právom. Anglický systém je rigidnejší, súdy sú viazané svojimi vlastnými rozhodnutiami a rozhodnutiami súdov vyšších stupňov; od vlastného rozhodnutia sa môže odchýliť len Snemovňa lordov. Americké

súdy sú naproti tomu viazané len rozhodnutiami súdov vyšších stupňov, pričom najvyššie súdy nie sú viazané vôbec; najvyššie súdy si kauzy vyberajú, riešia len právne, nie skutkové otázky.

Postupne aj v tomto systéme získava väčšiu autoritu zákon (štatúte law), ktorý sa v USA vytvára na dvoch úrovniach — na úrovni federálnej a na úrovni jednotlivých štátov. Anglické právo užíva zákony najmä vo verejnoprávných odvetviach. Špecifikom v anglickom práve je chápanie zákona. Zákon sa tu chápe ako určité odporúčanie sudcovi, ako by mal rozhodovať v prípadoch, upravených zákonom. Tieto pravidlá sa stanú záväznými až keď sudca prvýkrát rozhodne podľa daného ustanovenia a tým sa vytvorí precedens. Prameňom (anglického) práva sú aj obyčaje a právnická literatúra. V rámci anglického práva sa historicky vyvinuli dve oblasti - common law a equity. Anglické právo nepozná delenie práva na súkromné právo a verejné právo.

Systém *islamského práva (šariá)* je v porovnaní s ostatnými systémami najmladší. Je rozšírený v arabských krajinách, na severe Afriky a oblastiach strednej Ázie. Islamský systém práva je úzko spojený s náboženstvom. Štát v islamskom poňatí nie je oddelený od náboženstva, naopak do značnej miery tvorí súčasť náboženského systému. Štát nie je tvorcom práva, jediným zákonodarcom je v islamskom poňatí štát.

Islamské náboženstvo sa člení na sunnitské a šiitské. Základnými prameňmi sú Korán - náboženská kniha moslimov a Sunna, kniha, ktorá rozpráva o skutkoch Mohamedových. Právo je vytvorené Alahom a zvestované prorokom. Keďže toto právo je božím právom, nieje možné ho prispôbovať alebo meniť (zásada taklíd). Islamské právo tvorí aj sústava záväzných pravidiel ľudského správania (fikh) vypracovaný učencami, interpretmi islamu. Politický vývoj po druhej svetovej vojne viedol k tomu, že sa časť islamských štátov zmenila na moderné štáty, čo malo za následok aj sekularizáciu práva. V poslednom období dochádza k oživeniu islamského práva.

Existujú aj ďalšie špecifické systémy práva, ktoré však kvôli ich malému geografickému rozšíreniu nepovažujeme za veľké právne systémy. Tieto sú predmetom skúmania právnej etnografie. Ide o tradičné systémy práva Japonska, Číny, krajín Afriky, Izraela.

1.3 PRÁVNE NORMY

Z predchádzajúcich výkladov vyplynulo, že právo je vždy spojené so spoločnosťou, ako aj to, že právo nie je jediným normatívnym systémom, ktorý v spoločnosti reguluje správanie ľudí.

Základným prvkom každého normatívneho systému, teda aj právneho, je norma. Norma má preskriptívny charakter — ustanovuje niečo, čo má byť, čo má nastať v budúcnosti. Rozlišujeme normy s *hodnotovým významom*, ako napríklad právo, morálka, náboženstvo, určité miestne tradície a zvyklosti. Znamená to, že pred normovaním je potrebné veci pridať hodnotový význam (napr. sloboda, rovnosť, spravodlivosť, bezpečnosť)². Inú kategóriu pred-

² Chovancova, J.: Liberalizmus verzus komunitarizmus. Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie 2003, s. 35.

stavujú normy *technického charakteru*. Sem radíme napríklad pravopisné pravidlá, technické normy ale aj športové pravidlá.

Príkaz, zákaz alebo dovoľenie tvoria aj podstatu právnej normy. Samy o sebe však nepostačujú na to, aby sme právne normy dostatočne odlišili od ostatných spoločenských noriem. Z tohoto dôvodu je potrebné skúmať ďalšie znaky právnej normy. Pomocou istých *vnútorných znakov* právnych noriem je možné určiť vzťah jedného druhu právnych noriem k inej triede alebo triedam právnych noriem. Takto je možné odlišiť napríklad normy občianskeho práva od noriem obchodného práva. Skúmaním *vonkajších znakov* právnej normy definujeme právnu normu navonok, smerom k ostatným (neprávnym) systémom noriem.

Takýmto vonkajším znakom právnej normy je jej *štátny charakter*, vyplývajúci zo spojenia právnych noriem so štátom a štátnou mocou. Spojenie štátu a práva je evidentné v procese tvorby práva a pri jeho aplikácii.

Okrem štátom stanovenej formy sa medzi vonkajšie znaky právnej normy ďalej radí aj *záväznosť*, *normatívnosť*, *všeobecnosť* a *štátne donútenie*. Len v prípade „štátom stanovenej formy“ a „možnosti štátneho donútenia“ ide o také vonkajšie znaky, ktoré sú vlastné jedine právnym normám. Ostatné znaky noriem ako je záväznosť, normatívnosť a všeobecnosť možno nájsť aj v neprávnym normatívnych systémoch.

Na podklade uvedeného možno právnu normu charakterizovať ako všeobecne záväzné pravidlo ľudského správania sa, ktoré je ustanovené alebo uznané štátom vo vopred právom určenej forme a ktorého zachovanie je vynútitel'né štátnou mocou.³ V nasledujúcom si jednotlivé znaky právnej normy vysvetlíme podrobnejšie.

Štátom stanovená forma právnej normy

Právo sa od iných normatívnych systémoch odlišuje aj tým, že má osobitnú, vopred štátom stanovenú formu. Takáto forma je stanovená v ústave alebo v osobitných zákonoch. V požiadavke na štátom stanovenú alebo uznanú formu sa rozlišujú dve stránky — *procedurálna* a *rezultatívna*. Z *procedurálneho hľadiska* je dôležité, či právnu normu schválil štátny orgán s požadovanou normatívnou kompetenciou a právomocou. Z *rezultatívneho hľadiska* sa skúmajú formy práva, v ktorých štát vyjadruje právne normy. Hovoríme o formálnych prameňoch práva alebo prameňoch práva vo formálnom slova zmysle. V kontinentálnom systéme práva sú takýmito formami práva normatívne právne akty (zákony, nariadenia a iné akty), nazývané aj ako všeobecne záväzné predpisy. V anglo-americkom systéme práva sú okrem normatívnych aktov prameňom práva aj precedensy (súdne a správne rozhodnutia). Súčasťou rezultatívnej stránky je aj publikácia právnych noriem v úradných zbierkach, akou je napríklad Zbierka zákonov Slovenskej republiky.

Záväznosť právnej normy

Pravidlo správania sa je záväzné. Záväznosť právnej normy vyplýva z jej platnosti. Vzťah medzi platnosťou a záväznosťou možno vyjadriť tak, že norma vyjadrená v normatívnom právnom akte je platná, a preto zaväzuje.

Ottová, E.: Teória práva. Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie 2004, s. 149.

Všeobecnosť

Právna norma nielenže je záväznou, musí byť všeobecne záväznou normou. Všeobecnosť právnej normy znamená predovšetkým to, že je adresovaná neobmedzenému počtu subjektov, na rozdiel od rozhodnutia súdu, ktorý zaväzuje len strany sporu. Všeobecnosť právnej normy znamená aj to, že aj predmet úpravy právnej normy je vyjadrený všeobecnými znakmi.

Normatívnosť

Právne normy regulujú správanie ľudí tým, že ustanovujú, niečo čo má byť (pozri predchádzajúci výklad). Požadované správanie sa v právnych normách vyjadruje pomocou právnych slov a viet. V textoch právnych noriem možno nájsť právne vety, ktorými sa niečo *prikazuje* (napr. podľa § 415 Občianskeho zákonníka „Každý je povinný počínať si tak, aby nedochádzalo ku škodám na zdraví, na majetku, na prírode a životnom prostredí“), alebo *zakazuje* (podľa článku 26 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky „Cenzúra sa *zakazuje*“). Tam, kde obsahom slov a viet sú príkazy alebo zákazy hovoríme o *normatívnych právnych vetách*.

Okrem príkazov a zákazov sa v normách nachádzajú aj *dovolenia*. Takým je napríklad ustanovenie článku 47 Ústavy Slovenskej republiky „Každý má právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania, a to za podmienok ustanovených zákonom“. V prípade dovolenia hovoríme, že ide o *permisívnu právnu vetu*.

Okrem normatívnych a permisívnych právnych viet možno v právnych textoch nájsť aj *deskriptívne vety* alebo *výroky*. Zatiaľ čo normatívne a permisívne vety vyjadrujú to, čo má byť, výroky vypovedajú o tom, čo bolo alebo čo je. Preto výroky (na rozdiel od normatívnych viet) možno hodnotiť ako pravdivé alebo nepravdivé.

Právny predpis môže obsahovať aj *nenormatívne texty*. Patria sem vety opisné, ktorými sa vysvetľujú ciele právnej úpravy (napr. preambuly). K nenormatívnym textom sa radia aj *legálne definície*. Napríklad podľa § 34 Občianskeho zákonníka právny úkon je prejav vôle smerujúci najmä k vzniku, zmene alebo zániku tých práv alebo povinností, ktoré právne predpisy s takýmto prejavom spájajú.

Treba upozorniť, že podľa niektorých názorov právna norma nie je úplne totožná s textom právneho predpisu, so slovným vyjadrením obsiahnutým v právnej norme. Právna norma je predstavou žiaduceho správania a ako súčasť spoločenského vedomia o povinnom správaní je aj bohatšou, konkretizovanou najmä spoločensky relevantnou interpretačnou teóriou a praxou.

Štátne donútenie

Plnenie právnych povinností ustanovených právnou normou sa zabezpečuje štátnym donútením. Štátne donútenie je teda osobitným znakom právnej normy. Štátne donútenie sa niekedy delí na priame a nepriame. Pri *nepriamom donútení* je činnosť štátu zameraná na to, aby subjekt dobrovoľne plnil povinnosti stanovené právnou normou. Ak nedošlo k dobrovoľnému splneniu povinnosti nastupuje *priame donútenie*, t.j. nútené plnenie po-

vinnosti, ktoré organizuje štát. Priame donútenie môže mať povahu *sankcie* alebo môže mať *iné formy*, ktoré sú prejavom špecifických mocenských metód.

Sankcia nie je synonymom trestu. Podľa zaužívanej koncepcie (Luby) sankciu chápeme ako následnú (sekundárnu) právnu povinnosť, ktorá vzniká v dôsledku nesplnenia primárnej právnej povinnosti, stanovenej zákonom alebo iným právnym predpisom. Sankcie sa členia na sankcie *súkromnoprávne* (napr. sankcie stanovené občianskym, obchodným, rodinným právom) a sankcie *verejnoprávne* (stanovené právom štátnym, trestným, finančným a pod.). V oblasti súkromného práva sa rozlišujú sankcie *reparačné, reštitučné a satisfakčné*. Vhodným príkladom na pochopenie odlišností jednotlivých sankcií súkromného práva sú ustanovenia Občianskeho zákonníka o náhrade škody. Sankciou za porušenie povinnosti je podľa § 420 povinnosť nahradiť škodu. V zmysle § 442 je možné vecnú škodu nahradiť hlavne peňažnou náhradou, ktorou sa reparuje porušenie práva. Ak o to poškodený požiada a ak je to možné a účelné, uhrádza sa škoda reštitúciou, t.j. uvedením do predošlého stavu (*restitutio in integrum*). Ak bola škoda spôsobená na zdraví (napr. náhrada bolestného) sankciou nie je možné stav ani reparaovať ani reštituovať. Preto zákon ustanovuje povinnosť poskytnúť zadosťučinenie — satisfakciu peňažným plnením. Satisfakciu sledujú aj sankčné ustanovenia pri zásahu do osobnosti človeka.

Represívna funkcia je typická pre normy verejného práva. Podstatou represívnej sankcie je uloženie trestu alebo ochranného opatrenia. Realizácia represívnej funkcie nevylučuje súčasné použitie reparačnej, reštitučnej alebo satisfakčnej sankcie. Príkladom je rozhodovanie o trestnej činnosti, ktorým bola spôsobená škoda. Súd, ktorý rozhoduje o vine a treste obžalovaného môže v adhéznom konaní rozhodnúť o treste aj o škode. Obvykle však súd rozhodne v trestnom konaní o treste a poškodených odkáže, aby si náhradu škody uplatnili v rámci občianskeho súdneho konania.

Štruktúra právnej normy

Právnu normu charakterizuje aj jej *logická* štruktúra. Štruktúrou právnej normy rozumieme *vnútorné usporiadanie* normy, vzájomnú súvislosť jej súčastí. Poznanie štruktúry právnej normy umožňuje pochopiť právny text obsiahnutý v právnej norme a následne právo aplikovať.

Názor na štruktúru právnej normy prechádzal určitým vývojom. Tradičná koncepcia hovorila o trojčlánkovej, resp. *trichotomickej štruktúre* právnej normy. Moderná teória práva presadzuje tzv. *zdvojenú štruktúru* právnej normy.

Trojčlánková štruktúra právnej normy vychádza z toho, že právnu normu tvoria tri časti — hypotéza, dispozícia a sankcia. V *hypotéze* sú určené okolnosti, za ktorých sa treba podľa danej normy správať — sú tu ustanovené *podmienky* a *predpoklady*, za akých sa má používať dané pravidlo správania sa (napr. vek, štátna príslušnosť, bezúhonnosť a pod.) V *dispozícii* je vymedzené samotné konanie, správanie príslušného subjektu (v okolnostiach určených hypotézou). Dispozícia určuje pravidlo správania, vymedzuje oprávnenia a povinnosti účastníkov právneho vzťahu, je jadrom normy. *Sankcia* ustanovuje následky spojené s nedodržaním pravidla správania, uvádza postih za neuposlušnosť právneho predpisu. Príkladom je ustanovenie § 597 ods. 1 Občianskeho zákonníka, v ktorom sa ustanovuje: „ak dodatočne vyjde najavo vada, na ktorú predávajúci kupujúceho neupozornil, má kupujúci právo na primeranú zľavu z dojednanej ceny zodpovedajúcu

povahe a rozsahu vady". Hypotézou je tu: „ak dodatočne vyjde najavo vada, na ktorú predávajúci kupujúceho neupozornil". Dispozícia je vyjadrená slovami: „má kupujúci právo na primeranú zľavu z dojednanej ceny zodpovedajúcu povahe a rozsahu vady".

Moderná teória poukazuje na skutočnosť, že vec je omnoho zložitejšia, pretože právne normy sú vo vzájomných, často zložitých vzťahoch. Podľa koncepcie zdvojenej štruktúry právnú normu vytvárajú dve dvojice právnych noriem, ktoré sú vzájomne prepojené, z ktorých každá má svoju hypotézu a dispozíciu. Za podmienky *primárnej hypotézy* má nastať správanie podľa *primárnej dispozície*. *Sekundárna hypotéza* popiera primárnu dispozíciu a ustanovuje podmienky, za ktorých sa musí alebo môže uskutočniť *sekundárna dispozícia*. To znamená, že ak nebola zachovaná primárna povinnosť (došlo k negácii primárnej dispozície), nastupuje sekundárna dispozícia (právna povinnosť), ktorá môže mať formu buď nesankčného, alebo sankčného následku.

1,4 PLATNOSŤ A ÚČINNOSŤ PRÁVNEJ NORMY

Pri právnych normách sa rozlišuje ich:

- časová pôsobnosť
- územná pôsobnosť
- osobná pôsobnosť
- vecná pôsobnosť

Časová pôsobnosť

Časová pôsobnosť (temporalita) určuje časový úsek, po ktorý norma reguluje spoločenské vzťahy. Časová pôsobnosť je daná vznikom platnosti a účinnosti právnej normy, zánikom platnosti a účinnosti právnej normy, intertemporalitou a retroaktivitou právnej normy.

Platnosť právnej normy súvisí s procesom tvorby práva. Právna norma sa stáva platnou uverejnením v úradnej zbierke, na Slovensku publikáciou v Zbierke zákonov. Deň platnosti právnej normy je vyznačený v záhlaví príslušnej Zbierky zákonov. Publikácia normy ešte neznamena, že právna norma vyvoláva zamýšľané účinky. To nastáva až okamihom účinnosti právnej normy.

Účinnosť právnej normy znamená, že sa právna norma stáva záväznou, t. j., že pre adresátov z nej vyplývajú práva a povinnosti, ktoré v prípade nedodržania možno vymáhať štátnym donútením. Účinnou sa môže stať len norma platná, to znamená, že právna norma nadobúda účinnosť neskôr, resp. súčasne ako nadobudla právoplatnosť. Účinnosť normy je spravidla vyznačená v osobitnom ustanovení systematicky zaradenom do záverečných ustanovení právneho predpisu. V prípade, že deň účinnosti nie je takto osobitne vyznačený aplikuje sa generálna klauzula o účinnosti, ktorá je obsiahnutá v zákone o Zbierke zákonov (tzv. publikačná norma)⁴. V zmysle ustanovenia § 3 ods. 2 uvedeného predpisu všeobecne

⁴ Zák. č. 1/1993 Z.z. o Zbierke zákonov v platnom znení.

záväzné právne predpisy nadobúdajú účinnosť pätnástym dňom po ich vyhlásení v Zbierke zákonov, ak nie je v nich ustanovený neskorší deň nadobudnutia účinnosti.

Doba medzi platnosťou a účinnosťou právnej normy sa nazýva *legisvakačná doba* (*legis vacato*) a sleduje to, aby sa adresáti mohli dostatočne oboznámiť s platným právom.

Pre právne predpisy uverejnené v Zbierke zákonov platí domnienka, že dňom uverejnenia sa stali známymi každému, koho sa týkajú. Táto domnienka je nevyvrátiteľná.

Účinnosť právnej normy je daná nie len začiatkom, ale aj jej koncom. Zánik právnej normy je upravený právom v tzv. *rekogničnej norme*. To znamená, že aj právna norma, ktorá stratila svoju dôležitosť (hovoríme, že ide o *obsolétu normu*) právna norma naďalej platí a je záväznou až do okamihu jej výslovného zrušenia (*derogácie*).

Dôvody zániku právnej normy možno rozdeliť na vnútorné a vonkajšie. *Vnútorný* dôvod sa vyskytuje zriedka a vzťahuje sa na právne normy vydané len na určitú dobu (*termínované normy*). Predpokladom zániku platnosti je skutočnosť, že takéto ustanovenie bolo uvedené v tom istom predpise, ktorého obsah tvoria. *Vonkajší* dôvod tvoria viaceré skutočnosti: súvisí buď s vydaním zrušujúceho normatívneho právneho aktu orgánom, ktorý právny predpis vydal, alebo vydaním takéhoto normatívneho aktu orgánom rovnakej alebo vyššej právomoci. Vonkajším dôvodom je aj rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky o nesúlade právneho predpisu s ústavou, ústavnými zákonmi a medzinárodnými zmluvami, resp. aj s inými všeobecne záväzným právnymi predpismi. Publikáciou nálezu Ústavného súdu v Zbierke zákonov zaniká účinnosť (napadnutého) právneho predpisu. V následnej šesťmesačnej lehote musí orgán, ktorý právny predpis vydal zosúladiť jeho obsah s ústavou, inak právny predpis uplynutím doby stratí aj platnosť.

Za vonkajší dôvod sa považuje aj zánik štátu, ktorý ho vydal, ak právny predpis nebol prevzatý nástupníckym štátom.

Osobitne sa treba zmieniť o zániku platnosti vykonávacieho predpisu. Tu platí, že aj keď zákonodarca výslovne nezrušil takýto predpis platí, že zánikom platnosti zákona zaniká aj vykonávací predpis, ktorý bol vydaný na jeho vykonanie.

Zmeniť alebo zrušiť možno právny predpis buď čiastočne, *novelizáciou* alebo zrušením právneho predpisu v plnom rozsahu. Zrušenie celého predpisu sa nazýva *abrogácia*. Ak právny predpis bol zrušený v plnom rozsahu bez toho, aby bol súčasne nahradený iným aktom ide o *depuráciu*. Cieľom depurácie je „vyčistiť“ právny predpis od obsolétnych právnych noriem alebo od noriem, ktoré sú v rozpore s normami rovnakej alebo vyššej právnej sily.

Zrušovacie ustanovenie - derogačná klauzula sa nachádza na konci právneho predpisu. Ak výslovne zrušovacie ustanovenie neexistuje a právne normy si navzájom protirečia (konkurujú), je potrebné aplikovať všeobecne akceptované derogačné pravidlá. V zmysle prvej zásady, ak má neskoršia právna norma rovnakú alebo vyššiu právnu silu, má sa použiť táto právna norma. Podľa druhej zásady neskorší osobitný právny predpis zrušuje skorší všeobecný právny predpis, ak ide o normy rovnakej právnej sily.

Intertemporalita

Pri tvorbe práva môže nastať situácia, že právne vzťahy, ktoré vznikli na poklade skoršieho (*lex prior*) právneho predpisu pretrvávajú aj za účinnosti neskoršieho právneho predpisu

(lex posterior). Úlohou *intertemporálnych ustanovení* (nazývané tiež ako tranzitórne ustanovenia) je doriešiť prechodný stav, t. j. dočasné spolupôsobenie skoršieho a neskoršieho práva. Riešením je buď režim, že v prechodnom čase sa v určenom rozsahu dočasne nepoužívajú nové normy, ktorých platnosť a účinnosť vznikla. V zmysle druhého riešenia neskorší právny predpis určuje podmienky, za ktorých sa vzťahy založené skorším právnym predpisom budú spravovať novším právnym predpisom. Príkladom prvého riešenia je ustanovenie § 879c ods. 1. Občianskeho zákonníka, podľa ktorého *začaté* konanie o prívolenie súdu k výpovedi z nájmu bytu do nadobudnutia účinnosti tohto zákona dokončí súd podľa doterajších predpisov. Ako príklad druhej situácie možno uviesť § 868 toho istého právneho predpisu, v ktorom sa v súvislosti s novelou vykonanou zákonom č. 509/1991 Z. z. ustanovuje, že pokiaľ ďalej nie je uvedené inak, spravujú sa ustanoveniami tohto zákona aj právne vzťahy vzniknuté pred 1. januárom 1992; vznik týchto právnych vzťahov, ako aj nároky z nich vzniknuté pred 1. januárom 1992 sa však posudzujú podľa doterajších predpisov.

Právne normy ustanovujú to, čo má byť. Úlohou tzv. retroaktívnych ustanovení je určiť rozsah a charakter pôsobenia neskoršieho právneho predpisu do minulosti. *Retroaktivitou* sa označuje spätné pôsobenie práva. Všeobecne platí zásada, že právne normy pôsobia do budúcnosti (princíp aretroaktivity), z čoho možno vyvodiť všeobecný zákaz retroaktivity. Napríklad v oblasti trestného práva je retroaktivita zakotvená vždy len v prospech páchateľa - trestnosť činu sa posudzuje podľa zákona účinného v čase, keď bol čin spáchaný; podľa neskoršieho sa posudzuje len vtedy, ak je to pre páchateľa priaznivejšie.

V teórii práva sa rozlišuje práva a nepravá retroaktivita. Príkladom úpravy oboch typov spätnej pôsobnosti je Občiansky zákonník. V ustanovení § 854 sa uvádza „pokiaľ ďalej nie je uvedené inak, spravujú sa ustanoveniami tohto zákona aj právne vzťahy vzniknuté pred 1. aprílom 1964; vznik týchto právnych vzťahov, ako aj nároky z nich vzniknuté pred 1. aprílom 1964 sa však posudzujú podľa doterajších predpisov (nepravá retroaktivita). Novelou z roku 1982 (zákon č. 131/1982 Zb.) sa ustanovilo, že pokiaľ nie je v zákone uvedené inak, novelou sa spravuje aj vznik právnych vzťahov a nárokov založených pred jej účinnosťou (pravá retroaktivita). Občiansky zákonník tu umožnil, aby ten, kto sa domáha nadobudnutia vlastníckeho práva vydržaním (inštitút zavedený zákonom č. 131/1982 Zb.) si mohol do doby vydržania započítať aj čas, počas ktorého osoba alebo jej predchodca mala vec nepretržite v držbe.

Miestna pôsobnosť

Miestna (územná, teritoriálna) pôsobnosť určuje územie, na ktorom právna norma platí. Normy môžu platiť buď na celom území štátu (*ius universale*) alebo na jeho niektorej časti (*ius particulare*). Niektoré právne normy sa vzťahujú i na subjekty mimo štátu — majú exteriórnu pôsobnosť.

Osobná pôsobnosť

Osobnou pôsobnosťou (personalita) sa vymedzuje okruh osôb, pre ktoré právna norma platí. Platnosť sa vzťahuje buď na všetky osoby (všeobecná osobná pôsobnosť), lebo len na určitú skupinu subjektov (špeciálna osobná pôsobnosť). Výnimkou zo všeobecnej osobnej

pôsobnosti právnych noriem sú diplomatické imunity a výsady, imunity poslancov a imunity sudcov.

Vecná pôsobnosť

Vecnou pôsobnosťou je vymedzená vecná problematika, pre ktorú právna norma platí. Vecná pôsobnosť je obsiahnutá obvykle v úvodných ustanoveniach. Občiansky zákonník napr. ustanovuje, že sa ním upravujú majetkové vzťahy fyzických a právnických osôb, majetkové vzťahy medzi týmito osobami a štátom, ako aj vzťahy vyplývajúce z práva na ochranu osôb, pokiaľ tieto občianskoprávne vzťahy neupravujú iné zákony.

1.5 DRUHY PRÁVNÝCH NORIEM

Klasifikácia právnych noriem má poznávací aj praktický význam. Bez klasifikácie nie je možné právo ani spoznať ani správne realizovať. Právne normy je možné klasifikovať podľa rôznych kritérií. Štrukturálny prístup v právnej vede si všíma vnútorné znaky právnych noriem, v dôsledku ktorých sa právne normy rôznia. Na základe vnútorných znakov právna veda vytvára rôzne triedy (druhy) právnych noriem.

Typickým príkladom je triedenie noriem na normy vyššej a nižšej právnej sily. Podobne je možné vytvoriť aj ďalšie dvojice noriem, ktoré vytvárajú duálnu štruktúru právneho systému.

Duálna štruktúra sa považuje za jeden z charakteristických znakov právneho systému. Východiskom je poznatok, že každá právna norma vďaka svojim vnútorným charakteristickým znakom vytvára rôzne právne väzby s inými právnymi normami. Ako príklad možno uviesť ustanovenie § 126 Občianskeho zákonníka o ochrane vlastníckeho práva, ktoré je normou nižšej právnej sily k ustanoveniu článku 20 Ústavy Slovenskej republiky o ochrane vlastníctva. Ustanovenie § 126 a podobne článok 20 Ústavy majú väzbu na ustanovenie § 127 Občianskeho zákonníka o obmedzení práv vlastníka práv v rámci úpravy tzv. susedských vzťahov a tiež k ustanoveniam Trestného zákona zamerané na ochranu majetku.

Skúmanie duálnych väzieb má pre poznanie právneho systému mimoriadny význam. Okrem poznania právneho systému vysvetľuje napríklad aj to, prečo právny systém zostáva stabilný aj napriek tomu, že sa normy systému v dôsledku vývoja spoločnosti menia. Stabilita právneho systému je založená na určitých, systém charakterizujúcich duálnych väzbách medzi rozmanitými druhmi právnych vzťahov. V rámci rozmanitých dvojíc právnych noriem existujú určité podstatné, charakteristické vzťahy, ktoré sú základom stability celého systému⁵.

⁵ Prusák, J.: Teória práva. Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave 1999, s. 245.

1.6 HIERARCHIA PRÁVNÝCH NORIEM

Právne normy tvoria systém ak medzi nimi existujú zodpovedajúce väzby, ktorých charakter vyplýva z vnútorných znakov normy. Medzi najdôležitejšie väzby (z hľadiska funkcie) radíme tie, ktoré vytvárajú hierarchiu právnych noriem. *Hierarchiou* právnych noriem rozumíme usporiadanie právneho systému na základe právnej sily noriem, ktorá je výrazom právomoci a kompetencie príslušného normotvorného štátneho orgánu a ktorá určuje jeho postavenie v existujúcej štruktúre štátnej moci.⁶

Hierarchia noriem je daná hierarchiou orgánov, ktoré právne normy prijímajú. Norma vyššej právnej sily je tak výsledkom normotvornej činnosti orgánu, ktorý má v štruktúre štátnej moci vyššie postavenie než orgán, ktorý prijíma normy nižšej právnej sily.

Význam hierarchie noriem spočíva v tom, že norma vyššej právnej sily je vždy *základom záväznosti* normy nižšej právnej sily. Platí, že normu určitej právnej sily môže zrušiť len norma rovnakej alebo vyššej právnej sily. Norma vyššej právnej sily je nielen základom, ale *určuje aj obsah* normy nižšej právnej sily. Tým zabezpečuje vnútornú jednotu právnych noriem.

Stupeň právnej sily normy je väčšinou relatívny. Okrem noriem vyjadrených ústavou, príp. ústavnými zákonmi (kedy hovoríme o normách absolútne najvyššej právnej sily) sa ostatné normy môžu javiť ako normy vyššej a zároveň aj nižšej právnej sily. Tak napríklad nariadenie vlády je vo vzťahu k zákonu, prijatému parlamentom, normou nižšej právnej sily. Vo vzťahu k vyhláške vydané ministerstvom je nariadenie vlády už normou vyššej právnej sily. V zásade sa za normy vyššej právnej sily považujú normy prijímané najvyšším orgánom štátnej moci (parlamentom). Za normy nižšej právnej sily sa považujú zasa normatívne akty najvyšších orgánov štátnej správy (vlády, ministerstiev a iných orgánov štátnej správy).

Od rozlišovania noriem na normy vyššej a nižšej právnej sily treba odlišovať triedenie právnych noriem podľa orgánu, ktorý právne normy prijíma. *Primárne (pôvodné)* — normy najvyššej právnej sily a najširšej pôsobnosti prijímajú orgány štátnej moci s ústavodarnou a zákonodarnou právomocou (vrátane referenda), príp. orgány miestnej samosprávy. *Sekundárne (odvodené)* normy — vykonávacie právne predpisy, prijímajú orgány štátnej správy (nariadenia vlády, vyhlášky, výnosy a správne nariadenia orgánov miestnej štátnej správy) na základe a v medziach zákonov.

1.7 PRIMÁRNE A SEKUNDÁRNE NORMY

Väzby medzi právnymi normami nie sú dané len ich právnou silou. Podľa charakteristických znakov možno vytvoriť ďalšie kombinačné väzby. Tak možno hovoriť o normách *primárnych* a *sekundárnych*. Kritériom takéhoto triedenia je orgán, ktorý normu prijal.

⁶ Prusák, J.: Teória práva. Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave 1999, s. 245.

Primárne (pôvodné) právne normy prijímajú orgány štátnej moci, t.j. orgány s ústavodarnou a zákonodarnou právomocou (vrátane referenda), príp. orgány miestnej samosprávy. Sekundárne právne normy sú výsledkom činnosti orgánov s výkonnou právomocou - vlády, ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy a orgánov miestnej správy a samosprávy v rozsahu, v akom obec plní úlohy štátnej správy. Patria sem nariadenia vlády, vyhlášky, opatrenia a výnosy a správne nariadenia orgánov miestnej štátnej správy. Prostredníctvom sekundárnych právnych noriem sa vykonávajú primárne právne normy, a to vždy len na základe a v medziach zákona. Sekundárne právne normy sa nazývajú aj vykonávacími právnymi predpismi.

Podľa špecifického vzťahu k iným právnym normám sa právne normy členia na *odkazujúce* a *blanketové*. Uvedené triedenie súvisí s prijímaním sekundárnych právnych noriem. Ako sme uviedli, sekundárne normy môžu prijímať príslušné orgány len na základe primárnych noriem a v ich medziach. Primárna právna norma obvykle obsahuje blanketovú normu (blanketu), ktorou normotvorca odkazuje buď na neurčitý normatívny právny akt alebo na zákon, ktorého prijatie si nevyžaduje špeciálne splnomocnenie, ktoré v čase prijímania normy obsahujúceho blanketu ešte neexistovali. Blanketou je napríklad ustanovenie článku 102 Ústavy Slovenskej republiky, v ktorom sa uvádza, že „Prezident republiky vyhlasuje výnimočný stav na základe ústavného zákona“.

Ak obsahom blanketovej normy je splnomocnenie (delegácia) na vydanie sekundárnej právnej normy, hovoríme o *splnomočujúcej* blankete. Delegácia môže byť obsahom len primárnej právnej normy. Tak napríklad podľa ustanovenia § 5 ods. 4 zákona č. 437/2004 Z. z. o náhrade za bolesť a o náhrade za sťaženie spoločenského uplatnenia Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky ustanoví výšku náhrady za bolesť a výšku náhrady za sťaženie spoločenského uplatnenia ... opatrením, vyhláseným v Zbierke zákonov Slovenskej republiky uverejnením oznámenia o jeho vydaní najneskôr do 31. mája príslušného kalendárneho roka.

Blanketové právne normy je potrebné odlišovať od odkazujúcich právnych noriem, ktoré odkazujú vždy na platný normatívny právny akt (právne akty) alebo na konkrétne ustanovenie právneho aktu. Odkaz obsahuje slovné označenie predpisu a uvádza sa v poznámke pod čiarou.

1.8 VŠEOBECNÉ A ŠPECIÁLNE NORMY

Podľa stupňa všeobecnosti rozlišujeme právne normy *generálne* (lex generáli) a *špeciálne*, osobitné (lex speciali). Uvedené rozlišovanie nepopiera tvrdenie, že každá norma sa vyznačuje znakom všeobecnosti. Delenie právnych noriem na všeobecné a osobitné prihliada na mieru, či stupeň všeobecnosti, a nie je možné ho zamieňať s rozlišovaním na primárne a sekundárne právne normy. Rozlišovanie noriem na generálne a špeciálne je do istej miery relatívne. Príkladom je vzťah Občianskeho zákonníka k Zákonníku práce, Zákonu o rodine a Obchodnému zákonníku. Všetky štyri zákony sú normami rovnakej právnej sily, avšak Občiansky zákonník je vo vzťahu k ostatným trom zákonom všeobecným právnym predpisom. Obchodný zákonník je vo vzťahu k Občianskemu zákonníku osobitnou normou; z hľadiska miery všeobecnosti vyjadrenia predmetu právnej normy je Obchodný zákonník

zároveň všeobecným právnym predpisom k špeciálnym normám, ako sú napríklad zákon o ochrane hospodárskej súťaže alebo zákon o konkurze a vyrovnaní.

Z uvedeného vyplýva, že pre generálne normy je typický vysoký stupeň abstraktnosti, zo-všeobecnenie, ktoré sú predpokladom dlhšej životnosti právnej normy. Špeciálne normy konkretizujú predmet úpravy generálnej normy a sú spravidla kratšej časovej pôsobnosti.

1.9 KOAGENTNÉ A DISPOZITÍVNE NORMY

Osobitný význam má členenie právnych noriem na *kogentné* (kategorické) a *dispozitívne*. Kritériom je stupeň viazanosti subjektov právneho vzťahu obsahom právnej normy. Kogentné normy (*ius cogens*) sú normami donucujúcej povahy - bezpodmienečne zaväzujú k určitému konaniu, nedávajú možnosť konať spôsobom odlišným od pravidla v dispozícii a to ani v prípade, ak s tým všetci zúčastnení súhlasia. Kogentnými normami sú upravované vzťahy, ktoré majú z hľadiska záujmov spoločnosti osobitný význam. Príkladom kogentnej normy je ustanovenie § 39 Občianskeho zákonníka, podľa ktorého neplatný je právny úkon, ktorý svojím obsahom alebo účelom odporuje zákonu alebo ho obchádza alebo sa prieči dobrým mravom.

Z povahy dispozitívnej normy (*ius dispositivum*) vyplýva, že sa pripúšťa aj iné riešenie, aké je predvídané právnou normou. V prípade dispozitívnej normy si subjekty právneho vzťahu vytvárajú právo samy. To znamená, že pri rozhodovaní sporu musí súd prihliadať predovšetkým na prejavy vôle zmluvných strán pri vzniku právneho vzťahu a až po zistení, že subjekty si svojimi prejavmi obsah právneho vzťahu neupravili samy, súd vychádza z výslovného ustanovenia právnej normy. Príkladom takéhoto podporného riešenia je ustanovenie § 135b ods. 2 Občianskeho zákonníka, podľa ktorého „ak niekto spracuje cudziu vec, hoci je mu známe, že mu nepatrí, môže vlastník veci žiadať o jej vydanie a navrátenie do predošlého stavu. Ak navrátenie do predošlého stavu nie je možné alebo účelné, určí súd podľa všetkých okolností, kto je vlastníkom veci a aká náhrada patrí vlastníkovi alebo spracovateľovi, ak medzi nimi nedôjde k dohode“.

Väčšina noriem má povahu kogentnú. Príkladom kogentnej normy je ustanovenie § 39 Občianskeho zákonníka, ktorý znie: „Neplatný je právny úkon, ktorý svojím obsahom alebo účelom odporuje zákonu alebo ho obchádza alebo sa prieči dobrým mravom“. V niektorých odvetviach práva (trestné právo, správne právo, ústavné právo) sa nachádzajú takmer výlučne kogentné právne normy. Dispozitívne normy majú osobitný význam predovšetkým v občianskom, obchodnom a pracovnom práve. Rozdielny je spôsob určenia povahy konkrétnej normy. Zatiaľ čo v Občianskom zákonníku je potrebné vždy zisťovať povahu konkrétnej úpravy, Obchodný zákonník priamo vypočítava tie normy, od ktorých sa strany svojimi prejavmi nemôžu odchýliť (§ 263 Obchodného zákonníka).

Ako príklad odlišného prístupu dvoch kódexov k úprave toho istého inštitútu pozri Jakúbeková, D.: Odstúpenie od zmluvy podľa Občianskeho zákonníka s upozornením na rozdielnosť úpravy v Obchodnom zákonníku. Justičná revue. 53. 2001 č. 6-7, s. 698 a nasl.

1.10 ŠTRUKTÚRA PRÁVNEHO SYSTÉMU

Spomedzi rôznych prístupov k skúmaniu fenoména práva významnú pozíciu v slovenskej právnej vede zaujal štrukturalizmus. Štrukturálny prístup vychádza z toho, že vnútorná štruktúra je vlastná tak právnym normám, ako aj celému právnemu systému. Každý právny systém sa skladá z právnych noriem a existujúcich vzájomných väzieb medzi nimi. Charakter väzieb medzi normami práva formuje štruktúru právneho systému. Štruktúra právneho systému je tak určená *väzbami* medzi právnymi normami, *charakterom* týchto väzieb a *spôsobom usporiadania* právnych noriem v rámci systému.

Väzby medzi normami práva sú v každom systéme práva relatívne stabilné a pre daný systém charakteristické. Charakter väzieb medzi normami je určený vnútornými znakmi právnych noriem. V rámci štruktúry právneho systému sú napríklad horizontálne a vertikálne väzby medzi normami určené *stupňom právnej sily* normy. Charakter väzieb je ovplyvnený aj *predmetom regulácie*. Väzba medzi normami je určená aj *obsahom a formou vyjadrenia* normy, t.j. spôsobom akým zakazuje, prikazuje alebo dovoľuje určité správanie. Väzby medzi normami sú určené aj *funkciou normy, metódou jej realizácie a vzťahom medzi rôznymi prameňmi práva*. Charakter väzieb napokon ovplyvňujú aj *d'alšie činitele*.

1.11 VEREJNÉ A SÚKROMNÉ PRÁVO

Všetky právne systémy patriace do kontinentálneho systému práva delia svoj systém na *právo verejné* (ius publicum) a *právo súkromné* (ius privatum). Toto delenie vychádza z práce rímskeho právnika Ulpiana, ktorý v Digestách rozdiel medzi verejným a súkromným právom vymedzil tak, že právo verejné je zamerané na záujem rímskeho štátu, kým právo súkromné na záujem jednotlivcov. Pôvodne malo toto členenie iný význam, malo označiť na jednej strane právo komunity (štátu) a jeho vlastníctvo (populus) a na druhej strane právo jednotlivca (privatus, privus).

Z neskorších teórií odôvodňujúcich právny dualizmus nadobudli najväčší význam tri teórie. *Teória záujmov* vychádza z Ulpianovej konštrukcie a tvrdí, že verejné právo ochraňuje verejný záujem celej spoločnosti a súkromné sleduje záujmy jednotlivcov — súkromné záujmy. Podľa iného prístupu (*teória subordinácie*) rozdiel medzi verejným a súkromným právom je daný postavením subjektov. Vo verejnom práve sú subjekty v postavení podriadený a nadradený subjekt. Nadradený môže podriadenému autoritatívne nanútiť svoju vôľu a môže ju vymáhať silou. V súkromnom majú subjekty rovné postavenie. Podľa ďalšej koncepcie - subjektovej (organickej) je rozhodujúcim, či účastníkom vzťahu je orgán verejnej moci; ak áno, či v danom právnom vzťahu aj takúto zvrchovanú moc vykonáva. Rozdiel oproti záujmovej teórii spočíva v tom, že podľa záujmovej teórie má štát vždy silnejšie postavenie, zatiaľ čo pri organickej teórii sa pripúšťa, že štát má „dve tváre“.

Ďalšie koncepcie nachádzajú rozdiely medzi právom verejným a súkromným vtom, že normy verejného práva sú prikazujúce a zakazujúce, zatiaľ čo normy súkromného práva sú prevažne dovoľujúce. Odlišnosti sú aj v druhoch a charaktere sankcií. Verejnoprávne sankcie majú represívny charakter. Súkromnoprávne sankcie majú charakter reštitučný, reparačný, satisfakčný.

Pre správne pochopenie koncepcie a štruktúry právnej úpravy je vhodné uviesť zásady, na ktorých je súkromné právo vybudované. Podľa súčasnej občianskoprávnej teórie *základné zásady súkromného práva* tvorí zásada rovnosti účastníkov, zásada individuálnej autonómie (slobody vôle), zásada „všetko je dovolené, čo nie je zakázané“, zásada ekvity, zásada zákazu zneužitia subjektívnych práv, zásada istoty a stability v súkromnoprávných vzťahoch a zásada prevencie.

1.12 ODVETVIA PRÁVA

Podľa predmetu právnej úpravy sa do súkromného práva obvykle radí právo *občianske*, považované za všeobecné súkromné právo. Predmetom úpravy občianskeho práva hmotného sú majetkové vzťahy fyzických a právnických osôb, majetkové vzťahy medzi týmito osobami a štátom, ako aj vzťahy vyplývajúce z práva na ochranu osôb. Základným prameňom občianskeho práva je Občiansky zákonník.

Od občianskeho práva sa odvíjajú ďalšie pododvetvia súkromného práva, ktoré tvoria *osobitné súkromné práva*. Sem patrí predovšetkým právo obchodné, právo cenných papierov, právo duševného vlastníctva, pracovné právo a medzinárodné právo súkromné.

Obchodné právo upravuje postavenie podnikateľov, obchodné záväzkové vzťahy, ako aj niektoré iné vzťahy súvisiace s podnikaním. Prameňom je Obchodný zákonník, ktorého vzťah k Občianskemu je určený tým, že ak niektoré otázky nemožno riešiť podľa ustanovení Obchodného zákonníka, riešia sa podľa predpisov občianskeho práva (*princíp subsidiarity*).

Právo cenných papierov je obsiahnuté predovšetkým v zákone o cenných papieroch. Zákon upravuje cenné papiere, investičné služby, niektoré zmluvné vzťahy k cenným papierom, niektoré vzťahy súvisiace s činnosťou osôb poskytujúcich investičné služby a s činnosťou centrálného depozitára cenných papierov, niektoré vzťahy súvisiace s pôsobením iných subjektov v oblasti finančného trhu a dohľad nad kapitálovým trhom. Podľa niektorých názorov⁹ má úprava cenných papierov interdisciplinárny charakter a z hľadiska vecnej súvislosti inklinuje k záväzkovému právu upravenému v rámci občianskeho práva a teda patrí aj k tomuto právnemu odvetviu.

Právne vzťahy vznikajúce z výsledkov *duševnej tvorivej činnosti* upravujú viaceré právne predpisy. Ide o veľmi rozsiahlu oblasť, predmetom ktorých sú tzv. nehmotné dobrá (statky) - literárne, vedecké, umelecké diela, výkony výkonných umelcov, ďalej vynálezy, zlepšo-

⁹ Lazár J. a kol.: Základy občianskeho hmotného práva. Iura Edition 2004. Druhé prepracované vydanie, I. zv. s. 28.

vacie návrhy, patenty, priemyselné vzory, úžitkové vzory, dizajny, ochranné známky, topografie polovodičových prvkov a nové odrody rastlín a plemien zvierat.

Do súkromného práva patrí čiastočne aj *pracovné právo*. Zákoník práce, ako základný prameň tohto práva, upravuje individuálne pracovné vzťahy v súvislosti so zamestnávaním fyzických osôb právnickými osobami alebo fyzickými osobami a kolektívne pracovnoprávne vzťahy.

Účelom *medzinárodného práva súkromného* ako tzv. kolízneho práva je ustanoviť, ktorým právnym poriadkom sa spravujú občianskoprávne, rodinné, pracovné a iné podobné vzťahy s medzinárodným prvkom.

Osobitne sa treba zmieniť o rodinnom práve a občianskom procesnom práve. Na rozdiel od iných krajín je slovenské *rodinné právo* dosiaľ obsiahnuté v osobitnom kódexe. Napriek tomu sa už nepovažuje za osobitné právne odvetvie, oddelené od občianskeho práva. Zatriedenie *občianskeho práva procesného* (pozri nasledujúci výklad) medzi odvetvia súkromného práva je značne problematické. Dôvodom je skutočnosť, že popri súkromnoprávných prvkoch (rovnosť účastníkov procesnoprávneho vzťahu) vykazuje silnú verejnoprávnú stránku, ktorá je daná v podobe nadradeného mocenského postavenia súdu vo vzťahu k účastníkom procesnoprávneho vzťahu.

Verejné právo zahŕňa právo štátne (ústavné), správne, finančné, trestné a medzinárodné právo verejné. *Štátne* (ústavné) právo rieši významné právne vzťahy upravené v ústave a ústavných zákonoch. Ústava upravuje základy organizácie štátu, jeho formu, štruktúru a fungovanie štátnej moci, zásady vzťahov medzi občanmi a štátom, vrátane práv a povinností občanov. Pojem štátne právo sa považuje za širšie než ústavné právo,¹⁰ pretože jeho prameňom sú aj právne predpisy nižšej právnej sily (napr. zákon o obecnom zriadení).

Správne právo upravuje spoločenské vzťahy, ktoré vznikajú pri výkone štátnej správy (vzťahy orgánov štátnej správy, územnej samosprávy). Nie je kodifikované (nemá vlastný kódex).

Finančné právo upravuje spoločenské vzťahy finančných orgánov pri tvorbe, rozdeľovaní a používaní prostriedkov štátu (štátny rozpočet, centrálné peňažné fondy). Zahŕňa v sebe právo rozpočtové, menové, devízové, bankové, colné, daňové, poisťovacie právo.

Trestné právo hmotné chráni práva a oprávnené záujmy fyzických a právnických osôb, záujmy spoločnosti a ústavné zriadenie Slovenskej republiky pred spoločensky nebezpečným konaním. Reguluje vzťahy, ktoré vznikli spáchaním trestného činu. *Trestné právo procesné* upravuje vzťahy v rámci trestného konania - postup orgánov činných v trestnom konaní (súdov, prokuratúry, vyšetrovateľov a policajných orgánov). Príbuznými odbormi trestného práva procesného sú kriminalistika, kriminológia a veda o výkone trestu a jeho účinkoch - penológia.

Napokon, *medzinárodné právo verejné* si všíma vzťahy medzi štátmi a medzinárodnými organizáciami.

¹⁰ Ottová, E.: Teória práva. Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie 2004, s. 172.

Uvedené zatriedenie právnych odvetví nemá všeobecnú platnosť. Rozdielny prístup k jednotlivým teóriám, tradície a špecifiká jednotlivých legislatív majú za následok to, že jednotlivé právne odvetvia nie sú rovnako zaraďované do triedy súkromného a verejného práva. Príkladom je Francúzsko, ktoré do súkromného práva radí aj trestné právo.

Slovenský právny systém, ktorý donedávna vykazoval znaky vlastné socialistickému právnomu systému sa tiež vyznačoval osobitným prístupom. Pre tento právny systém bolo príznačné, že neuznával členenie práva na verejné a súkromné. Zdôvodňoval, že záujem jednotlivca je vyjadrený záujmom štátu. Záujem štátu prestupoval do všetkých oblastí práva, vrátane práva súkromného, v ktorom sa prejavil prenikaním administratívnych prvkov (napr. pri vzniku práva na osobné užívanie bytu sa požadovalo rozhodnutie okresného národného výboru o pridelení bytu).

1.13 HMOTNÉ A PROCESNÉ PRÁVO

Právnou normou sa adresátom ukladajú povinnosti a poskytujú práva. Obsah oprávnení je rôznorodý - právo chráni život, zdravie, občiansku česť a dôstojnosť, vlastnícke právo atď. Poskytnuté práva nie sú vždy a všetkými rešpektované a pre tieto prípady sa v právnom poriadku ustanovuje postup štátnych orgánov pri ochrane, presadzovaní a uplatňovaní hmotných práv. Procesné právo upravuje, ako účastníci právnych vzťahov uplatňujú svoje práva, ako musí príslušný orgán postupovať pri zisťovaní, či právo alebo povinnosť vlastne existujú, alebo nie.

V *Občianskom súdnom poriadku* je napríklad ustanovené, že týmto zákonom sa upravuje postup súdu a účastníkov v občianskom súdnom konaní tak, aby bola zabezpečená spravodlivá ochrana práv a oprávnených záujmov účastníkov, ako aj výchova na zachovanie zákonov, na čestné plnenie povinností a na úctu k právam iných osôb. Ďalej sa tu hovorí, že v občianskom súdnom konaní súdy prejednávajú a rozhodujú spory a iné právne veci, uskutočňujú výkon rozhodnutí, ktoré neboli splnené dobrovoľne, a dbajú pritom na to, aby nedochádzalo k porušovaniu práv a právom chránených záujmov fyzických a právnických osôb a aby sa práva nezneužívali na úkor týchto osôb.

V občianskom súdnom konaní súdy prejednávajú a rozhodujú spory a iné právne veci, ktoré vyplývajú z občianskoprávných, pracovných, rodinných, obchodných a hospodárskych vzťahov. Okrem toho súdy v určitých prípadoch preskúmajú aj zákonnosť rozhodnutí orgánov verejnej správy a zákonnosť rozhodnutí, opatrení alebo iných zásahov orgánov verejnej moci.

Správny poriadok sa vzťahuje na konanie v oblasti verejnej správy, v ktorom správne orgány rozhodujú o právach, právom chránených záujmoch alebo povinnostiach osôb.

Obdobné príklady možno nájsť pri úprave trestného konania súdneho, úprave rozhodcovského konania.

V právnej náuke možno nájsť rôzne názory na vzájomný vzťah hmotného a procesného práva. Poukazuje sa na to, že historicky sa procesné právo odčlenilo od hmotného práva. Na ďalších argumentoch sa rozvíjajú teórie, ktoré nadradujú procesné právo, iné naopak uprednostňujú hmotné právo, prípadne obidve kladú na rovnakú úroveň. Možno prijať ná-

zor, že procesné právo nemá bez hmotného práva spoločenský zmysel ani význam a že hmotné právo by bolo bez procesného práva neživotné.

1.14 VNÚTROŠTÁTNE A MEDZINÁRODNÉ PRÁVO

Zatiaľ čo vnútroštátne právo je prejavom suverénnej vôle jedného štátu, pre medzinárodné právo sa už vyžaduje koordinovanie vôle viacerých štátov. Medzinárodné právo tvoria normy, ktoré pramenia z uzavretých medzinárodných zmlúv a medzinárodných obyčají. Toto tradičné zdôvodnenie členenia práva sa po vytvorení novodobého spoločenstva štátov a s tým spojeným uplatňovaním nových mechanizmov doznalo značných zmien.

Existujú dva prístupy riešenia existencie vnútroštátneho a medzinárodného práva. *Monistická* koncepcia počíta s existenciou len jedného právneho poriadku, v ktorom je obsiahnuté vnútroštátne aj medzinárodné právo. *Dualistická* koncepcia v tradičnom ponímaní zdôrazňuje rozdiely v oboch právach (upravujú rozdielne spoločenské vzťahy, majú rozdielne pramene atď.) a tým aj potrebu odlišného nahliadania na právo vnútroštátne a medzinárodné. V súčasnosti sa rozširuje okruh vzťahov upravovaných súčasne normami vnútroštátneho aj medzinárodného práva a rozlišovanie stráca praktický význam.

Z duality vnútroštátneho a medzinárodného práva vyplýva, že ak normy medzinárodného práva majú zaväzovať aj vo vnútroštátnych vzťahoch, je potrebné ich preniesť do systému vnútroštátneho práva. Tento prenos - *transformácia* sa môže uskutočniť formou špeciálnej alebo generálnej transformácie. Pri špeciálnej transformácii sa vytvorí vnútroštátny predpis, ktorý stanovuje pravidlá zodpovedajúce medzinárodnej zmluve. Pri generálnej transformácii postačuje publikácia medzinárodnej zmluvy v Zbierke zákonov.

Inkorporáciou (adopciou) sa rozumie prevzatie normy medzinárodného práva do práva vnútroštátneho bez použitia formy vnútroštátneho práva. Vnútroštátne orgány sú povinné takúto normu aplikovať a interpretovať ako medzinárodnú zmluvu a nie ako vnútroštátny predpis.

Adaptácia - znamená nie doslovný, ale len obsahovo blízky prenos medzinárodného záväzku do vnútroštátneho práva. Cieľom adaptácie je harmonizácia (nie zjednocovanie) určitej oblasti vnútroštátneho práva.

1.15 EURÓPSKE PRÁVO

V súvislosti s existenciou Európskych spoločenstiev (ES) sa hovorí o práve spoločenstiev (Community Law, Gemeinschaftsrecht, Droit communautaire), tiež o európskom komunitárnom práve, ktorým treba rozumieť súbor právnych noriem zameraných na vznik a fungovanie spoločného trhu členských štátov európskych spoločenstiev. Európske komunitárne právo sa stalo samostatným právnym poriadkom, ktorý zároveň tvorí integrálnu súčasť právneho poriadku použiteľného na území každého členského štátu.

Od 1. novembra 1993, kedy do platnosti vstúpila Zmluva o Európskej únii došlo k narušeniu relatívnej jednoty európskeho práva. Popri komunitárnom práve vznikol systém úijného práva, ktorý sa od komunitárneho práva v niektorých smeroch líši. V súčasnej etape integrácie dochádza k prerastaniu oboch súčastí, a tak európskym právom budeme vo všeobecnosti rozumieť systém tak práva komunitárneho ako aj právo úijného.

Z hľadiska povahy prameňov sa európske právo člení na dve časti - primárne právo a sekundárne právo. Okrem týchto dvoch skupín existujú ďalšie pramene, na ktorých zaraďenie sa vyskytujú rozdielne názory. Sem patria napríklad niektoré rozhodnutia Európskeho súdneho dvora a Súdu prvého stupňa, dohody upravujúce externé vzťahy Európskych spoločenstiev (európske dohody) a tzv. doplnkové dohody uzavreté medzi členskými štátmi Európskej únie. Medzi pramene práva sa radia aj všeobecné právne zásady a právne obyčaje.

Primárnym prameňom európskeho práva sú predovšetkým štyri zakladajúce zmluvy - Zmluva o utvorení Európskeho spoločenstva pre uhlie a oceľ (ESUO), podpísaná v Paríži dňa 18. apríla 1951, Zmluva o utvorení Európskeho hospodárskeho spoločenstva (EHS), podpísaná v Ríme 25. marca 1957, označovaná tiež ako Zmluva o EHS alebo Rímska zmluva. Ďalej je to Zmluva o utvorení Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu (Euroatom), podpísaná v Ríme dňa 25. marca 1957 a Zmluva o Európskej únii (EU) podpísaná v Maastrichte dňa 7. februára 1992, nazývaná aj ako Maastrichtská zmluva. Uvedené dokumenty spolu s ďalšími zmluvami tvoria akúsi Ústavu Európskej integrácie. Sú v nich ustanovené fundamentálne princípy integrácie, základy jednotlivých politík, zloženie, právomoci a rozhodovacie postupy spoločných inštitúcií. Len na základe týchto zmlúv môžu spoločné orgány vytvárať tzv. sekundárne právo ES a prostredníctvom neho rozvíjať spoločnú politiku.

Sekundárne právo je tvorené právnymi aktmi prijímanými spoločnými inštitúciami ES. Týmto právnymi aktmi sú nariadenia, smernice, rozhodnutia, stanoviská a odporúčania. Orgánmi, splnomocnenými na prijímanie uvedených aktov sú Rada a Európsky parlament a v niektorých prípadoch aj Európska komisia.

Jednotlivé právne akty sa od seba odlišujú spôsobovanými účinkami. Nariadenia (Regulations) sú všeobecnými a priamo záväznými právnymi aktmi. Vzťahujú sa na všetkých účastníkov integrácie a okamihom nadobudnutia platnosti sa stávajú súčasťou ich právneho poriadku. Pokiaľ sú v rozpore so zákonmi niektorého členského štátu, majú pred nimi prednosť. Nariadenia sú nástrojom právnej unifikácie a Európska únia ich využíva tam, kde je potrebné spoločným rozhodnutím dosiahnuť jednotu v obsahu i forme zákona.

Smernice (Directives) sú právnymi aktmi, ktoré zaväzujú zúčastnené štáty uskutočniť vo svojom právnom poriadku k určitému dátumu zmeny tak, aby si právo jednotlivých štátov neodporovalo a poskytovalo porovnateľnú úroveň ochrany. Smernice sú nástrojom harmonizácie právneho poriadku. Po tom, čo sú na úrovni EÚ schválené, majú jednotlivé členské štáty povinnosť implementovať smernicu vnútroštátnou právnou normou do svojho právneho poriadku. Predpisy sú tak porovnateľné (harmonizované), pokiaľ ide o ich obsah; formou sa však môžu líšiť. Prostredníctvom vydávania smerníc sa napríklad vybudoval jednotný trh Európskych spoločenstiev, zaisťujúci slobodu pohybu tovaru, osôb, služieb a kapitálu.

Rozhodnutia (Decisions) sú záväznými právnymi aktmi, vzťahujú sa však len na tie subjekty (členské štáty, firmy, jednotlivcov), ktorým sú adresované. Rozhodnutia sa týkajú jednotlivého prípadu a tak, na rozdiel od nariadení, nemajú všeobecnú platnosť. Od smerníc sa zasa líšia tým, že nemusia byť prevzaté do národného práva. Typickou oblasťou regulovanou prostredníctvom vydávania rozhodnutí je dohľad na ochranou hospodárskej súťaže v Európskej únii.

Stanoviská (Opinions) a *odporúčania* (Recommendations) nie sú právne záväzné. Nemajú právnu, ale len politickú váhu. Slúžia ako „dobré rady“ alebo „kompetentné názory“, ktoré majú adresátovi popísať, či inak priblížiť určitú situáciu alebo správanie sa. Stanoviská a odporúčania majú osobitný význam pri výklade právnych aktov. Často predchádzajú prijatiu záväzných právnych aktov.

Súčasná koexistencia práva európskeho a vnútroštátneho práva členského štátu si vyžaduje stanovenie určitých *zásad*, ktoré umožňujú účinnú aplikáciu práva Európskych spoločenstiev. Podstatným dôvodom je skutočnosť, že európske právo môže zakladať práva a povinnosti priamo jednotlivcom, nezávisle na legislatíve členského štátu Spoločenstiev. Zo zásad treba menovať zásadu bezprostrednej použiteľnosti, zásadu bezprostredného účinku, zásadu nepriameho účinku, zásadu zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú jednotlivcovi porušením komunitárneho práva a zásadu prednosti

Zásada bezprostrednej použiteľnosti sa charakterizuje ako právo každej osoby požadovať, aby súd v jeho prípade aplikoval zmluvy, nariadenia, smernice alebo komunitárne rozhodnutia. Súd je povinný použiť uvedené texty bez ohľadu na existujúce národné právo. Bezprostredná použiteľnosť tiež znamená, že pravidlá komunitárneho práva musia po celú dobu svojej platnosti vykazovať účinky jednotným spôsobom vo všetkých členských štátoch. Dôsledkom zásady bezprostrednej použiteľnosti je skutočnosť, že komunitárne právo pristupuje k národnému právu členského štátu bez toho, aby ho bolo nutné recipovať (s výnimkou smernice). Ďalšou črtou je to, že komunitárne právo sa k právu členského štátu pričleňuje a právne účinky spôsobuje bez zmeny svojej komunitárnej povahy.

So zásadou bezprostrednej použiteľnosti sa prelína *zásada bezprostredného účinku*, ktorej cieľom je zamedziť, aby pochybením členského štátu trpeli záujmy jednotlivcov. Vertikálny účinok zásady sa prejavuje vo vzťahu jednotlivec - členský štát. Umožňuje jednotlivcom dovoľávať sa ustanovení komunitárneho práva pred orgánmi členských štátov a sankcionovať štát za porušenie komunitárneho práva (napr. neimplementáciou smernice). Horizontálny účinok umožňuje dovoľávať sa práv vyplývajúcich z komunitárneho práva medzi jednotlivcami.

Zásada nepriameho účinku spočíva v povinnosti členských štátov a ich orgánov v najvyššie možnej miere vykladať národné právo tak, aby sa dosiahol cieľ normy, t.j. vo svetle textu a cieľov smernice. Na rozdiel od priameho účinku (riadna implementácia smernice) sa dosiahnutie výsledku stanoveného smernicou má zabezpečiť nepriamo - konformným výkladom, prostredníctvom rozhodnutia národného súdu.

Zásada zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú jednotlivcovi porušením komunitárneho práva sa vykladá tak, že štát má nielen povinnosť ukončiť porušovanie komunitárneho práva, ale tiež nahradiť tým spôsobenú škodu.

Zásada prednosti (nadradenosti) komunitárneho práva nad národným právom členského štátu ustanovuje, že v prípade konfliktu medzi ustanoveniami oboch právnych poriadkov prevláda európske právo. Súd členského štátu musí (bez ohľadu na vedomosť) prednostne aplikovať normy európskeho práva. Pokiaľ by to tak neurobil, môžu sa účastníci súdneho konania domáhať aplikácie práva EÚ. V prípade váhania alebo pochybností sa národný súd môže obrátiť na Európsky súdny dvor, ako na najvyššiu inštitúciu poverenú interpretáciou európskeho práva. Súdny dvor nerozhoduje vo veci, avšak jeho názor v otázke, či má byť aplikované právo, je rozhodujúci.

2 REALIZÁCIA PRÁVA

Účelom tvorby práva je vytváranie právnych vzťahov, v ktorých by sa realizovali subjektívne práva a povinnosti. Uplatňovanie práva v právnych vzťahoch sa nazýva realizáciou práva.

V právnickej literatúre doteraz neexistuje jednota názorov na predpoklady a podmienky vzniku, zmeny či zániku právnych vzťahov. Civilistická literatúra k predpokladom a podmienkam zaraďuje len právne normy a právne skutočnosti. Všeobecná teória o práve za podmienku (predpoklad) vzniku, zmeny alebo zániku právneho vzťahu považuje právne skutočnosti, subjekt a objekt právneho vzťahu.

Právne vzťahy vznikajú buď *priamo zo zákona* (ex lége), to znamená z hľadiska práva nepodmienené, tak, že sám zákon vytvára právny vzťah bez toho, aby jeho vznik viazal na nejakú ďalšiu podmienku. Priamo na základe zákona vzniká napríklad povinnosť vlastníka zdržať sa konania, ktorým by nad mieru primeranú pomerom obťažoval iného alebo vážne ohrozoval výkon jeho práv.

Právny vzťah vzniká spravidla podmienene, *na základe zákona*, t.j. tak, že zákon určitý právny vzťah predvída a aprobuje, ale na jeho samotný vznik vyžaduje splnenie nejakej ďalšej skutočnosti. Tou ďalšou skutočnosťou môže byť:

- a) konštitutívne rozhodnutie orgánu verejnej moci
- b) správanie subjektov práva
- c) skutočnosť nezávislá od správania subjektov.

2.1 PRÁVNE SKUTOČNOSTI A ICH NÁSLEDKY

Právne skutočnosti možno charakterizovať ako objektívne reálne skutočnosti iné než zákon (iné než právny predpis), ktoré na základe zákona spôsobujú právne následky. Z hľadiska právne technického právnymi skutočnosťami sú okolnosti predvídané hypotézou občianskoprávnej normy.

Právne následky nevyhnutne spočívajú v nejakej zmene právneho stavu. Z hľadiska právnych vzťahov je právnym následkom právnych skutočností spravidla *vznik* právneho vzťahu alebo jeho *zánik*. Právnym následkom právnej skutočnosti môže byť aj *zmena* právneho vzťahu, tá sa však obvykle uskutočňuje vznikom iného právneho vzťahu a niekedy i zánikom pôvodného vzťahu.

Teoretický a praktický význam má pozorovanie právnych následkov z hľadiska izolovaných subjektívnych práv a povinností. Z tohto hľadiska je dôležité triediť právne následky

právných skutočností najmä na *nadobudnutie* a *stratu* práva, čo nemožno stotožňovať so vznikom právneho vzťahu alebo jeho zánikom.

Právo možno nadobudnúť *absolútne* (niekto nadobúda právo, ktoré doteraz nikto iný nemal, napr. vytvorením autorského diela), alebo *relatívne* (nadobúdateľ práva nastupuje na miesto jeho predchádzajúceho subjektu, ktorý právo stráca). Nadobúdateľ je teda *právnym nástupcom (sukcesorom)* a predchádzajúci subjekt je vo vzťahu k nemu jeho *právnym predchodcom (auktorom)*. Hovoríme, že pri relatívnom nadobudnutí práva dochádza k *právnemu nástupníctvu (právnej postupnosti či sukcesii)*. Ak sa pri právnom nástupníctve nadobúda jednotlivé právo, alebo zároveň viacero určitých, presne vymedzených práv, ide o *singulárnu sukcesiu*. V prípade, že niekto jedinou právnou skutočnosťou (uno acto) naraz vstúpi do všetkých práv a povinností svojho predchodcu, pôjde o *univerzálnu sukcesiu*. S výnimkou dedenia naše občianske právo pozná iba singulárnu sukcesiu.

Právne skutočnosti možno triediť podľa rôznych kritérií. Za základné kritérium triedenia právnych skutočností sa považuje ich vzťah k vôli ľudí, presnejšie ich vzťah k správaniu ľudí. Podľa tohto kritéria sa právne skutočnosti triedia na právne skutočnosti

- *subjektívne*, t.j. závislé na ľudskom správaní,
- *objektívne*, označované ako právne relevantné udalosti, alebo ako protiprávne stavy.

2.2 PRÁVNE ÚKONY

Úkony sú právne skutočnosti, ktoré spočívajú v určitom správaní ľudí, a to v správaní vedomom a vôľovom. Úkony sa triedia na úkony právne dovolené (aprobované), t.j. *právne úkony* a *protiprávne úkony*, úkony právne zakázané (reprobované). Obidvoje sa môžu uskutočniť buď činnosťou subjektu, jeho konaním, v tom prípade sa nazývajú *komisívne* úkony, alebo nečinnosťou, v tom prípade sa nazývajú *omisívne* úkony.

Konaním sa rozumie aktívna vôľová činnosť subjektu. Nekonanie je nedostatok konania, nečinnosť. Nie každá nečinnosť subjektu je z hľadiska práva posudzovaná ako nečinnosť. Nekonanie je vždy relatívne, ako negácia určitého predpokladaného konania. Chápe sa totiž vo vzťahu k určitému konaniu, na ktoré bol subjekt správania povinný alebo oprávnený. Nekonanie môže spočívať buď v *opomenutí* (omittere), t.j. zdržaní sa vlastného oprávneného konania alebo v *strpení* (pati), t.j. strpení určitého správania sa niekoho iného.

V zmysle legálnej definície obsiahnutej v ustanovení § 34 Občianskeho zákonníka je právnym úkonom prejav vôle smerujúci najmä k vzniku, zmene alebo zániku tých práv a povinností, ktoré právne predpisy s takýmto prejavom spájajú. Prijaté vymedzenie právneho úkonu zahŕňa v sebe tieto podstatné (pojmové) znaky právneho úkonu:

1. prejav vôle
2. zameranie prejavu vôle
3. uznanie prejavu vôle právnym poriadkom

4. nastúpenie právnych následkov, ktoré konajúci sledoval, t.j. najmä vznik, zmenu a zánik práv a povinností.

Základným pojmovým znakom je prejav vôle, ktorý v sebe reprezentuje dve zložky - vôľu a prejav.

Vôľa je psychickým vzťahom konajúceho človeka k zamýšľanému (danému) právnemu následku. Od vôle treba odlišovať *pohnútku* (motív) a *cieľ* právneho úkonu. Právne významnou sa pohnútku môže stať vtedy ak, bola právnym úkonom prejavovaná, a tým sa stala jeho súčasťou.

Cieľ právneho úkonu je výsledok, ktorý konajúca osoba chce právnym úkonom dosiahnuť.

Pre právnú relevanciu cieľa platia obdobné zásady ako pri pohnútke. *Prejavom vôle* rozumieme jej vonkajšiu manifestáciu. Vôľu možno prejaviť akýmkoľvek spôsobom, ktorý umožňuje poznanie jej obsahu.

Právny úkon možno uskutočniť predovšetkým konaním (komisívne) alebo nekonaním (omisívne). Komisívne právne úkony sa ďalej členia na právne úkony výslovne a právne úkony konkludentné.

Pri *výslovnom* prejave vôle sa ako vyjadrovací prostriedok používa reč. Môže ísť o reč hovorenú (otvorenú), posunkovú alebo písanú. Súkromné právo je napríklad v tejto veci zásadne neformálne — ak zákon nestanoví inak, právne úkony možno urobiť tak ústne, ako aj písomne. Výslovným prejavom vôle môže byť aj prejav vytvorený počítačom, komunikovaný jeho adresátovi buď priamo terminálom alebo pomocou výstupu z tlačiarne, faxu, či odovzdaním nosného média, na ktorom je prejav zaznamenaný.

Konkludentným prejavom vôle sa rozumie prejav vôle urobený konkludentnými činmi (per facta concludentia). Je to taký prejav, ktorý nemá znaky výslovného prejavu ale vyjadruje vôľu konajúceho takým spôsobom, že so zreteľom na všetky okolnosti prípadu niet pochybnosti o tom, že ide o prejav vôle a aký je jeho obsah (napr. zničenie listiny, na ktorej bol napísaný závet).

Na otázku právneho významu *nečinnosti* možno odpovedať, vychádzajúc zo zásady, že samo mlčanie nemôže znamenať prejav vôle. Všeobecne platí zásada, že o tom, kto mlčí nemožno predpokladať, že súhlasí (qui tacet consentire non videtur).

2.3 PRÁVNE NÁSLEDKY PREJAVENEJ VÔLE

Ďalším znakom právneho úkonu je zameranie prejavu vôle na určité právne následky. Ustanovenie § 34 Občianskeho zákonníka uvádza príklad trojicu právnych následkov, totiž vznik, zmenu alebo zánik práv a povinností. Právnymi úkonmi smerujúcimi k niečomu inému ako vznik, zmena alebo zánik práv a povinnosti sú predovšetkým prejavy vôle zamerané na zabezpečenie záväzkov.

V teórii práva boli vyjadrené rôzne názory na to, či ten, kto vôľu prejavuje, musí mať aj subjektívnu predstavu právneho stavu, ktorý v dôsledku jeho prejavu vôle má nastať. Presvedčivejšou sa javí argumentácia, ktorá poukazuje na to, že v nespočetných prípadoch subjekty uskutočňujú právne úkony bez toho, aby pomýšľali na právne následky, ktoré svojimi prejavmi vôle spôsobia. Napriek tomu tieto právne následky vznikajú.

2.4 TYPY A DRUHY PRÁVNÝCH ÚKONOV

Právne úkony sa triedia podľa rôznych kritérií, ktoré sa navzájom kumulujú. Za základné kritérium triedenia právnych úkonov sa považuje ich rozlišovanie na typické a atypické. *Typické* právne úkony sú také úkony, ktoré pre ich častý výskyt právny poriadok upravuje v osobitných a ustálených formách, ktoré špeciálne pomenúva. Z tohto dôvodu sa označujú ako pomenované (nominátne) právne úkony. *Atypické* právne úkony, vzhľadom na ich malý spoločenský význam, nie sú výslovne regulované a nie sú ani právnymi normami pomenované. Právnym podkladom pre ich vznik v oblasti občianskoprávných vzťahov je ustanovenie § 51 Občianskeho zákonníka. Popri čisto typických a atypických právnych úkonoch možno rozlišovať aj *zmiešané* právne úkony, ktoré sú kombináciou rôznych typov právnych úkonov.

Z hľadiska počtu strán rozlišujeme právne úkony jednostranné (unilaterálne), dvojstranné (bilaterálne) a viacstranné (multilaterálne).

Jednostranné právne úkony spočívajú v prejave vôle jednej strany (napr. závet, odstúpenie od zmluvy, započítanie, výpoveď a pod.)

Dvojstranné právne úkony sú spravidla zložené z dvoch zhodných jednostranných právnych úkonov. Označujú sa ako zmluvy, príp. dohody.

Právne úkony *medzi živými* (inter vivos) a *pre prípad smrti* (mortis causa) sa líšia podľa doby nastúpenia právnych účinkov. Jediným právnym úkonom pre prípad smrti, ktorého právne účinky nastanú až po smrti občana, je podľa nášho práva závet.

Podľa požiadavky, či sa na platnosť právneho úkonu vyžaduje určitá forma, sa právne úkony triedia na *formálne* a *neformálne*. Princíp neformálnosti, typický pre občianske právo znamená, že právne úkony možno uskutočniť v akejkoľvek forme, pokiaľ nie je stanovená resp. dohodnutá účastníkmi.

2.5 NÁLEŽITOSTI PRÁVNÝCH ÚKONOV

Na to, aby sa právny úkon považoval za platný, musí spĺňať kritéria, ktoré právny poriadok ustanovuje ako podmienky platnosti, obvykle označované ako náležitosti právnych úkonov. Rozoznávame:

1. náležitosti subjektu (osoby),
2. náležitosti vôle,
3. náležitosti prejavu,
4. náležitosti pomeru vôle a prejavu,
5. náležitosti predmetu.

V niektorých prameňoch sa k náležitostiam právnych úkonov zaraďujú aj náležitosti obsahu.

2.6 NÁLEŽITOSTI SUBJEKTU OSOBY

Predpokladom platnosti právneho úkonu je spôsobilosť toho, kto robí úkon, na právne úkony. Ak maloletá osoba alebo osoba, ktorá bola pozbavená spôsobilosti na právne úkony alebo ktorej spôsobilosť bola obmedzená rozhodnutím súdu, urobí právny úkon, na ktorý nebola spôsobilá, bude tento právny úkon neplatný. Neplatný bude i právny úkon osoby, ktorá síce nebola pozbavená lebo obmedzená v spôsobilosti na právne úkony súdnym rozhodnutím, ale koná v duševnej poruche, ktoré ju robí na tento právny úkon nespôsobilou.

2.7 NÁLEŽITOSTI VÔLE

Vôľa má právnu relevanciu len vtedy, ak vyhovuje náležitostiam, ktoré predpisuje právo. Obvykle právo požaduje, aby vôľa bola *skutočne daná*, aby bola *slobodná*, *vážna*, *bez omylu*. Požiadavka skutočnej vôle znamená nutnosť jej existencie. Ak neexistuje vôľa nevzniká ani právny úkon.

Slobodou vôle sa rozumie neexistencia pôsobenia vonkajších rušivých vplyvov, ktoré konajúcu osobu zbavujú voľnosti rozhodnúť sa, či určitý prejav vôle vykoná. Za nedostatok slobody vôle sa však nebude považovať úkon, ktorý niekto vykonal v tiesni, ktorá nedosahuje intenzitu nápadne nevýhodných podmienok. Teória práva rozoznáva dva druhy nátlaku, a to priame *-fyzické donútenie* (vis absoluta) a *bezprávnou vyhrážku* (vis compulsiva).

Náležitosťou právneho úkonu je *vážnosť* vôle. V náuke občianskeho práva je sporné, akú vôľu treba pokladať za vážnu. Podľa početne zastúpeného názoru vôľa nie je vážna pri simulácií a tzv. vnútornej výhrade. Podľa iného názoru, vôľa nie je vážna, ak prejavujúci nechcel vyvolať právne následky, ktoré by inak v dôsledku jeho prejavu nastali (napr. za účelom hry, vyučovania alebo zo žartu ale i pri simulácií).

Vôľa je vadná aj vtedy, keď k jej prejavu došlo v dôsledku omylu. Omyl spočíva v nesprávnej alebo nedostatočnej predstave o právnych následkoch, ktoré nastanú z právneho úkonu. Musí ísť o omyl vo vôli; omyl v pohnútkach nečiní právny úkon neplatným. Predpokladom právnej relevancie omylu je, že omyl sa týka rozhodujúcej (podstatnej) okolnosti. Podľa okolnosti sa spravidla rozlišuje omyl v predmete plnenia (error in corpore), v akosti dohodnutého plnenia (error in qualitate), v osobe spolukontrahenta (error in persona), alebo aj v iných okolnostiach za predpokladu, že pre uskutočnenie príslušného právneho úkonu boli rozhodujúce (napr. omyl v kvalifikácii právneho úkonu).

Požiadavke, aby vôľa bola bez omylu, nevyhovuje ani právny úkon, pri ktorom vôľa toho, kto robí prejav vznikla pod vplyvom omylu úmyselne vyvolaného druhým účastníkom - *ľst'ou*. Lest' spočíva obyčajne v tom, že sa druhej strane úmyselne predstiera danosť niečoho, čo neexistuje, alebo zastiera danosť niečoho, čo existuje.

2.8 NÁLEŽITOSTI PREJAVU

Náležitosťou prejavu je jeho *zrozumiteľnosť*, *určitosť* a v niektorých prípadoch *aj forma*. Za nezrozumiteľný sa považuje prejav, ak je nejasne vyjadrený jeho obsah a ani pomocou výkladu uskutočneného pomocou právnych pravidiel nemožno zistiť, čo ním malo byť vyjadrené. Neurčitosť prejavu sa - na rozdiel od nezrozumiteľnosti - týka jeho obsahovej stránky. Neurčitý prejav je zrozumiteľný po výrazovej stránke, ale jeho obsah nieje určitý. Aj neurčitosť prejavu spôsobuje neplatnosť právneho úkonu.

Právne úkony teda možno uskutočniť spravidla v akejkoľvek forme. Forma prejavu je právne významná len v stanovených prípadoch. To nevylučuje, aby tam, kde nie je stanovená právnym predpisom osobitná forma, aby si účastníci formu dohodli. Podľa toho rozoznávame *zákonnú* a *zmluvnú* formu prejavu. Zákon ustanovuje právnu formu v osobitných prípadoch, kde si to napr. vyžaduje ochrana záujmov určitých osôb alebo spoločenská kontrola nad obsahom niektorých prejavov. Občiansky zákonník napríklad rozoznáva *písomnú* (jednoduchú) formu a formu *úradného zápisu*.

Podľa ustanovenia § 40 ods. 4 Občianskeho zákonníka písomnú formu majú aj právne úkony vykonané telegraficky, d'alekopisom alebo elektronickými prostriedkami, ktoré umožňujú zachytiť obsah právneho úkonu a určiť osobu, ktorá právny úkon vykonala. S účinnosťou od 1. mája 2002 je písomná forma zachovaná aj vtedy, ak právny úkon urobený elektronickými prostriedkami je podpísaný elektronickým podpisom. Písomná forma je pri elektronickom dokumente zachovaná len vtedy, ak sa k podpisu použil zaručený elektronický podpis. Obsah pojmov elektronický podpis a zaručený elektronický podpis vymedzuje zákon č. 215/2002 Z. z. o elektronickom podpise a o zmene a doplnení niektorých predpisov (pozri nasledujúce výklady).

2.9 NÁLEŽITOSTI POMERU VÔLE A PREJAVU

Na platnosť právneho úkonu nestačí len naplnenie zákonných požiadaviek týkajúcich sa vôle a prejavu. Ak prejav považujeme za prostriedok vyjadrenia vôle, musí byť vôľa aj prejav v náležitom vzájomnom pomere - v zhode. Nezhoda vôle a prejavu môže byť rozličná a s tým súvisia aj rozličné právne následky. Nezhoda vôle a prejavu môže byť *vedomá* alebo *nevedomá*.

2.10 NÁLEŽITOSTI PREDMETU

Náležitostami predmetu právneho úkonu sú jeho *možnosť* a jeho *dovolenosť*. Možnosťou predmetu právneho úkonu sa rozumie možnosť plnenia, ktoré je jeho predmetom. Ak je toto plnenie nemožné (od začiatku), bude právny úkon neplatný. O nedovolenosť právneho úkonu ide vtedy, keď právny úkon svojím obsahom alebo účelom odporuje zákonu (contra legem), alebo ho obchádza (in fraudem legis), alebo sa prieči dobrým mravom.

2.11 OBSAH PRÁVNEHO ÚKONU

Obsahom právneho úkonu je *určenie práv a povinností*, ktoré budú obsahom právneho vzťahu založeného, zabezpečeného alebo zmeneného právnym úkonom. V obsahu právneho úkonu rozoznávame:

- a) *podstatné zložky* (essentialia negotii), ktoré sa na platnosť právneho úkonu bezpodmienečne vyžadujú.
- b) *pravidelné zložky* (naturalia negotii), ktoré sa pravidelne vyskytujú v právnych úkonoch, ako napr. dojednanie o mieste alebo čase plnenia. Na platnosť právneho úkonu nie sú nevyhnutné.
- c) *náhodné zložky* (accidentalia negotii), ktoré sa v právnych úkonoch vyskytujú len náhodne, ako napr. podmienky, stanovenie doby alebo príkaz.

Obsahom právneho úkonu môže byť podmienka. *Podmienka* (condicio) je vedľajšie ustanovenie v právnom úkone, ktorým sa účinnosť právneho úkonu robí závislá od neistej skutočnosti, t.j. od skutočnosti, o ktorej v čase, keď sa právny úkon urobil, nebolo účastníkom známe, či v budúcnosti nastane, eventuálne či v minulosti nastala. Podmienky sú *odkladacie* (suzpenzívne) alebo *rozvázovacie* (rezolutívne). Pri odkladacej podmienke účinnosť inak platného právneho úkonu nastane, keď sa splní podmienka. Naproti tomu pri rozvázovacej podmienke nastupuje platnosť i účinnosť právneho úkonu hneď, ale ak sa splní podmienka, účinnosť právneho úkonu zanikne. Ak z právneho úkonu alebo jeho povahy nevyplýva niečo iné platí, že podmienka je odkladacia.

Obsahom právneho úkonu môže byť aj *určenie času* (doloženie času - dies) a *príkaz*. Rozdiel medzi podmienkou a určením času spočíva v tom, že kým pri podmienke nie je isté, kedy nastane, prípadne ani to, či vôbec nastane, pri určení času je isté, že nastane. Príkaz (modus) je vedľajšie ustanovenie, typické pri lukratívnych právnych úkonoch ako napr. darovanie, dedenie, ktorým sa niektorému účastníkovi ukladá (popri základných právach a povinnostiach účastníka občianskoprávneho vzťahu), aby niečo konal, alebo aby sa niečoho zdržal.

2.12 PRÁVNE NÁSLEDKY VADNOSTI PRÁVNÝCH ÚKONOV

Teória práva rozlišuje rôzne stupne vadnosti právnych úkonov a podľa toho ich člení na:

- právne úkony zdanlivé (ničotné, non negotium)
- právne úkony vadné

Zdanlivými sú také prejavy vôle, ktoré vôbec nemajú náležitosti právnych úkonov. Na tieto úkony sa neprihliada, hľadá sa na ne, akoby sa neboli urobili.

Právnymi následkami *vadných* právnych úkonov sú:

- a) neplatnosť právneho úkonu
- b) odporovateľnosť právneho úkonu
- c) možnosť jednostranne odstúpiť od zmluvy

Neplatné sú právne úkony, ktorým chýba niektorá náležitosť, ktorú zákon vyžaduje pod sankciou neplatnosti. Rozlišujeme absolútnu a relatívnu neplatnosť. V Občianskom zákonníku platí zásada, že neplatné právne úkony sú neplatné absolútne, pokiaľ ich zákon nevyhlasuje za relatívne neplatné. *Absolútna neplatnosť* nastáva priamo zo zákona (ex lége) a pôsobí voči každému, takže každý sa jej môže dovolať. Na absolútnu neplatnosť prihliada súd (alebo iný štátny orgán) aj bez návrhu (ex officio). Absolútna neplatnosť sa nemôže napraviť dodatočným schválením (ratihabíciou) a nemôže konvalidovať ani dodatočným odpadnutím dôvodu neplatnosti. Plnenie, ku ktorému z absolútne neplatného právneho úkonu došlo zakladá bezdôvodne obohatenie. Absolútna neplatnosť právneho úkonu sa nepremlčuje.

Relatívna neplatnosť nepôsobí zo samotného zákona. Relatívna neplatnosť právneho úkonu je založená na vyvrátení domnienky platnosti tohoto právneho úkonu. To znamená, že relatívne neplatný právny úkon spôsobuje následky akoby bol platný, pokiaľ ich nebol pozbavený.

Právnych následkov môže byť pozbavený buď rozhodnutím súdu (iného štátneho orgánu), alebo tým, že ho účastníci po vzájomnej dohode uznajú za neplatný. Možno sa stretnúť aj s názorom, že relatívna neplatnosť právneho úkonu nastáva aj jednostranným uplatnením, t.j., keď prejav toho, na čiu ujmu neplatnosť ide a ktorý sa jej domáha, dôjde druhému účastníkovi zmluvy. Na relatívnu neplatnosť súd prihliada iba na návrh oprávnenej osoby. Osobami oprávnenými dovolať sa relatívnej neplatnosti právneho úkonu sú dotknutí účastníci zmluvy, tretie osoby, pokiaľ sú z takejto ujmy na svojich právach a oprávnených záujmoch dotknuté (opomenuté). Právo dovolať sa relatívnej neplatnosti sa premlčuje v lehote 3 rokov. Relatívna neplatnosť pominie, ak účastník, ktorý bol neplatnosťou dotknutý, dodatočne právny úkon schválil alebo ak dôvod neplatnosti dodatočne odpadol.

Neplatnosť právneho úkonu môže byť *úplná* alebo *čiastočná*. Ak sa dôvod neplatnosti vzťahuje len na časť právneho úkonu, neplatí iba táto časť, pokiaľ z povahy právneho úkonu alebo z jeho obsahu, alebo z okolností, za ktorých k nemu došlo, nevyplýva, že túto časť nemožno oddeliť od ostatného obsahu.

Odporovateľné sú právne úkony urobené s úmyslom ukrátiť pohľadávky veriteľa (in fraudem creditoris). Ide o také právne úkony, ktorými dlžník zmenšuje svoj majetok do takej miery, že sa tým ukracuje uspokojenie veriteľovej vymáhateľnej pohľadávky. Veriteľ sa tu žalobou môže domáhať, aby súd určil, že dlžníkovy právne úkony, pokiaľ skracujú uspokojenie jeho vymáhateľnej pohľadávky, sú voči nemu právne neúčinné. Následkom úspešného odporovania je tzv. relatívna bezúčinnosť právneho úkonu voči ukrátenému veriteľovi, to znamená, že veriteľ môže požadovať uspokojenie svojej pohľadávky z toho, čo odporovateľným právnym úkonom ušlo z dlžníkovho majetku. Ak to nie je možné, má právo na náhradu voči tomu, kto mal z tohto úkonu prospech. Vo vzťahu k ostatným (tretím) osobám zostáva právny úkon účinným.

Jednostranné odstúpenie od zmluvy upravuje právny predpis ako následok uzavretia zmluvy v tiesni za nápadne nevýhodných podmienok. Pokiaľ ide o predpoklad „nápadne nevýhodných podmienok“, má sa za to, že rozhodujúci je objektívny stav.

2.13 PROTIPRÁVNE ÚKONY

Protiprávne úkony sú vôľovým správaním ľudí, ktoré objektívne právo zakazuje (reprobujeme). Protiprávne konanie delíme na *zavinené* protiprávne konanie (delikt) a *nezavinené* protiprávne konanie.

Zavinenie ako psychický vzťah je založené jednak na prvku poznania (prvok intelektuálny - rozpoznávací), jednak na prvku vôle (prvok určovací). Na rozličnom utváraní (konfigurácii) prvkov poznania a vôle sú založené rôzne formy a stupne zavinenia:

a) *úmysel* (dolus), a to

- *priamy* (dolus directus), t.j. konajúci chcel škodu spôsobiť,
- *nepriamy*, resp. eventúálny (dolus indirectus, resp. eventualis), t.j. konajúci vedel, že škodu môže spôsobiť, a pre prípad, že ju spôsobí, bol s tým uzrozumený;

b) *nedbanlivosť* (culpa), a to

- *vedomá*, t.j. konajúci nechcel škodu spôsobiť, avšak vedel, že ju môže spôsobiť, a bez primeraných dôvodov sa spoliehal, že ju nespôsobí,
- *nevedomá*, t.j. konajúci nechcel škodu spôsobiť a ani nevedel, že ju môže spôsobiť, avšak vzhľadom na okolnosti a svoje osobné pomery o tom vedieť mal a mohol.

Protiprávne konanie môže mať povahu *verejnoprávneho* deliktu (trestný čin, správny delikt, disciplinárny delikt) alebo *súkromnoprávneho* deliktu (zodpovednosť za škodu, - zodpovednosť za vady, - zodpovednosť za omeškanie, - zodpovednosť za bezdôvodné obohatenie) alebo ide o *zmiešaný* delikt.

2.14 VYTVORENIE VECI ALEBO DIELA

Z klasifikácie právnych skutočností vyplýva, že právnym úkonom je svojou povahou blízka ľudská činnosť spočívajúca vo vytvorení určitej hodnoty hmotnej (napr. výroba, práca) alebo duchovnej hodnoty (tvorivá duševná činnosť).

2.15 KONŠTITUTÍVNE ROZHODNUTIA ORGÁNU VEREJNEJ MOCI

Obdobne ako ľudské správanie, aj rozhodnutie orgánu verejnej moci je svojou podstatou ľudským správaním. Problematika „správania sa“, ako aj problematika tvorby vôle orgánu je však zložitá a pri jej riešení doteraz neexistuje názorová jednota.

Rozhodnutia môžu mať dvojaký charakter:

- a) *deklaratórne* rozhodnutie, ktoré nevyvoláva hmotnoprávne následky, ale len procesné. Deklaratónymi rozhodnutiami sa spravidla konštatuje, či tu nejaké právo alebo povinnosť je alebo nie je.
- b) *konštitutívne* rozhodnutie, ktoré vyvoláva hmotnoprávne následky, t.j. najmä vznik, zmenu alebo zánik práv a povinností.

2.16 UDALOSTI A PROTIPRÁVNE STAVY

Právnymi udalosťami rozumieme objektívne právne skutočnosti, ktoré nespočívajú v ľudskej vôli, s ktorými právo spája určité právne následky. Jednotlivé udalosti sú rôznorodej povahy, ako napr. živelné udalosti (úder blesku, zemetrasenie, povodeň), rôzne pôsobenie prírodných zákonitostí (zosuv pôdy, korózia), výsledky biologických procesov (narodenie, smrť osoby). Špecifickou udalosťou je plynutie času. Do kategórií udalostí patrí aj mimovoľne správanie ľudí (napr. reflexné pohyby).

Obvyklé rozlišovanie udalostí vychádza z kritéria vzťahu k vedomiu a vôle človeka. Z tohto hľadiska rozoznávame *predvídateľné* a *nepredvídateľné* udalosti a udalosti *odvrátiteľné* a *neodvrátiteľné*. Osobitne kvalifikovaným prípadom udalosti je tzv. *vis maior* (vyššia moc), ktorá sa zvykne definovať ako udalosť pri všetkej starostlivosti nepredvídateľná a zároveň pri všetkom možnom úsilí neodvrátiteľná.

Protiprávne stavy vznikajú spravidla ako následok určitej udalosti. Od udalosti sa protiprávny stav odlišuje tým, že nejde o určité dianie, ale o určitý stav, ktorý je objektívne v rozpore s právom, a preto spôsobuje určité právne následky.

2.17 PRÁVNE DOMNIENKY A FIKCIE

S problematikou právnych skutočností súvisí sčasti problematika *právnych domniek* (prezumpcií) a //&Cíí'. Predpokladané skutočnosti môžu byť stanovené vyvrátiteľnou alebo nevyvrátiteľnou domnienkou.

Podľa toho rozlišujeme:

- domnienky vyvrátiteľné (*praesumptiones iuris*), ktoré sa pokladajú za existujúce, pokiaľ sa nepreukáže opak,
- domnienky nevyvrátiteľné (*praesumptiones iuris ac de iure*), ktoré platia kategoricky, pretože dôkaz opaku nieje prípustný.

Fikciu používa právo veľmi zriedka. Avšak skutočnosť, že nevyvrátiteľné domnienky a fikcie sú v právnych normách vyjadrované podobne, vedie niekedy k ich zámene. Rozdiel medzi domnienkou a fikciou je v tom, že domnienky vychádzajú z ľudských skúseností a poznatkov, podľa ktorých skutočnosť, predpokladaná domnienkou, spravidla skutočne existuje. Naproti tomu pokiaľ ide o fikciu, je známe, že fingovaná skutočnosť neexistuje, jednako sa však na ňu prihliada akoby existovala. Fikcia zámerne konštituuje skutočnosť, ktorá nezodpovedá realite -je preto logické, že pri fikcii sa dôkaz opaku nepripúšťa.

2.18 PRÁVNÁ ZODPOVEDNOSŤ

Každý právny poriadok priznáva práva a ustanovuje povinnosti a zároveň, za účelom ich ochrany vytvára mechanizmy, ktorých úlohou je zabezpečiť nápravu pre prípad ich porušenia či ohrozenia. Preto ak určitý subjekt utrpí napríklad škodu a došlo k naplneniu právnym poriadkom vymedzených predpokladov, právny poriadok priznáva tomuto subjektu právo na náhradu spôsobenej škody voči inému, ktorému sa ustanovuje povinnosť túto škodu nahradiť.

Teória, osobitne teória občianskeho práva poskytuje značne rozdielne názory na pojmové vymedzenie občianskoprávnej zodpovednosti. Podľa prevládajúceho chápania sa *zodpovednosť vymedzuje* ako následná (sekundárna) právna povinnosť vznikajúca subjektu, ktorý porušil (ohrozil) primárnu právnu povinnosť, vyplývajúcu pre neho zo zákona alebo z inej právnej skutočnosti.

Možno povedať, že podstata zodpovednosti spočíva vo vzniku nepriaznivého právneho následku (predvídaného sankčnou zložkou príslušnej normy), ktorý postihuje toho, kto porušil (ohrozil) pôvodnú právnu povinnosť. Povinnosť dlžníka zaplatiť úroky z omeškania je tak sankciou za porušenie povinnosti splniť dlh riadne a včas.

Zodpovednosť vzniká len pri splnení zákonom požadovaných predpokladov. Tak napríklad predpokladmi vzniku zodpovednosti sú:

1. protiprávny úkon (resp. právne relevantná škodná udalosť),
2. ujma,
3. príčinná súvislosť medzi predpokladmi uvedenými v bode 1 a 2,
4. zavinenie.

Prvé tri predpoklady (uvedené v bodoch 1 až 3) majú objektívnu povahu, štvrtý predpoklad má subjektívnu povahu.

V prípade, keď právo na vznik zodpovednosti vyžaduje existenciu predpokladov tak subjektívnej, ako aj objektívnej povahy, hovoríme o zodpovednosti založenej na subjektívnom princípe - o *subjektívnej zodpovednosti*. Úprava zodpovednosti založená na subjektívnom princípe, teda na zavinení, pripúšťa možnosť zbaviť sa tejto zodpovednosti prostredníctvom tzv. vyvinenia (exkulpácie).

Ak právo spája vznik zodpovednosti iba s existenciou predpokladov objektívnej povahy, hovoríme o zodpovednosti založenej na objektívnom princípe - *objektívnej zodpovednosti*, ktorá sa označuje aj ako zodpovednosť za výsledok, zodpovednosť za náhodu, resp. zodpovednosť za riziko. Objektívnej zodpovednosti sa možno zbaviť (liberovať — exonerovať) z určitých, zákonom presne ustanovených dôvodov. V niektorých prípadoch objektívnej zodpovednosti je možnosť liberácie vylúčená, a vtedy hovoríme o tzv. *absolútnej objektívnej zodpovednosti*.

2.19 SUBJEKTY PRÁVNEHO VZŤAHU

Právne normy ako prvok a zároveň predpoklad právneho vzťahu ustanovujú aj subjekty právneho vzťahu. Pojmovo sa subjekt právneho vzťahu odlišuje od pojmu subjekt práva. Kategória subjekt práva je širšia, zahŕňa každého, komu je právna norma adresovaná. Subjektom právneho vzťahu sa označuje účastník alebo možný účastník právneho vzťahu.

Subjektom právneho vzťahu môže byť osoba, ktorej právo priznáva spôsobilosť na práva a povinnosti a spôsobilosť na právne a protiprávne konanie. *Spôsobilosť mať práva a povinnosti* je spôsobilosť byť nositeľom oprávnení a právnych povinností. Na to, aby osoba svojím vlastným konaním (alebo aj nekonaním) zakladala, menila a rušila právne vzťahy, musí mať aj *spôsobilosť na právne úkony*, resp. spôsobilosť znášať právne následky spojené s porušením právom stanovenej povinnosti (*deliktuálna spôsobilosť*).

Subjektom práva môže byť fyzická osoba alebo právnická osoba. *Fyzickou osobou* je prirodzená osoba, človek, ľudská bytosť. *Právnická osoba* je výtvorom práva, je fiktívnou osobou.

Všeobecná *spôsobilosť mať práva a povinnosti* sa v modernom práve poskytuje bez rozdielu každej fyzickej osobe. Spôsobilosť na práva a povinnosti vzniká narodením a končí smrťou, resp. vyhlásením za mŕtveho. V súkromnom práve sa priznáva spôsobilosť na práva a povinnosti aj počatému nenarodenému dieťaťu, za predpokladu, že sa narodí živé. Účelom je zabezpečiť, aby takéto nenarodené dieťa mohlo byť dedičom po svojom predkovi. Niektoré práva pretrvávajú aj po smrti fyzickej osoby (napr. právo na ochranu osobnosti, niektoré súčasti autorské práva apod.)

Spôsobilosť na určité práva a povinnosti môže byť podmienená napr. vekom, vzdelaním. Spôsobilosť na práva a povinnosti trvá po celý život a osobu nemožno tejto spôsobilosti zbaviť.¹¹

¹¹ V minulosti bolo možné osobu „vyhnat“ z určitej komunity, zbaviť spôsobilosti - *capitis deminutio*, človek sa stal „štvacom“ (vyhnancom), bez ochrany spoločenstva.

Spôsobilosť na právne úkony predstavuje aktívnu stránku osoby ako účastníka právneho vzťahu. Keďže spôsobilosť na právne úkony je vlastnými úkonmi nadobúdať práva a povinnosti (znášať následky protiprávneho úkonu), túto spôsobilosť nadobúda človek nie narodením, ale až neskôr, keď splní právom požadované náležitosti na stupeň rozumovej a vôľovej vyspelosti. Požaduje sa, aby osoba mala spôsobilosť rozpoznať svoje konanie a konanie ovládať. Plnú spôsobilosť na práva a povinnosti nadobúda fyzická osoba dosiahnutím plnoletosti; v podmienkach Slovenskej republiky sa plnoletosť nadobúda dovŕšením osemnásteho roku. Pred dosiahnutím tohto veku nadobúda fyzická osoba plnú spôsobilosť uzavretím manželstva. Musí ísť o osobu staršiu ako 16 rokov, ktorá má povolenie súdu na uzavretie manželstva. Spôsobilosť na právne úkony má aj maloletý, rozsah spôsobilosti je ohraničený na také úkony, ktoré sú svojou povahou primerané rozumovej a vôľovej vyspelosti zodpovedajúcej ich veku.

Fyzická osoba môže byť obmedzená alebo pozbavená v spôsobilosti na právne úkony. Dôvodom pre *pozbavenie* spôsobilosti na právne úkony je duševná porucha, ktorá nie je prechodná a pre ktorú osoba vôbec nie je schopná robiť právne úkony. Obmedzenie spôsobilosti na právne úkony je následkom trvalej duševnej poruchy alebo nadmerného požívania alkoholických nápojov alebo omamných jedov, v dôsledku čoho je osoba schopná robiť len niektoré právne úkony.

Právnické osoby sú fiktívne osoby, vytvorené právom. Právo priznáva právnickým osobám spôsobilosť mať práva a povinnosti a spôsobilosť vo vlastnom mene sa aj zaväzovať. Podľa Občianskeho zákonníka sú právnickými osobami:

- združenia fyzických alebo právnických osôb,
- účelové združenia majetku,
- jednotky územnej samosprávy,
- iné subjekty, o ktorých to ustanovuje zákon.

Zákon rozoznáva združenia osôb - (*korporácie*) a účelové združenia majetku (*nadácie a fondy*). Korporácie môžu mať povahu verejnoprávnou (napr. jednotky územnej samosprávy, stavovské organizácie a pod.) alebo súkromnoprávnou (obchodné spoločnosti, rôzne spolky).

Na rozdiel od fyzických osôb, právnické osoby nadobúdajú spôsobilosť na právne úkony súčasne s nadobudnutím spôsobilosti na práva a povinnosti. Právnické osoby verejnoprávne, ktoré pôsobia v oblasti verejného práva zriaďuje zvyčajne štát priamo zo zákona (napr. štátny fond bývania). Pre vznik spôsobilosti u právnických osôb súkromného práva sa vyžadujú dve skutočnosti - zriadenie (založenie) prostredníctvom uzavretej zmluvy, resp. zriaďovacou listinou. Druhou skutočnosťou je registrácia orgánom verejnej moci (napr. v obchodnom registri). Až registráciou v obchodnom alebo inom obdobnom registri nadobúda právnická osoba spôsobilosť na práva a povinnosti ako aj spôsobilosť na právne úkony. Registráciou vzniká právnická osoba. Dňom výmazu z obchodného registra právnická osoba zaniká.

3 INFORMATIZÁCIA SPOLOČNOSTI V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Súčasná spoločnosť sa nachádza v procese prechodu od industriálnej k informačnej spoločnosti. Kľúčovým zdrojom ekonomického rastu a prosperity spoločnosti je schopnosť efektívne spracovávať a využívať informácie a znalosti. Rozhodujúcu úlohu v tomto procese zohrávajú informačné a komunikačné technológie, ktoré nám dovoľujú aby práve informácie a z nich odvodené znalosti nadobudli strategický význam v spoločnosti. Ich prostredníctvom dochádza k mnohonásobnému zhodnocovaniu informačného bohatstva, k jeho aktivizácii a zvyšovaniu jeho účinnosti v prospech rozvoja spoločnosti. Vzniká tak nový sociálno-ekonomický fenomén označovaný ako proces informatizácie. Základným a rozhodujúcim cieľom informatizácie spoločnosti je nielen zvýšenie kvality života každého občana ale aj zlepšenie kvality správy vecí verejných a úspešnosti podnikateľskej sféry využívaním metód a prostriedkov informatiky, vrátane informačných a komunikačných technológií.

Pre rozvoj súčasnej informačnej spoločnosti a znalostnej ekonomiky na Slovensku a zároveň zapojenie sa do globálnej znalostnej ekonomiky je nevyhnutná vysoká vzdelanostná úroveň jej obyvateľstva. Pre informatizáciu spoločnosti má kľúčový význam vzdelávanie, pričom vzdelávanie v informačnej spoločnosti vychádza z dvoch základných aspektov:

1. rozvoj vzdelávania v samotnej informatike v tom zmysle, že informatika je nielen predmetom ale i prostriedkom vzdelávania; tento druh vzdelávania sa zameriava priamo na prípravu odborníkov v oblasti informatiky
2. vzdelávanie v ostatných oblastiach spoločenského života s využitím metód a prostriedkov informatiky, čo môžeme označiť ako informatizáciu vzdelávania.

3.1 ŠTÁTNA POLITIKA ROZVOJA INFORMAČNEJ SPOLOČNOSTI V SR

Vláda SR schválila v júni roku 2001 štátnu politiku rozvoja informačnej spoločnosti v SR, v rámci ktorej si postavila prioritné ciele so zameraním na:

- participáciu SR na rozvoji a prínosoch znalostnej a digitálnej ekonomiky

- vytváranie podmienok, ktoré umožnia jednotlivcom obstať v konkurencii na pracovné miesta v globálnej ekonomike
- využitie inovačného potenciálu informačných a komunikačných technológií v miere zaručujúcej konkurencieschopnosť ekonomiky SR v globálnej ekonomike
- zvyšovanie účasti verejnosti na správe vecí verejných
- uľahčenie styku s verejnou správou prostredníctvom informačných a komunikačných technológií
- vytváranie pracovných podmienok minimalizujúcich odchod kvalifikovanej pracovnej sily do zahraničia a s ňou aj investície do vzdelania
- využitie potenciálu informačných a komunikačných technológií na skvalitnenie života občanov
- harmonizáciu aktivít súvisiacich s rozvojom informačnej spoločnosti s aktivitami Európskej únie
- rozvoj informačného priemyslu a služieb a difúziu ich produktov do všetkých sfér života spoločnosti.

Na dosiahnutie uvedených cieľov sa vláda SR zaviazala prijať účinné opatrenia na podporu procesu informatizácie spoločnosti, ktoré je potrebné sústrediť najmä na:

- vytvorenie inštitucionálnej podpory na odbornej i administratívno-legislatívnej úrovni, v rámci ktorej sa zabezpečí optimálne rozdelenie kompetencií a dôsledná koordinácia domácich a medzinárodných aktivít
- zabezpečenie zdrojov a financovania procesu informatizácie spoločnosti s tým, že cieľom je koncentrácia prostriedkov na vybrané strategické projekty informatizácie a projektovo orientované plánovanie rozpočtových prostriedkov
- vytvorenie regulačného prostredia (legislatíva, štandardy, normy), ktoré zabezpečí rovnosť šancí pre podnikateľské a verejnoprávne subjekty
- rovnosť prístupu k výhodám informačnej spoločnosti pre každého člena spoločnosti
- vytváranie podnikateľskej klímy a stimulov pre podnikateľské investície a rozvoj informačno-komunikačného a znalostného priemyslu v SR (najmä v oblasti malého a stredného podnikania)
- prenikanie výsledkov informačno-komunikačného a znalostného priemyslu v SR do všetkých sfér národného hospodárstva a života spoločnosti
- vytváranie pracovných príležitostí pre digitálne vzdelanú pracovnú silu s cieľom zamedziť masívnemu odchodu tvorivého potenciálu do zahraničia
- systematickú podporu oblastí, ktoré vytvárajú systémové predpoklady pre rozvoj informačnej spoločnosti, t.j. digitálne vzdelávanie všetkých občanov,
- informačno-komunikačná infraštruktúra, legislatíva a štandardizácia,

- elektronická komunikácia verejnej správy s verejnosťou (e-služby verejnosti),
- výskum a vývoj v oblasti informatiky a informačných a komunikačných technológií.

Z tohto dôvodu medzi prioritné oblasti informatizácie spoločnosti v SR patria predovšetkým:

- informatické vzdelávanie
- informatizácia vzdelávania
- rozvoj informačno-komunikačnej infraštruktúry
- informatizácia verejnej správy
- elektronické podnikanie a obchod
- výskum a vývoj
- ochrana a bezpečnosť digitálneho prostredia.

Jednou z ťažiskových požiadaviek rozvoja informačnej spoločnosti je zaručiť prístup k informáciám a použiteľnosť informačných služieb pre všetkých občanov. Dostupnosť informácií a ľahká použiteľnosť informačných služieb by mali zabrániť vzniku dvoch kategórií občanov - tých, ktorí majú prístup k používaniu informačných a komunikačných technológií a tých, ktorí ho nemajú. Samotný prístup k informáciám nestačí, pokiaľ by občan nebol schopný informácie a informačné a komunikačné technológie používať. Preto ďalším kľúčovým predpokladom budovania informačnej spoločnosti je zabezpečiť základné digitálne vzdelanie (gramotnosť) každého občana.

3.2 INFORMATIZÁCIA VO VZDELÁVANÍ

Informatizácia zasahuje výrazne do procesu vzdelávania v každej jeho forme. Do rámca vzdelávacích procesov, ktoré využívajú informačné a komunikačné technológie, ako progresívnu formu vzdelávania v rámci informatizácie spoločnosti, možno zaradiť dištančné vzdelávanie a multimediálne vzdelávacie aplikácie. Dištančné formy vzdelávania sa uplatňujú najmä pri celoživotnom vzdelávaní; neznamená to však, že by nebolo možné zvýšiť počet mladých študujúcich využitím aj tejto formy vzdelávania.

Informatické vzdelávanie a informatizácia vzdelávania si však vyžaduje:

- zabezpečiť informačno-komunikačnú infraštruktúru, najmä počítače, softvér a internetové pripojenie
- vytvoriť podmienky na využívanie informačno-komunikačných technológií na všetkých stupňoch škôl
- podporovať tvorbu zdrojov informácií, zabezpečovať permanentnú dostupnosť informácií a inovovať formy prístupov k informáciám.

Informatické vzdelávanie a informatizácia vzdelávania si okrem toho vyžadujú rýchly rozvoj infraštruktúry. Existujúce verejné telekomunikačné siete v podstate umožňujú prístup verejnosti k verejným telekomunikačným a informačným službám. Hlavnou bariérou je však cenová dostupnosť/nedostupnosť prístupu k internetu.

Verejné telekomunikačné siete

Verejná telekomunikačná sieť je funkčne prepojená sústava telekomunikačných zariadení, umožňujúca prenos informácií medzi koncovými bodmi telekomunikačnej siete vedením, rádiovými vlnami alebo inými elektromagnetickými systémami alebo ich kombináciou. Telekomunikačná sieť pozostáva z prístupových sietí, vnútroštátnych diaľkových sietí a z medzinárodných diaľkových sietí.

Neverejné telekomunikačné siete

Neverejná telekomunikačná sieť je telekomunikačná sieť používaná na poskytovanie telekomunikačných služieb výlučne pre vlastné potreby uzavretej skupiny používateľov.

Medzi významné neverejné telekomunikačné siete v Slovenskej republike patria SANET, GOVNET a niektoré civilné rezortné telekomunikačné siete nezaraďené do siete GOVNET.

- a) GOVNET — neverejná sieť verejnej správy, ktorú tvorí sieť ústredných orgánov štátnej správy a ďalšie rezortné siete. Začala sa budovať na základe rozhodnutia vlády (uznesenie č. 310/1993) a v prvej etape jej budovania bola zameraná na budovanie elektronického prepojenia Úradu vlády SR, Kancelárie prezidenta SR, Národnej rady SR, ministerstiev a ďalších ústredných orgánov štátnej správy SR.

GOVNET slúži na:

- prenos počítačových dát medzi jednotlivými uzlami GOVNETu
- prenos počítačových dát medzi GOVNETom a inými sieťami
- sprístupňovanie počítačových dát uložených na uzloch GOVNETu jej používateľom
- zabezpečenie prístupu používateľov do iných sietí
- sprístupňovanie dát uložených v iných sieťach používateľom siete GOVNET.

Sieť GOVNET prepája viac než 40 uzlov v Bratislave a v Banskej Bystrici, pričom sú pripojené všetky ústredné orgány štátnej správy, t.j. ministerstvá a úrady, ústredné štátne orgány (Kancelária NR SR, Kancelária prezidenta SR, Najvyšší kontrolný úrad, Najvyšší súd SR, Generálna prokuratúra SR), vybrané rezortné organizácie a ďalšie subjekty (Fond národného majetku, Úrad pre verejné obstarávanie). Služby siete GOVNET obsahujú elektronickú poštu, GOVNET SMS bránu, prístup do siete internet a prístup k informačným zdrojom.

- b) SANET - neverejná slovenská akademická dátová sieť; patrí medzi neziskové dátové siete. Vznikla na základe iniciatívy vysokých škôl, Slovenskej akadémie vied a výskumných ústavov. Jej infraštruktúra bola vybudovaná na prenájatých okruhoch

od Slovenských telekomunikácií a v súčasnosti spája viac než 20 uzlov v 16 mestách na Slovensku. SANET poskytuje okrem štandardných internetových služieb ako sú elektronická pošta, prenos súborov FTP aj prístup do regionálnych a medzinárodných informačných zdrojov.

Sieť SANET tvorí základ informačnej infraštruktúry rezortu školstva - prepája všetky vysokoškolské centrá, pracoviská SAV, rezortné výskumné ústavy, kultúrne inštitúcie, nemocnice a vybrané základné a stredné školy. SANET je členom medzinárodného konzorcia GEANT (Gigabit European Academic Network Technology) rovnomeného projektu podporovaného Európskou komisiou vysokorýchlostnej európskej dátovej siete pre vedu, výskum a vzdelávanie. Slovenská republika je do tejto siete pripojená rýchlosťou 200 Mbit/s. Služby siete SANET obsahujú elektronickú poštu, prístup do siete internet, prístup k informačným zdrojom, pripojenie do európskej siete GEANT a špecializované multimediálne služby založené na princípe internetu.

Informatizácia verejnej správy

Uplatňovanie a aplikácia informačných a komunikačných technológií vo verejnej správe (t.j. v štátnej správe a regionálnej a miestnej správe) umožňujú významnou mierou zefektívniť a skvalitniť hlavné poslanie verejnej správy, ktorým je služba verejnosti, zabezpečiť informácie v elektronickej forme, použiteľné na administratívne a právne úkony ako aj pre operatívne a strategické rozhodovanie na všetkých úrovniach riadenia štátu.

Informatizácia verejnej správy vedie k zefektívneniu a skvalitneniu fungovania verejnej správy, pričom strategickým cieľom v oblasti informatizácie verejnej správy je predovšetkým:

- uľahčiť a rozšíriť účasť verejnosti na správe vecí verejných a zjednodušiť jej komunikáciu s verejnou správou na základe dôslednej informatizácie verejnej správy
- zefektívniť a skvalitniť riadiace a administratívne procesy vo verejnej správe prechodom na digitálnu administratívu
- pripraviť verejnú správu na plynulú integráciu do administratívnych štruktúr Európskej únie
- zabezpečiť verejnosti sprístupnenie verejných informácií a služieb on-line 24 hodín denne 365 dní v roku za prístupnú cenu
- vybudovať verejnú sieť uzlov elektronických služieb a informačných kioskov, umožňujúcich využívanie elektronických služieb občanom, ktorí nevlastnia počítač
- vytvoriť podmienky pre jednotnú identifikáciu občanov v informačných systémoch verejnej správy, ako aj v systémoch sociálnej a zdravotnej starostlivosti
- zaviesť jednotný elektronický identifikačný preukaz totožnosti ako predpoklad pre využívanie integrovaných e-služieb.

Formy komunikácie verejnej správy

Základným predpokladom pre elektronickú komunikáciu je vytvorenie a ďalší rozvoj integrovaného informačného systému verejnej správy. Medzi základné formy elektronickej komunikácie v rámci verejnej správy patria:

- *G2P - government to public* t.j. globálna elektronická komunikácia medzi verejnou správou a verejnosťou
- *G2G - government to government - public* t.j. globálna elektronická komunikácia medzi inštitúciami verejnej správy navzájom
- *G2E - government to employee* - t.j. globálna elektronická komunikácia v rámci inštitúcií verejnej správy.

>

Výskum a vývoj

V rámci procesu informatizácie spoločnosti výskum a vývoj nadväzuje na štátnu politiku a novú legislatívu v tejto oblasti. Strategickým cieľom v oblasti vedy, výskumu a vývoja je najmä:

- zabezpečiť rozvoj informatiky ako základnej vednej disciplíny pre potreby informatizácie
- zvyšovať úroveň slovenského výskumu a vývoja v informatike a v informačných a komunikačných technológiách na úroveň porovnateľnú s krajinami Európskej únie
- zabezpečiť rýchly prenos poznatkov výskumu a vývoja v oblasti informatiky do komerčných aplikácií
- zabezpečiť vysoko výkonnú informačno-komunikačnú a výpočtovú infraštruktúru (superpočítačové centrá, počítače, softvér, vysokokapacitné pripojenie na internet) priamymi investíciami a nepriamymi ekonomickými nástrojmi (daňové a colné úľavy a pod.) tak, aby sa dosiahla úroveň porovnateľná s Európskou úniou.

Ochrana a bezpečnosť digitálneho priestoru

Využívanie informačných a komunikačných technológií popri pozitívnych stránkach má aj svoje negatívne stránky. Preto existujúci a naďalej rastúci stupeň využívania technológií vyžaduje aj ich primeranú bezpečnosť a ochranu. Vzhľadom na to, že informačné a komunikačné technológie sa začínajú čím ďalej tým viac používať v aplikáciách, ktoré si vyžadujú vysoký stupeň ochrany a bezpečnosti (e-obchod, e-podpis, ochrana osobných údajov v informačných systémoch), v najbližšom období bude potrebné najmä:

- dosiahnuť a udržať náležitú úroveň bezpečnosti informačných a komunikačných systémov, ktoré sa využívajú tak vo verejnom ako i v súkromnom sektore,
- dosiahnuť, aby sa bezpečnosť informačných a komunikačných technológií vnímala ako nevyhnutná integrálna súčasť budovaných a prevádzkovaných informačno-komunikačných technológií,

vytvoriť a zabezpečiť primerané podmienky pre účinnú prevenciu a ochranu informačno-komunikačných systémov a v nich spracúvaných informácií v rámci celého životného cyklu daného systému,

zabezpečiť neustále vzdelávanie v tejto oblasti a zvyšovanie právneho vedomia používateľov informačno-komunikačných technológií a verejnosti vôbec.

4 INFORMÁCIA A INFORMAČNÝ SYSTÉM

Pojem *informácia* ako predmet ochrany nie je nikde v rámci právneho poriadku definovaný. Informácia nie je hmotná a vždy je zaznamenaná prostredníctvom hmotných nosičov alebo signálov. Treba vychádzať zo všeobecných definícií, na ktorých základe možno extrahovať pojem informácie ako súbor údajov. Je vo fyzickom dosahu príjemcu, je pre neho zrozumiteľný a po obsahovej stránke mu prináša rozšírenie znalostí, t.j. má pre neho úžitkovú hodnotu.

Informácia má kvantitatívnu a kvalitatívnu stránku:

Kvantitatívna stránka informácie vyjadruje mieru zvýšenia znalosti príjemcu informácie. Takéto množstvo informácie je vyjadriteľné tzv. mierou neurčitosti, čiže množstvom informácie potrebnej na odstránenie danej neurčitosti (neznalosti). K znehodnoteniu informácie môže dôjsť pri tzv. informačnom šume, ktorý môže byť spôsobený pri prenose informácie rôznymi zásahmi vonkajšieho prostredia.

Kvalitatívna stránka vyjadruje obsahové hľadisko, teda samotný prínos informácie pre príjemcu, a pragmatické hľadisko ako hľadisko hodnoty informácie pre príjemcu. Pod ochranu informácií možno subsumovať predovšetkým také právne kategórie, ako je ochrana obchodného tajomstva, ochrana práv duševného vlastníctva (patenty, práva na označenie, know-how, autorské a príbuzné práva a pod.), ochrana služobného, bankového a daňového tajomstva, ochrana lekárskeho tajomstva, ďalej je to problematika ochrany štátneho tajomstva a súvisiaca problematika šifrovania informácií. Súvisiacimi témami je aj úprava elektronického podpisu a elektronického obchodu, keďže ide o prenos informácií prostredníctvom elektronických sietí.

Ochrana informácií zasahuje rozsiahlu oblasť práva; ide najmä o ochranu osobných údajov v informačných systémoch, ktorú upravuje zákon o ochrane osobných údajov ale i o ochranu obchodných, technických, výrobných a ďalších druhov informácií, ktoré sú upravené predovšetkým v obchodnom zákonníku a predpisoch správneho, finančného ako aj trestného práva.

4.1 OCHRANA VYBRANÝCH DRUHOV INFORMÁCIÍ

Do okruhu vybraných druhov informácií zaraďujeme aj informácie, ktoré poznáme pod spoločným označením hospodárske tajomstvo. Hospodárske tajomstvo môžeme ďalej rozdeliť do troch skupín: daňové tajomstvo, obchodné tajomstvo a bankové tajomstvo.

Daňové tajomstvo -je to informácia o daňovom subjekte, ktorá sa získa v daňovom konaní alebo v súvislosti s daňovým konaním. Túto definíciu možno nájsť v zákone č. 511/1992 Zb. o správe daní v platnom znení. Pojem daňové tajomstvo sa zavádza až s účinnosťou od septembra 1999, dovtedy zákon poznal len povinnosť mlčanlivosti. Daňové tajomstvo je povinný zachovávať zamestnanec správcu dane, zamestnanec nadriadeného orgánu, zamestnanec orgánu príslušného na konanie o opravných prostriedkoch, zamestnanec orgánu oprávneného vykonávať kontrolu podľa osobitného zákona. Povinnosť zachovávať daňové tajomstvo sa vzťahuje aj na ich bývalého zamestnanca, ako aj na tretiu osobu zúčastnenú v daňovom konaní a ďalšie osoby, ktoré sa akokoľvek dozvedeli daňové tajomstvo.

Obchodné tajomstvo — tvoria všetky skutočnosti obchodnej, výrobnéj alebo technickej povahy súvisiace s podnikom, ktoré majú skutočnú alebo aspoň potenciálnu materiálnu alebo nemateriálnu hodnotu, nie sú v príslušných obchodných kruhoch bežne dostupné, majú byť podľa vôle podnikateľa utajené a podnikateľ zodpovedajúcim spôsobom ich utajenie zabezpečuje.¹²

Bankové tajomstvo - tvoria všetky informácie a doklady o záležitostiach týkajúcich sa klienta banky alebo klienta pobočky zahraničnej banky, ktoré nie sú verejne prístupné, najmä informácie o obchodoch, stavoch na účtoch a stavoch vkladov. Tieto informácie banka a pobočka zahraničnej banky sú povinné utajovať a chrániť pred vyzradením, zneužitím, poškodením, zničením, stratou alebo odcudzením. Informácie a doklady o záležitostiach, ktoré sú chránené bankovým tajomstvom, banka a pobočka zahraničnej banky môžu poskytnúť tretím osobám len s predchádzajúcim písomným súhlasom dotknutého klienta alebo na jeho písomný pokyn, ak tento zákon neustanovuje inak. Klient má právo za úhradu vecných nákladov oboznámiť sa s informáciami, ktoré sa o ňom vedú v databáze banky alebo pobočky zahraničnej banky, a na obstaranie výpisu z nej. Za porušenie bankového tajomstva sa nepovažuje poskytovanie informácií v súhrnnej podobe, z ktorých nieje zrejмый názov banky alebo pobočky zahraničnej banky, meno a priezvisko klienta.¹³

Postup v prípade porušenia práv súvisiacich s ochranou vybraných informácií

V prípade, že poškodená strana pozná a jednoznačne vie identifikovať subjekt, ktorý jej škodu spôsobil, môže si uplatniť náhradu škody v civilnom konaní. Pôjde predovšetkým o prípady ohrozenia a porušenia obchodného tajomstva či informácií majúcich charakter dôverných informácií medzi zmluvnými stranami.

Často ide o prípady nekalej súťaže, kedy zjavným dôvodom neoprávneného nakladania s cudzími informáciami je získanie vlastného prospechu, prípadne poškodenie súťažiteľa na trhu zneužitím informácií v jeho neprospech.

Právo nekalej súťaže v generálnej klauzule podľa ustanovenia § 44 Obchodného zákonníka označuje každé konanie v hospodárskej súťaži, ktoré je v rozpore s dobrými mravmi súťaže a zároveň je spôsobilé privodiť ujmu inému súťažiteľovi alebo spotrebiteľovi a sa zakazuje. Aktívne legitimovaným v týchto sporoch môže byť za určitých okolností aj spotrebiteľ.

¹² bližšie § 17 a nasl. Obchodného zákonníka

¹³ Zák. č. 483/2001 Z.z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Postup v zmysle uvedených ustanovení je prípustný dokonca v situácii, kedy ešte k žiadnemu rušivému stavu nedošlo a právo je len ohrozené, resp. hrozí vznik ujmy v napríklad v súvislosti s právom k obchodnému menu. Ustanovenie § 44 vymenúva druhy nekalosúťažných konaní demonštratívne, nie je potrebné vzniknutú situáciu presne zaradiť pod určitý presne vymedzený druh konania. Vymáhať možno nielen zdržanie sa rušivého konania ale aj odstránenie závadného stavu. Možno však požadovať primerané zadost'učinenie, ktoré sa môže poskytnúť aj v peniazoch, náhradu škody (t.j. skutočnej škody a ušlého zisku) a vydanie bezdôvodného obohatenia.

Pod generálnu klauzulu bude potrebné zaradiť aj mnohé nekalosúťažné konania prevádzkované na internete, pretože pre platné právo sú zatiaľ neznámym pojmom. Ochrana poskytovaná v rámci práva nekalej súťaže dáva možnosť domáhať sa ochrany svojho práva v predstihu, teda v momente, kedy ešte k porušeniu nedošlo, ale takáto možnosť reálne hrozí.

4.2 OCHRANA INFORMÁCIÍ V TRESTNOM ZÁKONE

Vzhľadom na uvedenú úpravu niektorých vybraných druhov informácií spomenieme aj úpravu a sankcie podľa Trestného zákona, ktoré sú v prípade naplnenia skutkových podstat takýchto trestných činov pomerne závažné - tresty sú zvyčajne od 6 mesiacov až do troch rokov a takmer vždy je ako alternatíva zákaz činnosti a peňažitý trest.

- a) Ochrana tajomstva, ktoré je tajomstvom štátu, súvisiacim s ochranou jeho nezávislosti, samostatnosti, či s primárnymi ekonomickými záujmami štátu, je upravená v ust. § 105 a § 106 a nasl. — trestnými činmi vyzvedačstva a trestným činom ohrozenia štátneho tajomstva. Sú to trestné činy proti bezpečnosti republiky a pri nich je trestom výlučne trest odňatia slobody, pri vyzvedačstve dokonca až v hornej sadzbe 10 rokov.
- b) Trestné činy hospodárske - v § 122 Trestného zákona je vymedzená skutková podstata „ohrozenie obchodného tajomstva, bankového tajomstva alebo daňového tajomstva“.
- c) § 128 Zneužívanie informácií v obchodnom styku - podstata tohto trestného činu spočíva v úmyselnom použití dôvernej, nezverejnenej informácie, získanej z titulu zamestnania, povolania, resp. postavenia či funkcie páchatel'a. Takáto informácia musí mať charakter informácie, ktorej zverejnenie podstatne ovplyvňuje rozhodovanie v obchodnom styku, a na jej základe sa uskutoční zmluva alebo operácia na organizovanom trhu cenných papierov alebo tovaru.
- d) Majetkové trestné činy - § 257a Poškodenie a zneužitie záznamu na nosiči informácií. „Kto v úmysle spôsobiť inému škodu alebo inú ujmu alebo zadovážiť sebe alebo inému neoprávnený prospech získa prístup k nosiču informácií a také informácie neoprávnene použije, informácie zničí, poškodí alebo urobí neupotrebitelnými, alebo urobí zásah do technického alebo programového vybavenia počítača, potresce sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky alebo zákazom činnosti alebo peňažitým trestom alebo prepadnutím vecí.“

e) Trestný čin Porušovanie tajomstva prepravovaných správ podľa § 239 (patrí medzi trestné činy proti slobode) postihuje konanie toho, kto úmyselne poruší tajomstvo

- uzavretého listu alebo inej písomnosti, zasielaných poštou alebo iným dopravným zariadením, alebo
- správy podávanej telefónom, telegrafom alebo iným takým verejným zariadením.

Je len prirodzené, že pod takúto ochranu zaraďujeme aj komunikáciu prostredníctvom počítačových sietí.

4.3 ZÁKON Č. 211/2000 Z.Z. O SLOBODNOM PRÍSTUPE K INFORMÁCIÁM

Dňa 17. mája 2000 bol po dlhej polemike a rôznorodých odborných i teoretických diskusiách prijatý zákon o slobodnom prístupe k informáciám. Hoci hovoríme o ochrane informácií, je dôležité ho v tejto súvislosti spomenúť. Je zaujímavý najmä z dôvodu, že už ako samozrejmosť používa označenie internet a tento nástroj na sprostredkovanie informácií aj vo svojich ustanoveniach výrazne používa. Ukladá povinnosť zverejňovania informácií prostredníctvom internetu (tzv. hromadný prístup k informáciám) širokému okruhu subjektov. Jediné, kedy rešpektuje právo informáciu neposkytnúť, sú práve uvedené druhy tajomstiev a taktiež informácie obsahujúce osobné údaje.

Povinné subjekty

V zmysle ustanovenia § 2 osobami povinnými podľa tohto zákona sprístupňovať informácie sú štátne orgány, obce, ako aj tie právnické osoby a fyzické osoby, ktorým zákon zveruje právomoc rozhodovať o právach a povinnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb v oblasti verejnej správy, a to iba v rozsahu tejto ich rozhodovacej činnosti. Povinnými osobami sú tiež právnické osoby zriadené zákonom a právnické osoby zriadené štátnym orgánom alebo obcou podľa osobitného zákona. Žiadateľom o informácie môže byť fyzická osoba alebo právnická osoba, ktorá o takéto sprístupnenie informácie požiada.

V súčasnosti existujú možnosti hromadného prístupu k informáciám ktorým je prístup neobmedzeného okruhu žiadateľov pomocou telekomunikačného zariadenia, a najmä prostredníctvom siete internetu.

Zverejnená informácia

V tejto súvislosti zákon vymedzuje pojem *zverejnená informácia*. Zverejnenou informáciou v zmysle § 4 zákona je informácia, ktorú môže každý opakovane vyhľadávať a získavať, najmä informácia publikovaná v tlači alebo vydaná na inom hmotnom nosiči dát umožňujúcom zápis a uchovanie informácie, alebo vystavená na úradnej tabuli s možnosťou voľného prístupu, alebo sprístupnená pomocou zariadenia umožňujúceho hromadný prístup, alebo umiestnená vo verejnej knižnici. Každá povinná osoba podľa § 2 ods. 1 a 2 je povinná zverejniť tieto informácie:

- a) spôsob zriadenia povinnej osoby, jej právomoci a kompetencie a popis organizačnej štruktúry,
- b) miesto, čas a spôsob, akým možno získavať informácie ako aj informácie o tom, kde možno podať žiadosť, návrh, podnet, sťažnosť alebo iné podanie,
- c) postup, ktorý musí povinná osoba dodržiavať pri vybavovaní všetkých žiadostí, návrhov a iných podaní, vrátane príslušných lehôt, ktoré je nutné dodržať,
- d) prehľad predpisov, pokynov, inštrukcií, výkladových stanovísk, podľa ktorých povinná osoba koná a rozhoduje alebo ktoré upravujú práva a povinnosti fyzických osôb a právnických osôb vo vzťahu k povinnej osobe,
- e) sadzobník správnych poplatkov, ktoré povinná osoba vyberá za správne úkony, a sadzobník úhrad za sprístupňovanie informácií.

Obmedzenie prístupu k informáciám

Zákon priamo v ustanoveniach § 8 až 13 vymedzuje konkrétne obmedzenia prístupu k informáciám. Ide najmä o ochranu utajovaných skutočností, čo znamená, že ak je požadovaná informácia v súlade s právnymi predpismi označená za štátne tajomstvo alebo služobné tajomstvo, alebo za skutočnosť podliehajúcu šifrovej ochrane informácií, alebo patrí do bankového alebo daňového tajomstva, ku ktorým žiadateľ nemá oprávnený prístup, povinná osoba ju nesprístupní s uvedením odkazu na príslušný právny predpis.

Rovnako tak zákon narába s ochranou osobných údajov. Podľa ustanovenia § 9 informácie, ktoré sa dotýkajú osobnosti a súkromia fyzickej osoby, písomnosti osobnej povahy, podobizne, obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy týkajúce sa fyzickej osoby alebo jej prejavov osobnej povahy povinná osoba tieto informácie sprístupní len vtedy, ak to ustanovuje osobitný zákon, alebo s predchádzajúcim písomným súhlasom dotknutej osoby. Ak dotknutá osoba nežije, taký súhlas môže poskytnúť jej blízka osoba. Ustanovenia osobitných predpisov tým nie sú dotknuté. Rovnako tak zákon upravuje v ustanovení § 14 sprístupňovanie informácií na základe žiadosti. Žiadosť možno podať písomne, ústne, faxom, elektronickou poštou alebo iným technicky vykonateľným spôsobom. Žiadosť o sprístupnenie informácií vybaví povinná osoba bez zbytočného odkladu, najneskôr však do desiatich dní odo dňa podania žiadosti alebo odo dňa odstránenia nedostatkov žiadosti (§ 14 ods. 2 a 3), ak tento zákon neustanovuje inak. Zo závažných dôvodov môže povinná osoba predĺžiť lehotu (ods. 1), najviac však o desať dní.

Závažnými dôvodmi sú najmä:

- a) vyhľadávanie a zber požadovaných informácií na inom mieste, ako je sídlo povinnej osoby vybavujúcej žiadosť,
- b) vyhľadávanie a zber väčšieho počtu oddelených alebo odlišných informácií požadovaných na sprístupnenie v jednej žiadosti,
- c) preukázateľné technické problémy spojené s vyhľadávaním a sprístupňovaním informácií, o ktorých možno predpokladať, že ich možno odstrániť v rámci predĺženej lehoty.

Predĺženie lehoty povinná osoba oznámi žiadateľovi bezodkladne, najneskôr pred uplynutím lehoty. V oznámení uvedie dôvody, ktoré viedli k predĺženiu lehoty. Informácie sa sprístupňujú bezplatne s výnimkou úhrady vo výške, ktorá nesmie prekročiť výšku materiálnych nákladov spojených so zhotovením kópií, so zadovážením technických nosičov a s odoslaním informácie žiadateľovi.

4.4 ZÁKON Č. 261/1995 Z.Z. O ŠTÁTNOM INFORMAČNOM SYSTÉME

V posledných desaťročiach zohrávajú informačné systémy a informačné technológie rozhodujúcu úlohu a to takmer vo všetkých oblastiach spoločenského života.

Podľa zákona NR SR č. 261/1995 Z.z. o štátnom informačnom systéme § 3 písm. c) sa rozumieju informačnými činnosťami: získavanie alebo zhromažďovanie, spracúvanie, uschovávanie, prenos a poskytovanie informácií uložených na hmotných nosičoch reprodukovateľných technickými prostriedkami.

Zákon č. 261/1995 Z.z. o štátnom informačnom systéme (ďalej ŠIS) upravuje podmienky na utváranie a prevádzkovanie ŠIS takto:

- prevádzkovatelia zodpovedajú za správnosť, pravdivosť a aktuálnosť poskytovaných údajov
- ďalej zodpovedajú za ochranu údajov pred odcudzením, poškodením, zničením alebo zneužitím pričom ochranu údajov v štátnom informačnom systéme, ktoré sa týkajú právnických osôb alebo fyzických osôb, upravujú osobitné zákony.

Účelom zákona je upraviť podmienky na utváranie, prevádzkovanie ŠIS ako aj práva a povinnosti orgánov pôsobiacich v oblasti ŠIS.

Zákon definuje ŠIS ako sústavu informácií a informačných činností, ktoré slúžia na plnenie úloh štátu. Informácie a informačné činnosti tvoria súčasť štátneho informačného systému, ak sa na ne použijú prostriedky zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky (ďalej len „štátny rozpočet“). Informácie a informačné činnosti zabezpečujú orgány pôsobiace v oblasti štátneho informačného systému.

V zmysle § 4 zásadné úlohy v oblasti ŠIS plní Štatistický úrad SR a Rada vlády SR pre informatiku. Rada je odborným poradným orgánom vlády pre ŠIS a ďalšie úlohy informatiky.

Zákon upravuje pôsobnosť aj ďalších ústredných štátnych orgánov a najmä určuje podmienky utvárania a prevádzkovania ŠIS vrátane uplatňovania štandardov pri utváraní a prevádzkovaní ŠIS. Vymedzuje povinnosti a zodpovednosť prevádzkovateľov ŠIS ako aj sankcie prevádzkovateľovi, ktorý pri utváraní ŠIS nezabezpečí štandardy a utvorí časť ŠIS bez schváleného projektu. Štandardy sa vypracúvajú na základe medzinárodných technických noriem a metodík ako aj slovenských technických noriem. Štandardami sa rozumieju úpravy výkonov informačných činností, metodika tvorby a prevádzkovania ŠIS alebo jeho častí a vybrané technické normy § 3, písm. d). Dňa 1. novembra 1996 nadobudol účinnosť výnos Štatistického úradu SR, ktorým sa vyhlasujú štandardy pre štátny informačný sys-

tém. Výnos a jeho príloha obsahujúca zoznam štandardov sú uverejnené v čiaske 3/1996 Spravodajcu ŠÚ SR. Pre bezpečnosť IS sú v súčasnosti platné medzinárodné a najpoužívannejšie kritériá ITSEC (Information Technology Security Evaluation Criteria) a k nim metódika (Information Technology Security Evaluation Manuál). Špecifikujú 7 tried miery záruky EO až E6 a v prílohe definujú ďalších 10 tried funkčnosti. Okrem kritérií na posúdenie bezpečnosti IS sú vo svete vypracovávané a vydávané odporúčania, smernice, metódy a technické normy, ktoré majú napomôcť pri budovaní a prevádzkovaní bezpečného IS.

4.5 ZÁK. Č. 215/2004 Z.Z. O OCHRANE UTAJOVANÝCH SKUTOČNOSTÍ A O ZMENE A DOPLNENÍ NIEKTORÝCH ZÁKONOV

Prijatím zákona o ochrane utajovaných skutočností boli vytvorené zákonné predpoklady pre čo najúčinnjšiu ochranu utajovaných skutočností nachádzajúcich sa v rámci Slovenskej republiky a tiež utajovaných skutočností, postupovaných Slovenskej republike inými medzinárodnými organizáciami.

Prijatým zákonom sa zaviedlo, aby utajované skutočnosti určovali ich pôvodcovia (ústredné orgány štátnej správy) s prihliadnutím na následok, ktorý by vznikol pri vyzrazení, zneužití, poškodení, zničení, strate alebo odcudzení utajovanej skutočnosti pre chránené záujmy Slovenskej republiky alebo záujmy, ktoré sa Slovenská republika zaviazala chrániť podľa stupňov utajenia v oblastiach, v ktorých sa môžu utajované skutočnosti vyskytovať a ktoré vláda určí svojim nariadením. Zároveň sa určili predpoklady na vznik oprávnenia na oboznamovanie sa s utajovanými skutočnosťami s cieľom zjednotenia kritérií pre posudzovanie bezpečnostnej spoľahlivosti preverovaných osôb. Pre účely posudzovania priemyselnej bezpečnosti sa v zákone zaviedol všeobecný pojem „podnikateľ“, ktorý má formou legislatívnej skratky obsiahnuť nielen fyzické, ale najmä právnické osoby, ktoré sa pri svojej činnosti môžu dostať do kontaktu s utajovanými skutočnosťami a preto sa považuje za potrebné vymedziť ich oprávnenia a povinnosti pri manipulácii s utajovanými skutočnosťami, ktoré im môžu byť postúpené alebo ktoré vzniknú v ich pôsobnosti. V zmysle prijatého zákona sa taxatívne určil výpočet osôb oprávnených oboznamovať sa s utajovanými skutočnosťami z titulu svojej funkcie, ktorý je porovnateľný s členskými krajinami NATO.

Zákon bol vypracovaný v súlade s Dokumentom C-M (2002)49 - Bezpečnosť v rámci organizácie Severoatlantickej zmluvy, Dokumentom C-M (2002)50 - Opatrenia pre civilné a vojenské orgány NATO, dislokované sily NATO a inštalácie proti teroristickým hrozbám, Smernicou AC/35-D/2000 o bezpečnosti personálu, Smernicou AC/35-D/2001 o fyzickom zabezpečení, Smernicou AC/35-D/2002 o bezpečnosti informácií, Smernicou AC/35-D/2003 o priemyselnej bezpečnosti, Smernicou AC/35-D/2004 základná smernica o INFOSEC a Smernicou AC/35-D/2005 o manažmente INFOSEC pre CIS. Zákon je v súlade s Ústavou a inými zákonmi Slovenskej republiky ako aj medzinárodnými zmlu-

vami, ktorými je Slovenská republika viazaná ako aj s medzinárodnými dohodami o ochrane vymieňaných utajovaných skutočností, ktoré Slovenská republika uzatvorila.

Zákon o ochrane utajovaných skutočností upravuje:

- podmienky na ochranu utajovaných skutočností,
- práva a povinnosti právnických osôb a fyzických osôb pri tejto ochrane, pôsobnosť Národného bezpečnostného úradu a pôsobnosť ďalších štátnych orgánov vo vzťahu k utajovaným skutočnostiam
- zodpovednosť za porušenie povinností ustanovených týmto zákonom.

Tento zákon sa však nevzťahuje na ochranu tajomstva upraveného v osobitných predpisoch ako napr. obchodného tajomstva, (§ 17 Obchodného zákonníka), bankového tajomstva (§ 91 zákona č. 483/2001 Z.z. o bankách) a pod.

Medzi základné pojmy, ktoré sú vymedzené v ustanovení § 2 zákona patria najmä:

- a) *utajovaná skutočnosť*, ktorou je informácia alebo vec určená pôvodcom utajovanej skutočnosti, ktorú vzhľadom na záujem Slovenskej republiky treba chrániť pred vyrazením, zneužitím, poškodením, neoprávneným rozmnožením, zničením, stratou alebo odcudzením a ktorá môže vznikať len v oblastiach, ktoré ustanoví vláda Slovenskej republiky svojím nariadením,
- b) *informácia* ako obsah písomnosti, nákresu, výkresu, mapy, fotografie, grafu alebo iného záznamu obsah ústneho vyjadrenia, obsah elektrického, elektromagnetického, elektronického alebo iného fyzikálneho transportného média,
- c) *vec* je hmotný nosič so záznamom informácií, výrobok, zariadenie alebo nehnuteľnosť,
- d) *oprávnenou osobou* právnická osoba alebo fyzická osoba, ktorá je určená na oboznamovanie sa s utajovanými skutočnosťami alebo ktorej oprávnenie na oboznamovanie sa s utajovanými skutočnosťami vzniklo zo zákona,
- e) *nepovolanou osobou* fyzická osoba, ktorá nie je oprávnená oboznamovať sa s utajovanými skutočnosťami alebo ktorá nie je oprávnená oboznamovať sa s utajovanými skutočnosťami nad rozsah, ktorý jej je určený,
- f) *technickým prostriedkom* zariadenie alebo systém určený na vytváranie, spracúvanie, prenos, ukladanie a ochranu utajovaných skutočností.

Členenie utajovaných skutočností

Utajované skutočnosti sa podľa stupňa utajenia členia na

- a) prísne tajné,
- b) tajné,
- c) dôverné,
- d) vyhradené.

Koncepcia ochrany utajovaných skutočností

Koncepciu ochrany utajovaných skutočností Slovenskej republiky schvaľuje vláda Slovenskej republiky. Ministerstvá a ostatné ústredné orgány štátnej správy Slovenskej republiky spracúvajú koncepciu ochrany utajovaných skutočností na svoje podmienky v súlade s koncepciou ochrany utajovaných skutočností Slovenskej republiky.

Koncepciu ochrany utajovaných skutočností Slovenskej republiky predstavuje súbor:

- cieľov
- obmedzení
- požiadaviek
- pravidiel
- postupov

ktoré určujú spôsob a rozvoj ochrany utajovaných skutočností.

Ochrana utajovaných skutočností

Ochranou utajovaných skutočností je vytváranie podmienok na personálnu bezpečnosť, administratívnu bezpečnosť, šifrovú ochranu informácií, fyzickú bezpečnosť, objektovú bezpečnosť, bezpečnosť technických prostriedkov a na priemyselnú bezpečnosť. Utajovaná skutočnosť musí byť chránená pred nepovolanou osobou a cudzou mocou spôsobom ustanoveným v zákone o ochrane utajovaných skutočností. Informácie, ktoré sú utajovanými skutočnosťami, musia byť pri prenose technickými prostriedkami chránené prostriedkami šifrovej ochrany informácií.

Vybrané druhy bezpečnosti

Medzi vybrané druhy bezpečnosti zaradujeme:

- a) *Personálna bezpečnosť* — je systém opatrení súvisiacich s výberom, určením a kontrolou osôb, ktoré sa môžu v určenom rozsahu oboznamovať s utajovanými skutočnosťami.
- b) *Administratívna bezpečnosť* - je systém opatrení, ktorých cieľom je ochrana utajovaných skutočností pri ich tvorbe, prijímaní, evidencii, preprave, ukladaní, rozmnožovaní, vyradovaní a uchovávaní alebo pri inej manipulácii.
- c) *Fyzická bezpečnosť a objektová bezpečnosť* - je systém opatrení slúžiaci na ochranu utajovaných skutočností pred nepovolanými osobami a pred neoprávnenou manipuláciou v objektoch a chránených priestoroch.
- d) *Bezpečnosť technických prostriedkov* — je systém opatrení na zabezpečenie ochrany utajovaných skutočností, ktoré sa tvoria, spracúvajú, prenášajú alebo ukladajú na technických prostriedkoch.

Oprávnenie na oboznamovanie sa s utajovanými skutočnosťami

Osoba, ktorá sa má oboznamovať s utajovanými skutočnosťami, musí podľa zákona o ochrane utajovaných skutočností spĺňať predpoklady a to vo vzťahu k stupňom utajovaných skutočností.

Takáto osoba:

- je občanom Slovenskej republiky,
- má spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu,
- dovŕšila ustanovený vek,
- súhlasí, aby bola oprávnená oboznamovať sa s utajovanými skutočnosťami a s vykonaním bezpečnostnej previerky,
- je bezúhonná,
- svojím správaním zaručuje, že zabezpečí ochranu utajovaných skutočností,
- je bezpečnostne spoľahlivá,
- má platné osvedčenie úradu, podľa ktorého sa môže oboznamovať s utajovanými skutočnosťami stupňa Prísne tajné, Tajné alebo Dôverné,
- je na to určená,
- podpíše vyhlásenie o mlčanlivosti.

Navrhovaná osoba musí v zmysle zákona o ochrane utajovaných skutočností spĺňať predpoklady na vznik oprávnenia oboznamovať sa s utajovanými skutočnosťami po celú dobu platnosti osvedčenia vydaného v zmysle zákona o ochrane utajovaných skutočností.

5 PRÁVO DUŠEVNÉHO VLASTNÍCTVA - VYBRANÉ PROBLÉMY

Význam práva duševného vlastníctva sa v poslednom období dostáva do popredia v celosvetovom meradle. Ochrana práv duševného vlastníctva v podmienkach Slovenskej republiky vychádza z Ústavy Slovenskej republiky, či. 43, podľa ktorého „práva na výsledky tvorivej duševnej činnosti chráni zákon“ ako aj či. 7 ods 4 a 5 Ústavy, ktorý rieši otázky vzťahu medzinárodného a vnútroštátneho práva v Slovenskej republike. Právo duševného vlastníctva je široko interdisciplinárny študijný predmet tak v právnej ako aj v metaprávnej rovine. Otázkam práva duševného vlastníctva v Slovenskej republike sa v poslednom období venujú najmä prof. Ján Švidroň so zameraním na autorské právo a práva príbuzné autorskému právu¹⁴ a prof. Peter Vojčík, ktorý sa zameriava najmä na právo priemyselného vlastníctva¹⁵. Obe tieto zložky vo vzácnnej jednote predstavujú právo duševného vlastníctva.

Systém práva duševného vlastníctva tvoria:

1. autorské právo, právo príbuzné a práva súvisiace s autorským právom
 - a) autorské právo
 - b) právo príbuzné autorskému právu, ktoré zahŕňa právo výkonných umelcov
 - c) práva súvisiace s autorským právom, do ktorých zaradíme:
 - právo výrobcov zvukových a zvukovoobrazových záznamov
 - právo rozhlasových a televíznych vysielateľov na ich programy
2. právo priemyselného vlastníctva:
 - a) priemyselné práva
 - patentové právo
 - právo priemyselných vzorov
 - právo úžitkových vzorov
 - právo topografií polovodičových výrobkov
 - právo nových odrôd rastlín a plemien zvierat
 - b) priemyselné práva na označenie

¹⁴ Švidroň, J.: Základy práva duševného vlastníctva. JUGA, Bratislava 2000.

¹⁵ Vojčík, P.: Právo priemyselného vlastníctva. Iura Edition, Bratislava 1998.

- známkové právo (právo ochranných známk)
 - právo označení pôvodu výrobkov
 - právo obchodných mien
- c) práva príbuzné priemyselným právam
- zlepšovateľské právo
 - právo nových spôsobov prevencie, diagnostiky a liečenia ľudí a zvierat a ochrany rastlín proti škodcom a chorobám
 - právo know-how
 - právo logá
 - právo obchodného tajomstva
 - právo nekalej súťaže.

Pojem duševné vlastníctvo vymedzuje či. 2 ods. VIII medzinárodného Dohovoru o zriadení Svetovej organizácie duševného vlastníctva. Podľa tohto dohovoru sa duševným vlastníctvom rozumejú:

- literárne, umelecké a vedecké diela,
- výkony výkonných umelcov, zvukové záznamy a rozhlasové a televízne vysielanie,
- vynálezy zo všetkých oblastí ľudskej činnosti,
- vedecké objavy,
- priemyselné vzory a modely,
- továrenské, obchodné známky a známky služieb, ako aj obchodné mená a obchodné názvy,
- ochranu proti nekalej súťaži.

Uvedené vymedzenie predmetu duševného vlastníctva podľa článku 2 ods. VIII však nepredstavuje *numerus clausus*. Predpokladá sa aj možnosť vzniku ďalších, v uvedenom článku výslovne nepomenovaných výsledkov duševnej činnosti, ktoré môže v ďalšej budúcnosti priniesť priemyselný, vedecký, literárny a umelecký rozvoj. Z hľadiska právnej regulácie spoločenských vzťahov, vrátane jej medzinárodných súvislostí, treba poukázať aj na dynamiku vedecko-technických, kultúrno-duchovných, hospodárskych a integračných procesov, na ktorú právo so svojím prirodzeným sklonom k relatívnej stabilite spoločensko-právnych vzťahov reaguje v posledných desaťročiach najmä v oblasti práva duševného vlastníctva pomaly a to tak v teoretickej rovine právnej vedy ako aj v oblasti legislatívy, aplikácie a realizácie práva.¹⁶

Základný právny predpis pre oblasť autorského práva a práv súvisiacich s autorským právom je predovšetkým autorský zákon (Zák. č. 618/2003 Z.z. autorský zákon), ktorý predstavuje komplexnú úpravu autorského práva a práv súvisiacich s autorským právom tak, ako sa vyvíjala v rámci medzinárodných autorskoprávných zmlúv a dohôd vrátane práva Európskeho spoločenstva v tejto oblasti.

¹⁶ Na túto problematiku často poukazuje prof. J. Švidroň. K tomu bližšie pozri Švidroň, J.: Základy práva duševného vlastníctva. JUGA, Bratislava 2000.

Autorský zákon plne rešpektuje medzinárodné dohovory a zmluvy dotýkajúce sa autorského práva a práv súvisiacich s autorským právom, ktorými sú najmä:

- a) Bernský dohovor o ochrane literárnych a umeleckých diel¹⁷
- b) Medzinárodný dohovor o ochrane výkonných umelcov, výrobcov zvukových záznamov a televíznych a rozhlasových organizácií (Rímsky dohovor z r. 1961)
- c) Dohoda o obchodných aspektoch práv k duševnému vlastníctvu (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS) uzatvorená v rámci Dohody o svetovej obchodnej organizácii, ktorú Slovenská republika uplatňuje od r. 1996.
- d) Autorský zákon je tiež v súlade s ďalšími medzinárodnými zmluvami Svetovej organizácie duševného vlastníctva (World Intellectual Property Organisation (WIPO), ktoré boli prijaté na diplomatickej konferencii v roku 1996 v Ženeve a pre ktoré sa používa názov internetové zmluvy:
 - Zmluva WIPO o autorskom práve (WCT)
 - Zmluva WIPO o výkonoch a zvukových záznamoch (WPPT), ktoré Slovenská republika ratifikovala 9. decembra 1999 s platnosťou WCT od 6. marca 2002 a WPPT od 20. mája 2002. Závazky z týchto zmlúv nachádzajú svoj odraz v Smernici Rady a EP č. 2002/29/ES o harmonizácii niektorých aspektov autorského práva a s nimi súvisiacich práv v informačnej spoločnosti.

Cieľom úpravy v našom zákonodarstve, v jednotlivých právnych predpisoch, bolo zladíť úroveň poskytovanej ochrany práv duševného vlastníctva so súčasným vysokým štandardom v tradičných krajinách s trhovou ekonomikou. Snahy o zladenie ochrany práv duševného vlastníctva na medzinárodnej i regionálnej úrovni sa zintenzívnili najmä v súvislosti s rozvojom jednotného trhu, voľného pohybu tovaru a služieb s predmetmi chránenými právami duševného vlastníctva, ktoré sú ovplyvňované ustavičným rozvojom nových technológií umožňujúcich šírenie diel v nehmotnej podobe cez hranice štátov.

V tomto kontexte je dôležitým aspektom aj uplatňovanie zásady teritoriálnej pôsobnosti autorskoprávnej legislatívy, z ktorej vyplýva, že slovenská právna úprava sa aplikuje aj na práva zahraničných autorov, ak sa ich diela stávajú predmetom použitia na území Slovenskej republiky.

5.1 PRÁVO PRIEMYSELNÉHO VLASTNÍCTVA

V súvislosti s ochranou duševného vlastníctva sa stále väčšia pozornosť venuje priemyselným právam na označenie. Do tejto skupiny priemyselných práv už tradične zaraďuje naša právna veda práva, ktoré sa neviažu na výsledky tvorivej duševnej činnosti; možno však povedať, že ide o tie práva, ktoré sa viažu na používanie predmetov najmä v obchodnom

¹⁷ Vyhláška č. 133/1980 Zb. o Bernskom dohovore o ochrane literárnych a umeleckých diel v znení neskorších právnych predpisov

styku fyzickými či právnickými osobami a na odlíšenie ich výrobkov alebo aj služieb od iných osôb. Podstatou priemyselno-právnej ochrany práva na označenie je, že sa nevzťahuje na vytvorenie týchto predmetov, pretože pre túto ochranu nie je rozhodujúce, akým spôsobom bola ochranná známka vytvorená, prípadne kto ju vytvoril, pretože to je spravidla upravené prostriedkami autorského práva, ak ide o výsledok vlastnej tvorivej duševnej činnosti autora.

Problematickou práva priemyselného vlastníctva sa na Slovensku venuje prof. Vojčík. Niektoré vybrané otázky sme spracovali podľa jeho práce Právo priemyselného vlastníctva.¹⁸

Do tejto skupiny priemyselných práv na označenie patria nasledovné predmety priemyselného vlastníctva:

- ochranné známky
- označenia pôvodu výrobkov
- obchodné mená.

Možno sem začleniť aj práva príbuzné priemyselným právam, medzi ktoré zaraďujeme najmä logo, právo know-how a právo obchodného tajomstva.

Pojem ochranná známka

Pojem ochranná známka je vymedzený v § 1 Zák. č. 55/1997 Z.z. o ochranných známkach. Podľa tohto ustanovenia ochrannou známkou rozumieme akékoľvek označenie, ktoré možno graficky znázorniť a ktoré tvoria najmä slová vrátane osobných mien, písmená, číslice, kresby, tvar výrobku alebo jeho obal, prípadne ich vzájomné kombinácie spôsobilé rozlíšiť tovary alebo služby jednej osoby od tovarov alebo služieb inej osoby, zapísané do registra ochranných znáмок. Ide o také označenie, ktoré môžeme vnímať zrakom, ktoré má rozlišovaciu schopnosť a ktoré je zapísané v registri ochranných znáмок. Tieto znaky vo všeobecnosti nazývame aj pojmovými znakmi ochrannej známky. Aby mohla byť ochranná známka zapísaná do štátneho registra ochranných znáмок, ktoré v Slovenskej republike vedie Úrad priemyselného vlastníctva v Banskej Bystrici, musí spĺňať všetky uvedené pojmové znaky. Základnou podmienkou každej ochrannej známky je jej schopnosť odlíšiť tovary alebo služby jedného podnikateľa od tovarov alebo služieb iného podnikateľa. Rozlišovacia funkcia predstavuje základnú funkciu ochrannej známky.

Druhy ochranných znáмок

Ochranné známky členíme z niekoľkých hľadísk, predovšetkým z hľadiska vyjadrenia ochrannej známky, z hľadiska subjektov a z hľadiska známosti, t.j. všeobecne známej ochrannej známky.

- a) *ochranné známky z hľadiska vyjadrenia ochrannej známky* — vo všeobecnosti členíme na slovné, obrazové, priestorové a kombinované ochranné známky. Napríklad slovné ochranné známky sa tvoria jedným alebo viacerými slovami (môžu sa použiť osobné mená, číslice, písmená); na vyjadrenie slovnej ochrannej známky sa môžu

¹⁸ Vojčík, P.: Právo priemyselného vlastníctva. IURA EDITTON. Bratislava 1998.

okrem slovenského jazyka použiť aj umelo vytvorené slová. Pre slovnú ochrannú známku sa používa už tradične štandardné písmo prípadne graficky upravené písmo.

- b) *ochranné známky z hľadiska subjektov* - ide o individuálne ochranné známky a kolektívne ochranné známky. Individuálna ochranná známka označuje výrobky alebo služby či už fyzickej osoby alebo právnickej osoby, pre ktorú bola zapísaná do registra.
- c) *z hľadiska známosti (všeobecne známa známka)* — ide o ochrannú známku, ktorá sa používaním pre tovary a služby stala všeobecne známou alebo vžitou, čo znamená, že má takú rozlišovaciu schopnosť, ako keby bola zapísaná v registri ochranných znáмок.

Prihláška ochrannej známky

Doručením prihlášky ochrannej známky na Úrad priemyselného vlastníctva sa začína konanie o zápis ochrannej známky do registra. Takýmto podaním prihlášky vzniká *právo prednosti*. Z toho vyplýva, že prihlasovateľovi vzniká právo prednosti pred každým, kto podá prihlášku zhodnej alebo zameniteľnej ochrannej známky pre rovnaké alebo obdobné výrobky alebo služby neskôr.

Podľa § 5 zákona o ochranných známkach musí prihláška obsahovať zákonom stanovené náležitosti:

- žiadosť o zápis označenia ako ochrannej známky do registra, meno, priezvisko a adresu trvalého pobytu, ak je prihlasovateľom fyzická osoba; názov, prípadne obchodné meno a sídlo, ak je prihlasovateľom právnická osoba,
- znenie alebo vyobrazenie prihláseného označenia, v prípade trojrozmerného označenia jeho plošné vyobrazenie,
- zoznam tovarov alebo služieb, pre ktoré má byť označenie zapísané ako ochranná známka do registra.

Prihláška ochrannej známky sa môže týkať len jedného označenia. Ak prihlasovateľ uplatňuje podaním prihlášky aj právo prednosti podľa medzinárodného dohovoru, musí v prihláške uviesť aj dátum podania prihlášky ochrannej známky, od ktorého sa odvodzuje právo prednosti, štát, v ktorom bola táto prihláška podaná, spisovú značku prihlášky ochrannej známky a číslo zápisu ak bola ochranná známka zapísaná.

Ak prihláška ochrannej známky spĺňa všetky zákonom stanovené náležitosti, t.j. ak prihláška nebola zamietnutá, Úrad priemyselného vlastníctva v zmysle § 8 ods. 5 zákona o ochranných známkach zverejní vo Vestníku Úradu priemyselného vlastníctva:

- a) spisovú značku prihlášky ochrannej známky,
- b) dátum podania prihlášky ako aj údaje o vzniku práva prednosti, ak sa uplatňuje
- c) znenie alebo zobrazenie prihláseného označenia
- d) zoznam tovarov alebo služieb, pre ktoré má byť označenie zapísané

- e) názov, obchodné meno a sídlo alebo meno, priezvisko a adresu trvalého pobytu prihlasovateľa ochrannej známky.

Ochranná doba zapísanej ochrannej známky je desať rokov odo dňa podania prihlášky Úradu priemyselného vlastníctva.

Majiteľ ochrannej známky má výlučné právo označovať ochrannou známkou všetky svoje tovary alebo služby, pre ktoré je ochranná známka zapísaná v registri, prípadne ju používať v spojení s týmito tovarmi a službami. Spolu s ochrannou známkou je jej majiteľ oprávnený používať medzinárodné označenie, ktorým je veľké R v krúžku, t.j. ®. Bez súhlasu majiteľa ochrannej známky *nikto nesmie používať označenie zhodné alebo zameniteľné s jeho ochrannou známkou, zapísanou v registri pre rovnaké alebo podobné tovary alebo služby.*

Know-how

Podľa § 4 ods. 2 zákona o ochrane hospodárskej súťaže (Zák. č. 188/1994 Z.z.) know-how sú výrobnotechnické a obchodné poznatky a skúsenosti.

Medzi základné charakteristické znaky know-how patria:

- a) ide o nehmotný statok, ktorý je vyjadrený vo forme umožňujúcej jeho vnímanie a poznanie,
- b) tvoria ho výrobnotechnické a obchodné poznatky a skúsenosti
- c) know-how má význam pre jeho používateľa, pričom nie je všeobecne známe a dostupné každému
- d) know-how má svoju hodnotu, ktorá je vyjadriteľná v peniazoch
- e) môžu ho využívať tretie osoby
- f) know-how nie je chránené podľa osobitných prepisov.

Znamená to, že know-how je tajná, podstatná a rozpoznateľná technická informácia.

Tajná technická informácia — znamená, že know-how nie je všeobecne známe alebo ľahko rozpoznateľné, takže časť jeho hodnoty spočíva v úspore času nadobúdateľa licencie.

Podstatná technická informácia - znamená, že know-how obsahuje informáciu, ktorá je dôležitá pre celú, resp. podstatnú časť výrobného procesu (spôsobu výroby), výrobku (služby) alebo pre jeho vývoj a neobsahuje informácie, ktoré sú bežne známe. Táto informácia má schopnosť zlepšiť vlastnú pozíciu nadobúdateľa, napr. umožnením prístupu na nový trh alebo možnosťou výhody v súťaži s inými výrobkami alebo poskytovateľmi služieb.

Rozpoznateľná technická informácia — znamená, že know-how je opísané alebo znázornené spôsobom, ktorý umožňuje overiť splnenie podmienky utajenia a podstatnosti. Platnosť know-how nemá žiadne časové ani teritoriálne obmedzenie. Podstatným znakom know-how je to, že musí byť využiteľné tretími osobami, pričom pri know-how môže ísť aj o jednorazové využitie.

Právo na ochranu know-how prislúcha fyzickej alebo právnickej osobe, ktorá ho nadobudla vlastnou činnosťou, prípadne činnosťou svojich zamestnancov, vlastnými finančnými alebo inými prostriedkami alebo metódami.

Obchodné tajomstvo

V súvislosti s know-how je potrebné poukázať aj na obchodné tajomstvo, upravené v § 17 Obchodného zákonníka¹⁹. Obchodné tajomstvo tvoria všetky skutočnosti obchodnej, výrobnnej alebo technickej povahy súvisiace s podnikom, ktoré majú skutočnú alebo aspoň potenciálnu materiálnu alebo nemateriálnu hodnotu, nie sú v príslušných obchodných kruhoch bežne dostupné, majú byť podľa vôle podnikateľa utajené a podnikateľ zodpovedajúcim spôsobom ich utajenie zabezpečuje. V tomto ustanovení je vymedzený pojem obchodného tajomstva a ďalej je definované ako predmet práv podnikateľa, teda ako chránený nehmotný majetok.

Za obchodné tajomstvo nemožno považovať akékoľvek skutočnosti, ktoré majú byť utajované, ale len skutočnosti kvalifikované - také, ktoré naplňujú všetky pojmové znaky uvedené v § 17. Tým sa obchodné tajomstvo odlišuje od dôverných informácií a skutočností, ktorých prezradenie by mohlo spoločnosti spôsobiť škodu. Znakom obchodného tajomstva je to, že ide o skutočnosti obchodnej, výrobnnej či technickej povahy (zákon nerozlišuje tajomstvo obchodné a výrobné, ale používa jeden všeobecný pojem „obchodné tajomstvo“), ktoré súvisia s podnikom, ktoré majú hodnotu, (stačí potenciálnu a nemateriálnu), ktoré nie sú v príslušných obchodných kruhoch bežne dostupné, o ktoré podnikateľ prejavil vôľu, že majú byť utajené a ich utajenie podnikateľ zodpovedajúcim spôsobom zabezpečuje. Nemusí ísť len o výsledky tvorivej činnosti, napr. výsledky výskumu, autorské diela (softvér) alebo nepatentované vynálezy, ale i o nehmotné statky nechránené, napr. skúsenosti, recepty, know-how, dáta. Hodnotu je nevyhnutné vzťahovať k významu pre podnikateľa (údaje o podniku, zákazníkoch, stratégii).

Pojmovým znakom obchodného tajomstva nieje novosť danej skutočnosti (mohla k nej už skôr prísť iná osoba), ale jej utajenie. Nie je potrebné, aby bola nedostupná absolútne nikomu, stačí jej relatívne utajenie (ak je napr. dostupná len licenčne), nesmie však byť bežne známa alebo dostupná. Môže ju poznať viac osôb (jej ďalší nezávislí producenti, nadobúdateľia licencie a i.), pokiaľ ju všetci utajujú. „Príslušné obchodné kruhy“ v tomto kontexte musíme chápať veľmi široko, nielen ako podniky, kde tajomstvo môže byť využité, ale i také osoby, u ktorých prezradenie môže viesť k poškodeniu záujmu podnikateľa, hoci by samy s ním boli v súťažnom vzťahu. Vôľa podnikateľa dané skutočnosti utajiť môže byť vyjadrená rôznym spôsobom, napr. v pracovnej či obchodnej zmluve, v podnikových smerniciach, v dokumentácii či databáze samej a i. Predmet tajomstva musí byť jasne špecifikovaný, nestačí všeobecný odkaz na „všetky skutočnosti, s ktorými sa pracovník v podniku zoznámi“. Utajenie musí byť zaistené aj technicky a efektívne podľa povahy skutočnosti, napr. strážou podniku, trezorom, rozdelením prevádzky so zákazom prístupu, príslušnými štandardmi bezpečnosti informačných systémov a i. Samotný zmluvný záväzok nestačí, i keď nedostatky v právnej ochrane vrátane ponechania porušovania tajomstva bez súdneho či iného postihu je tiež znakom nedostatočnej ochrany, resp. utajenia. Ob-

¹ Zák. č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník, v znení neskorších právnych predpisov.

chodné tajomstvo sa vzťahuje len na podnikanie (nevzťahuje sa napr. na nezávislého vynálezcu - nepodnikateľa) a patrí medzi nehmotné zložky podnikania, resp. je súčasťou obchodného majetku podniku. Jeho utajenie je v záujme súkromnej osoby podnikateľa na rozdiel od „štátneho, služobného či hospodárskeho tajomstva“, ktorých utajenie je vo verejnom záujme a ich ochrana je upravená v trestnom práve. Ochrana podľa § 17 až § 20 Obchodného zákonníka môže uplatniť len podnikateľ, ktorému takéto výlučné absolútne právo prináleží. Niekedy je však potrebné, aby ochranu obchodného tajomstva mohli uplatniť aj ďalšie osoby, napr. nadobúdateľ licencie.

Právo na obchodné tajomstvo je konštruované ako absolútne, pôsobiace voči všetkým (podobne ako vlastnícke právo, právo na obchodné meno, patentové právo a i.), teda i pracovníkom, spoločníkom, obchodným partnerom, audítorom či akejkol'vek cudzej osobe (vrátane priemyselnej špionáže), a to i bez zmluvného záväzku týchto osôb, ktorým však bude potrebné preukázať, že vedeli alebo museli vedieť o vôli podnikateľa k danému utajeniu. Právo na obchodné tajomstvo prináleží podnikateľovi prevádzkujúcemu podnik, na ktorý sa obchodné tajomstvo vzťahuje. Zákon neustanovuje, že by podnikateľ musel byť tvorca, poskytovateľ utajovaných skutočností, je však zrejmé, že ich musí získať legálne, nikdy nie porušením absolútneho práva iného podnikateľa k danému obchodnému tajomstvu, príp. zneužitím práva. Právo vzniká neformálne, bez nejakej registrácie, už od začiatku, keď tajomstvo bolo pri prevádzke podniku získané, resp. tam vytvorené, získané od zlepšovateľa a pod. V tejto súvislosti bude významný dátum zavedenia do účtovnej evidencie ako nehmotný majetok, prípadne dátum zmluvného nadobudnutia, vnesenia do podniku a i. Právo podnikateľa sa nevzťahuje na skutočnosti, ktoré daná osoba získala legálne od iného, sama ho vytvorila nezávisle alebo ho poznala už pred vznikom svojho vzťahu k podnikateľovi. S ohľadom na to však môže prijať záväzok mlčanlivosti zmluvne. Pokiaľ ich do podniku vniesla (napr. ponukou zlepšovacieho návrhu), mala by byť otázka práva na ďalšie šírenie či využívanie tajomstva, najmä po skončení pracovno-právneho vzťahu k podnikateľovi, vyjasnená dohodou.

Pokiaľ by bolo určité tajomstvo získané spoločne viacerými podnikateľmi (napr. spoločným výskumom), výlučné právo im patrí spoločne a primerane sa použijú ustanovenia o spoluvlastníctve, ak nieje medzi nimi dohodnuté niečo iné.

Pokiaľ možno preukázať, že to isté tajomstvo získalo viac podnikateľov nezávisle od seba, uplatňujú výlučné právo všetci. Doba ochrany práva na obchodné tajomstvo, resp. existencie tohto práva nie je časovo obmedzená. Trvá, pokiaľ sú splnené všetky pojmové znaky obchodného tajomstva, a preto povinnosť mlčanlivosti trvá i po skončení pracovného pomeru, mandátnej zmluvy, funkcie a i. Zmluvný nadobúdateľ môže získať právo s časovým obmedzením. Pokiaľ v dôsledku nezákonného postupu právo zanikne (napr. zverejnením tajomstva), môže podnikateľ proti porušiteľovi uplatniť nárok na náhradu škody vždy, a to podľa § 757 Obchodného zákonníka (pre zodpovednosť za škodu spôsobenú porušením povinností ustanovených týmto zákonom platia obdobne ustanovenia § 373 a nasl.).

Logo

Logo na rozdiel od iných predmetov priemyselného vlastníctva nemá osobitnú formu ochrany a neregistruje sa, ani sa neeviduje. Nemôžeme ho porovnať s ochrannou známkou, keďže nemá stanovenú dobu ochrany, ako je to pri ochranných známkach.

Pod pojmom logo treba rozumieť *označenie* (značku), ktoré určitý subjekt používa na označenie svojej osoby, svojej prevádzky, prípadne na označenie svojich výrobkov alebo služieb.

Označenie logá môže byť:

- a) *plošné* - slovné, obrazové, príp. kombinované
- b) *priestorové* - v určitom tvare (napr. nejaké zviera), prípadne aj nejaká vec
- c) *slovné (slogan)* — môže ním byť zvukové, svetelné alebo iné označenie
- d) môže sa tvoriť aj z obchodného mena - ak sa pre logo použije iba časť obchodného mena, vždy pôjde o logo; ak sa však bude používať iba presné znenie obchodného mena, vtedy pôjde iba o obchodné meno, nie o logo.

Logo možno uviesť aj skratkou obchodného mena; takáto skratka však nesmie byť zapísaná ako obchodné meno. Ak je logo výsledkom tvorivej duševnej činnosti, vždy je predovšetkým autorským dielom, ak spĺňa pojmové znaky diela.

Goodwill - dobrá povest' právnickej osoby

Dobrá povest' právnickej osoby alebo fyzickej osoby sa tvorí názormi, poznatkami a skúsenosťami iných osôb s jej činnosťou, ktorá sa prejavuje serióznosťou, zodpovednosťou, dôslednosťou, profesionalitou, odbornosťou a úrovňou. Jej zamestnancov, spolupracovníkov a pod. Zásahy do týchto atribútov právnickej osoby alebo fyzickej osoby môžu byť spôsobilé privodiť ujmu na jej dobrej povesti, t.j. vyvolať skreslený názor na takúto právnickú alebo fyzickú osobu. Pri fyzickej osobe môže ísť o porušenie práva na ochranu osobnosti - § 11 a nasl. OZ.

Medzi právne prostriedky ochrany, najmä pri neoprávnenom používaní názvu alebo určitej časti názvu právnickej osoby inými podnikateľskými subjektmi napr. vo svojom obchodnom mene či logu patrí súdna ochrana.

6 PRÁVNÁ OCHRANA POČÍTAČOVÝCH PROGRAMOV

6.1 POČÍTAČOVÝ PROGRAM AKO PREDMET AUTORSKO - PRÁVNEJ OCHRANY

Vývoj názorov a postoje právnych teoretikov ako akým spôsobom začleniť počítačový program - fenomén súčasnej doby, prešli zložitým procesom. Naša právna veda sa touto problematikou zaoberala rovnako ako právne autority vo vyspelých krajinách sveta. Najdynamickejší rozvoj názorov nastal v osemdesiatych rokoch minulého storočia. Celé úsilie o dosiahnutie vhodného riešenia vyvrcholilo v roku 1990 prijatím novely autorského zákona. Obdobie hľadania a dosiahnutia prijateľného riešenia u nás predstavujú nasledujúce významné udalosti:

1. prijatie už spomínanej novely autorského zákona v roku 1990;
2. prijatie nového autorského zákona v roku 1997;
3. momentálne účinný autorský zákon z roku 2003 nepriniesol zásadný odklon od doktríny prijatej predchádzajúcim autorským zákonom (Zák. č. 383/1997 Z.z. autorský zákon v znení neskorších právnych predpisov) vo vzťahu k počítačovým programom.

6.2 VÝVOJ PRÁVNEJ OCHRANY POČÍTAČOVÝCH PROGRAMOV

V prvopočiatoch vzniku a existencie počítačového programu sa riešila základná otázka či počítačový program svojou povahou môže byť chránený ako vynález, zlepšovací návrh alebo autorské dielo, resp. či je možné považovať ho za objekt právnej ochrany *sui generis*.

V roku 1990 bol prijatý zákon č. 89/1990 Zb., ktorým sa novelizoval autorský zákon z roku 1965 a v ktorom bolo vymedzenie predmetu autorského práva v ustanovení § 2 ods. 1 do-

plnené vetou: „Za predmet ochrany sa považujú aj programy počítačov, pokiaľ spĺňajú pojmové znaky diel podľa tohto zákona.“ Za dielo v zmysle autorského zákona a zároveň chránené autorským zákonom sa považovali diela spĺňajúce nasledujúce pojmové znaky:

1. diela literárne, vedecké a umelecké;
2. diela, ktoré sú výsledkom tvorivej činnosti autora;
3. diela vyjadrené v akejkolvek vnímateľnej podobe, pričom neboli z ochrany výslovne vylúčené.

Autorský zákon z roku 1965 taxatívne nevymedzoval jednotlivé druhy autorských diel, ale určoval pojmové znaky diela iba všeobecne. To znamenalo, že chránenými dielami boli všetky diela, ktoré takémuto pojmovému vymedzeniu vyhovovali.

Po prijatí novely v roku 1990 sa stala diskutovanou otázka, či bolo možné chrániť počítačové programy pomocou autorského zákona aj pred prijatím spomínanej novely. Názory teoretikov i odborníkov z praxe možno rozdeliť do dvoch názorových skupín: jedna skupina tvrdila, že právna ochrana počítačových programov podľa autorského zákona začala plynúť od prijatia novely. Druhá skupina tvrdila, že počítačový program bolo možné chrániť aj pred prijatím tejto novely. Podľa dikcie § 2 autorského zákona za predmet ochrany sa považovali diela, ktoré boli výsledkom tvorivej duševnej činnosti autora. Zároveň muselo ísť o diela literárne, vedecké alebo umelecké a v zmysle § 9 museli byť tieto diela vyjadrené vo vnímateľnej podobe, t.j. museli byť vyjadrené slovom, písmom, náčrtom alebo skicou. Keďže sa spomenutou novelou autorského zákona nemenili pojmové znaky diela, môžeme sa prikloniť k názorovej skupine, ktorá tvrdila, že počítačové programy bolo možné chrániť autorským zákonom aj pred prijatím novely v roku 1990.

Predmetom ochrany autorského práva však nemôže byť to, čo objektívne existuje nezávisle od človeka, resp. niečo, k čomu môžu dospieť nezávisle viacerí autori. Predmetom ochrany preto nieje sama myšlienka, aleje to práve spracovanie tejto myšlienky.

Od 1. januára 1998 do 31. decembra 2003 bol v Slovenskej republike účinný autorský zákon č. 383/1997 Z.z. Nakoľko sa ukázala potreba modernizovať náš autorský zákon ako celok a súčasne v ňom zvýrazniť postavenie a ochranu počítačového programu bol prijatý nový autorský zákon. V § 5 ods. 17 autorského zákona bol prvýkrát vymedzený počítačový program ako „súbor príkazov a inštrukcií použitých priamo alebo nepriamo v počítači. Príkazy a inštrukcie môžu byť napísané alebo vyjadrené v zdrojovom kóde alebo v strojovom kóde. Neoddeliteľnou súčasťou počítačového programu je aj podkladový materiál potrebný na jeho prípravu“.

Predmetom autorského práva je literárne, vedecké alebo umelecké dielo, ktoré je výsledkom vlastnej tvorivej duševnej činnosti autora, najmä slovesné dielo a počítačový program ako aj ďalšie diela, ktoré sú v zákone vymenované. To, že bol počítačový program priamo uvedený v autorskom zákone²⁰ svedčí o jeho význame a postavení v informačnej spoločnosti.

Ako posledný bol v roku 2003 prijatý autorský zákon č. 618/2003 Z.z., ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 2004. Vo vzťahu k počítačovému programu a jeho miestu v právnom

²⁰ Pozri § 6 ods. 1 písm. a) AZ

poriadku SR stojí tento autorský zákon na rovnakých princípoch ako predchádzajúci autorský zákon. V zmysle § 5 ods. 8 autorského zákona počítačový program je „súbor príkazov a inštrukcií použitých priamo alebo nepriamo v počítači. Príkazy a inštrukcie môžu byť napísané alebo vyjadrené v zdrojovom kóde alebo v strojovom kóde. Neoddeliteľnou súčasťou počítačového programu je aj podkladový materiál potrebný na jeho prípravu“.

Autorovi počítačového programu prináleží k tomuto programu autorské právo. Autorské právo zahŕňa výhradné osobnostné práva a výhradné majetkové práva k počítačovému programu.

Autorský zákon v porovnaní s predchádzajúcim autorským zákonom, v súlade s či. 6 bis Bernského dohovoru a v súlade so štandardnými úpravami európskych krajín zaviedol zánik osobnostných práv autora jeho smrťou (*mortis causā*). Po smrti autora vzniká na základe zákona osobám blízkym v zmysle § 116 OZ (*príbuzný v priamom rade, súrodenec a manžel; iné osoby v pomere rodinnom alebo obdobnom sa pokladajú za osoby sebe navzájom blízke, ak by ujmu, ktorú utrpela jedna z nich, druhá dôvodne pociťovala ako vlastnú ujmu*) právo na to, aby si nikto iný neprisvojil autorstvo k dielu (označenie diela menom autora alebo pseudonymom, ak nejde o dielo anonymné) a aby bolo dielo používané spôsobom neznižujúcim jeho hodnotu (tzv. *postmortálna ochrana*).

Vzhľadom na to, že po smrti autora osobnostné práva zanikajú, zaniká aj právo autora rozhodnúť o zverejnení svojho diela - počítačového programu. O zverejnení počítačového programu budú teda rozhodovať osoby, ktoré s počítačovým programom nakladajú z titulu majetkových práv k nemu. Počítačový program teda môže byť zverejnený, aj keď autor počas svojho života o tom nerozhodol.

6.3 PRÁVO POUŽIŤ POČÍTAČOVÝ PROGRAM

Základnými majetkovými právami autora je *právo použiť počítačový program* a *právo udeliť inému súhlas (zmluvou)* na použitie tohto počítačového programu niektorým zo spôsobov uvedených demonštratívnym výpočtom v § 18 ods. 2 autorského zákona. Z pohľadu počítačových programov majú význam nasledujúce spôsoby:

1. vyhotovenie rozmnoženiny počítačového programu;
2. verejné rozširovanie rozmnoženiny počítačového programu predajom alebo inou formou prevodu vlastníckeho práva;
3. verejné rozširovanie rozmnoženiny počítačového programu nájmom alebo vypožičaním;
4. spracovanie, preklad a adaptácia počítačového programu;
5. zaradenie počítačového programu do súborného diela;

Podľa § 18 ods. 5 autorského zákona autor nemôže previesť (scudzit') majetkové práva ani ako celok, ani jednotlivé „majetkové oprávnenia“, nemôže sa ich ani vzdať a tieto práva nemožno postihnúť výkonom rozhodnutia a ani sa neoceňujú.

Pre prechod majetkových práv k počítačovému programu pre prípad smrti autora sa použijú ustanovenia Občianskeho zákonníka o dedení. Dedičia však nemôžu zdediť osobnostné práva autora k počítačovému programu.

6.4 DUALIZMUS OSOBNOSTNÝCH PRÁV A MAJETKOVÝCH PRÁV

Východisková koncepcia dualizmu osobnostných práv a majetkových práv a jednoznačná formulácia ustanovení riešiacich dispozíciu autora s počítačovým programom má svoje opodstatnenie najmä s ohľadom na požiadavku zosúladovania právnych úprav v oblasti nakladania s počítačovými programami. Ide tu o jednoznačný súvis so vznikom jednotného trhu a voľného pohybu tovarov a služieb s predmetmi chránenými autorskými právami v rámci medzinárodných autorsko-právnych dohovorov a zmlúv²¹ alebo relevantnými predpismi práva ES/EÚ, ktoré sa dôsledne sústreďujú len na majetkové práva a osobnostné práva nie sú upravované.

Nadobudnutím vlastníckeho práva alebo iného vecného práva k veci, na ktorej je počítačový program zachytený (CD-Rom, DVD, harddisk počítača a pod.), nie je dotknuté autorské právo autora k počítačovému programu.

Na druhej strane vlastnícke právo alebo iné vecné právo k veci, na ktorej je počítačový program zachytený, nie je dotknuté autorským právom. Vlastník alebo iný užívateľ veci, na ktorej je počítačový program zachytený, je povinný zdržať sa takého užívania tejto veci, ktorým by použil počítačový program.

Predmetom prijatej úpravy vzťahu autorského práva k vecným právam je vyjadrenie nezávislosti autorského práva ako osobnostného práva od vlastníckeho práva alebo iného vecného práva a vyjadruje aj jeho nedotknuteľnosť vlastníckym právom alebo iným vecným právom.

Vlastník alebo subjekt iného vecného práva k veci môže dielo použiť len na základe licenčnej zmluvy, ktorou by nadobudol súhlas na použitie diela. Autorské právo k dielu (ako právo k nehmotnému statku) a vlastnícke právo k veci (ako právo k hmotnému substrátu počítačového programu), prostredníctvom ktorého je dielo vyjadrené, sa každé riadi vlastným právnym režimom.

Otázka práv vlastníka alebo osoby oprávnenej z iného vecného práva k veci, na ktorej je počítačový program zachytený, ktorého vlastnícke právo alebo iné vecné právo k tejto veci je autorským právom nedotknuté, užívanie veci, ktoré by bolo použitím počítačového programu, nie je bez zmluvného alebo zákonného podkladu dovolené.

V podstate sú autor aj vlastník povinní rešpektovať práva druhého a tretia osoba potom práva oboch.

²¹ Porovnaj Bernský dohovor, Všeobecný dohovor o autorskom práve, Dohoda TRIPS

6.5 VYMEDZENIE POJMU POČÍTAČOVÝ PROGRAM V AUTORSKOM ZÁKONE

V zmysle zákonnej definície platí, že počítačový program je súbor príkazov a inštrukcií použitých priamo alebo nepriamo v počítači. Príkazy môžu byť napísané alebo vyjadrené v zdrojovom kóde alebo v strojovom kóde. Neoddeliteľnou súčasťou počítačového programu je aj podkladový materiál potrebný na jeho prípravu²².

Nie každý počítačový program je autorským dielom podľa autorského zákona. V zmysle koncepcie autorského práva musí počítačový program byť výsledkom vlastnej tvorivej duševnej činnosti autora a musí byť vyjadrený v podobe vnímateľnej zmyslami²³.

Po splnení uvedených nutných podmienok je možné považovať počítačový program za dielo a následne môže byť počítačový program predmetom ochrany a nakladania v súlade s ustanoveniami autorského zákona.

Obsahom autorského práva k počítačovému programu sú:

1. osobnostné práva (osobnostných práv sa autor nemôže vzdať; osobnostné práva sú neprevoditeľné a zanikajú smrťou autora),
2. majetkové práva.

Vzhľadom na povahu autorského práva je zrejmé, že predmetom zmluvného vzťahu nemôže byť celé autorské právo, ale iba majetkové autorské práva.

6.6 ROZMNOŽOVANIE A ÚPRAVA POČÍTAČOVÉHO PROGRAMU

Autorský zákon rieši právnu ochranu počítačových programov v súlade so smernicou Rady č. 91/250/EHS²⁴. Ochranu v zmysle zákona nepožíva vlastné vyriešenie, ale autorsko-právne stvárnenie riešenia. Autorský zákon zohľadňuje špecifiká počítačového programu a jeho využiteľnosti v praxi. Umožňuje sa, aby oprávnený používateľ autorizovanej rozmnoženiny (vytvorenej autorom alebo iným nositeľom práv) mohol na nej vykonať úpravu alebo preklad, ktorý je nevyhnutný na zabezpečenie interoperability a prevádzku počítača.

Nie je porušením autorského práva k počítačovému programu vyhotovenie rozmnoženiny z autorizovanej rozmnoženiny počítačového programu na záložné účely²⁵ (archivovanie pre prípad straty, zničenia alebo poškodenia). Oprávnený používateľ rozmnoženiny počítačo-

²² Porovnaj § 5 ods. 8 AZ

²³ Porovnaj § 7 ods. 1 a § 15 ods. 1 AZ

²⁴ Smernica Rady č. 91/250/EHS o právnej ochrane počítačových programov

²⁵ Pozri § 36 AZ

vého programu nepotrebuje súhlas autora alebo iného nositeľa práv na preskúmavanie, študovanie, preskúšavanie funkčnosti počítačového programu s cieľom riadneho fungovania a následného použitia, na ktoré bol oprávnený. Tieto činnosti *nemôžu byť zmluvne vylúčené*.

V prípade, že by došlo k využitiu nad rámec uvedených činností, ide o neoprávnené použitie a každá rozmnoženina takto vyhotovená musí byť znehodnotená.

Autorský zákon predpokladá splnenie určitých podmienok, ktoré sú nevyhnutné na *dekompiláciu* počítačového programu (spätný preklad programu zo strojového kódu do zdrojového jazyka), na získanie informácie potrebnej na dosiahnutie *interoperability* (vzájomná súčinnosť - spolupráca) nezávisle vytvorených počítačových programov s inými počítačovými programami. Ide o naplnenie funkčnosti počítačových programov a zladenie vnútorného hardvérového a softvérového prostredia.

Vyhotovenie rozmnoženiny kódu počítačového programu alebo prekladu jeho formy *nieje možné zmluvne vylúčiť*.

Informácie získané *dekompiláciou* počítačového programu sa nemôžu použiť na iný cieľ a iným spôsobom, ako je vymedzené v zákone.

6.7 POČÍTAČOVÝ PROGRAM VYTVORENÝ AKO SPOLOČNÉ DIELO

Pod pojmom „spoločné dielo“ sa vo všeobecnosti rozumie dielo pripravené fyzickou alebo právnickou osobou z príspevkov autorov participujúcich na tvorbe spoločného diela. Základom spoločného diela je dôraz, ktorý sa kladie na osobu, ktorá vyvinula iniciatívu s cieľom vytvoriť dielo s tým, že táto osoba určuje účel diela a vyberá, koordinuje a upravuje príspevky, ktoré ho tvoria. Pojmovovo je spoločné dielo dielom jediným. Pojmovými znakmi takeého diela je jeho vytvorenie na podnet a pod vedením fyzickej osoby alebo právnickej osoby; podnetom sa v tomto prípade rozumie podnet právne relevantný, teda *záväzný* pre inú osobu a jeho uvádzanie na verejnosti pod menom takejto osoby.

Tento pojem, zavedený v predchádzajúcom období, korešponduje s vymedzením podľa smernice Rady č. 93/83/EHS. Vztahuje sa naň aj osobitný režim trvania majetkových práv (§ 21 ods. 3 AZ). Pri posudzovaní, či sa v tom-ktorom prípade na vytvorení diela podieľalo viacero autorov, prípadne či sa použilo viacero diel súčasne, treba sa predovšetkým zaoberať otázkou, či dielo vzniklo nielen z podnetu, ale aj pod vedením určitej osoby, ako aj tým, či táto osoba usmerňovala a zabezpečovala vytvorenie diela (napr. finančne, technicky) a či sa dielo uvádza na verejnosti pod menom takejto osoby. Na „spoločné dielo“ sa vzťahuje režim zamestnaneckého diela (§ 50 AZ), a to aj vtedy, ak bolo vytvorené na základe zmluvy o vytvorení diela (na objednávku).

²⁶ Pojem *kompilácia* vyjadruje preklad zdrojového textu z programovacieho jazyka do strojového kódu.

Spoločným dielom je dielo, ktoré vzniklo spoločnou činnosťou dvoch alebo viacerých autorov, ktorí súhlasili s využitím svojej vlastnej tvorivej duševnej činnosti pri vytvorení diela pod vedením fyzickej osoby alebo právnickej osoby, ktorá

- a) iniciovala vytvorenie tohto diela a
- b) usmerňovala a zabezpečovala proces vytvorenia diela.

Na spoločné dielo sa primerane použijú ustanovenia o *zamestnaneckom diele*. To platí aj vtedy, ak bolo celkom alebo sčasti vytvorené na základe zmluvy o vytvorení diela (§ 39 AZ) uzatvorenej medzi autorom počítačového programu a fyzickou osobou alebo právnickou osobou.

6.8 POČÍTAČOVÝ PROGRAM AKO ZAMESTNANECKÉ DIELO

Ak zamestnávateľ vykonáva majetkové práva autora k zamestnaneckému dielu, platí, že autor udelil súhlas na zverejnenie tohto diela, ako aj na to, aby zamestnávateľ toto dielo uvádzal na verejnosti pod svojím menom, ak nie je dohodnuté inak. Osobnostné práva autora k zamestnaneckému dielu inak nie sú dotknuté.

Zamestnanecké dielo zodpovedá európskym štandardom a jeho úprava v autorskom zákone významným spôsobom posilňuje postavenie zamestnávateľa. V súvislosti so zamestnanec-kým dielom, ktorým rozumieme dielo vytvorené autorom na splnenie si povinností vyplývajúcich mu z pracovnoprávneho vzťahu, služobného vzťahu alebo štátno-zamestnaneckého vzťahu k zamestnávateľovi alebo pracovnoprávneho vzťahu medzi družstvom a jeho členom sa dispozitívne ustanovuje (odsek 1), že *zamestnávateľ vykonáva vo svojom mene a na vlastný účet majetkové práva autora k zamestnaneckému dielu*, ak nie je dohodnuté inak. To znamená že medzi zamestnancom - autorom a zamestnávateľom možno dohodou právo výkonu vylúčiť alebo obmedziť. Dôvodom na zverenie výkonu majetkových práv autora zamestnávateľovi priamo zákonom je *ochrana jeho investícií* (rozsah tohto výkonu ohraničený nie je). Zamestnávateľ môže teda bez ďalšieho dielo použiť sám alebo môže inému udeliť súhlas na použitie a má právo aj na odmenu za takéto použitie.

V súlade s povahou tohto výkonu (zamestnávateľ vykonáva cudzie majetkové práva) sa zakotvuje konsolidačná zásada pri zániku alebo smrti zamestnávateľa bez právneho nástupcu, keď právo výkonu majetkových práv zamestnávateľa zaniká a majetkové práva k zamestnaneckému dielu vykonáva autor (ods. 2).

Zamestnávateľovi je zverený len výkon majetkových práv autora-zamestnanca, nie jeho osobnostných práv (právo na autorstvo k dielu, právo rozhodnúť o zverejnení diela, právo na nedotknuteľnosť diela (§ 17 ods. 1 písm. d) AZ). Ustanovenie odseku 3 však obsahuje *nevyvrátiteľnú právnu domnienku*, že ak zamestnávateľ vykonáva majetkové práva autora, tak platí, že autor-zamestnanec súhlasil so zverejnením diela — počítačového programu, ako aj s tým, aby *zamestnávateľ uvádzal dielo na verejnosti pod svojím menom*. Zamestnávateľ je teda oprávnený na určitý zásah do osobnostných práv autora na základe tejto nevyvráti-

teľnej právnej domnienky, ktorá sa dotýka práva na zverejnenie diela a práva na označenie diela.

Ide tu však o dispozitívnu úpravu, ktorá umožňuje dohodou medzi zamestnávateľom a autorom - zamestnancom upraviť podmienky aj inak (pre autora výhodnejšie). Majetkové práva autora - zamestnanca je obmedzené tak osobne, ako aj vo vzťahu k tretím osobám, ak zo zmluvy nevyplýva inak. To znamená, že autor - zamestnanec môže použiť (svoje) dielo alebo udeliť súhlas na použitie diela inej osobe, len ak sa tak dohodne so zamestnávateľom. Takáto odchýlna dohoda by však musela byť dohodnutá ešte pred vytvorením diela, pretože vtedy vznikne zamestnávateľovi *ex lege* právo výkonu v plnom rozsahu.

Zamestnávateľ je aktívne legitimovaný na domáhanie sa ochrany svojich práv v zákonom ustanovenom rozsahu (§ 57 AZ).

6.9 OCHRANA AUTORA POČÍTAČOVÉHO PROGRAMU

Autorský zákon obsahuje rozšírený katalóg hmotno-právnych nárokov autora, ktorých sa môže domáhať pri porušení svojho práva, a to o stiahnutie a zničenie neoprávnene vyhotovených rozmnoženín počítačového programu.

Ustanovením sa posilňuje význam ochrany autorského práva. Sprehľadňuje sa katalóg nárokov a aktívne legitimovaných osôb. V odseku 1 sa demonštratívne vypočítavajú nároky proti porušeniu, ako aj ohrozeniu autorského práva. V písmene a) sa výslovne uvádza právo autora domáhať sa určenia svojho autorstva, a to najmä s ohľadom na určité aplikačné problémy pri uplatňovaní tohto práva, keď sa možno stretnúť aj s nesprávnym vyvodením, že ide o určenie existencie právneho vzťahu alebo práva v zmysle *žaloby na určenie* podľa § 80 písm. c) Občianskeho súdneho poriadku so všetkými z toho plynúcimi dôsledkami vrátane nevyhnutnosti dokazovania naliehavého právneho záujmu na takomto určení. Okrem tohto určovacieho nároku sa upravujú aj tradičné prostriedky ochrany, ako je nárok zdržovací, nárok odstraňovací a nárok satisfakčný. V písmene b) sú obsiahnuté rôzne formy zdržovacieho nároku, a to v závislosti od povahy protiprávneho konania, ktorým môže byť ohrozenie práva a neoprávnený zásah do práva, teda porušenie práva. Všeobecne formulovaný nárok na poskytnutie údajov o pôvode neoprávnene zhotovených rozmnoženín, o spôsobe ich použitia a o totožnosti osôb, ktoré sa zúčastnili na tomto neoprávnenom zhotovení (podľa písmena c)), umožňuje dotknutej osobe získať dôkazy na uplatnenie ďalších nárokov. Tento nárok bude možné využiť najmä v prípadoch, keď dotknutej osobe chýba nielen dôkaz, ale aj dostatok informácií na určité tvrdenie. Nárok na odstránenie následkov podľa písmena d) smeruje k odstráneniu následkov porušenia práva (pri ohrození práva je vylúčený). Podmienkou uplatnenia tohto nároku je trvanie následkov, aj keď porušenie samo o sebe už trvať nemusí.

Náhrada nemajetkovej ujmy podľa písmena e) je možná formou morálneho zadosťučinenia, ale aj v materiálnej forme v peniazoch; zadosťučinenie v peniazoch patrí len vtedy, ak sa priznanie iného (morálneho) zadosťučinenia ukázalo ako nepostačujúce. Pri určení výšky sa prihliada na závažnosť vzniknutej ujmy, ako aj na okolnosti, za ktorých k zásahu do

práva došlo. Strany sa na výške zadosťučinenia môžu dohodnúť na základe dohody o urovnaní (§ 585 Občianskeho zákonníka), keď sa doterajší záväzok nahrádza záväzkom novým. Ak sa strany na výške zadosťučinenia nedohodnú, určí ju súd (podľa uvedených kritérií). V odseku 2 tohto ustanovenia sa súdu umožňuje priznať autorovi na jeho návrh právo uverejniť rozsudok na náklady neúspešného účastníka (kontinuita s právnou úpravou ochrany proti nekalej súťaži). V zmysle odseku 3 patrí autorovi aj nárok na náhradu škody a vydanie bezdôvodného obohatenia podľa osobitných predpisov. Navrhovanou úpravou sa opúšťa koncepcia absolútneho nároku na odmenu za každé, teda aj neoprávnené použitie diela. Ten, kto neoprávnené nakladá s dielom, je povinný vydať bezdôvodné obohatenie. V prípade neoprávneného použitia diela prichádza do úvahy vydanie bezdôvodného obohatenia, ale aj náhrada škody (zisku). V trestnom konaní sa vydanie bezdôvodného obohatenia zaraďuje pod pojem náhrady škody (Trestný zákon tieto pojmy nerozlišuje).

V niektorých krajinách je do autorsko-právnych úprav zahrnutá aj *úprava procesných prostriedkov* uplatňovania týchto práv. Vzhľadom na to, že autorský zákon rešpektuje odvetvo vý systém práva, autorský zákon neobsahuje úpravu procesných prostriedkov na uplatnenie práv duševného vlastníctva.

Nadobúdateľ výhradnej licencie je aktívne legitimovaný na domáhanie sa ochrany práv z licenčnej zmluvy aj voči osobám, ktoré nie sú účastníkmi licenčnej zmluvy.²⁷ Uvedené oprávnenie prináleží aj osobe, ktorej je zverený výkon majetkových práv k počítačovému programu na základe zákona (§ 50 AZ). Posilní sa tým postavenie osôb, do ktorých práv je najviac zasiahnuté neoprávnenými používateľmi. V súvislosti s nadobúdateľom výhradnej licencie sa nerozlišuje, či ide o licenciú, pri ktorej je aj autor sám povinný zdržať sa výkonu práva, alebo či toto právo môže vykonať.

Autorský zákon poskytuje autorsko-právnu ochranu aj na niektoré *názvy počítačového programu a vonkajšiu úpravu počítačového programu*, ktoré samy osebe nespĺňajú základné pojmové znaky diela. Aj keď sa táto ochrana svojím chápaním približuje k súťaž-noprávnej ochrane, nejde o takúto ochranu, pričom sa nevylučuje súbeh autorsko-právnej ochrany a súťažno-právnej ochrany.

6.10 POČÍTAČOVÝ PROGRAM V OBCHODNÝCH ZÁVÄZKOVÝCH VZŤAHOCH

Na tomto mieste treba spomenúť základné dôvody pre uzatváranie zmlúv. Zmluva plní tri dôležité funkcie:

1. núti zmluvné strany zamerať sa na otázky typické pre ich podnikateľské transakcie;

²⁷ Porovnaj rozdiel od úpravy podľa § 514 ObZ: „(1) Ak nadobúdateľ obmedzuje vo výkone práva iné osoby alebo ak zisti, že iné osoby toto právo porušujú, je povinný bez zbytočného odkladu podať o tom správu poskytovateľovi. (2) Poskytovateľ je povinný bez zbytočného odkladu urobiť potrebné právne opatrenia na ochranu výkonu práva nadobúdateľom. Pri týchto opatreniach je nadobúdateľ povinný poskytnúť poskytovateľovi potrebné spolupôsobenie.“

2. pomáha zmluvným stranám vyjasniť si podmienky dohody s cieľom vyhnúť sa prípadným sporom týkajúcim sa ich príslušných práv a záväzkov a
3. v prípade súdneho sporu môže súd lepšie posúdiť a rozhodnúť podľa okolností prípadu.

Predmetom nášho záujmu sú počítačové programy ako autorské diela a kontraktálne vzťahy, ktoré vznikajú pri právnom nakladaní s nimi. V zmysle § 40 ods. 1 autorského zákona autor môže udeliť nadobúdateľovi súhlas na použitie počítačového programu iba na základe licenčnej zmluvy. Autorský zákon v § 40 a nasl. upravuje podstatné náležitosti licenčnej zmluvy, teda aj licenčnej zmluvy na počítačový program.

Vzťahy vznikajúce medzi podnikateľmi pri nakladaní s počítačovými programami sú však komplexnejšie v porovnaní s úpravou obsiahnutou v autorskom zákone. Z tohto dôvodu výsledný zmluvný vzťah v rámci obchodno-záväzkových vzťahov bude pozostávať z kombinácie:

1. *licenčnej zmluvy* podľa AZ (Vzhľadom na skutočnosť, že počítačový program je autorským dielom, zmluvy nemôžu odporovať kogentným ustanoveniam AZ) a
2. zmluvného typu upraveného prevažne v Obchodnom zákonníku. V tomto prípade môže ísť o:
 - a) *typovú zmluvu* upravenú v Hlave II. (Osobitné ustanovenia o niektorých obchodných záväzkových vzťahoch) tretej časti (Obchodné záväzkové vzťahy) Obchodného zákonníka (napr. Zmluva o vytvorení diela),
 - b) nepomenovanú — *inominátnu zmluvu* uzavretú podľa § 269 ods. 2 Obchodného zákonníka (napr. Zmluva o údržbe a uprade počítačového programu). Súčasné súkromné právo obchodné rešpektuje ako jednu zo svojich základných zásad princíp bezformálnosti zmlúv, čo znamená že je možné uzatvárať aj zmluvy výslovne v Obchodnom zákonníku neupravené. Podmienkou uzavretia takejto zmluvy je dostatočne určité určenie predmetu záväzkov zmluvných strán, teda vymedzenie, ako budú zmluvné strany povinné voči sebe sa správať. Obsah záväzku (práva a povinnosti) zmluvných strán je možné vymedziť i odkazom na spôsob, akým bude určený. I tu platí, že tento spôsob nesmie závisieť na vôli iba jednej strany. Ak však je vôľou strán uzavrieť zmluvu tak, že bude určitá jej časť dodatočne doplnená určitou osobou alebo súdom, je možné i to.
 - c) *kombináciu typovej zmluvy a inomínátnej zmluvy*, v tomto prípade pôjde z teoreticko-právneho hľadiska o „trojzmluvu“, ktorá však pre predmet počítačového programu nemusí byť zvláštnosťou; napr. objednávateľ si dá na objednávku zhotoviť počítačový program (zmluva o dielo), práva týkajúce sa užívania počítačového programu a nakladania s ním budú upravené v licenčnej zmluve a záujmom objednávateľa bude zabezpečiť upgrade a údržbu počítačového programu (*inominátna zmluva*).

Takúto výslednú zmluvu označujeme ako zmluvu zmiešanú, ktorej zmluvné články tvoria jednotu, hoci sa nezhodujú s jediným zmluvným typom, ale s niekoľkými zmluvnými typmi. V zmysle § 275 ods. 1 Obchodného zákonníka platí, že ak sú viaceré zmluvy zahrnuté do jednej listiny, posudzuje sa každá z týchto zmlúv samostatne. Podľa § 275 ods. 2 Ob-

chodného zákonníka platí, že ak vyplýva z povahy zmlúv takto uzavretých, že tieto zmluvy na sebe vzájomne súvisia, vychádza Obchodný zákonník z predpokladu, že vznik ktorejkoľvek z týchto zmlúv je podmienkou vzniku ostatných zmlúv. V takomto prípade zánik jednej zmluvy vyvolá zánik všetkých ostatných, na nej závislých zmlúv a to s obdobnými právnymi účinkami.

Z pohľadu obchodného práva obchodno-záväzkové vzťahy sú v každom prípade súkromnoprávne záväzkové vzťahy (jeden účastník je povinný voči druhému k plneniu a druhý je oprávnený toto plnenie požadovať), avšak od občianskeho práva sa odlišujú tým, že:

1. subjekty spravidla vykazujú vlastnosti podnikateľov (*relatívne obchodno-záväzkové vzťahy*);
2. bez ohľadu na subjekty sa ich vzťahy podrobujú režimu Obchodného zákonníka (*absolútne obchodné záväzkové vzťahy*),
3. subjekty si písomne dojednali použitie Obchodného zákonníka na ich vzájomný zmluvný vzťah (*fakultatívne obchodno-záväzkové vzťahy*).

ZMLUVNÝCH DOKUMENTOV TYKAJÚCICH SA

28

6.11 IDENTIFIKÁCIA NAJČASTEJŠÍCH PROBLÉMOV ZMLUVNÝCH DOKUMENTOV T POČÍTAČOVÝCH PROGRAMOV

Medzi najčastejšie a pritom najvýraznejšie problémy zmluvných vzťahov v oblasti tvorby, kúpy a predaja softvéru patrí najmä to, že sa venuje minimálna pozornosť vypracovaniu zmluvy a príslušnej dokumentácie ako aj vymedzeniu jej obsahu.

Medzi ďalšie, často sa opakujúce problémy, ktoré vedú často až k neschopnosti zmluvnej strany plniť môžeme zaradiť:

- používanie nevhodných typov zmlúv (napr. kúpna zmluva pre dodávku počítačového programu, používajú sa formulácie a celková štruktúra zmlúv používaných pri kontraktoch na iné komodity);
- zmluvy obsahujú pomerne veľké množstvo nedefinovaných výrazov (najčastejším problémom je používanie cudzojazyčných termínov, ktoré nie sú jednoznačne preložiteľné alebo ich výklad môže byť rôzny);
- nie je dostatočne upravená povinnosť mlčanlivosti pre dodávateľa (jeho zamestnancov a subdodávateľov);
- v zmluve nie je jednoznačne uvedený zástupca zmluvnej strany (štatutárny zástupca, osoba konajúca na základe plnej moci, zodpovedný zamestnanec);
- zmluvy obsahujú neúčinné a nevymožiteľné záväzky osôb, ktoré nie sú zmluvnými stranami;

²⁸ Smejkal, V. a kol.: Právo informačných a telekomunikačných systémov, s. 273

predmet zmluvy nieje dostatočne špecifikovaný. Jeho precízna špecifikácia by mala rešpektovať okrem iného aj jazykové náležitosti;

zmluvy neobsahujú ustanovenia o zodpovednosti za „vedľajšie“ účinky dodaných programov, ktoré vyplývajú zo zlej kompatibility softvéru;

v prípade rozsiahlejšej inštalácie by mal byť o jednotlivých inštalačných krokoch vedený osobitný záznam porovnateľný napríklad so stavebným denníkom;

zmluva by mala obsahovať mechanizmus odovzdávania a preberania diela, najmä pokiaľ ide o povinnosť objednávateľa dielo prevziať alebo jeho oprávnenie dielo odmietnuť, ak vykazuje vady;

v zmluvách často chýbajú ustanovenia o možnosti objednávateľa kontrolovať postup prác;

zmluvy neobsahujú ustanovenia, ktoré by určovali povinnosť pracovníkom dodávateľa podriaďiť sa všeobecným bezpečnostným opatreniam na pracovisku objednávateľa

zmluva neobsahuje ustanovenia o odstúpení od zmluvy a nedefinuje čo sa myslí podstatným porušením zmluvy;

ak už dielo bolo vytvorené, potom nemá zmysel uzatvárať zmluvu o dielo a skôr ide o poskytnutie práva užívať softvér napr. licenčnou zmluvou;

často sa vyskytujúce nevhodné až nezákonné použitie kombinácie kúpnych zmlúv, licenčných zmlúv a leasingových zmlúv. Všeobecným poznatkom v zmluvných vzťahoch je, že problematika leasingu je vo väčšine zmlúv riešená chybné;

v zmluvách sú uvedené rôzne osoby, ktorých oprávnenie na konanie vo veci ako aj funkčné zaradenie je neoprávnené alebo nedostatočné (napr. oprávnené osoby, riešiteľský tím a pod.);

veľmi často sa v zmluvách objavujú rozpory medzi zmluvou a jej dodatkami najmä pokiaľ ide o predmet zmluvy. Dodatky sú často úplne novými zmluvami s úplne odlišným plnením;

problematickými sú často ustanovenia obmedzujúce zodpovednosť strán za spôsobenú škodu určitou čiastkou;

používanie nevhodnej dokumentačnej štruktúry (napr. zmluva plus všeobecné podmienky dodávateľa plus licenčný dohovor plus dohoda o zabezpečovaní servisu atď.) s používaním odlišných pojmov v jednotlivých dokumentoch

zmluvy sa veľmi často uzatvárajú podľa nevhodných právnych predpisov.

6.12 SOFTVÉR ALEBO POČÍTAČOVÝ PROGRAM

Pojmom softvér sa v oblasti výpočtovej techniky označuje súhrn programov a dokumentácie, ktoré umožňujú prevádzku počítača, údaje, kódovacie tabuľky a pod. Vo všeobecnosti sa za softvér považuje akákoľvek informácia zachytená na pamäťovom médiu počítača. Je to komplexné programové vybavenie počítača, zahŕňa aj niekoľko počítačových programov súčasne, z ktorých nie každý musí byť zároveň aj autorským dielom.²⁹

V starších publikáciách bolo predmetom rozboru, či je možné považovať za rovnocenné pojmy „počítačový program“ a „softvér“. Od jednoduchej postupnosti inštrukcií, ktorá tvorí určitý počítačový program, sa môžeme dostať k dokonalejšiemu výrobku. Je ním tzv. programový produkt, programové vybavenie, programový systém alebo programové prostriedky. Definícia podľa ČSN ISO/IEC 2382-1 ako synonymum pre programové vybavenie a programové prostriedky uvádza i softvér.

V každom individuálnom prípade je potrebné ujasniť si, čo rozumieme pod pojmom „softvér“, ktorý sa v bežnej terminológii a v jednotlivých oblastiach spoločenského života používa viacvýznamovo. Autorský zákon však používa iba pojem počítačový program a definuje ho v ustanovení § 5 ods. 8 ako súbor príkazov a inštrukcií použitých priamo alebo nepriamo v počítači. Príkazy a inštrukcie môžu byť napísané alebo vyjadrené v zdrojovom kóde alebo v strojovom kóde. Neoddeliteľnou súčasťou počítačového programu je aj podkladový materiál potrebný na jeho prípravu; ak spĺňa pojmové znaky diela v zmysle § 7 ods. 1, je chránený ako literárne dielo.

6.13 ZÁKLADNÉ TYPY SOFTVÉRU

Shareware - voľne šíriteľné programy, ktoré autori distribuujú mimo bežnej obchodnej siete nakoľko tento spôsob šírenia je menej nákladný. Za používanie shareware je potrebné autorovi poskytnúť požadovanú odmenu, ktorá je konštruovaná tak, že počas nejakej doby je užívanie bezplatné a po jej uplynutí alebo pri použití programu na komerčné účely je potrebné zaslať autorovi nie vysoký poplatok a registrovať sa.

Freeware — voľne použiteľný softvér je ešte prístupnejší stupeň používania počítačových programov, než je tomu o shareware. Programy s týmto označením je možné ľubovoľne šíriť, kopírovať a inštalovať na ľubovoľný počet počítačov, pričom rozsah užívania ani účely, pre ktoré je program používaný, nie sú obmedzené.

Public domain -je predposledným krokom na ceste k dnes modernému Free Software resp. Open Licence Software. Public domain je skupinou voľne šíriteľného softvéru, ku ktorému sa autori formálne vzdali autorských práv - tak sa to aspoň obvykle tvrdí v prehláseniach.

¹ Gregušová D.: Počítačový program a právo, VO PFUK, Bratislava 1999, s. 107

Pretože to však podľa nášho autorského zákona nie je možné, v skutočnosti musí ísť o poskytnutie práva užívať a to vrátane práva k akejkoľvek zmene alebo inému zásahu do svojho diela.

Free Software, Open Licence Software, GPL a GNU - v poslednej fáze vývoja voľnejších distribučných foriem počítačových programov dochádza k rastúcej nespokojnosti až odporu voči politike veľkých softvérových firiem, ale i snahe presadiť inú alternatívu ku všadeprítomným Windows.

Koncept Free Software bol vytvorený v roku 1984 Richardom Stallmanom. Podľa Stallmanovej vízie mali byť všetky programy zadarmo. Tento systém by bol efektívnejší a produktívnejší a programátori by boli platení za úpravy a integráciu existujúcich programov a za technickú podporu.

Podľa dokumentov GNU/GPL sa predpokladá, že základným cieľom voľných licencií je predovšetkým zaručiť voľnosť pre programátorov a užívateľov voľných diel, ale zároveň sa pripúšťa predaj voľných diel.

7 LICENČNÉ ZMLUVY

7.1 VŠEOBECNÁ CHARAKTERISTIKA LICENČNEJ ZMLUVY

Licenčnú zmluvu môžeme charakterizovať ako osobitný zmluvný typ, ktorým poskytovateľ dáva nadobúdateľovi povolenie užívať svoj nehmotný majetok, teda vykonávať svoje výlučné absolútne práva. Teoretici z oblasti duševného vlastníctva sa vo svojich prácach venovali problematike licencií a licenčných zmlúv najmä v oblasti priemyselných práv. Tu sa stretávame s takými pojmami resp. druhmi licencií ako sú licencie priame, licencie nepriame alebo zákonné licencie, nútené licencie a pod. Obchodný zákonník upravuje licenčnú zmluvu ako pomenovanú (nominátnu) zmluvu len vo vzťahu k nehmotnému majetku, ktorý je chránený právom priemyselného vlastníctva. Licenčná zmluva, upravená v obchodnom zákonníku v ustanoveniach § 508 a nasl. môže byť uzavretá len na výkon práv, ktoré sa označujú ako priemyselné práva. Obchodný zákonník teda neupravuje chránené práva autorské, ale ani niektoré iné nechránené práva zaradované do oblasti priemyselného vlastníctva, ako know-how a pod.

Licenčná zmluva, upravená v Obchodnom zákonníku ako samostatný zmluvný typ umožňuje nadobúdateľovi iba výkon, t.j. využitie určitého zákonom chráneného priemyselného práva. Na jej základe nedochádza k prevodu tohto práva na nadobúdateľa. To znamená, že dôsledkom licenčnej zmluvy nie je prevod absolútneho práva k nehmotnému majetku (napr. patent), pretože poskytovateľ je aj naďalej jeho majiteľom. Nadobúdateľ je oprávnený na základe licenčnej zmluvy iba na výkon určitého práva popri poskytovateľovi. Licenčnú zmluvu môžeme označiť aj ako zmluvu kauzálnu a to z hľadiska existencie kauzy, t.j. obchodného dôvodu záväzku. Vo všeobecnosti možno povedať, že v danom prípade ide o tzv. konštitutívny prevod (nepravý), čiže o zriadenie nového práva pre nadobúdateľa, pričom poskytovateľ svoje právo nestráca. Zánikom licenčného práva nadobúdateľa sa obnovuje, a to v plnom rozsahu, právo poskytovateľa. Keďže licenčná zmluva, upravená v Obchodnom zákonníku sa týka len práv, ktoré vyplývajú z priemyselného vlastníctva a nie iného duševného vlastníctva, tento typ licenčnej zmluvy nie je možné priamo využiť v oblasti autorského práva a tiež pre nechránené nehmotné statky, akými je napr. know-how a ppd. Ak by v obchodných vzťahoch išlo o použitie licenčnej zmluvy, predmetom ktorej by boli iné než priemyselné práva, museli by sme uzavrieť zmluvu podľa § 269 ods. 2 obchodného zákonníka, t.j. nepomenovanú (inominátnu) zmluvu.

S pojmom licencia a licenčná zmluva sme sa v našom právnom poriadku doposiaľ stretávali. Predovšetkým v obchodnom zákonníku, ktorý upravuje licenčné zmluvy na predmety priemyselného vlastníctva, tiež v právnych predpisoch z oblasti mediálneho práva a v neposlednom rade aj v rámci medzinárodného práva a osobitne medzinárodného obchodu. Je potrebné uviesť, že aj pôvodný autorský zákon pojem licencia používa a to napríklad vo vzťahu k Zák. č. 468/1991 Zb. o prevádzkovaní rozhlasového a televízneho vysielania v znení neskorších právnych predpisov ako *oprávnenie na vysielanie* udelením licencie a tiež v prípade použitia autorského diela alebo jeho časti bez súhlasu autora, ktoré je dovolené priamo zákonom (*ex lége*) ako *zákonná licencia*.

Vymedzenie pojmu licencia

Slovo „licencia“ pochádza z latinského *licentia* a znamená *voľnosť* alebo *slobodu*; pojem licencia - (z lat. *licere*) možno vymedziť aj ako „*dovoliť*“ niečo, resp. „*udeliť súhlas*“ na využitie predmetu licencie. Možno ho tiež vymedziť ako dokument, ktorým sa poskytuje iným osobám alebo štátom právo na realizáciu a využitie technickej dokumentácie alebo patentovaných vynálezov. Ide o povolenie získané na základe zmluvy, spravidla za odplatu.

V právnom jazyku sa výraz licencia ustálené používa v oblasti práva duševného vlastníctva či v nehmotných právach a to vo význame povolenia (súhlasu) čiže oprávnenia k využitiu nehmotného statku inou osobou bez toho, aby došlo k jeho scudzeniu. Takéto vymedzenie zodpovedá etymológii slova licencia. Toto povolenie môže poskytnúť iba ten, kto vlastní dispozičné právo k licencovanému predmetu a to bez ohľadu na právny dôvod (titul) jeho nadobudnutia.

Licencia je tiež dôležitým nástrojom medzinárodných obchodných vzťahov. Je to najmä licencia k patentom (zmluva o využití vynálezu), ktorou sa udeľuje povolenie používať vynález, pričom právo sa licenciou nepostupuje ani neprevádza, iba sa udeľuje povolenie tento vynález používať. Zmluva o využití vynálezu (licenčná zmluva) musí mať zákonom stanovenú písomnú formu a účinnosť nadobúda zápisom do registra patentov a vynálezov. Pojem licencia sa používa v oblasti záväzkových vzťahov medzi zmluvnými stranami, má spravidla obchodný charakter, takže ho môžeme považovať aj za obchodný výraz. Obvykle sa za licenciou považuje obchodný záväzkový vzťah, pri ktorom jedna strana - poskytovateľ - udeľuje druhej strane - nadobúdateľovi - právo dočasne užívať ochranné práva v oblasti priemyselného vlastníctva (patenty, ochranné známky, chránené vzory), ktoré boli poskytovateľovi priznané (napr. Úradom priemyselného vlastníctva).

Druhy licencií

Pre právo duševného vlastníctva je príznačné, že právny pojem licencia má trojaký význam; poznáme licencie trojakého druhu:

1. *licencie zmluvné* (dobrovoľné), poskytované na základe licenčnej alebo franšízovej zmluvy, ktoré sú zásadne odplátne s výnimkou bezodplatnosti;
2. *licencie zákonné*, stanovené štátom formou legálneho dovolenia vo všeobecnom záujme, kedy štát priamo, na základe zákona, dovoľuje komukoľvek (verejnosti) určitým spôsobom využívať cudzie duševné vlastníctvo;

Zákonné licencie sa ďalej delia na:

- a) odplatné zákonné licencie
- b) bezodplatné zákonné licencie, ktorých je väčšina³⁰

3. *licencie nútené* (nedobrovoľné, *compulsory licences*), ktoré sú odplatné a ktoré sú typické pre väčšinu priemyselných práv³¹.

Základ pojmového vymedzenia licenčnej zmluvy z hľadiska práva spočíva v tom, že pri tomto právnom konaní nedochádza k prevodu licencovaného predmetu. Ten sa nescudzuje a zostáva v majetku poskytovateľa licencie. Poskytnutie licencie má právnu povahu konštitutívneho súkromno-právneho úkonu. Poskytovateľ na základe svojho výlučného (absolútneho) zákonného práva a v jeho rozsahu zriaďuje druhej osobe (nadobúdateľovi) určité dispozičné majetkové oprávnenie (odvodené právo) k licencovanému dielu. Tým poskytovateľ sám seba obmedzuje vo výkone svojho zákonného práva k použitiu diela. Rozsah odvodeného práva, ktoré nadobúdateľ získa, je odôvodnený hospodárskym účelom, pre ktorý bolo získané. Zánikom licencie sa poskytovateľovo dočasne obmedzené právo konsoliduje do pôvodnej právnej podoby akú malo pred poskytnutím licencie, t.j. bez povinnosti strpieť výkon svojho práva inou osobou.

Prevod duševného vlastníctva

Vymedzenie licencie nevylučuje, aby určitý ideálny statok bol odplatne alebo bezodplatne prevedený na iného (scudzený), čo pochopiteľne znamená zánik prevodcovho vlastníctva. Z prevodu sú však vylúčené osobnostné stránky ako napríklad život, meno, zdravie, česť alebo súkromie rovnako ako prejavy osobnej povahy, ktoré spadajú do režimu všeobecných práv osobnostných³². Ďalej sú z prevodu vylúčené autorské diela a umelecké výkony ako aj technické výtvary. Všetky totiž majú osobnostnú podstatu a tá je duchovného rázu. Povaha týchto nehmotných statkov nie je majetková ale osobnostná, čo vylučuje, aby išlo o predmety súkromnoprávnych dispozícií. Nejde o majetok v právnom zmysle³³. Pri autorských dielach je právne dogmaticky stanovené, že prevádzať majetkové práva k nim je možné, avšak iba pre prípad smrti (*mortis causa*)*. V žiadnom prípade k tomu nedochádza medzi živými (*inter vivos*).

Pri technických výtvoroch ide o možnosť prevodu majetkových práv k nim, napríklad scudzením patentu na vynález. To platí tak pre *inter vivos*, ako aj *mortis causa*. Obvyklým účelom licenčnej zmluvy je, aby nadobúdateľ licencie hospodársky zhodnotil nehmotný statok a tak získal podiel na výnosoch z neho. Autor, dedič jeho majetkového práva či iný poskytovateľ licencie toho vo väčšine prípadov nieje schopný.

³⁰ Pozri napr. § 25 AZ

V autorskom práve sa vyskytuje iba nútená licencia prekladateľská k zahraničným dielam podľa Všeobecného dohovoru o autorskom práve, ktorý bol uzavretý 6. septembra 1952 v Ženeve a revidovaný 24. júla 1971 v Paríži [či. V (2)], spravované UNESCO, pozri tiež Vyhlášku č. 134/1980 Zb.

³² Pozri § 11 anasl. OZ

³³ Porovnaj § 118 ods. 1 OZ: „Predmetom občianskoprávnych vzťahov sú veci, a pokiaľ to ich povaha pripúšťa, práva alebo iné majetkové hodnoty.“

³⁴ Pozri § 18 ods. 6 AZ

Licenčná zmluva je podľa slovenského autorského zákona poňatá ako poskytnutie oprávnenia k výkonu majetkového práva použiť chránený statok. Jej predmetom je majetkové dispozičné právo. Tým, že poskytovateľ toto majetkové právo poskytne inému, nezaniká mu majetkové právo. Vzniká mu iba povinnosť strpieť zásah do svojho práva na použitie chráneného predmetu inou osobou a to v rozsahu ako vyplýva z licenčnej zmluvy⁵. Platí pritom legálny zákaz poskytnúť licenciu k použitiu spôsobom, ktorý je v dobe uzavretia licenčnej zmluvy neznámy⁶. V tom spočíva a zároveň je vyjadrené všeobecné právne pravidlo zákazu vzdania sa práv, ktoré vzniknú až v budúcnosti. Účelom je ochrana potenciálne hospodársky slabšej strany, za ktorú sa považuje poskytovateľ, a to z hľadiska ochrany možných budúcich výnosov.

Licenčná zmluva v autorskom zákone

Prijatím nového autorského zákona sa aj v oblasti záväzkového práva autorského zavádza licenčná zmluva. Licenčnou zmluvou v zmysle autorského zákona autor udeľuje nadobúdateľovi súhlas na použitie diela. Licenčná zmluva v autorskom zákone spočíva na zásade zmluvnej voľnosti prevzatej z občianskeho zmluvného práva; naďalej však zotrváva na nemožnosti translatívneho prevodu (nemožnosti scudzenia) autorského práva.

Zásady licenčných zmlúv podľa autorského zákona

Licenčné právo upravené v AZ je vybudované na určitých zásadách, ktoré sú preň príznačné a profilujúce. Zo všeobecných zásad³⁷ spomeňme aspoň:

1. *zásadu autonómie vôle*, ktorá sa prejavuje napríklad obmedzením licencie na určitú dobu,
2. *zásadu dobrých mravov*, na ktorej je vybudované celé súkromné právo. Výkon licenčných práv, ktorý bez právneho dôvodu zasahuje do práv a oprávnených záujmov iných alebo ktorý je v rozpore s dobrými mravmi, je zakázaný³. Takáto licenčná zmluva by bola absolútne neplatná a plnenie z nej by bolo bezdôvodným obohatením³⁹,

Zo špeciálnych zásad, ktoré ovládajú licenčné právo podľa AZ, možno uviesť napríklad:

- *zásada jednotnosti typovej úpravy* pre všetky práva stanovené týmto zákonom. Aj z tejto zásady platia určité výnimky ako napríklad právo odstúpiť od licenčnej zmluvy v osobitných prípadoch alebo napr. právo na dodatočnú odmenu neplatí pre všetky práva upravené v AZ, nakoľko sa zohľadňujú povahové rozdiely medzi niektorými právami;
- *zásada formálnosti*, ktorá pod sankciou neplatnosti vyžaduje uzavretie licenčnej zmluvy v písomnej forme. Dôvodom k prijatej úprave je zvýšenie dôkaznej ochrany

³⁵ Pozri § 18ods. 3 AZ

³⁸ Pozri §41ods. 2AZ

³⁷ Bližšie porovnaj Hurdík, J.: Zásady súkromného práva, 1. vydanie, Brno, Masarykova univerzita 1998

³⁸ Pozri §3ods. 1 OZ

³⁹ Bližšie porovnaj § 39 a § 451 ods. 2 OZ

práv a oprávnených záujmov zmluvných strán ale aj tretích osôb, ktoré môžu byť napr. výhradnou licenciou dotknuté;

- *zásada osobnej viazanosti licencie*, pri ktorej nadobúdateľ licencie nemôže poskytnúť sublicenciu alebo postúpiť (cedovať) licenciu bez súhlasu autora. Poskytnutá licencia je viazaná na nadobúdateľa licencie;
- *zásada ochrany hospodársky slabšieho* - zmyslom autorského zákona je zabezpečiť garantovaný rozsah práv autora diela. Autor diela je v porovnaní s nadobúdateľom licencie vo väčšine prípadov v postavení hospodársky slabšieho subjektu;
- *zásada ochrany podniku* — uplatňuje sa pri nakladaní s licenciou vo forme postúpenia licencie. Autorský zákon v § 44 ods. 2 vychádza z právnej domnienky, že predchádzajúci písomný súhlas autora na postúpenie licencie sa nevyžaduje pri predaji podniku, ktorého súčasťou je licencia, ak nie je medzi stranami dohodnuté niečo iné;
- *zásada ochrany investície* prejavuje sa možnosťou neobmedzenej licencie upravenej v § 42 ods. 1 AZ, vrátane jej dohodnutia na celú dobu trvania majetkových práv;
- *zásada prechodu licencie* spočíva v prechode licencie v prípade zániku právnickej osoby alebo smrti fyzickej osoby na jej právneho nástupcu resp. na jej dedičov;
- *zásada zákazu zmien licencovaného predmetu*, ktorá je všeobecne vyjadrená v § 17 ods. 1 písm. d) AZ. Autor diela má právo na nedotknuteľnosť svojho diela, najmä na ochranu pred akoukoľvek nedovolenou zmenou alebo iným nedovoleným zásahom do svojho diela,;
- *zásada zákazu znehodnotenia licencovaného predmetu*, ktorá sleduje osobnostné (morálne) záujmy autora a vyplýva z obsahu osobnostných práv autorov. Autor má právo na ochranu pred akýmkoľvek hanlivým nakladaním so svojím dielom, ktoré by malo za následok narušenie jeho cti a dobrej povesti.

V autorskom zákone licenčná zmluva priamo nadväzuje na zmluvu o vytvorení diela. Keďže zmluva o vytvorení diela sa uzaviera v čase, keď dielo ešte nie je vytvorené, možno konštatovať, že sa uzaviera práve na účely vytvorenia takéhoto diela. Podľa § 39 ods. 6 autorského zákona objednávateľ má právo použiť autorské dielo, vytvorené na základe zmluvy o vytvorení diela až na základe uzavretej licenčnej zmluvy. Zmluvou o vytvorení diela ani odovzdaním veci, ktorej prostredníctvom je dielo vyjadrené, nenadobudne objednávateľ právo použiť toto dielo, ak nie je uvedené inak, len ak súčasne so zmluvou o vytvorení diela alebo po tomto momente uzatvorí s autorom licenčnú zmluvu.

Licenčná zmluva je v novom autorskom zákone upravená v ustanoveniach § 40 až § 49. Vychádzajúc z dôvodovej správy k novému autorskému zákonu je potrebné uviesť, že autorský zákon ako *lex specialis* k občianskemu zákonníku (*lex generalis*) prevzal základnú zásadu občianskeho zmluvného práva a tou je *zásada zmluvnej voľnosti*. Podľa tejto zásady zákonná úprava platí iba vtedy, ak nie je zmluvnými stranami dohodnuté inak.

Určité obmedzenie zásady zmluvnej voľnosti v autorskom práve sa prejavuje pri niektorých inštitútoch, pri ktorých nie je možné, aby sa strany dohodli inak.

Ide o tieto inštitúty:

- nemožnosť vzdania sa autorského práva,
- nemožnosť prevodu autorského práva v zákonom stanovených prípadoch (§ 18, ods. 5),
- povinná kolektívna správa práv v určitých, zákonom stanovených prípadoch.

Rovnako tak nie je možný translatívny prevod autorského práva (scudzenie autorského práva) a práva k umeleckému výkonu, čím sa zabezpečuje autorovi alebo výkonnému umelcovi návrat poskytnutého oprávnenia vtedy, ak strana, ktorá takéto oprávnenie získa, zanikne bez právneho nástupcu.

Ochrana autora vo vzťahu k používateľom jeho autorského diela je v autorskom zákone daná a spočíva najmä v tom, že autor má výhradné právo rozhodovať o nakladaní s dielom, t.j. rozhodovať o tom, kto, akým spôsobom a v akom rozsahu bude jeho dielo používať. Aj to bol jeden z dôvodov, prečo sa do autorského zákona zaviedla licenčná zmluva, ktorú musí objednávatel' resp. používateľ autorovho diela uzavrieť buď súčasne so zmluvou o vytvorení autorského diela alebo po momente vytvorenia autorského diela aby mohol toto autorské dielo vôbec používať.

Aj keď predchádzajúce úpravy záväzkového práva autorského poznali rôzne druhy autorských zmlúv (zmluva o šírení diela, zmluva o verejnom vykonávaní diela, zmluva o rozširovaní diela vypožičiavaním alebo nájmom rozmnoženín diela, zmluva o inom použití autorského diela, vydavateľská zmluva, zmluva o vytvorení diela a pod.), prijatím licenčnej zmluvy sa terminologický ale i logický zjednocuje úprava používania autorských diel na základe licenčnej zmluvy.

Obligatórne náležitosti licenčnej zmluvy

Základným ustanovením licenčnej zmluvy je § 40, podľa ktorého licenčnou zmluvou udeľuje autor nadobúdateľovi súhlas na použitie diela. Zákon priamo v tomto ustanovení (§ 40 ods. 1) uvádza, ktoré náležitosti musí licenčná zmluva obsahovať, aby bola platná.

Sú to:

- a) spôsob použitia diela,
- b) rozsah licencie,
- c) čas, na ktorý autor licenciu udeľuje, alebo spôsob jeho určenia
- d) odmenu alebo spôsob jej určenia, ak sa autor s nadobúdateľom nedohodol na bezodplatnom poskytnutí licencie.

Licenčná zmluva je zmluvou odplatnou; aby však bola zachovaná zásada zmluvnej voľnosti, zákon vo výnimočných prípadoch umožňuje aj bezodplatnosť tejto zmluvy. Deje sa tak iba v prípade, ak sa zmluvné strany na bezodplatnosti dohodli (najčastejšie na charitatívne účely).

Obsahom licenčnej zmluvy je súhlas na použitie autorského diela. Z toho dôvodu sa odmena ako podstatná náležitosť licenčnej zmluvy poskytuje za udelenie súhlasu na použitie, nie

za použitie samo, ako to bolo doposiaľ.⁴⁰ Podstatné náležitosti licenčnej zmluvy sú ďalej rozvedené v jednotlivých ustanoveniach, týkajúcich sa licenčnej zmluvy.

Nový autorský zákon postavil licenčnú zmluvu na zásade formálnosti, ktorá pod sankciou neplatnosti vyžaduje uzavretie licenčnej zmluvy v písomnej forme (§ 40 ods. 2 AZ). Nedorozdržanie písomnej formy licenčnej zmluvy má za následok absolútnu neplatnosť právneho úkonu. Podrobnejšiu úpravu písomnej formy právnych úkonov upravuje § 40 ods. 1 Občianskeho zákonníka, podľa ktorého „ak právny úkon nebol urobený vo forme, ktorú vyžaduje zákon alebo dohoda účastníkov, je neplatný“. Pre porovnanie český autorský zákon je postavený na opačnej zásade, teda na zásade neformálnosti. Pre platnosť licenčnej zmluvy podľa českého autorského zákona sa v zásade nevyžaduje písomná forma. Pokiaľ ide o ďalšie náležitosti licenčnej zmluvy, na ktorej sa zmluvné strany (autor ako poskytovateľ licencie a nadobúdateľ licencie) dohodnú, majú dispozitívny charakter; platí tu teda zásada zmluvnej voľnosti.

Pri záväzkových vzťahoch s cudzím prvkom (a platí to aj o licenčných zmluvách podľa autorského zákona) je potrebné do licenčnej zmluvy zahrnúť aj ustanovenie, týkajúce sa rozhodnutia zmluvných strán o tom, akým právnym poriadkom a ktorého štátu sa licenčná zmluva a právny vzťah touto zmluvou založený bude spravovať.

Spôsob použitia diela (§ 41)

Spôsob použitia diela je upravený v ustanovení § 41. Podľa tohto ustanovenia autor s nadobúdateľom dohodnú, na aký spôsob použitia diela udeľuje autor nadobúdateľovi licenciu. Medzi spôsoby použitia diela v zmysle § 18 ods. 2 AZ patria najmä:

- a) vyhotovenie rozmnoženiny diela,
- b) verejné rozširovanie originálu diela alebo jeho rozmnoženiny predajom alebo inou formou prevodu vlastníckeho práva,
- c) verejné rozširovanie originálu diela alebo jeho rozmnoženiny nájmom alebo vypožičaním,
- d) spracovanie, preklad a adaptácia diela,
- e) zaradenie diela do súborného diela,
- f) verejné vystavenie diela,
- g) verejné vykonanie diela,
- h) verejný prenos diela.

Na všetky tieto spôsoby použitia diela udeľuje autor licenčnou zmluvou súhlas. Autor však nemôže udeliť nadobúdateľovi licenciu na taký spôsob použitia diela, ktorý nie je v čase uzavretia licenčnej zmluvy známy.

⁴⁰ Bližšie k tomu pozri dôvodovú správu k návrhu autorského zákona ČPT 397 <http://www.nrsk.sk/> 23. 09. 2003

Rozsah licencie (§ 42)

Autor môže nadobúdateľovi udeliť licenciu v neobmedzenom rozsahu alebo v obmedzenom rozsahu. Ak udelil autor nadobúdateľovi licenciu v obmedzenom rozsahu, licenčná zmluva musí obsahovať buď územné vymedzenie alebo vecné vymedzenie rozsahu licencie. Územným vymedzením sa určí územie, na ktorom sa budú práva z licenčnej zmluvy vykonávať. Autorský zákon bližšie nešpecifikuje „vecné vymedzenie“ rozsahu licencie. Rovnako túto otázku nerieši ani dôvodová správa k návrhu zákona. Podľa nášho názoru typickým vecným vymedzením rozsahu licencie je vymedzenie množstva resp. počtu licencií.

Výhradná licencia a nevýhradná licencia (§ 43)

Toto ustanovenie vymedzuje obsah výhradnej licencie a nevýhradnej licencie spôsobom, ktorý je zaužívaný v záväzkových vzťahoch. To, či bude licencia poskytnutá ako výhradná alebo ako nevýhradná je otázkou dohody zmluvných strán. Pri uzavieraní zmluvy musia zmluvné strany vziať do úvahy všetky hospodárske okolnosti a ekonomické dopady na zmluvné strany.

- a) *Výhradná licencia* - pri výhradnej licencií je nadobúdateľ jediným oprávneným používateľom autorského diela, vymedzeného v predmete zmluvy. Z povahy výhradnej licencie vyplývajú aj určité obmedzenia autora, najmä autor nesmie udeliť tretej osobe licenciu na spôsob použitia diela udelený výhradnou licenciou. Pri udelení výhradnej licencie platí vyvrátiteľná právna domnienka, že sám autor je povinný zdržať sa napr. použitia počítačového programu spôsobom, na ktorý udelil výhradnú licenciu. Na základe uvedeného rozoznávame dva typy výhradnej licencie, a to:

- *výhradnú licenciu úplnú*, kedy autor nie je oprávnený dielo ďalej používať a
- *výhradnú licenciu neúplnú*, kedy je síce autor oprávnený dielo ďalej používať, ale nesmie udeliť tretej osobe licenciu na spôsob použitia diela udelený výhradnou licenciou.

V súvislosti s výhradnou licenciou je potrebné upozorniť na skutočnosť, že zmluva, ktorou autor udelí tretej osobe licenciu na spôsob použitia diela udelený výhradnou licenciou je neplatná a to bez ohľadu na dobromyseľnosť nadobúdateľa licencie.

- b) *Nevýhradná licencia* - ak autor udelil nevýhradnú licenciu, nie je dotknuté právo autora použiť dielo spôsobom, na ktorý nevýhradnú licenciu udelil. Takisto nie je dotknuté právo autora udeliť licenciu tretej osobe. Tu je potrebné zdôrazniť, že nevýhradná licencia, ktorú nadobúdateľ získal pred udelením výhradnej licencie tretej osobe, zostáva zachovaná, ak sa autor s nadobúdateľom takejto nevýhradnej licencie nedohodol inak.

Ak sa však autor s nadobúdateľom nedohodne inak, platí, že licencia bola udelená nevýhradne, teda vyvrátiteľná právna domnienka nevýhradnosti licencie.

Doba poskytnutia licencie

Ďalšou podstatnou náležitosťou licenčnej zmluvy je čas, na ktorý je licencia poskytnutá, resp. spôsob jeho určenia. V tejto súvislosti je potrebné si uvedomiť, že licencia sa nedá poskytnúť na dobu neurčitú, nakoľko predmetom licencie sú majetkové autorské práva, ktoré majú obmedzené trvanie. Všeobecne majetkové práva trvajú počas autorovho života a 70 rokov po jeho smrti.

Nakladanie s licenciou

a) *Sublicencia* (§ 44)

Jedným zo spôsobov využitia licencie je sublicencia. Podstatou sublicencie je to, že nadobúdateľ môže preniesť svoje práva, ktoré mu z licenčnej zmluvy vyplývajú, úplne alebo čiastočne na tretiu osobu. O tom, či je takéto postúpenie práv prípustné, rozhoduje autor ako aj o vymedzení takéhoto oprávnenia a jeho uvedenie v licenčnej zmluve. Udelenie sublicencie je vlastne prevodom užívacieho práva na tretiu osobu, takže zmluvný zákaz prevodu užívacieho práva obsahuje i zákaz udelenia sublicencie.

Doba trvania sublicencie závisí celkom prirodzene na dobe trvania licenčnej zmluvy. Pri sublicencii nevzniká právny vzťah medzi poskytovateľom licencie a nadobúdateľom sublicencie. Z pôvodnej licencie existuje právny vzťah iba medzi poskytovateľom licencie a nadobúdateľom licencie. Pri sublicencii vzniká právny vzťah medzi nadobúdateľom licencie a nadobúdateľom sublicencie. Tento ich vzťah je však založený na udelení predchádzajúceho písomného súhlasu autora o postúpení licencie tretej osobe (t.j. sublicencii). Nadobúdateľ je oprávnený udeliť tretej osobe súhlas na použitie diela v rozsahu udelennej licencie (ďalej len „sublicencia“) len so súhlasom autora, pričom nás zákon odkazuje na primerané použitie ustanovení § 40 až § 43 AZ.

Súhlas na udelenie sublicencie môže autor udeliť buď pri uzatvorení licenčnej zmluvy alebo aj neskôr.

b) *Postúpenie (cesiä)*

Iný spôsob nakladania s licenciou je jej postúpenie (*cesiä*). Ide o tzv. obchodovanie s licenciou, pri ktorej dochádza k zmene osoby nadobúdateľa. V záujme ochrany autora smie nadobúdateľ, v súlade so zásadou osobnej viazanosti licencie, licenciu postúpiť iba s predchádzajúcim písomným súhlasom autora. Postupník má zo zákona informačnú povinnosť voči autorovi. Musí ho bez zbytočného odkladu informovať o tom, že licenciu postúpil ako aj o osobe postupníka. Platnosť postúpenia licencie však nezávisí od splnenia tejto informačnej povinnosti.

Autorský zákon stanovuje dispozitívnu výnimku z požiadavky súhlasu k postúpeniu licencie. Deje sa tak v prospech zásady ochrany podniku, ktorého súčasťou je licencia. V takomto prípade zákonodarca uprednostňuje nakladanie s podnikom pred nakladaním s licenciou. Inými slovami, licencia sleduje právny osud podniku resp. organizačnej zložky podniku, ku ktorej patrí.

Odmena (§ 45)

Odmena patrí medzi podstatné obsahové náležitosti licenčnej zmluvy, na ktorých sa zmluvné strany musia dohodnúť, nakoľko podľa § 40 ods. 1 licenčná zmluva musí obsahovať aj odmenu alebo spôsob jej určenia, ak sa autor s nadobúdateľom nedohodol na bezodplatnom poskytnutí licencie. Vylúčiť nemožno ani odmenu v symbolickej výške, ak je zmluvnými stranami dohodnutá vážne a zrozumiteľne. Odmena môže byť v licenčnej zmluve dohodnutá ako

- a) *odmena pevná* — odmena je stanovená ako pevná čiastka pri uzavretí licenčnej zmluvy;
- b) *odmena výnosová* - (tzv. *profit participations*) pri tomto type odmeny je nadobúdateľ zo zákona povinný umožniť autorovi kontrolu príslušnej evidencie potrebnej na získanie odmeny. Autor je povinný neprezradiť získané informácie tretej osobe, ak ich nadobúdateľ označil ako dôverné. S výnosovou odmenou je na druhej strane spojená legálna povinnosť nadobúdateľa vyúčtovať autorovi odmenu v obdobiach dohodnutých v licenčnej zmluve, minimálne aspoň raz za rok; alebo
- c) *odmena kombinovaná* - podľa bodu a) a b).

Prechod licencie a zánik licencie (§ 46)

Autorský zákon v tomto ustanovení upravuje prechod licencie a zánik licencie v prípade zániku právnickej osoby alebo úmrtia fyzickej osoby, ktorej bola licencia udelená. Zánikom právnickej osoby, ktorej bola udelená licencia, prechádzajú práva a povinnosti z licenčnej zmluvy na jej právneho nástupcu. Ak niet právneho nástupcu právnickej osoby, licencia zaniká.

Smrťou fyzickej osoby, ktorej bola udelená licencia, prechádzajú práva a povinnosti z licenčnej zmluvy na dedičov. Ak však niet dedičov, licencia zaniká.

Zánik licencie nastáva aj vtedy, ak licenčná zmluva vylúčila prechod práv a povinností na právneho nástupcu alebo na dediča.

Osobitné ustanovenia o licenčnej zmluve na vydanie diela (§ 47)

V porovnaní s predchádzajúcou zákonnou úpravou záväzkového práva autorského, ktorá obsahovala viacero druhov autorských zmlúv (napr. vydateľská zmluva, zmluva o rozšírovaní, zmluva o inom použití autorského diela), bolo v rámci ustanovení o licenčnej zmluve prijaté osobitné ustanovenie „o licenčnej zmluve na vydanie diela“ a to z toho dôvodu, že jedným zo spôsobov použitia diela je aj jeho vydanie. Preto zmluva, ktorou autor udeľuje nadobúdateľovi licenciu na vyhotovenie rozmnožení slovesného diela, dramatického diela, hudobno-dramatického diela, hudobného diela, výtvarného diela, fotografického diela alebo kartografického diela v tlačenej forme alebo fotografickej forme a na verejné rozširovanie týchto rozmnožení, je licenčnou zmluvou na vydanie diela.

Ak licenčná zmluva neupravuje inak, predpokladá sa, že ide o výhradnú licenciu. To sa však netýka vydania diela v periodickej publikácii; v tomto prípade ide o nevýhradnú licenciu.

Autor je pred vydaním diela a v primeranej lehote, ktorú mu poskytne nadobúdateľ, oprávnený uskutočniť také zmeny diela, ktoré však u nadobúdateľa nevyvolajú potrebu vynaložiť neprimerané náklady alebo sa nimi nezmení povaha diela, t.j. *autor je oprávnený vykonať autorskú korektúru svojho diela*.

Autor môže od zmluvy odstúpiť a žiadať vydanie originálu diela (veci), ak mu nadobúdateľ neumožní vykonať autorskú korektúru jeho diela alebo ak by dielo použil spôsobom znižujúcim jeho hodnotu. Ak vlastnícke právo k originálu diela prešlo na nadobúdateľa, vydaním originálu diela autorovi prechádza na autora aj vlastnícke právo k nemu.

Prijatím licenčnej zmluvy v novom autorskom zákone sa pojmovo zjednocuje úprava a používanie zmlúv v oblasti duševného vlastníctva. Zavedením povinnosti uzavrieť licenčnú zmluvu (buď súčasne so zmluvou o vytvorení diela alebo po momente vzniku autorského diela), aby sa mohlo autorské dielo používať, zvyšuje sa ochrana autora alebo iného nositeľa autorského práva pred neoprávneným používaním autorských diel.

Licenčná zmluva nahrádza v plnom rozsahu zmluvu o rozširovaní diela ale aj ďalšie typy autorských zmlúv, čím sa čiastočne odstraňujú problematické ustanovenia pôvodne upraveného záväzkového práva autorského nielen na strane autora ale aj na strane používateľov autorských diel.

8 INTERNET

8.1 ORGANIZAČNÁ ŠTRUKTÚRA INTERNETU

Internetom nazývame celosvetovú sieť sietí - celoplanetárne prepojenie účastníckych staníc fungujúce na princípe spojenia prostredníctvom prenosových komunikačných protokolov TCP/IP. Tieto protokoly sú prostredníci dorozumievania sa rôznych počítačov, systémov s rôznym technickým zariadením a sietí s rozličnými parametrami. Tieto protokoly umožňujú bezproblémovú komunikáciu a prenos informácií odkiaľkoľvek kamkoľvek na Zemi v priebehu pár sekúnd. Jednotlivé lokálne siete, tzv. LAN (Local Area Network), sú navzájom prepojené do rozsiahlych sietí, tzv. WAN (Wide Area Network) a spolu vytvárajú obrovské virtuálne prostredie s miliónmi účastníkmi, ktorí tak môžu navzájom priamo komunikovať, off-line alebo on-line.

Základom siete bol projekt ARPANET, vedený armádou USA, ktorý v šesťdesiatych rokoch, na vrchole studenej vojny, mal zabezpečiť prežitie armády aj v prípade zásahu veľkého množstva výpočtovej techniky. Celý projekt bol stavaný na základnom princípe - komunikačné prepojenie nebolo hierarchické, ale každý počítač v sieti bol samostatnou jednotkou, schopnou priamo komunikovať s ostatnými účastníkmi v sieti. Tým sa malo vylúčiť riziko, že zasiahnutím jedného bodu siete, veliaceho strediska, by bola armáda paralyzovaná. Až vytvorenie štandardného komunikačného protokolu, schopného naplniť takúto požiadavku - prenosového protokolu TCP/IP (Transmission Control Protocol/Internet Protocol), sa stalo základom neskoršieho rozvoja použitia počítačových sietí. Táto myšlienka sa okamžite ujala na akademickej pôde a americké univerzity dali základ vytvoreniu prvej veľkej siete, v ktorej bolo v sedemdesiatych rokoch zapojených už viac ako 200 pracovísk. Počítačová sieť umožnila spojenie so vzdialenými inštitúciami, prenos množstva informácií, urýchlenie komunikácie a napokon aj možnosť komunikovať v reálnom čase (on-line).

Organizačná štruktúra Internetu odráža pôvodnú základnú požiadavku projektu ARPANET, teda nie je hierarchická. Jednotlivé uzly siete sú úplne nezávislé od funkčnosti iných uzlov a existencia celej siete nieje ohrozená výpadkom v jej podsieťach. Organizácia siete je vykonávaná poskytovateľmi služieb internetu, tzv. providermi. Tieto služby v Slovenskej republike môžu poskytovať subjekty, ktoré spĺňajú podmienky všeobecného povolenia podľa § 13 zákona č. 610/2003 Z.z. o elektronických komunikáciách.

8.2 PRÁVNE POSTAVENIE INTERNETU

Právne postavenie Internetu je v súčasnosti diskutovaným problémom. Najzávažnejšou skutočnosťou je fakt, že Internet nenapĺňa žiaden z pojmových znakov právnickej osoby tak, ako je to vymedzené v Občianskom zákonníku (Zák. č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších právnych predpisov). Nedisponuje právnou subjektivitou, t.j. Internet ako taký nemôže nadobúdať práva a mať povinnosti ako konajúca fyzická osoba alebo právnická osoba v zmysle existujúcich právnych predpisov. Podľa ustanovenia § 19 a nasl. Občianskeho zákonníka je na zriadenie právnickej osoby potrebná písomná zmluva alebo zakladacia listina, pokiaľ osobitný zákon neustanovuje inak (zriadenie zákonom, testamentom ap.); na vznik právnickej osoby je potrebný jej zápis do obchodného registra.

Do obchodného registra sa zapisujú tieto údaje: obchodné meno, pri právnických osobách sídlo, pri fyzických osobách bydlisko a miesto podnikania, ak sa líši od bydliska, identifikačné číslo, predmet podnikania alebo činnosti, právna forma právnickej osoby, meno a bydlisko fyzickej osoby, ktorá je štatutárnym orgánom alebo jeho členom. Vychádzajúc z tohto stavu je zrejmé, že v konečnom dôsledku jediné subjekty schopné niesť zodpovednosť za poskytovanie služieb sú poskytovatelia služieb Internetu a koncoví užívatelia. Hoci poskytovatelia spravujú svoje servery, pripájajú na ne užívatel'ov, triedia a zhromažďujú informácie, je v prostredí takej obrovskej siete s množstvom užívatel'ov veľmi ťažké v každom momente server ovládať v zmysle plnej zodpovednosti za jeho obsah. Servery sú využívané nielen priamymi zákazníkmi poskytovateľa, ale aj množstvom iných užívatel'ov siete Internet. V prípade, že server obsahuje škodlivé alebo protizákonné informácie, alebo sa jeho prostredníctvom vykonáva nekalá činnosť, je potrebné dokázať, že nepochybne o tom prevádzkovateľ servera vedel a takéhoto konania sa priamo alebo nepriamo zúčastnil.

8.3 VÝHODY INTERNETU

Internet ako fenomén súčasnosti si vďaka svojim nesporným výhodám získava čoraz viac priaznivcov. Základnými výhodami Internetu sú:

- a) celosvetová pôsobnosť,
- b) rýchlosť spojenia,
- c) neobmedzený zdroj informácií,
- d) nástroj naplňania práva na slobodu prejavu,
- e) reklamný prostriedok.

Prvé tri body sú zjavné už z charakteru siete a ak Internet označíme ako nástroj naplňania slobody prejavu, je postavený na jeho výnimočných vlastnostiach. Ešte nikdy nemalo také veľké množstvo ľudí možnosť priamo publikovať svoje názory, vyjadrovať sa otvorene k verejným problémom, komunikovať s najvyššími predstaviteľmi štátov. Väčšina hláv štátov má dnes svoje e-mailové adresy a občania môžu formulovať svoje otázky bez potre-

by ďalších prostriedníkov. Ľudia môžu vyjadrovať svoje pocity, nadviazať priateľstvá bez bariér vzdialeností.

Internet ako priestor pre reklamu je priam dokonalý - milióny potenciálnych zákazníkov, partnerov a to všetko na dosah ruky, ktorú stačí položiť na klávesnicu počítača. Internet však od začiatku mal ako nepísané pravidlo zákaz jeho komerčného využitia predovšetkým v zmysle obťažovania účastníkov reklamou akéhokoľvek druhu.

8.4 ŠKODLIVÝ A PROTIZÁKONNÝ OBSAH NA INTERNETE

Prirodzenou vlastnosťou ľudstva je zrejme schopnosť všetko dobré okamžite obrátiť proti sebe. Výhody Internetu sú tak „kompenzované“ nebezpečenstvami, s ktorými sa už každý účastník siete stretol. Medzi základné možno zaradiť:

- a) neexistencia záväzných pravidiel správania sa
- b) možnosť prieniku do systémov iných subjektov
- c) porušovanie práv duševného vlastníctva
- d) neobmedzený priestor pre multimediálnu kriminalitu.

Slobodu komunikácie na sieti často zneužívajú nedisciplinovaní a vulgárni účastníci, porušujúci tzv. netiketu (network etiquette) - nepísané pravidlá komunikácie na sieti. Táto je stále slabším prostriedkom udržania disciplíny užívateľov v spleti rozdielnych kultúr, hodnôt a pováh účastníkov.

Pre potreby pôvodne nerozsiahlej siete, na území jedného štátu (USA) a v rámci akademickej obce úplne postačovali jednoduché nepísané pravidlá - netiketa, založené na pravidle „čo nechceš aby robili tebe, nerob ty iným“.

Medzi nežiadúce konania patrí najmä posielanie nevyžiadaných správ, reklama, prienikárstvo, vulgarizmy v komunikácii a pod. Subjekty, pôsobiace v sieti Internet sa snažia nedostatky všeobecne písaných pravidiel napraviť zmluvnou úpravou medzi koncovými účastníkmi a poskytovateľmi pripojenia, zmluvami medzi národnými organizáciami pripojenia na Internet a subdodávateľmi služieb Internetu, ako aj aktivitami rôznych organizácií, ako Internet Society alebo WIPO vo forme odporúčaní.

Možnosť prieniku do cudzieho počítača alebo lokálnej počítačovej siete je dnes lákadlom pre tzv. hackerov a crackerov - osôb napádajúcich cudzie systémy, či už pre vyskúšanie si vlastnej zručnosti alebo spôsobenie škody či získanie prospechu z takejto činnosti. Žiaden počítač v sieti si nemôže byť istý pred takýmto zneužitím a informácie v ňom obsiahnuté sa môžu stať ľahkou korisťou, bez toho aby o tom ich majiteľ vôbec vedel.

Porušovanie práv duševného vlastníctva, spolu s porušovaním obchodného tajomstva, sú okrem všeobecnej kriminality najzávažnejšími problémami siete.

9 DOMÉNY A DOMÉNOVÉ MENÁ

Internet - fenomén dnešnej doby je nerozlučne spätý s pojmom doménové mená. Väčšina ľudí sa zoznámila s Internetom práve prostredníctvom doménových mien. Preto sa čoraz väčšia pozornosť venuje doménovým menám, ktoré dokážu veľmi efektívne komunikovať s verejnosťou. Táto vlastnosť doménových mien predstavuje veľký potenciál pre subjekty v každej oblasti života. Vhodne zvolené doménové meno môže najmä v podnikateľskej sfére znamenať podstatnú trhovú výhodu.

9.1 TECHNICKÁ PODSTATA DOMÉNOVÝCH MIEN

Každý počítač pripojený do Internetu má svoju jedinečnú adresu, tzv. *IP adresu*⁴, ktorú tvorí číselný reťazec vo forme štyroch čísel oddelených bodkami (napr. 255.255.0.1). Ak poznáme IP adresu vzdialeného počítača pripojeného do Internetu, môžeme s ním nadviazať komunikáciu. Nakoľko systém číselných reťazcov je ťažko zapamätateľný a nepraktický, vznikol *systém doménových mien* — *DN*, ktorý umožňuje používanie slovných adries, tzv. doménových mien⁴³ namiesto číselných reťazcov. Prostredníctvom DNS je možné ku každej IP adrese priradiť jedno alebo niekoľko doménových mien. Preklad doménových mien na pôvodné IP adresy vykonávajú tzv. doménové servery, ktoré zabezpečujú správne smerovanie komunikácie medzi počítačmi na Internete bez toho, aby sme museli používať zložité číselné reťazce.

Doménové mená majú určitú štruktúru. Navrchu sú *domény najvyššej úrovne* — *TLD*⁴⁴, ktoré spravuje centrálna autorita ICANN⁴⁵.

⁴ Internet Protocol - medzisieťový protokol, ktorý je základným prenosovým protokolom siete Internet

⁴² DNS alebo Domain Name System - systém symbolických doménových mien. Predstavuje databázu, ktorá konvertuje slovné internetové adresy na číselné adresy

⁴³ Domain Name - unikátne meno, ktoré jednoznačne identifikuje miesto na Internete. Jeden počítač môže mať viac doménových mien, ale jedno doménové meno môže odkazovať iba na jeden počítač

⁴⁴ TLD - Top Level Domain

⁴⁵ ICANN - Internet Corporation for Assigned Names and Numbers

Tieto domény najvyššej úrovne sa používajú v dvoch variantoch:

1. *národné domény najvyššej úrovne* — ccTLD⁴⁶ a
2. *generické domény najvyššej úrovne* — gTLD .

Generické domény najvyššej úrovne pochádzajú z obdobia, keď sa Internet využíval iba v USA a nebolo potrebné vytvárať národné domény. Systém doménových mien tvorí stromovú štruktúru. Pod každou doménou najvyššej úrovne existuje množstvo *domén druhej úrovne* (napr. „uniba“ v adrese `www.uniba.sk`, kde „.sk“ je doména najvyššej úrovne). Pod každou doménou druhej úrovne môžu existovať ďalšie domény tretej úrovne (napr. „flaw“ v adrese „flaw.uniba.sk“) atď.

Zodpovednosť za správu každej domény najvyššej úrovne (vrátane údržby a registrácie domén druhej úrovne pod doménou najvyššej úrovne) je zverená konkrétnemu subjektu.

9.2 GENERICKÉ DOMÉNY

Pôvodný systém generických domén, ktorý vznikol od 80. rokov minulého storočia, tvorili nasledujúce domény: .com, .org, .net, .gov, .edu, .mil, .int. Kritériom pre registráciu doménového mena v generickej doméne je charakter činnosti žiadateľa o registráciu. Uvedené generické domény sú vyhradené nasledujúcim subjektom:

- *.gov* vládne organizácie v USA
- *.edu* vzdelávacie inštitúcie v USA
- *.mil* armádne zariadenia v USA.

Ďalšie skupiny generických domén sú určené užívateľom z celého sveta:

- *.int* medzinárodné nepodnikateľské organizácie
- *.net* prevádzkovatelia počítačových sietí
- *.org* neziskové organizácie a organizácie s mimovládny charakterom
- *.com* všetci užívatelia Internetu, prevažne komerčné subjekty.

Rýchly rozvoj Internetu viedol k vyčerpaniu atraktívnych doménových mien v už existujúcich generických doménach. V záujme ďalšieho rozvoja Internetu bol z iniciatívy ICANN rozšírený počet generických domén. V novembri 2000 bolo vybraných a predstavených sedem nových generických domén:

- *.biz* doména je vyhradená výlučne pre podnikateľské aktivity na Internete,
- *.info* neexistujú žiadne obmedzenia pre žiadateľa o registráciu,

⁴⁶ ccTLD - country-code Top Level Domain

⁴⁷ gTLD - generic Top Level Domain

- *.pro* doména je vyhradená pre subjekty, ktoré podnikajú v oblasti zdravotníckych, účtovníckych, právnych a iných služieb,
- *.name* doména je vyhradená pre jednotlivcov, ktorí ju budú využívať na osobné účely,
- *.coop* doména je vyhradená pre podnikateľské subjekty - družstvá,
- *.museum* doména je vyhradená pre subjekty, ktoré sú múzeami podľa Medzinárodnej rady múzeí,
- *.aero* v prvej fáze je doména vyhradená pre leteckých prepravcov a letiská; následne bude určená aj ďalším subjektom, ktoré podnikajú v leteckom priemysle.

Doménovými menami sa celosvetovo zaoberajú dve organizácie - IANA⁴⁸ a ICANN. Pôvodným pridelovateľom doménových mien bola organizácia IANA. V súčasnosti túto úlohu prevzala organizácia ICANN. ICANN je celosvetovou organizáciou, ktorá zastrešuje tie organizácie, ktoré registrujú domény na jednotlivých kontinentoch (v Afrike - ARIN, v Ázii - APNIC a v Európe RIPE NCC). Podľa organizácie ICANN existuje 169 akreditovaných spoločností⁴⁹, ktoré sú oprávnené registrovať generické domény.

9.3 NÁRODNÉ DOMÉNY

Národné domény sa tvoria pomocou skratky každého štátu (napr. *.sk* pre Slovensko, *.pl* pre Poľsko, *.at* pre Rakúsko atď.). Aktuálny zoznam národných domén je možné nájsť na internetovej adrese: www.nw.com/zone/iso-country-codes.

Správu národných domén najvyššej úrovne a pridelovanie domén druhej úrovne pre jednotlivé národné domény vykonávajú správcovia - *národní registrátori*. Toto oprávnenie na nich preniesla kontinentálna organizácia (napr. v Európe *RIPE NCC*⁵⁰), ktorá je podriadená celosvetovej organizácii ICANN. Správa národných domén sa vykonáva podľa miestnych pravidiel, ktoré sú vytvorené tak, aby čo najlepšie odrážali ekonomické, kultúrne, jazykové a právne pomery konkrétnej krajiny.

9.4 REGISTRÁCIA DOMÉN DRUHEJ ÚROVNE PRE ccTLD .SK

Národným registrátorom povereným správou národnej domény najvyššej úrovne *.sk* a registráciou domén druhej úrovne je organizácia *SK-NIC*. Prevádzka pôvodného systému

⁴⁸ IANA - Internet Assigned Numbers Authority

⁴⁹ www.icann.org/registrars/accredited-list.html

⁵⁰ RIPE NCC - Réseaux IP Européens - Network Coordination Centre

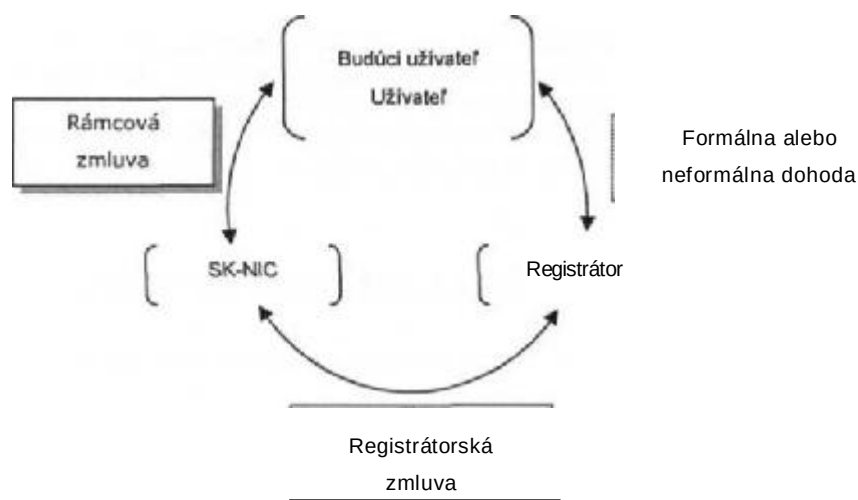
pre registráciu domén druhej úrovne bola dňa 10. januára 2003 ukončená. Nové *pravidlá pre registráciu domén druhej úrovne* nadobudli účinnosť v plnom rozsahu dňa 13. januára 2003. Kým počas platnosti pôvodných pravidiel bola registrácia domén bezplatná, od účinnosti nových pravidiel registrácia domén podlieha poplatku. Súčasťou nových pravidiel je *migračný plán*⁵¹, ktorý obsahuje časový harmonogram pre prechodné obdobie, v ktorom sú domény, registrované podľa pôvodných pravidiel, funkčné.

Dňa 5. januára 2004 došlo k zrušeniu pôvodných záznamov u tých domén, u ktorých nedošlo k uzavretiu zmluvy podľa nových pravidiel. Tým držitelia pôvodných domén stratia možnosť uzavretia zmluvy o doméne zaregistrovanej podľa pôvodných pravidiel. Uzavretie zmluvy o pôvodnej doméne však nebude umožnené tretím osobám podľa nových Pravidiel.

Od 30. januára 2004 došlo k ukončeniu prechodného obdobia (stanoveného migračným plánom) a k uvoľneniu doménového priestoru. Možnosť uzatvárania zmluvy o doméne i pre domény, pri ktorých došlo k zrušeniu ich záznamu ku dňu 5.1.2004, majú aj tretie osoby podľa nových Pravidiel.

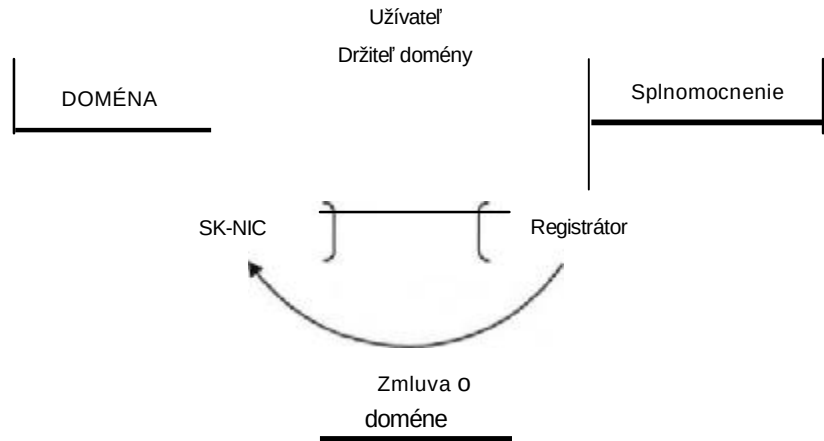
9.5 POSTUP REGISTRÁCIE

Každá osoba, ktorá sa chce stať držiteľom domény s koncovkou *.sk*, musí uzatvoriť *Rámcovú zmluvu* s SK-NIC. *Budúci užívateľ* podá návrh na uzavretie Rámcovej zmluvy, v ktorej uvedie registrátora. *Registrátor* je subjekt, ktorý s SK-NIC-om uzavrel Registrátorskú zmluvu. Prijatím návrhu na uzavretie Rámcovej zmluvy zo strany SK-NIC-u sa Budúci užívateľ stáva *Užívateľom*.

⁵¹ porovnaj www.sk-nic.sk/kontakty/migracia.23.6.2003.jsp

Registrátor následne v mene Užívateľa uzavrie s SK-NIC-om Zmluvu o doméne. Uzavretím Zmluvy o doméne sa Užívateľ stáva *Držiteľom domény*.

9.6 PRAVIDLÁ PRI VÝBERE DOMÉNY DRUHEJ ÚROVNE

Označenie domény tvorí textový reťazec, doplnený o príponu *.sk*. Textový reťazec môže pozostávať:

1. z kombinácie písmen abecedy bez diakritických znamienok (pre potreby priradenia sa vždy uvádzajú malé písmená; štandardné systémy Internetu nerozlišujú malé a veľké písmená v doménových menách),
2. z číslíc 0-9,
3. zo znaku "-" (pomlčka), ktorý sa však nemôže nachádzať na začiatku alebo konci textového reťazca.

Textový reťazec:

- musí mať najmenej dva znaky, maximálne však 63 znakov, a nesmie sa zhodovať s dvojpísmenovou alebo trojpísmenovou TLD (napr. com, gov, net, org, mil, edu, sk, cz, at, uk, co a pod.),
- nesmie sa zhodovať s textovým reťazcom inej existujúcej domény,
- nesmie mať hanlivý alebo vulgárny význam,
- nemôže obsahovať mená, názvy a slová, ktorých použitie je v zjavnom rozpore so zásadami slušnosti, morálky, poctivého obchodného styku, alebo by hrubým spôs-

bom zasahovalo alebo mohlo zasahovať do práv a oprávnených záujmov tretích osôb a pod.

SK-NIC môže od užívateľa požadovať predloženie akýchkoľvek dokladov obsahujúcich vyjadrenie a súhlasy tretích osôb s použitím predmetného označenia pre doménu,

Za neprípustné označenie Domény sa v každom prípade považuje použitie slova, ktoré je dominantným prvkom:

- a) ochrannej známky zapísanej Úradom priemyselného vlastníctva SR,
- b) medzinárodnej ochrannej známky chránenej pre územie SR,
- c) všeobecne známej ochrannej známky bez ohľadu na štát jej pôvodu.

9.7 MEDZINÁRODNÉ ASPEKTY DOMÉNOVÝCH MIEN

Nárast počtu používateľov Internetu, ich rozmanitosť a šírka ich záujmov prinieslo mnoho negatívnych javov, ktoré je potrebné riešiť. V tejto súvislosti medzinárodné organizácie vyvíjajú aktivity s cieľom zabrániť prenikaniu takýchto negatívnych javov a konaní. Práve v oblasti doménových mien dochádza často ku konaniam, keď registráciou a používaním doménového mena môžu byť poškodené cudzie práva rôznej povahy.

9.8 MEMORANDUM O POROZUMENÍ

Riešením otázok súvisiacich s riadnym užívaním doménových mien a sporov týkajúcich sa doménových mien sa zaoberá IAHC⁵² ako orgán vytvorený organizáciou IANA a organizáciou Internet Society. Výsledkom činnosti IAHC bolo prijatie *Memoranda o porozumení - gTLD-MoU*⁵³ v máji 1997. Memorandum obsahuje návrh na rozšírenie systému generických domén a na vytvorenie registračnej a kontrolnej štruktúry pre domény nižšej úrovne, ktoré sú často predmetom sporov. Memorandum vytvorilo štruktúru orgánov pre výkon obsiahnutých funkcií. Depozitárom memoranda je *Medzinárodná telekomunikačná únia*. Podpísaním memoranda sa Svetová organizácia duševného vlastníctva zaviazala vytvoriť Arbitrážne a zmierovacie stredisko⁵⁴ pre riešenie sporov týkajúcich sa domén.

S cieľom obmedziť nekalé aktivity na Internete, bolo memorandum odporučené na prijatie zainteresovaným subjektom. Výzva na pristúpenie k memorandu vychádza z niekoľkých dôvodov:

⁵² IAHC - Internet Ad Hoc Committee

⁵³ gTLD-MoU - Memorandum of Understanding on the Generic Top Level Domain Name Space of the Internet Domain Name System ⁵⁴ WIPO Arbitration and Mediation Center

- odpor voči regulácii vzťahov na Internete prostredníctvom vládnych organizácií, (zabránenie cenzúre)
- nedostatky vyplývajúce z globálneho charakteru Internetu,
- obmedzený rozsah medzinárodnej harmonizácie dosiahnutej systémom zmluvného práva,
- dĺžka času, nevyhnutne potrebného na zavedenie novej zmluvnej ochrany.
- prijatím Memoranda boli zároveň prijaté zásady, z ktorých za najdôležitejšiu možno považovať poslednú, týkajúcu sa ochrany chránených označení na Internete:
- prostredie pre domény najvyššej úrovne na Internete je verejným zdrojom a predmetom verejnej dôvery.
- akákoľvek správa, používanie a vývoj prostredia internetových domén najvyššej úrovne je vecou verejného záujmu a mala by sa uskutočňovať v záujme verejnosti.
- verejný prístup bude vyvažovať a zastupovať záujmy súčasných a budúcich užívateľov doménových mien na Internete.
- súčasní a budúci užívatelia doménových mien na Internete budú mať úžitok najmä zo samoregulačného a trhovo orientovaného prístupu k službám registrácie doménových mien na Internete.
- doména druhej úrovne pod generickou TLD, ktorá je zhodná alebo zameniteľná s alfanumerickým reťazcom, ktorý je považovaný za medzinárodne známy a ku ktorému dokázateľne existujú práva duševného vlastníctva, môže používať iba vlastníak takýchto práv duševného vlastníctva alebo na základe jeho súhlasu.

9.9 SVETOVÁ ORGANIZÁCIA DUŠEVNÉHO VLASTNÍCTVA - PRVÝ PROCES O DOMÉNOVÝCH MENÁCH (1998 - 1999)

Svetová organizácia duševného vlastníctva zverejnila *Záverečnú správu z prvého procesu o doménových menách na Internete*⁵⁵. Správa sa zameriavala na problémy spôsobené *konfliktmi medzi ochrannými známkami a dominovými menami*.

Odporúčania Svetovej organizácie duševného vlastníctva boli z väčšej časti implementované organizáciou ICANN. Výsledkom bolo *zavedenie jednotného systému pre riešenie sporov týkajúcich sa doménových mien a ochranných znáмок* - UDRP⁵⁶ a systému najlepších metód pre registrátorov doménových mien, ktorými by sa predchádzalo takýmto konfliktom.

⁵⁵ porovnaj <http://wipo2.wipo.int/process1/report/index.html>

⁵⁶ UDRP - the Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy

9.10 SVETOVÁ ORGANIZÁCIA DUŠEVNÉHO VLASTNÍCTVA - DRUHÝ PROCES O DOMÉNOVÝCH MENÁCH (2000 - 2001)

Mnoho sporných otázok bolo možné identifikovať v Správe z prvého procesu. Tieto však neboli predmetom prvého procesu a vyžadovali si ďalšie konzultácie a rozhodnutia. Tieto sporné otázky vznikajú v prípade zlej viery, vulgárneho, zavádzajúceho alebo nečestného používania najmä:

- osobných mien,
- medzinárodných nechránených názvov pre farmaceutické látky - INN⁵⁷,
- názvov a skratiek medzinárodných medzivládnych organizácií - IGOs⁵⁸,
- zemepisných označení a označení pôvodu,
- obchodných mien.

V snahe riešiť uvedené problémy Svetová organizácia duševného vlastníctva začala v júli 2000 druhý proces, ktorý vyústil do prijatia *Záverečnej správy z druhého procesu o doménových menách na Internet*⁵⁹ v septembri 2001. Vzhľadom na osobitosti problémových oblastí Správa z druhého procesu obsahuje samostatné odporúčania ku každej problémovej oblasti:

- *Medzinárodné nechránené názvy pre farmaceutické látky*: V správe sa odporúča za vedenie jednoduchého mechanizmu, ktorý by komukoľvek dovoľoval oznámiť Svetovej organizácii duševného vlastníctva, že registrované doménové meno je zhodné s INN, Svetová organizácia duševného vlastníctva by túto informáciu v spolupráci so Svetovou zdravotníckou organizáciou overili a informovali ICANN, ktorý by vyzval národného registrátora na zrušenie takejto registrácie.
- *Názvy a skratky medzinárodných medzivládnych organizácií*: Správa vyzýva členské štáty medzinárodných medzivládnych organizácií, aby tieto organizácie prijali pravidlá pre riešenie sporov, podobné UDRP. Na základe týchto pravidiel by dotknutá IGO mohla podať žalobu a dosiahnuť zrušenie registrácie domény.

⁵⁷ INN - International Nonproprietary Names for Pharmaceutical Substances

⁵⁸ IGOs - International Intergovernmental Organisations

⁵⁹ porovnaj <http://wipo2.wipo.int/process2/report/html/report.html>

Obchodné mená: Rozdielnosť úpravy tejto problematiky je v jednotlivých krajinách tak vysoká, že Svetová organizácia duševného vlastníctva neodporúča v tejto oblasti právnú harmonizáciu na medzinárodnej úrovni.

10 ELEKTRONICKÉ KOMUNIKÁCIE

Nový pojem, s ktorým sa stretávame v súčasnej informačnej spoločnosti je pojem elektronické komunikácie, ktorý vznikol pri prebiehajúcej konvergencii troch rozhodujúcich sektorov: telekomunikácií, médií a informačných technológií. Tento pojem nahradil doteraz používaný termín telekomunikácie. Pojem elektronické komunikácie sa používa aj v terminológii celého súboru smerníc Európskeho parlamentu a Rady európskych spoločností, týkajúcich sa nového regulačného rámca elektronických komunikačných sietí a služieb, ktorý bol prijatý 7. marca a 31. júla 2002. Nový regulačný rámec je dôležitý najmä z pohľadu praxe, pretože všetky elektronické komunikačné siete a služby bude upravovať jednotný regulačný rámec. Elektronické komunikačné siete a služby sa stali kľúčovými pre informačnú spoločnosť a vytvárajú sa tak základné podmienky na prístup občanov a podnikov k moderným komunikačným sieťam a službám v rámci celosvetovej informačnej infraštruktúry. Základným východiskom na vypracovanie návrhu zákona o elektronických komunikáciách bol „*Legislatívny zámer návrhu zákona o elektronických komunikáciách*“, schválený uznesením vlády SR č.1331/2002 dňa 11. 12. 2002, ktorým bolo ministrom dopravy, pôšt a telekomunikácií uložené vypracovať a predložiť na rokovanie vlády SR návrh takéhoto zákona.

Účelom zákona o elektronických komunikáciách bola implementácia nového regulačného rámca Európskej únie do právneho poriadku Slovenskej republiky, ktorý sa začal v členských krajinách Európskej únie uplatňovať od 25. júla 2003.

Nový regulačný rámec Európskej únie je zameraný na ďalší rozvoj hospodárskej súťaže, výhodnejšie ceny pre užívateľa, kvalitu, lepší výber služieb ako aj na zhodnotenie kapitálu. Zároveň má zabezpečiť transparentnosť a právnu istotu pre všetky subjekty pôsobiace na vnútornom trhu Európskej únie.

Regulačný rámec je technologicky neutrálny, upravuje reguláciu jednotným spôsobom pre všetky elektronické komunikačné siete a odstraňuje bariéry brániace vstupu na národný trh. Tento rámec zabezpečuje všetkým účastníkom elektronického komunikačného trhu, že môžu byť regulovaní len v prípade, ak je to potrebné na zabezpečenie efektívnej hospodárskej súťaže, pričom všetci účastníci budú regulovaní rovnakým spôsobom.

Zákon o elektronických komunikáciách optimalizuje súčasnú reguláciu telekomunikácií v SR, prispôbuje ju zmeneným podmienkam na trhu produktov a služieb, upresňuje pravidlá zavedenia úpravy sektorovo špecifickej regulácie v trhových segmentoch elektronických komunikácií a oddeľuje reguláciu komunikačných sietí od regulácie obsahu.

10.1 DÔVODY PRIJATIA NOVÉHO ZÁKONA O ELEKTRONICKÝCH KOMUNIKÁCIÁCH

Medzi hlavné dôvody na vypracovanie a prijatie nového zákona patrili najmä:

- a) Pripravovaný vstup Slovenskej republiky do Európskej únie — vzhľadom na priebeh prístupového procesu a maximálne úsilie o dosiahnutie vstupu SR do Európskej únie bolo nevyhnutné zapracovať nový regulačný rámec Európskej únie do právneho poriadku SR od 1. 1. 2004, aby ustanovenia zákona týkajúce sa aplikácie nového regulačného rámca EÚ nadobudli účinnosť dňom vstupu SR do Európskej únie.
- b) Nový regulačný rámec elektronických komunikácií v Európskej únii - vytvára jed notný regulačný rámec pre všetky elektronické komunikačné siete a elektronické komunikačné služby a pozostáva z rámcovej smernice a štyroch špecifických smerníc:
 - Smernica EP a Rady č. 2002/21/ES zo 7. 3. 2002 o spoločnom regulačnom rámci elektronických komunikačných sietí a služieb (*Rámcová smernica*), vydaná v Official Journal (OJ) č. L 108 z 24.4.2002, str.33.
 - Smernica EP a Rady č. 2002/20/ES zo 7. 3. 2002 o oprávnení na elektronické komunikačné siete a služby (Smernica o oprávnení), OJ č. L 108 z 24.4.2002, str.21.
 - Smernica EP a Rady č. 2002/19/ES zo 7. 3. 2002 o prístupe k elektronickým komunikačným sieťam a pridruženým prostriedkom a o ich prepojení (Smernica o prístupe), OJ č. L 108 z 24.4.2002, str.7.
 - Smernica EP a Rady č. 2002/22/ES zo 7. 3. 2002 o univerzálnej službe a právach užívateľov súvisiacich s elektronickými komunikačnými sieťami a službami (Smernica o univerzálnej službe), OJ č. L 108 z 24.4.2002, str.51.
 - Smernica EP a Rady č. 2002/58/ES z 12. 7. 2002 o spracovaní osobných údajov a ochrane súkromia v sektore elektronických komunikácií (Smernica o súkromí a elektronických komunikáciách), OJ č. L 201 z 31.7.2002, str.37.

So súborom smerníc nového regulačného rámca súvisia ďalšie dokumenty:

- Nariadenie EP a Rady č. 2887/2000 z 18. 12. 2000 o uvoľnenom prístupe k účastníckemu vedeniu, OJ č. L 336 z 31.12.2002, str.4. Ustanovenia nariadenia boli zaradené do Smernice o prístupe. Nariadenie č.2887/2000 po začatí uplatňovania nového regulačného rámca (25. 7. 2003) bude platiť len prechodne do termínu, ktorý určí Európska komisia.
- Rozhodnutie EP a Rady č. 676/2002/ES zo 7. 3. 2002 o regulačnom rámci pre politiku rádiového spektra v Európskom spoločenstve (Rozhodnutie o rádiovom frekvenčnom spektre), OJ č. L 108 z 24.4.2002.
- Smernica Európskej komisie č. 2002/77/ES zo 16. 9. 2002 o hospodárskej súťaži na trhoch elektronických komunikačných sietí a služieb, OJ č. L 249 zo 17.9.2002, str.212.

- Usmernenie Európskej komisie na analýzu trhu a určenie významného vplyvu na trhoch výrobkov a služieb elektronických komunikácií, OJ č. C 165 z 11.7.2002, str.6.
- Odporúčanie Európskej komisie o relevantných trhoch výrobkov a služieb v rámci elektronického komunikačného sektora, č. C 497 z 11.2.2003.
- Zoznam noriem a špecifikácií pre elektronické komunikačné siete a služby, pridružené prostriedky a pridružené služby, vydané Európskou komisiou, OJ č. C 331 z 31.12.2002, str.32.

10.2 CHARAKTERISTIKA ZÁKONA O ELEKTRONICKÝCH KOMUNIKÁCIÁCH

Zákon o elektronických komunikáciách, ktorý bol prijatý 3. decembra 2003 a nadobudol účinnosť 1. januára 2004 s výnimkou niektorých ustanovení, ktoré nadobudli účinnosť vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie.⁶⁰ Prvá časť zákona obsahuje základné ustanovenia, predmet úpravy ako aj vymedzenie základných pojmov.

Tento zákon upravuje:

- podmienky na poskytovanie elektronických komunikačných sietí a elektronických komunikačných služieb,
- podmienky na používanie rádiových zariadení,
- štátnu reguláciu elektronických komunikácií,
- práva a povinnosti podnikov a užívateľov elektronických komunikačných sietí a elektronických komunikačných služieb,
- ochranu týchto sietí a služieb,
- efektívne využívanie frekvenčného spektra a čísel,
- oprávnenia a povinnosti k cudzím nehnuteľnostiam,
- ochranu súkromia a údajov a
- pôsobnosť orgánov štátnej správy v elektronických komunikáciách.

Účelom zákona je vo verejnom záujme vytvoriť podmienky na rozvoj konkurencie v oblasti elektronických komunikácií na území Slovenskej republiky, dosiahnuť efektívnu hospodársku súťaž pri poskytovaní elektronických komunikačných sietí a elektronických komunikačných služieb a podporiť záujmy užívateľov elektronických komunikácií.

⁶⁰ s výnimkou ustanovení § 6 ods. 3 písm. e), § 8 ods. 1 písm. e), § 9, § 10 ods. 3 až 5 a ods. 6 druhej vety, § 15 ods. 3 až 4, § 17 ods. 4, § 28 ods. 2, § 46 ods. 1, § 48, § 50 ods. 7, § 62 ods. 3 poslednej vety a § 74, ktoré nadobudnú účinnosť dňom nadobudnutia platnosti zmluvy o pristúpení Slovenskej republiky k Európskej únii.

10.3 VYMEDZENIE NIEKTORÝCH POJMOV V ZÁKONE O ELEKTRONICKÝCH KOMUNIKÁCIÁCH

V zákone sú definované základné pojmy, ktoré sú nevyhnutné pre úpravu celého textu zákona. Systémovo sú rozdelené do troch paragrafov podľa zariadení, sietí a služieb. Definície pojmov sú väčšinou prevzaté z Rámcovej smernice a špecifických smerníc Európskeho parlamentu a Rady a zabezpečujú ich úplnú transpozíciu do právneho poriadku SR. S rozšíreným obsahom ako doteraz sa definuje pojem „poskytovanie siete“, ktorým v zmysle nového regulačného rámca je:

- zriadenie siete,
- jej prevádzka,
- kontrola nad sieťou
- alebo jej sprístupnenie.

Úplne novým pojmom je pojem „podnik“, ktorým na účely tohto zákona a podľa nového regulačného rámca je každá osoba, ktorá je oprávnená poskytovať sieť a službu v oblasti elektronických komunikácií bez ohľadu na právnu formu a spôsob financovania.

10.4 PÔSOBNOSŤ ORGÁNOV ŠTÁTNEJ SPRÁVY V OBLASTI ELEKTRONICKÝCH KOMUNIKÁCIÍ

V druhej časti zákona je upravená pôsobnosť orgánov štátnej správy v oblasti elektronických komunikácií. Orgánmi štátnej správy v oblasti elektronických komunikácií sú podľa zákona:

- a) Ministerstvo dopravy, pôšt a telekomunikácií Slovenskej republiky
- b) Telekomunikačný úrad Slovenskej republiky.

Telekomunikačný úrad Slovenskej republiky je národný regulátor a cenový orgán v oblasti elektronických komunikácií, ktorý podľa tohto zákona

- a) vykonáva reguláciu,
- b) zabezpečuje medzinárodné vzťahy v oblasti elektronických komunikácií na úrovni regulačných orgánov,
- c) spolupracuje s ministerstvom pri vypracúvaní návrhu národnej tabuľky frekvenčného spektra a vykonáva správu frekvenčného spektra,
- d) chráni záujmy koncových užívateľov s ohľadom na kvalitu a ceny služieb,

- e) plní povinnosti podporujúce súťaž, rozvoj spoločného trhu Európskej únie, záujmy všetkých osôb členských štátov Európskej únie na území Slovenskej republiky, prístup k sieťam, prevádzkyschopnosť sietí a služieb a chráni slobodu výberu prevádzkovateľa s uplatnením technických noriem,
- f) vydáva všeobecne záväzné právne predpisy v medziach tohto zákona, atď.

10.5 ELEKTRONICKÉ KOMUNIKAČNÉ SIETE A SLUŽBY

Tretia časť zákona upravuje elektronické komunikačné siete a služby. Verejné siete a pridružené prostriedky musia zodpovedať technickým normám a technickým špecifikáciám pre siete, služby alebo siete a služby z hľadiska bezpečnosti prevádzky siete, udržiavania celistvosti a neporušiteľnosti siete, prevádzkyschopnosti služieb ako aj z hľadiska pripojenia koncových zariadení.

Medzi základné pojmy, ktoré zákon vymedzuje, patria:

Elektronická komunikačná sieť — je funkčne prepojená sústava prenosových systémov a v prípade potreby prepájacích a smerovacích zariadení, ako aj iných prostriedkov, ktoré umožňujú prenos signálu po vedení, rádiovými, optickými alebo inými elektromagnetickými prostriedkami, vrátane družicových sietí, pevných sietí s prepájaním okruhov a s prepájaním paketov vrátane internetu a mobilných pozemských sietí, sietí na rozvod elektrickej energie v rozsahu, v ktorom sa používajú na prenos signálov, sietí pre rozhlasové a televízne vysielanie a káblových distribučných systémov bez ohľadu na druh prenášaných informácií.

Verejná sieť sa úplne alebo prevažne používa na poskytovanie verejne dostupných elektronických komunikačných služieb.

Verejná telefónna sieť sa používa na poskytovanie verejne dostupných telefónnych služieb; umožňuje prenos hlasovej komunikácie medzi koncovými bodmi siete alebo inej formy komunikácie, ako sú napríklad faksimilný prenos alebo prenos dát.

Poskytovanie siete je zriadenie siete, jej prevádzka, kontrola nad sieťou alebo jej sprístupnenie.

Podnikom na účely tohto zákona je každá osoba, ktorá je oprávnená poskytovať sieť, službu alebo sieť a službu v oblasti elektronických komunikácií bez ohľadu na právnu formu a spôsob financovania.

Prístup je sprístupnenie zariadení, elektronických komunikačných služieb alebo zariadení a elektronických komunikačných služieb inému podniku na poskytovanie elektronických komunikačných služieb, najmä prístup k

- a) účastníckemu vedeniu a k prostriedkom a službám potrebným na poskytovanie služieb prostredníctvom účastníckeho vedenia,
- b) pevným sieťam a mobilným sieťam, najmä k službám roamingu,

- c) zariadeniam na prevod čísel alebo k systémom ponúkajúcim ekvivalentnú funkciu,
- d) príslušným softvérovým systémom vrátane prevádzkových podporných systémov,
- e) infraštruktúre vrátane stavieb, priestorov a častí vedení sietí,
- f) systémom podmieneného prístupu na služby digitálnej televízie,
- g) službám virtuálnych sietí.

Prepojenie je fyzické a logické spojenie verejných sietí používaných tým istým alebo iným podnikom umožňujúce užívateľom siete jedného podniku komunikovať s užívateľom toho istého alebo iného podniku alebo umožňujúce prístup k elektronickým komunikačným službám poskytovaným iným podnikom. Tieto služby môže poskytovať podnik alebo tretia osoba, ktorí majú prístup k verejnej sieti. Prepojenie je osobitný druh prístupu medzi poskytovateľmi verejných sietí.

Vedenie sietí je súčasť siete. Vedením sú telekomunikačné inžinierske stavby a verejné technické vybavenie územia, najmä nadzemné a podzemné vedenia, diaľkové a miestne prenosové systémy, káblové distribučné systémy a rádiové trasy vrátane ich príslušenstva a pridružených prostriedkov, ako sú rozvádzače, zosilňovače, stožiare, nosiče, oporné a vytyčovacie body, káblovody, káblové šachty a rúry.

Elektronická komunikačná služba je služba obvykle poskytovaná za úhradu, ktorá spočíva úplne alebo prevažne v prenose signálov v sieťach, vrátane telekomunikačných služieb a prenosových služieb v sieťach používaných na rozhlasové a televízne vysielanie. Služba nie je poskytovaná obsahu ani redakčný dohľad nad obsahom prenášaný pomocou sietí a služieb a nezahŕňa služby informačnej spoločnosti, ktoré nespočívajú úplne alebo prevažne v prenose signálov sieťami.

Verejná telefónna služba je verejne dostupná služba na uskutočnenie a príjem národných a medzinárodných volaní a na prístup k tiesňovým volaniam prostredníctvom jedného alebo viacerých čísel národného alebo medzinárodného číslovacieho plánu.

Volanie je elektronické komunikačné spojenie zostavené prostredníctvom verejnej telefónnej služby, ktoré umožňuje obojsmernú komunikáciu v reálnom čase.

Užívateľ je fyzická osoba alebo právnická osoba, ktorá používa alebo požaduje poskytovanie verejne dostupnej služby. Za užívateľa sa na účely tohto zákona považuje aj účastník a koncový užívateľ, ak sa ďalej neustanovuje inak.

Koncový užívateľ je osoba, ktorá používa alebo požaduje verejne dostupnú službu a túto službu ďalej neposkytuje a ani prostredníctvom nej neposkytuje ďalšie služby. Koncový užívateľ je spotrebiteľ a v prípade rozhlasových a televíznych programových služieb aj poslucháč a divák.

Účastník je ten koncový užívateľ, ktorý uzavrel s podnikom poskytujúcim verejné služby zmluvu o pripojení.

10.6 POSKYTOVANIE SIETÍ A SLUŽIEB

Úprava všeobecných podmienok poskytovania služieb užívateľom je zjednodušená a je v súlade s novým regulačným rámcom. Ide o úpravu vydania, zverejňovania a zmien všeobecných podmienok podnikov poskytujúcich verejné služby, ktoré zabezpečujú právnu istotu užívateľov týchto služieb, objektivitu a rovnosť vo vzájomných vzťahoch. Podnik je povinný vydať a zverejniť všeobecné podmienky do 15 dní pred začatím poskytovania služieb.

Všeobecné podmienky verejnej telefónnej služby v zmysle ustanovenia § 40 Zák. č. 610/2003 Z.z. o elektronických komunikáciách obsahujú najmä:

- obchodné meno, sídlo alebo miesto podnikania,
- druhy poskytovaných služieb, ich opis a kvalitu,
- zmluvné podmienky,
- podmienky predĺženia a ukončenia poskytovania služieb,
- primerané informácie o právach týkajúce sa univerzálnej služby,
- výberové zablokovanie volaní,
- druhy servisných služieb,
- reklamačný poriadok,
- mechanizmus na urovanie sporov,
- informácie o číslach tiesňových volaní vrátane jednotného európskeho čísla tiesňového volania „112”,
- informáciu o možnosti zobrazenia identifikácie čísla volajúcej stanice a utajenia zobrazenia jej identifikácie.

Všeobecné podmienky na poskytovanie verejných služieb môžu obsahovať aj ďalšie podmienky súvisiace s poskytovaním týchto služieb. Ak podnik poskytuje viac verejných služieb, je povinný vydať všeobecné podmienky pre každú službu samostatne.

10.7 ZMLUVA O PRIPOJENÍ

Zmluva o pripojení je občianskoprávnou zmluvou, ktorú Občiansky zákonník neupravuje ako typovú zmluvu. Vzhľadom na to základné ustanovenia o zmluve upravuje navrhovaný zákon. Všeobecné ustanovenia o spôsobilosti a o platnosti zmluvy, ako aj zodpovednostné vzťahy platia tak, ako ich upravuje Občiansky zákonník, ku ktorému je navrhovaný zákon v postavení špeciálneho zákona. Zmluva o pripojení obsahuje upresnenia najmä pri zániku zmluvy, odstúpení od zmluvy a výpovedi. Ustanovenia transponujú príslušné znenie Čl.20 Smernice o univerzálnej službe. Ustanovenia v reklamačnom poriadku dopĺňajú dĺžku ma-

ximálnej lehoty, v ktorej je podnik povinný oznámiť výsledok reklamácie účastníkovi alebo koncovému užívateľovi. Zmluvou o pripojení sa podnik zaväzuje účastníkovi zriadiť potrebný prístup k verejnej telefónnej sieti alebo k inej verejnej sieti a sprístupniť súvisiace služby. Súčasťou zmluvy sú všeobecné podmienky a tarifa.

Podstatné náležitosti zmluvy o pripojení

Podstatnými náležitosťami zmluvy o pripojení sú:

- dohodnutý druh verejnej služby,
- miesto jej poskytovania a
- cena za službu.

Ak nie je v zmluve o pripojení určený čas poskytovania, platí, že sa služba bude poskytovať na neurčitý čas. Cenu za službu možno dojednať aj odkazom na tarifu.

Zánik zmluvy o pripojení

Zmluva o pripojení zaniká:

- a) uplynutím času, na ktorý bola uzavretá,
- b) dohodou účastníkov zmluvy,
- c) odstúpením od zmluvy,
- d) výpoveďou,
- e) ak tak ustanovuje osobitný predpis.

Odstúpenie od zmluvy

Účastník môže odstúpiť od zmluvy o pripojení bez sankcií

- ak mu podnik oznámi zmenu zmluvných podmienok najmenej jeden mesiac vopred a účastník tieto zmeny neakceptuje,
- opakovane ani po reklamácií neposkytuje verejnú službu podľa zmluvy o pripojení alebo ju poskytuje s podstatnými vadami,
- opakovane neodstráni reklamovanú závalu verejnej služby v určenom čase.

Podnik môže odstúpiť od zmluvy o pripojení, ak účastník

- opakovane neoprávnene zasahuje do zariadenia verejnej siete alebo takýto zásah umožní tretej osobe, hoci aj z nedbanlivosti,
- nezaplatil cenu za poskytnutú službu ani do 45 dní po dni splatnosti,
- pripojí na verejnú sieť zariadenie, ktoré nespĺňa požiadavky osobitných predpisov, alebo používa také zariadenie v rozpore so schválenými podmienkami a ani na výzvu podniku zariadenie neodpojí,

- opakovane používa verejnú službu spôsobom, ktorý znemožňuje podniku kontrolu jej používania,
- opakovane porušuje podmienky zmluvy o pripojení.

Vypovedanie zmluvy

Účastník môže vypovedať zmluvu o pripojení uzavretú na dobu neurčitú z akéhokoľvek dôvodu alebo bez udania dôvodu.

Podnik môže vypovedať zmluvu o pripojení, ak ďalej nemôže poskytovať verejnú službu v dohodnutom rozsahu alebo v potrebnej kvalite z dôvodov technickej neukutočniteľnosti ďalšieho poskytovania služby okrem univerzálnej služby. Ak podnik vypovie zmluvu o pripojení z dôvodu modernizácie verejných služieb, s ktorou je spojené ukončenie poskytovania verejnej služby podľa uzavretej zmluvy o pripojení, je povinný s výpoveďou doručiť účastníkovi ponuku na poskytovanie inej, technicky a cenovo blízkej verejnej služby s jej zvýhodneným zriadením. Výpovedná lehota je upravená vo všeobecných podmienkach a je rovnaká pre obe zmluvné strany.

Tarifa

Podľa § 41 zákona o elektronických komunikáciách, ktorý sa týka tarify, podnik poskytujúci verejnú službu je povinný najneskôr 15 dní pred začatím poskytovania služieb vydať a zverejniť tarifu.

Tarifa obsahuje najmä

- a) ceny za jednotlivé služby,
- b) bezplatné služby,
- c) podrobnosti o jednorazových, pravidelne sa opakujúcich a variabilných cenách vrátane počiatočného a konečného termínu zúčtovacieho obdobia a spôsobu úhrady týchto cien,
- d) údaj, ako si užívateľ môže vyžiadať informácie o aktuálnych cenách podniku a prípadných zľavách z týchto cien.

Bezplatne sa poskytujú tiesňové volania vrátane volania na jednotné európske číslo tiesňového volania „112“, hlásenie poruchy verejného telefónneho automatu a informácia o zmene telefónneho čísla vo vlastnej telefónnej sieti podniku poskytovaná prostredníctvom hlásky.

10.8 OCHRANA SÚKROMIA, ÚDAJOV A OBCHODNÉ TAJOMSTVO

Ochrana súkromia zahŕňa predmet telekomunikačného tajomstva, ktorým sú:

- a) informácie a údaje prijímané, prenášané, sprostredkované a uchovávané pri poskytovaní služieb, najmä obsah prenášaných informácií a lokalizačné údaje
- b) osobné údaje komunikujúcich strán, ktorými sú:
 - meno, priezvisko, akademický titul a adresa, ak ide o fyzickú osobu,
 - alebo obchodné meno a sídlo, ak ide o právnickú osobu,
 - alebo obchodné meno a miesto podnikania, ak ide o podnikateľa fyzickú osobu,
 - telefónne číslo, ak má na základe požiadavky užívateľa zostať utajené,
 - a kategória prístupu k sieti;

Predmetom telekomunikačného tajomstva nie sú údaje, ktoré sú zverejnené v zozname účastníkov, prevádzkové údaje súvisiace s verejnou službou.

Telekomunikačné tajomstvo je povinný zachovávať každý, kto príde s jeho predmetom do styku pri poskytovaní sietí a služieb, pri používaní služieb alebo náhodne.

10.9 SPRÁVNE DELIKTY

Úrad uloží pokutu do 20 000 000- Sk alebo ich ekvivalent v EUR tomu, kto

- a) poskytoval siete, služby alebo siete a služby, na ktoré nebolo vydané všeobecné povolenie alebo individuálne povolenie
- b) alebo poskytoval siete, služby alebo siete a služby napriek rozhodnutiu, ktorým úrad ich poskytovanie zakázal,
- c) nezabezpečil prístup alebo prepojenie
- d) nepredložil úradu referenčnú ponuku na prístup alebo prepojenie, alebo na uvoľnený prístup k účastníckemu vedeniu
- e) neposkytoval univerzálnu službu.

11 ELEKTRONICKÝ OBCHOD

Pre súčasnú spoločnosť je charakteristické využívanie informačných a komunikačných technológií. Ich prostredníctvom dochádza k mnohonásobnému zhodnocovaniu informačného bohatstva, k jeho aktivizácii a zvyšovaniu jeho účinnosti v prospech rozvoja spoločnosti. Využívaním nových technológií vzniká nový sociálno-ekonomický fenomén označovaný ako proces informatizácie. Preto základným a rozhodujúcim cieľom informatizácie spoločnosti je nielen zvýšenie kvality života každého občana ale aj zlepšenie kvality správy vecí verejných a úspešnosti podnikateľskej sféry využívaním metód a prostriedkov informatiky, vrátane informačných a komunikačných technológií. Proces informatizácie spoločnosti zasahuje aj oblasť práva. Z pohľadu informatizácie našej spoločnosti bolo prijatých niekoľko významných právnych predpisov, ktoré ovplyvnili celkový charakter nášho právneho poriadku. Súvisí to celkom prirodzene s transformačnými a prechodovými procesmi nielen v oblasti hospodárskej ale aj v celkovej spoločenskej rovine a to najmä vznikom množstva nových právnych problémov, ktoré je potrebné riešiť a zakotviť v právnych normách. Medzi takéto predpisy môžeme zaradiť aj novoprijatý zákon o elektronickom obchode.

11.1 ELEKTRONICKÝ OBCHOD VERSUS KLASICKÝ OBCHOD

Elektronický obchod vo svojej podstate predstavuje klasický obchod, na aký sme boli doposiaľ zvyknutí. Iba jeho forma sa mení a postupne sa bude meniť v závislosti od nových technológií informačnej spoločnosti. K elektronickému obchodu preto musíme pristupovať rovnako ako pristupujeme ku klasickému obchodovaniu. V oblasti práva preto nie je možné vytvoriť úplne nové právne prostredie, ktoré by bolo absolútne nezávislé od súčasného právneho stavu. Aj preto je potrebné poukázať na mnohé právne skutočnosti, ktoré sú spoločné pre obe formy obchodovania.

Na elektronický obchod sa vzťahujú všetky predpisy z oblasti obchodného práva ale i ďalšie s tým súvisiace právne predpisy. Vzťahy, ktoré sú predmetom úpravy Obchodného zákonníka, sú upravené viacerými právnymi predpismi rôznorodej povahy. Obchodný zákonník (zák. č. 513/1991 Zb. v znení neskorších právnych predpisov) dôsledne oddeľuje sféru verejného a súkromného práva a ich vzájomné vzťahy a predstavuje základný právny predpis, ktorý upravuje podnikanie podnikateľských subjektov, vrátane zahraničných fyzických či právnických osôb v najširšom zmysle slova. V ňom sa prelínajú súkromnopráv-

ne prvky (úprava zmlúv) a verejnoprávne znaky (úprava inštitútu obchodného registra, účtovníctvo podnikateľov, úprava postihu nekalej súťaže, reklamy, úprava likvidácie obchodných spoločností atď.). Teória obchodného práva koncipuje odvetvie obchodného práva širšie, ako je to vymedzené v samom Obchodnom zákonníku, čo je celkom prirodzené, lebo Obchodný zákonník nie je jediným prameňom slovenského práva pre toto právne odvetvie a do sústavy slovenského obchodného práva zahŕňa veľké množstvo ďalších právnych predpisov.

11.2 VYMEDZENIE POJMU ELEKTRONICKÝ OBCHOD

Pre vymedzenie pojmu elektronický obchod existuje viacero definícií. Predovšetkým si môžeme elektronický obchod predstaviť ako *nákup a predaj tovarov a služieb prostredníctvom Internetu*, pritom však nemožno vymedziť a určiť pre elektronický obchod iba internetový priestor, nakoľko elektronický obchod sa neuskutočňuje iba v prostredí Internetu. V súlade s Európskou iniciatívou v elektronickom obchode môžeme elektronický obchod považovať za *obchod, uskutočňovaný elektronickými prostriedkami*. Rovnako tak môžeme elektronický obchod rozšíriť aj o definíciu, podľa ktorej *elektronický obchod je uskutočňovanie marketingu, predaja, nákupu tovaru alebo služieb a prenosu relevantných informácií prostredníctvom elektronických sietí*.⁶¹

Ak by sme porovnali tieto posledné dve definície elektronického obchodu, celkom prirodzene by sme využili jednoduchšiu definíciu, ktorú použila Európska iniciatíva v elektronickom obchode, nakoľko vystihuje všetky náležitosti súvisiace s tradičným obchodom, t.j. „*elektronický obchod je tradičný obchod iba uskutočňovaný elektronickými prostriedkami*.“

Napokon, elektronický obchod je rovnako obchodom, ako tradičný obchod, iba jeho forma je iná. Inú formu mu dávajú práve elektronické prostriedky. To potvrdzujú aj dokumenty Európskej iniciatívy o elektronickom obchode, v ktorej sú definované najmä komunikačné kanály a médiá, na ktorých je elektronický obchod založený. Táto iniciatíva už vo svojej prvej kapitole uvádza, že *elektronický obchod je založený na elektronickom spracovaní a prenose dát vrátane textu, zvuku a videa*. Tu sa prejavuje množstvo rôznych aktivít, ktoré sprevádzajú elektronický obchod a to počnúc predajom tovarov a služieb, on-line doručovania digitálneho obsahu, elektronického obchodovania s cennými papiermi až po elektronické platby. Práve Európska iniciatíva poukázala na zásadný rozdiel medzi tradičným elektronickým obchodom a elektronickým obchodom v prostredí Internetu.

⁶¹ Moravčíková, A.: Elektronický obchod a elektronický podpis, PC REVUE 8/2000, s. 89.

11.3 VYMEDZENIE POJMU ELEKTRONICKÝ OBCHOD Z HĽADISKA PRÁVA

Z hľadiska práva môžeme elektronický obchod vymedziť ako *prejav vôle medzi dvomi alebo viacerými subjektami, vykonaný prostredníctvom elektronických prostriedkov súvisiaci s konaním o určitom obchode, pričom tento obchod je sčasti alebo úplne prenášaný prostredníctvom elektronických komunikácií, ktoré umožňujú týmto subjektom vzájomnú komunikáciu*.

Do elektronického obchodu môžeme začleniť najmä:

- a) vzťahy medzi podnikateľskými subjektami navzájom, označované v rámci elektronickej komunikácie ako B2B (bussines to bussines),
- b) vzťahy medzi podnikateľmi a spotrebiteľmi označované v rámci elektronickej komunikácie ako B2C (bussines to customer),
- c) podnikateľmi a štátnou správou označované v rámci elektronickej komunikácie ako B2A (bussines to administration) a čiastočne aj
- d) vzťahy medzi spotrebiteľmi a štátnou správou označované v rámci elektronickej komunikácie ako C2A (customer to administration).

11.4 ELEKTRONICKÝ OBCHOD (TRADIČNÝ)

Tento druh elektronického obchodu sa už od svojho počiatku, t.j. takmer tridsať rokov, vyznačuje charakteristickými rysmi ako napr. uzavretosť, obmedzený počet vzájomne komunikujúcich subjektov, súkromnou povahou komunikačných prostriedkov s vlastnými bezpečnostnými štandardmi. Jeho používatelia ho už dnes označujú ako *tradičný elektronický obchod*, čím sa vyčleňuje zo *všeobecného pojmu elektronický obchod*.

11.5 ELEKTRONICKÝ OBCHOD V PROSTREDÍ INTERNETU

Základným charakteristickým rysom elektronického obchodu v prostredí Internetu je otvorenosť siete, čo je dané najmä internetovou sieťou. Internet sa totiž považuje za sieť, v ktorej sa trh resp. obchodovanie realizuje bez akéhokoľvek obmedzenia. Napokon samotný Internet v súčasnej informačnej spoločnosti funguje nepretržite, ba možno povedať že funguje 24 hodín denne, 7 dní v týždni a 365 dní v roku. Subjekty, komunikujúce vzájomne v prostredí Internetu sa nepotrebujú poznať osobne, napriek tomu jedným z hlavných problémov je bezpečnosť prenášaných dát a autenticita komunikujúcich subjektov.

Zaujímavá je skutočnosť, že tak ako Smernica o elektronickom obchode ani novoprijatý slovenský zákon o elektronickom obchode nepoužíva, resp. nevymedzil pojem elektronického obchodu. Napriek tomu možno vychádzať z už uvedených definícií a tak možno elektronický obchod chápať aj ako „obchodnú výmenu hodnôt (peňazí, tovarov, služieb a informácií) medzi podnikom a vonkajším subjektom (dodávateľom, zákazníkom alebo iným subjektom) prostredníctvom univerzálneho, ľahko dostupného média.“

Vo všeobecnom ponímaní ide o taký obchod, pri ktorom komunikácia medzi jeho účastníkmi prebieha sčasti alebo úplne v bežných počítačových sieťach, prostredníctvom počítačov, ich príslušenstva v rámci elektronických komunikačných sietí, resp. elektronických komunikácií. Podľa zákona o elektronických komunikáciách, na ktorý nás zákon o elektronickom obchode odkazuje, elektronická komunikačná sieť je funkčne prepojená sústava prenosových systémov ako aj iných prostriedkov, ktoré umožňujú prenos signálu s prepájaním paketov vrátane Internetu a mobilných pozemských sietí.⁶²

11.6 SMERNICA EÚ O ELEKTRONICKOM OBCHODE

Smernica o elektronickom obchode vo svojich ustanoveniach používa slovné spojenia resp. pojmy „*služby informačnej spoločnosti*“ ku ktorým dochádza on-line ako je napríklad predaj tovarov (predovšetkým takých druhov tovarov, ktoré je možné poskytnúť vo forme on-line). Služby informačnej spoločnosti nie sú však výlučne obmedzené na služby, ktoré vedú k vzniku zmluvného vzťahu on-line. Medzi služby informačnej spoločnosti patria aj také, ktoré nie sú platené ich príjemcami, pokiaľ predstavujú ekonomickú činnosť.

Sú to predovšetkým:

- služby poskytujúce on-line informácie
- komerčná komunikácia,
- služby, ktoré poskytujú nástroje umožňujúce vyhľadávanie, prístup a získavanie údajov
- služby pozostávajúce z prenosu informácií prostredníctvom komunikačnej siete,
- služby spočívajúce v ukladaní informácií poskytnutých príjemcom služby na hosťovskom počítači
- služby, ktoré sú vyžiadané a ktoré sú prenášané z bodu do bodu, ako napr. video alebo poskytovanie komerčnej komunikácie prostredníctvom elektronickej pošty.

Smernica zároveň vymedzuje, čo *nieje službou informačnej spoločnosti*. Podľa Smernice *službou informačnej spoločnosti nieje*:

- televízne a rozhlasové vysielanie, pretože sa neposkytuje na žiadosť jednotlivca

⁶² Bližšie k tomu § 4 zák. č. 610/2003 Z.z. o elektronických komunikáciách

- použitie elektronickej pošty alebo rovnocennej individuálnej komunikácie, napr. fyzickými osobami, ktoré konajú mimo svojho obchodu, podnikania alebo povolania, vrátane ich využitia na uzatváranie zmlúv medzi takýmito osobami
- zmluvný vzťah medzi zamestnancom a zamestnávateľom
- činnosti, ktoré kvôli svojej povahe nemôžu byť vykonávané na diaľku a elektronicke - napr. zákonný audit účtov spoločnosti alebo lekárske poradenstvo, ktoré si vyžaduje fyzické vyšetrenie pacienta⁶³.

11.7 POJMY VYMEDZENÉ V SMERNICI O ELEKTRONICKOM OBCHODE

Miesto, kde má poskytovateľ služby sídlo

V zmysle smernice o elektronickom obchode by miesto, kde má poskytovateľ služby sídlo, malo byť určené v súlade s obchodným zákonníkom — t.j. miesto, kde sa sústavne vykonáva ekonomická činnosť prostredníctvom stálej prevádzky na neurčitú dobu. Táto požiadavka je splnená aj vtedy, ak podnikateľ vykonáva svoju podnikateľskú činnosť na dobu určitú. Osobitnú kategóriu predstavuje miesto prevádzky spoločnosti, ktorá poskytuje služby prostredníctvom web-stránky na Internete.

Podľa smernice miesto, kde sa nachádza technológia podporujúca web-stránku alebo miesto, na ktorom je web-stránka prístupná, nie je miestom prevádzky; týmto miestom je miesto, kde spoločnosť vykonáva svoju obchodnú činnosť. V prípade, ak má poskytovateľ viac prevádzok, je dôležité vopred určiť, z ktorého miesta prevádzky sa príslušná služba bude poskytovať (prípadne je to hlavné centrum, kde poskytovateľ vyvíja najviac podnikateľských činností).

Príjemca služby

Podľa smernice je to osoba (fyzická alebo právnická), ktorá využíva všetky služby informačnej spoločnosti prostredníctvom elektronických komunikácií, vrátane Internetu.

Dohľad nad službami informačnej spoločnosti

Podľa tejto smernice by sa mal dohľad nad službami informačnej spoločnosti vykonávať u zdroja tejto činnosti. V záujme zabezpečenia slobody poskytovania služieb a právnej istoty pre dodávateľov a príjemcov služieb takéto služby podliehajú zákonu štátu.

Zmluvy uzatvárané elektronicke

Smernica členským štátom odporúča, aby sa elektronické zmluvy neuplatňovali na:

- zmluvy, ktoré vytvárajú alebo prevádzajú práva k nehnuteľnému majetku,

⁶³ Tieto drahé služby sú vyňaté aj zo slovenského zákona o elektronickom obchode

- zmluvy, ktoré si podľa práva vyžadujú účasť súdov, verejných orgánov alebo profesií výkonu verejných právomocí,
- ručiteľské zmluvy a zmluvy o dodatočnom zabezpečení cennými papiermi, ktoré sú poskytnuté osobami konajúcimi za účelom, ktorý je mimo rámca ich obchodu, podnikania alebo povolania,
- zmluvy, ktoré sa riadia rodinným právom alebo dedičským právom.

Elektronická objednávka

Pri elektronických objednávkach sa podľa smernice uplatňujú zásady, na základe ktorých:

- poskytovateľ služby musí potvrdiť príjem príjemcovej objednávky bez zbytočného odkladu a elektronicky
- objednávka a potvrdenie príjmu sú považované za obdržané, ak zúčastnené strany, ktorým sú adresované, k nim majú prístup.

Európska únia sa usiluje o vytvorenie čo najužších väzieb medzi členskými i nečlenskými štátmi Európy aby sa zabezpečil hospodársky a spoločenský pokrok. V súlade s článkom 14 (2) Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva je tu vnútorný trh, ktorý možno označiť ako priestor bez hraníc, v ktorom sa zabezpečuje voľný pohyb tovaru, služieb ako i sloboda podnikania,⁶⁴ rozvoj služieb informačnej spoločnosti v oblasti bez vnútorných hraníc, čo je veľmi dôležité najmä pre odstránenie bariér, ktoré rozdeľujú európske národy. Právo Európskeho spoločenstva umožňuje občanom a prevádzkovateľom v Európe, aby plne začali využívať možnosti, ktoré poskytuje elektronický obchod a to bez ohľadu na hranice. Účelom smernice o elektronickom obchode je predovšetkým vytvoriť skutočnú oblasť bez vnútorných hraníc pre služby informačnej spoločnosti.

11.8 ZÁK. NR SR č. 22/2004 Z.z. O ELEKTRONICKOM OBCHODE

Všeobecná charakteristika

Dňa 3. decembra 2003 bol po dlhých polemikách a rôznorodých názoroch odbornej verejnosti prijatý Zák. NR SR č. 22/2004 Z.z. o elektronickom obchode a o zmene a doplnení zákona č. 128/2002 Z.z. o štátnej kontrole vnútorného trhu vo veciach ochrany spotrebiteľa a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 284/2002 Z.z. Zákon nadobudol účinnosť dňa 1. februára 2004.

Zákon o elektronickom obchode upravuje vzťahy medzi poskytovateľmi služieb informačnej spoločnosti a ich príjemcami, ktoré vznikajú pri ich komunikácii na diaľku alebo počas

⁶⁴ Slobodou podnikania rozumieme najmä právo začať a vykonávať samostatnú zárobkovú činnosť a zriaďovať a prevádzkovať podnikateľské jednotky

spojenia elektronických zariadení elektronickou komunikačnou sieťou a spočívajú na elektronickom spracovaní, prenose, uchovávaní, vyhľadávaní alebo zhromažďovaní dát, vrátane textu, zvuku a obrazu.

Zákon o elektronickom obchode svojou problematikou patril medzi prioritné oblasti (najmä vo vzťahu k aproximácii práva, uvedené v článku 70 Európskej dohody o pridružení); bol prioritou aj v zmysle Kapitoly 19 Telekomunikácie a informačné technológie Národného programu pre prijatie *acquis communautaire* a úzko súvisel s Kapitolou 23 Ochrana spotrebiteľa a ochrana zdravia. V oblasti ochrany spotrebiteľa je potrebné poukázať aj na Smernicu 97/7 z 20. 5. 1997 o ochrane spotrebiteľov v oblasti zmlúv uzatváraných na diaľku, ktorá sa tiež vzťahuje na elektronický obchod. Túto smernicu je potrebné vnímať v spojení s uznesením Rady z 19. 1. 1999 o spotrebiteľskej dimenzii informačnej spoločnosti (1999/C 23/01).

Pri posudzovaní elektronického obchodu musíme však vychádzať z tradičného obchodu, ktorý je upravený celým radom právnych predpisov z oblasti obchodného práva (ale nielen obchodného práva), keďže elektronický obchod zahŕňa problematiku tradičného obchodovania ibaže obchodovania v elektronickej forme, t.j. počnúc platbami, zdaňovaním, clami, vymáhaním pohľadávok, ponuky a služby, obchodovanie cez internet až po otázky technológií, bezpečnosti a ochrany, atď.

Elektronický obchod smeruje od jednoduchého nákupu a predaja tovarov až po zdieľanie informácií vrátane elektronických správ, marketingu, uzatváranie kontraktov, obchodovanie s cennými papiermi, burzy, homebanking, platby, atď.

Predmet zákona

Predmetom zákona o elektronickom obchode je úprava vzťahov medzi poskytovateľom služieb informačnej spoločnosti a ich príjemcom, ktoré vznikajú pri ich komunikácii na diaľku, počas spojenia elektronických zariadení elektronickou komunikačnou sieťou a spočívajú na elektronickom spracovaní, prenose, uchovávaní, vyhľadávaní alebo zhromažďovaní dát vrátane textu, zvuku a obrazu.

Vzhľadom na charakter elektronického obchodu ide o obchodovanie prostredníctvom počítačových sietí a tak nás zákon o elektronickom obchode odkazuje na zákon o elektronických komunikáciách.⁶⁵ Zákon o elektronickom obchode ďalej upravuje v § 7 dohľad nad dodržiavaním zákona, ktorý vykonáva Slovenská obchodná inšpekcia a medzinárodnú spoluprácu v elektronickom obchode, upravenú v § 8 zabezpečuje Ministerstvo hospodárstva SR, ktoré je kontaktným miestom, nakoľko v rámci organizácie štátnej správy Ministerstvu hospodárstva SR do kompetencie patrí vnútorný a medzinárodný obchod.⁶⁶

Zákon o elektronickom obchode podobne ako aj Smernica o elektronickom obchode obsahuje aj negatívne vymedzenie; podľa toho sa tento zákon nevzťahuje na také služby informačnej spoločnosti, ktorých predmetom sú:

- a) dane a poplatky v zmysle Zák. č. 511/1992 Zb. o správe daní a poplatkov

⁶⁵Zák. č. 610/2003 Z.z. o elektronických komunikáciách

⁶⁶K tomu bližšie Zák.č. 575/2001 Z.z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy

- b) lotérie a iné podobné hry
- c) chránené osobné údaje v informačných systémoch v zmysle Zák. č. 428/2002 Z.z. o ochrane osobných údajov
- d) služby notárov v rozsahu ich verejnej právomoci v zmysle Zák. č. 323/1992 Zb. o notároch (v znení noviel)
- e) služby advokátov pri zastupovaní klienta v konaní pred súdmi podľa Zák. č. 586/2003 Z.z. o advokátoch a Zák. č. 455/1991 Zb. Živnostenský zákon
- f) úkony súdnych exekútorov
- g) dohody a konanie na ktoré sa vzťahujú osobitné predpisy o ochrane hospodárskej súťaže.

Elektronický obchod priamy a nepriamy

Z hľadiska všeobecného vymedzenia elektronického obchodu možno hovoriť o dvoch základných klasifikáciách:

- a) *elektronický obchod priamy* - vyznačuje sa tým, že všetky procesy sa môžu realizovať v prostredí elektronickej siete a to vrátane vybavovania objednávky; objednaná služba alebo tovar sa dostáva do sféry dispozície kupujúceho taktiež prostredníctvom elektronickej siete, teda plnenie je možné uskutočniť obojstranne prostredníctvom tohto komunikačného kanálu.
- b) *elektronický obchod nepriamy* - za nepriamy elektronický obchod sa považuje elektronické objednávanie hmotných tovarov, ktoré musia byť doručené fyzicky, t.j. tradičnými prostriedkami; vzhľadom na možnosti, ktoré nám elektronické komunikácie poskytujú, sa to týka iba takých druhov tovarov a služieb, ktoré je možné realizovať prostredníctvom elektronických komunikácií, t.j. najmä kúpy a predaja softvéru, hudobných nahrávok, literárnych diel v elektronickej podobe a rôznych informačných služieb.

Vymedzenie pojmu „elektronický podnikateľ“

Aj pri elektronickom obchode musíme vychádzať z právnych predpisov z oblasti obchodného práva, predovšetkým však z obchodného zákonníka, podľa ktorého podnikateľom je (a v danom prípade sa to týka aj podnikateľa, ktorý svoju podnikateľskú činnosť realizuje elektronickými prostriedkami (ďalej „elektronický podnikateľ“) , naňho sa tiež vzťahuje vymedzenie pojmu podnikateľ v zmysle § 2 ods. 2 Obchodného zákonníka).

Podnikaním podľa obchodného zákonníka sa rozumie sústavná činnosť vykonávaná samostatne podnikateľom vo vlastnom mene a na vlastnú zodpovednosť za účelom dosiahnutia zisku.

Podnikateľom podľa tohto zákona je:

- a) osoba zapísaná v obchodnom registri,
- b) osoba, ktorá podniká na základe živnostenského oprávnenia,

- c) osoba, ktorá podniká na základe iného než živnostenského oprávnenia podľa osobitných predpisov,
- d) fyzická osoba, ktorá vykonáva poľnohospodársku výrobu a je zapísaná do evidencie podľa osobitného predpisu.

1. *Sídlom právnickej osoby a miestom podnikania fyzickej osoby* je adresa, ktorá je ako sídlo alebo miesto podnikania zapísaná v obchodnom registri alebo živnostenskom registri, alebo v inej evidencii ustanovenej osobitným zákonom.
2. *Adresou* sa rozumie názov obce s uvedením jej poštového smerovacieho čísla, názov ulice alebo iného verejného priestranstva a orientačné číslo, prípadne súpisné číslo, ak sa obec nečlení na ulice.
3. *Bydliskom fyzickej osoby* je adresa jej trvalého pobytu podľa osobitného predpisu.

Ak porovnávame klasický obchod s obchodom elektronickým, musíme zdôrazniť, že z pohľadu práva takmer niet rozdielu medzi nimi - iná je len ich forma; pri elektronickom obchode je to forma elektronická a teda aj právne vzťahy sa realizujú v elektronickej forme, elektronickými prostriedkami. Z toho dôvodu bolo potrebné prijať ustanovenie, ktorým by sa uznala a zrovnoprávnila elektronická forma dokumentu s písomnou formou. Upravuje to ustanovenie § 5 ods. 2 zákona o elektronickom obchode, podľa ktorého „*ak sa vyžaduje, aby písomný právny úkon bol prezentovaný alebo uchovaný v origináli, elektronický dokument túto požiadavku splňa, ak sú vytvorené podmienky jeho nezmeniteľnosti a spoľahlivosti od jeho prvého prezentovania v konečnej podobe a možno ho v tejto podobe vždy prezentovať osobe, ktorej je určený*”.

Písomná forma versus elektronická forma dokumentu

Pokiaľ ide o používanie elektronického podpisu, je potrebné vyjadriť sa k pojmu dokument, ktorý však v tomto prípade netreba chápať vo všeobecnej rovine, ale v rovine právnej. Dokument možno vymedziť ako dôležitú listinu, právny doklad alebo ako doklad, ktorý potvrdzuje určitú právnu skutočnosť. Z hľadiska práva ide o širší pojem a možno ho použiť ako synonymum vo vzťahu k dôkaznému prostriedku. Pojem *elektronický dokument* je naopak širším pojmom z technologického hľadiska než je jeho vymedzenie z hľadiska práva.

Dokument ako dôkazný prostriedok

V prípade vedenia sporu, resp. každého konania, v ktorom sa používa dôkazný prostriedok platí všeobecná zásada, že akýkoľvek dôkazný prostriedok, ktorý sa použije, nemá absolútnu právnu silu, keďže každý takýto dôkazný prostriedok možno vyvrátiť. Napríklad *listina* sa chápe ako písomná správa predkladaná na hnutel'nom podklade na akom sa správy obyčajne predkladajú (papier). Pokiaľ ide o listiny, ich dôkazná sila je rozdielna a to podľa toho, či ide o listinu verejnú alebo listinu súkromnú.

Verejná listina je vydaná štátnym orgánom a to na základe právomoci tohto orgánu alebo listina, ktorá bola osobitným predpisom za takúto listinu vyhlásená (napr. písomné vyhoto-

venie rozhodnutia štátneho orgánu alebo identifikačné preukazy vydané štátnymi orgánmi). Ak verejná listina obsahuje osvedčenie alebo potvrdenie nejakej skutočnosti, potom potvrdzuje i pravdivosť tejto skutočnosti. V tom je rozdiel medzi verejnou a súkromnou listinou.

V *súkromnej listine* postačuje síce popretie správnosti jej obsahu ale potom táto správnosť obsahu musí byť dodatočne preukázaná dôkaznými prostriedkami. Treba však zdôrazniť, že v našom právnom poriadku existuje celý rad právnych predpisov, v ktorých sa vyžaduje ako predpoklad platnosti právneho úkonu priamo zo zákona písomná forma dokumentu. Tak je tomu napr. v ustanovení § 476a Občianskeho zákonníka, v ktorom sa priamo vyžaduje tzv. holografický, t.j. vlastnoručný závet, podľa ktorého „vlastnoručný závet musí byť napísaný a podpísaný vlastnou rukou, inak je neplatný“.

Možno namietat, že predsa každú písomnú formu možno technicky previesť do digitalizovanej formy, a to prípadne aj vlastnoručný podpis, ale je celkom zrejmé, že takýto text ako aj podpis iba prepisom na počítači bez aplikácie elektronického podpisu podľa zákona o elektronickom podpise by sme nemohli označiť za vlastnoručný podpis, t.j. nemal by účinky vlastnoručného podpisu. V niektorých ďalších právnych predpisoch sa celkom jednoznačne vyžaduje písomná forma na papierovom nosiči ako napríklad v zákone o matrikách⁶⁷, kde sa vyžaduje rovnako písomná forma na papierovom nosiči, napr. § 9 tohto zákona, podľa ktorého „Matričný úrad vedie zbierku listín. Tvorí ju listiny, ktoré slúžia ako podklad na zápis, dodatočný zápis, dodatočný *záznam* alebo ich zmenu v matrike“. Týka sa to i ďalších právnych predpisov ako napr. Zák. č. 162/1993 Z.z. o občianskych preukazoch, kde v § 1 ods. 1) zákona sa priamo hovorí, že: „Občiansky preukaz je verejná listina, ktorou občan Slovenskej republiky preukazuje svoju totožnosť, štátne občianstvo Slovenskej republiky a ďalšie údaje zapísané v občianskom preukaze.“

Zrovnoprávnenie písomnej formy dokumentu a elektronickej formy dokumentu

Zrovnoprávnenie písomnej formy dokumentu a elektronickej formy dokumentu upravuje občiansky zákonník⁶⁸, ktorý bol práve vo vzťahu k pojmu elektronický dokument a písomná forma dokumentu novelizovaný jedným z prvých informatických zákonov a to zákonom o elektronickom podpise. V zmysle § 40 ods. 4 Občianskeho zákonníka „*písomná forma je zachovaná, ak je právny úkon urobený telegraficky, d'alekopisom alebo elektronickými prostriedkami, ktoré umožňujú zachytenie obsahu právneho úkonu a určenie osoby, ktorá právny úkon urobila. Písomná forma je zachovaná vždy, ak právny úkon urobený elektronickými prostriedkami je podpísaný zaručeným elektronickým podpisom*“.

Z uvedeného vyplýva, že ak máme považovať elektronicкую formu dokumentu za rovnocennú (zrovnoprávnenú) s písomnou formou, musia byť naplnené znaky, uvedené v danom

⁶⁷ Zák. č. 154/1994 Z.z. o matrikách

⁶⁸ Zák. č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších právnych predpisov

⁶⁹ Zák. č. 215/2002 Z.z. o elektronickom podpise, ktorý novelizoval ustanovenie § 40 ods. 4 Občianskeho zákonníka, podľa ktorého písomná forma je zachovaná vždy, ak právny úkon urobený elektronickými prostriedkami je podpísaný zaručeným elektronickým podpisom“.

⁷⁰ Zák. č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších právnych predpisov

ustanovení, t.j.: *písomná forma je zachovaná, ak je právny úkon urobený telegraficky, d'alekopisom alebo elektronickými prostriedkami.*

Tieto prostriedky umožňujú:

- a) zachytenie obsahu právneho úkonu a
- b) umožňujú určiť osobu, ktorá právny úkon urobila.

Ak sa však pri elektronickej forme dokumentu použije zaručený elektronický podpis, potom je písomná forma dokumentu zachovaná vždy. V tomto prípade má zaručený elektronický podpis právne účinky vlastnoručného podpisu.⁷¹ Zákon o elektronickom obchode nás odkazuje na vyhlášku o spôsobe a postupe používania elektronického podpisu v obchodnom a administratívnom styku⁷², najmä na ustanovenie § 4 ods. 1 podľa ktorého: „elektronický dokument používaný v obchodnom styku, podpísaný zaručeným elektronickým podpisom podľa osobitného zákona má rovnakú právnu účinnosť ako vlastnoručný podpis podpisovateľa vytvorený písomnou formou“.

Porovnanie elektronického obchodu s klasickým obchodom

Tvrdenie, že elektronický obchod je klasickým obchodom, iba jeho forma je iná, potvrdzuje aj ustanovenie § 4 zákona o elektronickom obchode týkajúce sa informačných povinností, ktorý elektronickému podnikateľovi resp. poskytovateľovi služieb podľa tohto zákona ukladá rovnaké povinnosti ako podnikateľovi v zmysle Obchodného zákonníka, t.j. ukladá mu povinnosť:

Príjemcovi služby na elektronickom zariadení poskytnúť najmä tieto informácie:

- a) názov, obchodné meno a sídlo poskytovateľa služieb, ak ide o právnickú osobu, alebo meno, priezvisko, miesto podnikania a adresu bydliska poskytovateľa služieb, ak ide o fyzickú osobu,
- b) daňové identifikačné číslo, ak je platiteľom dane z pridanej hodnoty (v zmysle Zák. č. 289/1995 Z.z. o dani z pridanej hodnoty v znení neskorších predpisov)
- c) adresu elektronickej pošty a telefónne číslo,
- d) označenie registra, ktorý ho zapísal a číslo zápisu,
- e) názov a adresu orgánu dozoru alebo dohľadu, ktorému činnosť poskytovateľa služieb podlieha.

Tieto informácie musia byť príjemcovi služby ľahko a trvalo prístupné a rozlíšiteľné od komerčnej komunikácie. Ak poskytovateľ služieb uskutočňuje komerčnú komunikáciu v mene alebo na účet inej osoby, musí byť táto osoba identifikovaná. Ak je pri komerčnej komunikácii súčasťou ponuky tovaru a služieb osobitná ponuka, napríklad zľava, odmena, dar, spotrebiteľská hra alebo súťaž, musí byť od základnej ponuky pre príjemcu služieb rozlíšiteľná, a podmienky, ktoré musia byť splnené na jej získanie alebo na účasť v nej,

⁷¹ K tomu bližšie kapitola X. Elektronický podpis.

⁷² Vyhl. NBÚ č. 542/2002 Z.z. o spôsobe a postupe používania elektronického podpisu v obchodnom a administratívnom styku

musia byť ľahko prístupné, zrozumiteľné a jednoznačné. Na informácie o cene tovaru a služieb sa vzťahujú osobitné predpisy, napr. zákon č. 18/1996 Z.z. o cenách v znení neskorších predpisov. Slovenský právny poriadok dokonca predvída i možnosti kontrahovania výlučne prostredníctvom elektronických prostriedkov komunikácie a to podľa zákona č. 108/2000 Z.z. o ochrane spotrebiteľa pri podomovom a zásielkovom predaji, ktorý upravuje aj zmluvy uzatvárané na diaľku (distance contract).⁷³ Takouto zmluvou sa rozumie zmluva, ktorú uzaviera predávajúci a spotrebiteľ na zásielkový predaj tovaru alebo na poskytnutie služby na diaľku výlučne prostredníctvom prostriedkov komunikácie. Pri zmluvách uzatváraných na diaľku musíme vziať do úvahy najmä tú skutočnosť, že uzatváranie takýchto zmlúv medzi dvomi a viacerými subjektmi sa neuskutočňuje na jednom mieste a v jednom čase. Ako príklad si môžeme uviesť objednávku a dodanie tovaru na dobierku alebo objednávku a dodanie tovaru prostredníctvom teleshoppingu.

Tak ako na podnikateľa aj na elektronického podnikateľa sa vzťahuje zákon č. 147/2001 Z.z. o reklame. Poskytovateľ služieb (elektronický podnikateľ) nesmie doručovať informácie komerčnej komunikácie elektronickou poštou, ak si ich príjemca služby vopred nevyžiadal. Podľa ustanovenia § 3 ods. 6 a 7 zákona o reklame, *reklama sa nesmie šíriť automatickým telefonickým volacím systémom, telefaxom a elektronickou poštou bez predchádzajúceho súhlasu ich užívateľa, ktorý je príjemcom reklamy.*

Rovnako tak sa reklama nesmie šíriť adresne, ak adresát doručenie reklamy vopred odmieta.

Spôsob a postup používania elektronického podpisu v obchodnom a administratívnom styku

Na elektronický obchod sa tiež vzťahuje Vyhláška Národného bezpečnostného úradu č. 542/2002 Z.z. o spôsobe a postupe používania elektronického podpisu v obchodnom a administratívnom styku. To vyplýva aj z vymedzenia pojmov priamo vo vyhláške v ustanovení § 2.

Podľa toho:

- a) *obchodným stykom* je odoslanie alebo prijatie, alebo potvrdenie odoslania, alebo potvrdenie prijatia elektronického dokumentu vo vzťahoch, ktoré vznikajú pri elektronickom obchode medzi poskytovateľom služieb informačnej spoločnosti a ich príjemcom alebo spotrebiteľom,
- b) *administratívnym stykom* je odoslanie, prijatie alebo potvrdenie odoslania, alebo potvrdenie prijatia elektronického dokumentu podpísaného platným zaručeným elektronickým podpisom medzi orgánmi verejnej moci alebo orgánmi verejnej správy, alebo medzi orgánom verejnej moci a fyzickou osobou, alebo medzi orgánom verejnej správy a fyzickou osobou, alebo medzi orgánom verejnej moci a právnickou osobou, alebo medzi orgánom verejnej správy a právnickou osobou,

⁷³ Dulak, A.: E-Zmluvy. Elektronický obchod a elektronický podpis v právnom prostredí Slovenskej republiky. Zborník z medzinárodnej konferencie, Bratislava 2001, ELZA Bratislava.

- c) *formátom elektronického dokumentu* je jeho vnútorná štruktúra a spôsob číselného kódovania dokumentu⁷⁴,
- d) *elektronickou poštou* je prostriedok umožňujúci odoslanie a prijatie elektronického dokumentu,
- e) *sieťou na prenos údajov* je komunikačné prostredie umožňujúce prenos elektronického dokumentu od odosielateľa k prijímateľovi,
- f) *informačným kioskom* verejne prístupný technický prostriedok umožňujúci komunikáciu občana s orgánom verejnej moci alebo s jeho elektronickou podateľňou najmä s cieľom podania elektronického dokumentu, získania potvrdenia o podaní elektronického dokumentu alebo získania informácií o manipulácii s podaným elektronickým dokumentom.

Podľa § 4 ods. 1 vyhlášky ak sa elektronický dokument používa v obchodnom styku a navyše je podpísaný zaručeným elektronickým podpisom (podľa zákona o elektronickom podpise), potom má takýto elektronický dokument rovnaké právne účinky ako písomný dokument podpísaný vlastnoručným podpisom podpisovateľa.

Uvedená vyhláška okrem iného upravuje:

- používanie zaručeného elektronického podpisu v obchodnom styku,
- formáty elektronických dokumentov v administratívnom styku,
- prenosové protokoly a dátové formáty bezpečného a jednoznačného prenosu elektronických dokumentov
- ako aj prijímanie a potvrdzovanie elektronických dokumentov v elektronickej podateľni.

Pri vymedzení pojmov zákon o elektronickom obchode vychádza zo Smernice Európskej únie o elektronickom obchode. Základným pojmom zákona je pojem *služba informačnej spoločnosti*. Je to služba, ktorá sa poskytuje na diaľku, počas spojenia elektronických zariadení elektronickou komunikačnou sieťou, spravidla za úhradu a na žiadosť príjemcu tejto služby. Takouto službou je najmä komerčná komunikácia, spracovanie, prenos, uchovávanie, vyhľadávanie alebo zhromažďovanie dát a elektronická pošta (s výnimkou osobnej elektronickej pošty). Zákon zároveň vymedzuje, čo nie je službou informačnej spoločnosti; podľa toho službou informačnej spoločnosti nie sú:

- rozhlasové a televízne vysielanie vrátane teletextu,
- hlasové telefonické služby,
- telefaxové služby
- a služby, ktorých obsah vylučuje ich poskytovanie na diaľku.

Pri definovaní pojmov sa vychádzalo aj z iných zákonov v rámci právneho poriadku Slovenskej republiky a to najmä z tých, ktoré upravujú elektronické prostriedky a elektronickú

⁷⁴ bližšie pozri Zák. č. 215/2002 Z.z. o elektronickom podpise

komunikáciu, čo znamená, že v týchto zákonoch sú už niektoré takéto pojmy vymedzené.⁷⁵ Zákon o elektronickom obchode ďalej upravuje dohľad nad dodržiavaním zákona, pričom tento dohľad vykonáva podľa osobitného predpisu Slovenská obchodná inšpekcia.

V ustanovení § 1 ods. 3 je priamo vymedzené, že týmto zákonom sa do právneho poriadku Slovenskej republiky preberajú právne akty Európskych spoločenstiev, ktoré sú uvedené v prílohe zákona.

Sú to:

1. Smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 2000/31/ES z 8. júna 2000 o určitých právnych aspektoch služieb informačnej spoločnosti na vnútornom trhu, najmä o elektronickom obchode (smernica o elektronickom obchode) (Úradný vestník Európskych spoločenstiev, L 178, 17.7.2000, strany 1-16).
2. Smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 98/34/ES z 22. júna 1998 upravujúca postup pri poskytovaní informácií v oblasti technických štandardov a predpisov (Úradný vestník Európskych spoločenstiev, L 204, 21.7.1998, strany 37-48).
3. Smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 98/48/ES z 20. júla 1998 dopĺňujúca smernicu č. 98/34/ES upravujúcu postup pri poskytovaní informácií v oblasti technických štandardov a predpisov (Úradný vestník Európskych spoločenstiev, L 217, 5.8.1998, strany 18-26).

Zmluvy uzatvorené prostredníctvom elektronických zariadení

Vo všeobecnosti zmluvu chápeme ako dvojstranný právny úkon, ktorý sa skladá z dvoch jednostranných právnych úkonov. Tým prvým je návrh na uzavretie zmluvy, tzv. oferta, ktorú chápeme ako jednostranný prejav vôle navrhovateľa (oferenta) adresovaný určitej osobe alebo osobám, v ktorom dostatočne určitým spôsobom navrhuje adresátovi (oblátovi) alebo aj viacerým adresátom uzavretie zmluvy s obsahom v ňom uvedeným a vyjadruje súčasne vôľu byť týmto návrhom viazaný, ak ho adresát prijme. Aby bol tento návrh dostatočne určitý, musí obsahovať aspoň podstatné náležitosti navrhovanej zmluvy. Takýto návrh je pre navrhovateľa záväzný (perfektný) v okamihu, keď dôjde k adresátovi, t.j. keď sa dostane do jeho dispozície a to bez ohľadu na to, či sa s ním adresát aj oboznámil.

Hoci sa platný právny poriadok doposiaľ problematikou elektronických zmlúv podrobnejšie nezaoberal, neznamená to nemožnosť uzatvárania elektronických zmlúv. Napokon svedčí o tom aj zák. č. 108/2000 Z.z. o ochrane spotrebiteľa pri podomovom a zásielkovom predaji, ktorý upravuje zmluvy uzatvárané na diaľku. Takouto zmluvou sa rozumie zmluva, ktorú uzaviera predávajúci a spotrebiteľ na zásielkový predaj tovaru alebo na poskytnutie služby na diaľku výlučne prostredníctvom prostriedkov komunikácie. Z prostriedkov umožňujúcich komunikáciu na diaľku sa výslovne uvádza adresný list, ponukový katalóg, telefón, fax, rozhlas, televízia alebo elektronická pošta, výpočet však nie je ohraničený.

⁷⁵ Napr. Zák. č. 610/2003 Z.z. o elektronických komunikáciách alebo Zák. č. 215/2002 Z.z. o elektronickom podpise.

Zákon v danom prípade reaguje na osobitosti zmlúv uzavieraných na diaľku a na ochranu spotrebiteľa a ustanovuje pre predávajúceho osobitné povinnosti.⁶

Zákon o elektronickom obchode obsahuje osobitné ustanovenie § 5, ktorý upravuje uzatváranie zmlúv prostredníctvom elektronických zariadení. Zároveň sa na uzatváranie zmlúv prostredníctvom elektronických zariadení vzťahujú osobitné predpisy, ako napr. Občiansky zákonník, Obchodný zákonník, zákon o spotrebiteľských úveroch a pod.

Poskytovateľ služieb je povinný:

- a) príjemcovi služieb vytvoriť také podmienky, ktoré umožnia zistiť a opraviť chyby jeho úkonov na elektronickom zariadení pred odoslaním objednávky,
- b) príjemcu služieb pred odoslaním jeho objednávky jednoznačne a zrozumiteľne informovať:
 - o úkonoch potrebných na uzatvorenie zmluvy,
 - o technických prostriedkoch na zistenie a opravu chýb,
 - o tom, či zmluva bude uložená u poskytovateľa služieb a či je príjemcovi služieb dostupná,
 - o jazyku ponúkanom na uzatvorenie zmluvy.

Okrem toho je poskytovateľ služieb pri uzatváraní zmlúv prostredníctvom elektronických prostriedkov zo zákona povinný najmä:

- a) informovať príjemcu služieb o zmluvných lehotách a zmluvných podmienkach tak, aby si príjemca služieb mohol podstatné náležitosti zmluvy v elektronickej podobe reprodukovať,
- b) informovať príjemcu služieb o osobitných spravovacích poriadkoch, ak sú na poskytovanie služby ustanovené,
- c) elektronicky potvrdiť objednávku bezodkladne po jej doručení.

Objednávka a potvrdenie o prijatí sa považujú za doručené, ak zúčastnené osoby, ktorým sú adresované, majú k nim na svojich elektronických zariadeniach prístup. Prostredníctvom elektronických zariadení však, a to je v súlade so smernicou EÚ o elektronickom obchode, nemožno uzatvoriť zmluvu, na ktorú je potrebné podľa osobitného predpisu rozhodnutie súdu, orgánu verejnej správy alebo notára a zmluvu o zabezpečení záväzkov.

Sloboda poskytovania služieb informačnej spoločnosti

Osobitné ustanovenie v zákone o elektronickom obchode upravuje slobodu poskytovania služieb informačnej spoločnosti. Podľa tohto ustanovenia služby informačnej spoločnosti môže poskytovať každá fyzická osoba alebo právnická osoba, pričom na takéto poskytovanie služieb nie je potrebné ani povolenie, ani registrácia. Ide najmä o službu poskytovanú

⁷⁶ K tomu pozri Dulak, A.: E-Zmluvy. Elektronický obchod a elektronický podpis v právnom prostredí Slovenskej republiky. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie. Bratislava 20. septembra 2001, s. 28 a nasl.

na diaľku, za úhradu a na žiadosť príjemcu. V opačnom prípade by išlo o nevyžiadajú reklamu, ktorú v takomto zmysle označujeme za spamming.⁷⁷ Spamming považujeme za nekorektnú aktivitu, v rámci ktorej jedna skupina užívateľov Internetu (prevádzkovatelia spammingu) obťažujú inú skupinu užívateľov (príjemcovia nevyžiadajúcich zásielok) nútia ich k strate času, vynakladaniu pozornosti a ich úsilia na aktivity, ktoré by inak sami nevykonávali a napokon ich nútia vynakladať významnú časť finančných nákladov na tieto aktivity a to bez toho, že by ich takíto užívatelia sami iniciovali, či s nimi aspoň vyjadrili svoj súhlas.

Priamou formou spammingu je rozosielanie reklamných ponúk do rôznych diskusných skupín, sieťových novín či elektronických konferencií alebo na individuálne adresy získané iným spôsobom než ich získaním resp. poskytnutím od majiteľa za účelom rozosielania takýchto zásielok.⁷⁸ Podľa Zák. č. 147/2001 Z.z. o reklame „reklama sa nesmie šíriť automatickým telefonickým volacím systémom, telefaxom a elektronickou poštou *bez predchádzajúceho súhlasu ich užívateľa*, ktorý je príjemcom reklamy (§ 3 ods. 6).

Zodpovednosť poskytovateľa služieb

Poskytovateľ služieb nezodpovedá za prenášané informácie, ak služby informačnej spoločnosti pozostávajú výlučne z prenosu informácií v elektronickej komunikačnej sieti alebo z poskytnutia prístupu do elektronickej komunikačnej siete, a poskytovateľ služieb

- a) nedal podnet na prenos informácií,
- b) nevybral príjemcu informácií,
- c) nezostavil ani neupravil informácie.

Prenosom informácií v elektronickej komunikačnej sieti alebo poskytnutím prístupu do elektronickej komunikačnej siete sa rozumie aj automatické dočasné uloženie prenášaných informácií, ktoré slúži výlučne na vykonanie prenosu v elektronickej komunikačnej sieti, ak sa informácie v nej neukladajú dlhšie, ako je nevyhnutné na ich prenos.

Rovnako tak poskytovateľ služieb nezodpovedá ani za automatické dočasné uloženie informácií výlučne na účel zefektívnenia ich ďalšieho prenosu v elektronickej komunikačnej sieti k ďalším príjemcom služieb, ak poskytovateľ služieb

- a) neupravuje informácie,
- b) dodržiava podmienky prístupu k informáciám,
- c) dodržiava pravidlá aktualizácie informácií spôsobom všeobecne uznávaným a používaným v príslušnom odvetví,
- d) nevyužíva technológie na nezákonné získavanie a používanie uložených informácií,
- e) bez zbytočného odkladu zamedzí prístup k uloženým informáciám, alebo informácie odstráni potom, ako sa dozvie, že na pôvodnom zdroji prenosu boli odstránené, ale-

⁷⁷ Spammingom sa označuje forma nevyžiadanej reklamy.

⁷⁸ <http://www.antispam.cz/info/fnazor6.htm>

bo prístup k nim bol zamedzený, alebo súd alebo orgán dozoru nariadili ich odstránenie alebo zamedzenie prístupu k nim.

Napokon poskytovateľ služieb nezodpovedá za informácie poskytnuté príjemcom služieb a uložené na jeho žiadosť do pamäte elektronických zariadení slúžiacich na vyhľadávanie informácií, ak poskytovateľ služieb nevie o protiprávnom obsahu uložených informácií alebo o protiprávnom konaní príjemcu služieb a na odstránenie protiprávneho stavu koná bez zbytočného odkladu; za tieto informácie však zodpovedá, ak príjemca služieb koná podľa jeho pokynov. Ak poskytovateľ služieb poskytuje služby informačnej spoločnosti podľa § 8 odsekov 1, 3 a 4, nieje povinný sledovať informácie ani oprávnený vyhľadávať informácie, ktoré sa prenášajú alebo ukladajú. Ak sa však dozvie o protiprávnosti takých informácií, je povinný odstrániť ich z elektronickej komunikačnej siete alebo aspoň zamedziť k nim prístup; súd môže nariadiť poskytovateľovi služieb ich odstránenie z elektronickej komunikačnej siete aj vtedy, ak sa poskytovateľ služieb o ich protiprávnosti nedozvedel.

Medzinárodná spolupráca v elektronickom obchode

Vzhľadom na medzinárodný charakter elektronického obchodu zákon upravuje medzinárodnú spoluprácu v elektronickom obchode, pričom podstata tejto medzinárodnej spolupráce je predovšetkým vo výmene informácií, týkajúcich sa tejto sféry. Za tým účelom sa Ministerstvo hospodárstva SR stáva kontaktným miestom, nakoľko práve ministerstvu hospodárstva patrí do kompetencie vnútorný i medzinárodný obchod. Medzinárodnú spoluprácu v elektronickom obchode zákon upravuje v § 8. Podľa tohto ustanovenia Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky v medzinárodnej spolupráci v elektronickom obchode poskytuje pomoc a informácie:

- a) štátnym orgánom členských štátov, a to najmä prostredníctvom elektronických zariadení na určené kontaktné adresy,
- b) poskytovateľom služieb a príjemcom služieb o právach a povinnostiach podľa tohto zákona, najmä o
 - 1. zmluvných právach a povinnostiach, vybavovaní sťažností, reklamácií, uplatnení nárokov na náhradu škody a riešení sporov,
 - 2. inštitúciách, združeniach alebo orgánoch verejnej správy, od ktorých môžu získať ďalšie informácie alebo pomoc.

Úprava elektronického obchodu v prijatom zákone o elektronickom obchode je v podstate postačujúca. Zákon o elektronickom obchode nie je komplexnou úpravou záväzkových vzťahov, ktoré vznikajú medzi ich účastníkmi počas ich spojenia prostredníctvom elektronických zariadení. Základná úprava týchto vzťahov zostáva aj po prijatí zákona o elektronickom obchode podľa Občianskeho zákonníka alebo podľa Obchodného zákonníka nedotknutá. Zákon o elektronickom obchode upravuje len dva druhy elektronického obchodu, ktorými sú vzťah podnikateľ - podnikateľ (B2B) - upravený v ustanovení § 2 písm. b) a vzťah podnikateľ - spotrebiteľ (B2C) - upravený v ustanovení § 2 písm. c).

Vzťah podnikateľ a administratíva, resp. štátna správa je čiastočne upravený práve vo vyhláske Národného bezpečnostného úradu č. 542/2002 Z.z. o spôsobe a postupe používania

elektronického podpisu v obchodnom a administratívnom styku. Zákon upravuje len základné práva a povinnosti poskytovateľa služieb informačnej spoločnosti, ktorým môže byť každá fyzická alebo právnická osoba bez ohľadu na to, či je podnikateľom. Ak je však podnikateľom, musí mať stále sídlo podnikania a musí sa riadiť ustanoveniami Obchodného zákonníka. Zákon kladie dôraz najmä na sídlo podnikania a to z toho dôvodu, že poskytovanie služieb informačnej spoločnosti využíva zložité technologické zariadenia fungujúce relatívne samostatne a nezávisle, pričom ich umiestnenie nie je pre určenie miesta podnikania resp. určenie miesta, odkiaľ sa služba poskytuje, rozhodujúce. Napokon sídlo podnikania patrí aj k podstatným náležitostiam pri zápise podnikateľa do obchodného registra alebo do inej evidencie ustanovenej zákonom a podľa § 2 ods. 3 Obchodného zákonníka „sídлом právnickej osoby je adresa, z ktorej sa riadi činnosť právnickej osoby a miestom podnikania fyzickej osoby je adresa, z ktorej sa riadi podnik fyzickej osoby.“

Ochrana podnikateľov, podnikateľských subjektov, obchodujúcich v prostredí počítačových sietí a v prostredí internetu musí vychádzať zo základných právnych predpisov Slovenskej republiky, ktoré sa viažu na obchodovanie tak, ako to vyplýva z Obchodného zákonníka ako *lex generalis* a s ním súvisiace právne predpisy SR ako aj medzinárodné dohovory, ktorými je Slovenská republika viazaná. Ide nielen o zakotvenie všeobecných pravidiel záväzkových vzťahov v rámci elektronického obchodu, uplatňovaných medzi stranami v prípade, že medzi nimi nedošlo k výslovnej dohode inak, ale aj o zosúladenie zákona o elektronickom obchode s existujúcimi právnymi predpismi SR (najmä Občiansky zákonník, Obchodný zákonník, Zákon o ochrane spotrebiteľa, Zákon o reklame, Živnostenský zákon, Zákon o ochrane spotrebiteľa pri podomovom a zásielkovom predaji, Občiansky súdny poriadok, Trestný zákon, Zákon o elektronickom podpise atď.) ako aj zabezpečenie harmonizácie právnych prepisov s predpismi štátov EÚ v podobe smerníc a odporúčaní pre oblasť elektronického obchodu (najmä pre uzatváranie kontraktov, pre colnú oblasť, oblasť platobného styku atď.).

12 ELEKTRONICKÝ PODPIS

12.1 ZÁK. č. 215/2002 Z.z. o ELEKTRONICKOM PODPISE A O ZMENE A DOPLNENÍ NIEKTORÝCH ZÁKONOV

Všeobecná charakteristika

Dňa 15. marca 2002 schválila Národná rada SR jeden z prvých zákonov súčasnej informačnej spoločnosti a to zákon o elektronickom podpise. Zákon vyšiel v Zbierke zákonov SR pod číslom 215/2002 a nadobudol účinnosť 1. mája 2002 s výnimkou paragrafov, uvedených v zákone, ktoré nadobudli účinnosť 1. septembra 2002.⁷⁹

Tento zákon ovplyvnil v rozhodujúcej miere obsah tak občianskoprávných ako aj obchodnoprávných vzťahov a jeho cieľom bolo odstrániť prekážky, ktoré existovali resp. vznikali v rámci elektronickej komunikácie nielen medzi občanmi navzájom ale aj medzi občanmi a orgánmi verejnej moci. Zákonom o elektronickom podpise sa vytvorili predpoklady na zrovnoprávnenie elektronického podpisu s vlastnoručným podpisom.

Pojem podpis v právnom poriadku SR

Pojem podpis nie je v našom právnom poriadku definovaný. Pritom podpis môžeme označiť za právny a rituálny symbol právoplatnosti, súhlasu a preukázania totožnosti. Definícia podpisu sa do právneho poriadku Slovenskej republiky prvýkrát zaviedla až prijatím zákona o elektronickom podpise a je to definícia elektronického podpisu. Elektronický podpis v porovnaní s (vlastnoručným) podpisom je však natoľko špecifický, že nie je možné zovšeobecniť ho a uplatniť pre vymedzenie pojmu podpis.

Druhy podpisov

V právnej praxi sa však stretávame s niekoľkými druhmi podpisov. V prvom rade je to klasický, bežne používaný pojem *podpis*, ktorý by sme mohli označiť ako základný (všeobec-

⁷⁹ Gregušová, D., Olejár, D.: Zákon o elektronickom podpise. EPP f. 14/2002, s. 5-32. Zák. č. 215/2002 Z.z. o elektronickom podpise s komentárom.

ný) pojem, nakoľko podpis môže byť napísaný, vytlačený, alebo urobený akýmkoľvek iným spôsobom, pokiaľ bol vôbec urobený.

Ďalším výrazne dominantným pojmom, s ktorým sa v právnej praxi stretávame, je pojem *vlastnoručný podpis*, u ktorého sa predpokladá, že ho podpisuje, resp. podpísala fyzická osoba vlastnou rukou.

Z hľadiska práva má významné postavenie *podpis osvedčený notárom*. V zmysle Zák. č. 323/1992 Zb. o notároch a notárskej činnosti v znení neskorších právnych predpisov je osobitným ustanovením pre vymedzenie pojmu vlastnoručný podpis ustanovenie § 58 Legalizácia, podľa ktorého legalizáciou notár alebo ním poverený zamestnanec osvedčuje, že osoba, ktorej podpis má byť osvedčený v jeho prítomnosti, listinu vlastnoručne podpísala alebo podpis na listine uznala pred ním za vlastný. Osvedčenie pravosti podpisu notár vyznačí na listine vo forme osvedčovacej doložky, ktorá obsahuje zákonom stanovené náležitosti. Z tohto pohľadu má *podpis osvedčený notárom* v rámci podpisov najvýznamnejšie postavenie. Takýto podpis sa vyžaduje napr. pri vkladoch do katastra nehnuteľností, ale i ďalších zákonom stanovených právnych skutočnostiach.

Osobitnou kategóriou podpisov v súčasnom období je *elektronický podpis*. Jeho postavenie a úloha v informačnej spoločnosti sú natoľko významné, že bol prijatý osobitný zákon o elektronickom podpise. Podľa § 40 ods. 3 a 4 Občianskeho zákonníka⁸⁰ písomný právny úkon je platný, ak je podpísaný konajúcou osobou; ak právny úkon robia viaceré osoby, nemusia byť ich podpisy na tej istej listine, ibaže právny predpis ustanovuje inak. Podpis sa môže nahradiť mechanickými prostriedkami v prípadoch, keď je to obvyklé.

Právny význam podpisu

Právny význam podpisu vyplýva zo samotného ustanovenia § 40 ods. 3 Občianskeho zákonníka, keďže predpokladom platnosti písomného právneho úkonu je podpis konajúcej osoby. V zmysle uvedeného tak podpisom osvedčujeme určitý právny akt, resp. právny úkon. Hoci občianskoprávna úprava je založená na princípe bezformálnosti právnych úkonov urobených buď výslovne, t.j. ústne alebo písomne, resp. nevýslovným pritom ale nepochybným spôsobom (konkludentne), v niektorých prípadoch, najmä ak sa s právnym úkonom spájajú *závažné* právne následky, zákon vyžaduje k platnosti právneho úkonu aj určitú formu takéhoto právneho úkonu a to buď písomnú formu alebo notársku zápisnicu. Pre platnosť písomne urobeného právneho úkonu sa vyžaduje aj podpis konajúcej osoby. Písomná forma sa zo zákona vyžaduje napr. pri prevodoch nehnuteľností ale aj v ďalších prípadoch, v zákone výslovne uvedených. Nedodržanie zákonom ustanovenej formy právneho úkonu spôsobuje jeho absolútnu neplatnosť. Absolútna neplatnosť právneho úkonu nastáva priamo zo zákona (ex lége) a pôsobí od začiatku (ex tunc) voči každému. Toto právo sa nepremlčuje ani nezaniká, pretože z takéhoto úkonu právne následky nenastanú, a to ani dodatočným schválením (ratihabíciou) ani odpadnutím vady prejavu vôle (konvalidáciou).

Platnosť písomnej formy právneho úkonu neznamena iba zachytenie obsahu právneho úkonu a určenie osoby, ktorá právny úkon urobila, ale vyžaduje aj podpis konajúcej osoby,

⁸⁰ Zák. č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších právnych predpisov

pretože takáto forma právneho úkonu je platná až podpisom konajúcej osoby. Takouto konajúcou osobou z hľadiska práva môže byť iba fyzická osoba. Hoci účastníkmi občianskoprávných vzťahov môžu byť fyzické osoby, právnické osoby, prípadne štát, pokiaľ vstupuje do občianskoprávných vzťahov, účastníkmi občianskoprávných vzťahov sú predovšetkým fyzické osoby. Pod pojmom fyzická osoba sa v občianskom práve rozumie človek ako ľudská bytosť bez ohľadu na štátnu príslušnosť, pričom subjektom občianskeho práva môžu byť aj cudzí štátni občania, resp. bezdomovci. Účastníkmi občianskoprávných vzťahov sú teda konkrétni nositelia práv a povinností ustanovení normami občianskeho práva. Preto každá osoba, ktorú právo uznáva za osobu v právnom zmysle slova je právny subjektom a toto uznanie sa viaže na priznanie právnych vlastností, ktorými sú spôsobilosť na práva a povinnosti a spôsobilosť na právne úkony. Spôsobilosťou na právne úkony preto rozumieme spôsobilosť vlastným konaním, ktoré je v súlade s právnymi normami, zakladať, meniť či rušiť právne vzťahy, t.j. zakladať, meniť alebo rušiť subjektívne práva (oprávnenia), resp. právne povinnosti. Ide o spôsobilosť konať s právnym následkom. Takáto spôsobilosť na právne úkony však predpokladá určitý stupeň intelektuálnej a vôľovej vyspelosti konajúcej osoby a v plnom rozsahu vzniká dosiahnutím plnoletosti. Táto spôsobilosť sa teda viaže len na fyzické osoby.

Keďže elektronický podpis je analógiou vlastnoručného podpisu, v niektorých prípadoch môžu nastať určité problémy — najmä v súvislosti s používaním elektronického podpisu a elektronickým podpisovaním právnickými osobami. Za podpis právnickej osoby je možné považovať elektronický podpis štatutárneho zástupcu a to vtedy, ak je overiteľný pomocou kvalifikovaného certifikátu, v ktorom sa uvádza postavenie držiteľa certifikátu vo vzťahu k danej právnickej osobe, za ktorú štatutárny zástupca podpisoval. To je v podstate rovnaké ako pri klasickom vlastnoručnom podpisovaní štatutárnych zástupcov.

Elektronický podpis právnickej osoby

Z právneho hľadiska môžu nastať problémy v súvislosti s vydávaním certifikátov, pri ktorých (kvalifikovaný) certifikát musí byť podpísaný zaručeným elektronickým podpisom certifikačnej authority, t.j. právnickej osoby. Spôsob vydávania certifikátov predpokladá, že po overení údajov, ktoré poskytol žiadateľ o vydanie kvalifikovaného certifikátu, sa potrebné údaje spracujú do podoby kvalifikovaného certifikátu a elektronicky sa podpíšu pomocou kľúča, ktorý je na to určený⁸¹. Ak by došlo k zneužitiu súkromného kľúča certifikačnej authority, ktorý sa používa na vydávanie certifikátov, znamenalo by to absolútnu stratu dôvery danej certifikačnej authority a rovnako tak aj stratu dôvery voči používaniu elektronických podpisov vôbec. Preto súkromný kľúč certifikačnej authority nemôže byť súkromným kľúčom štatutára konajúceho v mene danej certifikačnej authority, nakoľko zmena štatutára by viedla k výmene zodpovedajúceho verejného kľúča u všetkých, ktorí overujú platnosť certifikátov vydaných danou certifikačnou autoritou. Ako sme už uviedli vyššie, spôsobilosťou na právne úkony rozumieme spôsobilosť vlastným konaním, ktoré je v súlade s právnymi normami, zakladať, meniť či rušiť právne vzťahy, t.j. zakladať, meniť alebo rušiť subjektívne práva (oprávnenia), resp. právne povinnosti. *Zároveň ide o spôsobi-*

⁸¹ Aby nedošlo k zneužitiu súkromného kľúča certifikačnej authority, predpokladá sa jeho uchovávanie v bezpečnom kryptografickom module

losť konať s právnym následkom a nieť zaň zodpovednosť a ktorá sa môže viazať len na fyzické osoby.

Podpisovanie dokumentu viacerými osobami

V prípade používania elektronických podpisov vzniká osobitná situácia, ak ide o podpisovanie viacerých osôb na jedinom (elektronickom) dokumente. Je to vtedy, ak právny predpis ustanovuje, že ich účastníkov musia byť na tej istej listine resp. elektronickom dokumente. Podľa ustanovenia § 46 ods. 1 Občianskeho zákonníka písomnú formu musia mať zmluvy o prevodoch nehnuteľnosti, ako aj iné zmluvy, pre ktoré to vyžaduje zákon alebo dohoda účastníkov. Ak teda ide o zmluvu o prevode nehnuteľnosti, musia byť v zmysle § 46 ods. 2 Občianskeho zákonníka prejavy vôle účastníkov na tej istej listine. Aj elektronické podpisy účastníkov musia byť na jedinom elektronickom dokumente a musia to byť zaručené elektronické podpisy. V danom prípade bude potrebné softvérovo zabezpečiť dodržanie zákonom stanoveného spôsobu podpisovania viacerých osôb na tej istej listine, resp. umiestnenie elektronických podpisov viacerých osôb na jedinom elektronickom dokumente.⁸² Podľa novelizovaného občianskeho zákonníka (v súvislosti s prijatým zákonom o elektronickom podpise) písomná forma je zachovaná vždy, ak právny úkon urobený elektronickými prostriedkami je podpísaný zaručeným elektronickým podpisom. V zmysle § 5 ods. 1 zákona o elektronickom podpise „ak je v styku s verejnou mocou možné používať elektronický podpis, tak tento elektronický podpis musí byť zaručeným elektronickým podpisom.“

Dva druhy elektronického podpisu (Elektronický podpis a zaručený elektronický podpis)

Do ustanovenia § 2, ktoré obsahuje výklad pojmov, neboli zahrnuté pojmy elektronický podpis a zaručený elektronický podpis. Tieto pojmy sú predmetom samostatných paragrafov (§ 3 a § 4). *Elektronický podpis* v zmysle § 3 je informácia pripojená alebo inak logicky spojená s elektronickým dokumentom a musí spíňať nasledujúce požiadavky:

- a) nemožno ju efektívne vyhotoviť bez znalosti súkromného kľúča a elektronického dokumentu,
- b) na základe znalosti tejto informácie a verejného kľúča patriaceho k súkromnému kľúču použitému pri jej vyhotovení možno overiť, že elektronický dokument, ku ktorému je pripojená alebo s ním inak logicky spojená, je zhodný s elektronickým dokumentom použitým na jej vyhotovenie. Podpisovateľ vyhotoví elektronický podpis elektronického dokumentu tak, že na základe svojho súkromného kľúča a elektronického dokumentu vyhotoví nový údaj, ktorý musí spĺňať určité podmienky, stanovené zákonom.

Osobitnou kategóriou je zaručený elektronický podpis, ktorý musí spĺňať nielen podmienky stanovené zákonom pre elektronický podpis, t.j. je vyhotovený pomocou súkromného kľúča, ktorý je určený na vyhotovenie zaručeného elektronického podpisu, ale zaručený

⁸² K tomu tiež pozri Stanovisko Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 3. októbra 2001, sp. zn. Cpj 33/01. Rozhodnutia a stanoviská súdov SR. Justičná Revue. Roč. 54, č. 5/2002, s. 664-665.

elektronický podpis možno vyhotoviť len s *použitím bezpečného zariadenia na vyhotovovanie elektronického podpisu*. Spôsob jeho vyhotovovania umožňuje spoľahlivo určiť, ktorá fyzická osoba zaručený elektronický podpis vyhotovila. Dosiahnutie vyššej úrovne bezpečnosti je spojené najmä s prísnejšími podmienkami, čo úzko súvisí aj s vyššími nákladmi na technické zariadenie na vytváranie elektronických podpisov. Okrem toho na verejný kľúč, patriaci k súkromnému kľúču použitému na vyhotovenie zaručeného elektronického podpisu, musí byť vydaný kvalifikovaný certifikát. Keďže zaručený elektronický podpis má vyššiu právnu silu ako elektronický podpis a možno ho vyhotoviť len s použitím bezpečného zariadenia, *možno ho zrovnoprávniť s vlastnoručným podpisom*.

Zavedením dvoch úrovní elektronického podpisu zákonodarca do zákona aplikoval Smernicu EÚ, ktorá rovnako zaviedla dve základné kategórie elektronických podpisov — obyčajný a zaručený elektronický podpis. Obyčajný elektronický podpis aj v zmysle Smernice EÚ slúži ako metóda autentifikácie dokumentu a autentifikácie autora dokumentu a zaručený elektronický podpis má postavenie vlastnoručného podpisu.

Digitálny podpis

Zákon o elektronickom podpise predpokladá realizáciu elektronického podpisu pomocou digitálneho podpisu. Digitálny podpis práve vďaka svojim vlastnostiam umožňuje identifikáciu podpisovateľa, ako aj autentizáciu a integritu podpisovaného dokumentu. Na vytváranie a overovanie digitálneho podpisu musí však existovať dvojica kľúčov:

- a) súkromný (podpisovací) kľúč
- b) verejný (overovací) kľúč.

Elektronický podpis sa vytvára na základe elektronického dokumentu a tajnej informácie, ktorú nazývame *súkromný (podpisovací) kľúč*. Súkromný kľúč je jednou časťou tzv. dvojice asymetrických kľúčov. Druhou časťou dvojice kľúčov je verejný (overovací) kľúč. Medzi súkromným a verejným kľúčom existuje vzťah -jeden kľúč jednoznačne určuje druhý a naopak. Keďže na vytváranie elektronického podpisu elektronického dokumentu sa používa súkromný kľúč, je držiteľ súkromného kľúča povinný uchovávať ho v tajnosti tak, aby nepovolaná osoba nemohla vytvoriť elektronický podpis v mene niekoho iného (napríklad, v cudzom mene prijať nejaký záväzok). Preto si súkromný (podpisovací) kľúč musí jeho držiteľ uchovávať v tajnosti. Keďže verejný kľúč jednoznačne určuje súkromný kľúč, teoreticky je možné odvodiť na základe verejného kľúča súkromný kľúč. Zákon však požaduje, aby to nebolo možné spraviť efektívne; t.j. aby na to nebol známy postup, ktorý by umožňoval odvodiť súkromný kľúč z verejného kľúča v krátkom čase, s dostupnou technikou a s vynaložením primeraných finančných prostriedkov (aby ho nebolo možné sfalšovať). Za tým účelom existujú isté obmedzenia týkajúce sa parametrov súkromného kľúča (napr. dĺžka a doba platnosti).⁸³

Zaručený elektronický podpis je overiteľný pomocou kvalifikovaného certifikátu verejného kľúča, ktorý je oprávnená vydať výlučne akreditovaná certifikačná autorita. Jeho funkcia spočíva v schopnosti overiť integritu dokumentu a zároveň overiť, či digitálny podpis, ktorý bol k dokumentu pripojený, bol vytvorený pomocou súkromného kľúča. Súkromným

⁸³ Dôvodová správa k poslaneckému návrhu zákona o elektronickom podpise (ČPT 984-1)

klúčom je podľa tohto zákona tajná informácia, ktorá slúži na vyhotovenie elektronického podpisu elektronického dokumentu, ako párového kľúča k verejnému kľúču. Verejným kľúčom je informácia dostupná overovateľovi, ktorá slúži na overenie správnosti elektronického podpisu vyhotoveného pomocou súkromného kľúča patriaceho k danému verejnému kľúču.

Podpísaným elektronickým dokumentom je elektronický dokument, pre ktorý bol vyhotovený elektronický podpis, ak je tento elektronický dokument dostupný spolu s elektronickým podpisom daného dokumentu.

Zaručený elektronický podpis versus vlastnoručný podpis

Keďže zaručený elektronický podpis má vyššiu právnu silu ako elektronický podpis a možno ho vyhotoviť len za kvalitatívne vyšších podmienok, možno ho zrovnoprávniť s vlastnoručným podpisom. To znamená, že všade tam, kde sa vyžaduje vlastnoručný podpis a ak to dovoľujú predpisy, možno použiť zaručený elektronický podpis, nakoľko spôsob, ktorým sa vyhotovuje zaručený elektronický podpis, zároveň umožňuje spoľahlivo určiť fyzickú osobu, ktorá je označená ako podpisovateľ, resp. v znení zákonnej fikcie (novelizovaný § 40 ods. 4 Občianskeho zákonníka) ako konajúca osoba. Zaručenému elektronickému podpisu tak zákon priznáva účinky vlastnoručného podpisu.

V porovnaní s vlastnoručným podpisom pri elektronickom podpise je len veľmi ťažko určiť, či tento bol vyhotovený (podpísaný) konajúcou osobou konkrétneho právneho úkonu. Z tohto dôvodu pre platnosť písomnej formy právneho úkonu urobeného elektronickými prostriedkami bolo potrebné vytvoriť zákonnú fikciu, že ten, kto vyhotovil zaručený elektronický podpis, t.j. použil súkromný kľúč tvoriaci pár s verejným kľúčom, na ktorý bol vydaný kvalifikovaný certifikát, považuje sa za konajúcu osobu, teda v tomto zmysle osobu, ktorá je uvedená ako držiteľ certifikátu⁸⁴.

Táto zákonná fikcia sa vyjadрила v prijatom zákone o elektronickom podpise, ktorý novelizoval Občiansky zákonník v § 40 ods. 4, kde sa za prvú vetu vkladá nová druhá veta, ktorá znie: „písomná forma je zachovaná vždy, ak právny úkon urobený elektronickými prostriedkami je podpísaný zaručeným elektronickým podpisom“. Z uvedeného, ako aj z podstaty kryptografických metód na vytváranie elektronického podpisu vyplýva, že elektronický podpis by mal byť odolnejší voči falšovaniu, resp. všeobecne voči zneužitiu, avšak je potrebné zdôrazniť, že elektronický podpis, aj zaručený elektronický podpis ako taký ešte nemusí spĺňať náležitosti notársky osvedčeného podpisu. Ak právna norma vyžaduje na určité právne úkony notárske osvedčenie podpisu, bude potrebné takto osvedčiť i (zaručený) elektronický podpis.

Vplyv zákona o elektronickom podpise na niektoré právne predpisy

V súvislosti s prijatím zákona o elektronickom podpise bolo potrebné novelizovať niektoré právne predpisy, medzi ktoré patria:

⁸⁴ Gregušová, D. - Susko, B.: Elektronický podpis v právnej úprave SR. Dane a účtovníctvo v praxi, č. 6/2002, s. 20-25.

1. Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení v znení neskorších právnych predpisov sa mení takto: V § 42 ods. 1 prvá veta znie: „Podanie možno urobiť písomne, ústne do zápisnice, elektronickými prostriedkami podpísané zaručeným elektronickým podpisom podľa osobitného zákona, telegraficky alebo telefaxom.“
2. Zákon č. 511/1992 Zb. o správe daní a poplatkov a o zmenách v sústave územných finančných orgánov v znení neskorších právnych predpisov sa mení takto:
 - a) V § 31 odsek 9 znie: "Registrácia alebo oznámenie podľa tohto zákona sa predkladá správcovi dane na tlačive vydanom ministerstvom alebo sa môže podať aj elektronickými prostriedkami, podpísané zaručeným elektronickým podpisom, podľa osobitného zákona, na ktorom musí daňový subjekt vyhlásiť, že ide o jeho prvú daňovú registráciu, alebo uviesť, či bol už niekedy daňovo registrovaný, a ak áno, kedy, u ktorého správcu dane, pridelené daňové identifikačné číslo, meno alebo názov, pod akým bol registrovaný a či bola registrácia odobratá alebo zrušená a dôvody, pre ktoré sa tak stalo. Ministerstvo a ústredné riaditeľstvo môže rozšíriť údaje požadované pri registrácii na registračnom tlačive alebo v elektronickej podobe, podpísanej zaručeným elektronickým podpisom ak pôjde o údaje nevyhnutné pre riadnu správu jednotlivých daní."
 - b) V § 31 odsek 17 znie: "Platiteľ dane z príjmov zo závislej činnosti a funkčných požitkov je povinný predkladať do 30 dní po uplynutí kalendárneho štvrtého roka prehľad o zrazených a odvedených preddavkoch na túto daň a daň vyberanú osobitnou sadzbou dane za uplynulý štvrtý rok správcovi dane na tlačive, ktorého vzor určí ministerstvo alebo ak tak vyhlási príslušný daňový úrad môže sa podať aj elektronickými prostriedkami, podpísaný zaručeným elektronickým podpisom podľa osobitného zákona."
3. Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) sa mení takto: V § 19 odsek 1 znie: "Podanie možno urobiť písomne alebo ústne do zápisnice alebo elektronickými prostriedkami podpísané zaručeným elektronickým podpisom podľa osobitného zákona. Možno ho tiež urobiť telegraficky; také podanie obsahujúce návrh vo veci treba písomne alebo ústne do zápisnice doplniť najneskôr do troch dní."
4. Zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (trestný poriadok) v znení neskorších právnych predpisov sa mení takto: V § 59 odsek 1 znie: "Podanie sa posudzuje vždy podľa svojho obsahu, aj keď je nesprávne označené. Možno ho urobiť písomne, ústne do zápisnice alebo elektronickými prostriedkami podpísané zaručeným elektronickým podpisom podľa osobitného zákona, telegraficky, telefaxom alebo ďalekopisom. Podanie urobené telegraficky, telefaxom alebo ďalekopisom treba potvrdiť písomne alebo ústne do zápisnice. Ustanovenia § 158 zostávajú nedotknuté."

Medzinárodné aspekty elektronického podpisu

Zákon o elektronickom podpise sa pripravoval tak, aby bol kompatibilný aj v medzinárodnom meradle. Základom pre spracovanie zákona boli existujúce medzinárodné dokumenty, predovšetkým Smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 1999/93/EC zo dňa 13. decembra 1999 o rámci Spoločenstva pre elektronické podpisy, Smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 2000/31/ES zo dňa 8. júna 2000 o určitých právnych aspektoch služieb infor-

mačnej spoločnosti, najmä elektronického obchodu vo vnútornom trhu a Vzorový návrh zákona o elektronickom podpise, ktorý pripravila Komisia OSN pre medzinárodné obchodné právo (UNCITRAL) na svojom zasadnutí v septembri r. 2000 vo Viedni. Vzorový návrh zákona o elektronickom podpise má pre členské štáty odporúčajúci charakter. Jeho hlavným cieľom bolo najmä zjednodušiť podmienky pre elektronický obchod a zabezpečiť tak zrovnoprávnenie klasického papierového dokumentu s elektronickým dokumentom. Vzorový návrh zákona o elektronickom podpise zaviedol aj pojem elektronický podpis namiesto pôvodného digitálneho podpisu.

Charakteristika zákona o elektronickom podpise

Zákon č. 215/2002 Z.z. o elektronickom podpise a o zmene a doplnení niektorých zákonov je usporiadaný do ôsmich článkov, z ktorých Čl. I. obsahuje 28 paragrafov, čo predstavuje znenie celého zákona o elektronickom podpise; ostatné články sú venované novelizácii existujúcich právnych predpisov v súvislosti so zavedením elektronického podpisu do právneho poriadku Slovenskej republiky.

Predmet zákona je vymedzený v paragrafe 1, podľa ktorého tento zákon upravuje vzťahy, vznikajúce v súvislosti s vyhotovovaním a používaním elektronického podpisu, práva a povinnosti fyzických osôb a právnických osôb pri používaní elektronického podpisu, hodnovernosť a ochranu elektronických dokumentov podpísaných elektronickým podpisom. Pre uzavreté systémy platí, že tento zákon sa použije, ak sa účastníci uzavretého systému nedohodnú inak. Negatívne vymedzenie je v ods. 2, podľa ktorého sa tento zákon nevzťahuje na vyhotovenie a používanie elektronického podpisu pre utajované skutočnosti podľa osobitného zákona, ktorým je Zák. č. 241/2001 Z.z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Vzhľadom na charakter zákona, ktorý možno označiť skôr za technický ako právny, obsahuje v § 2 vymedzenie niektorých pojmov (z oblasti kryptológie, informatiky a informačnej bezpečnosti), ktoré sa zavádzajú do nášho právneho poriadku. Keďže pre viaceré z nich neexistuje zaužívaný slovenský ekvivalent, zákon používa medzinárodnú odbornú terminológiu. Je potrebné upozorniť na niektoré vymedzené pojmy, medzi ktoré treba zaradiť najmä digitálny dokument, elektronický dokument, podpísaný elektronický dokument, súkromný kľúč, verejný kľúč, prostriedok na vyhotovenie elektronického podpisu, akreditovaná certifikačná autorita a ďalšie, ktoré sú súčasťou procesu vytvárania a používania elektronického podpisu. Pri vytváraní pojmového aparátu vychádza zákon zo Smernice 1999/93/EC a návrhu vzorového zákona o elektronickom podpise UNCITRAL-u. Keďže uvedené dokumenty sa snažia pokryť existujúce aj pripravované národné zákony používajúce rozličnú terminológiu, je terminológia týchto dokumentov veľmi všeobecná. Zákon o elektronickom podpise definuje konkrétne riešenia, a preto konkretizuje aj pojmy Smernice a vzorového zákona UNCITRAL-u. Definície pojmov sú v zákone uvedené na dvoch miestach: v osobitnom ustanovení § 2 sú uvedené niektoré pojmy, ktoré pre zdôraznenie významu základných pojmov označujeme ako pomocné pojmy. Definíciám základných/hlavných pojmov sú venované samostatné paragrafy.

Poskytovateľ certifikačných služieb (Certifikačná autorita; Akreditovaná certifikačná autorita

Poskytovateľom certifikačných služieb, ktorý spravuje certifikáty a vykonáva certifikačnú činnosť je certifikačná autorita. Vo vzťahu k elektronickému a zaručenému elektronickému podpisu má nezastupiteľné miesto. Jej hlavnou úlohou je poskytnúť pre rôzne subjekty v oblasti obchodovania, administratívy a ďalších právnych skutočností a konaní bezpečnostné a právne podmienky ako aj záruky realizácie elektronického podpisu. Certifikačná autorita ako poskytovateľ certifikačných služieb je súčasťou technickej a organizačnej infraštruktúry, ktorú vo všeobecnosti nazývame infraštruktúrou verejného kľúča (Public Key Infrastructure - PKI).

Úlohou PKI je umožňovať automatizovanú správu certifikátov verejných kľúčov a tým používanie elektronických podpisov. Vzhľadom na úlohu verejného kľúča - overiť, či bola zachovaná integrita dokumentu, resp. či digitálny podpis pripojený k prijatému elektronickému dokumentu bol vytvorený prostredníctvom súkromného kľúča, tvoriaceho pár s daným verejným kľúčom, na overenie totožnosti podpisovateľa sa bude využívať elektronický dokument, ktorý nazývame certifikát verejného kľúča. Tento certifikát vyhotovuje certifikačná autorita a overuje sa ním totožnosť tej osoby, ktorej bol certifikát vyhotovený. Zároveň sa ním overuje i skutočnosť, že držiteľ certifikátu disponuje súkromným kľúčom, ktorý prislúcha k verejnému kľúču uvedenému v certifikáte. Certifikačná autorita túto skutočnosť potvrdzuje v danom certifikáte svojím elektronickým podpisom. Možno teda povedať, že certifikát je elektronickým podpisom certifikačnej authority.

Akreditovanou certifikačnou autoritou je v zmysle zákona certifikačná autorita, ktorá poskytuje akreditované certifikačné služby podľa tohto zákona ale na poskytovanie týchto služieb má akreditáciu Národného bezpečnostného úradu.

Certifikát verejného kľúča

Zákon o elektronickom podpise podrobne upravuje certifikát verejného kľúča v § 6. Vychádzajúc z daného ustanovenia certifikát je elektronický dokument, ktorým vydavateľ certifikátu potvrdzuje, že verejný kľúč, uvedený v certifikáte, patrí osobe (držiteľ certifikátu), ktorej je vydaný certifikát. Vzhľadom na dôležitosť certifikátu je potrebné uviesť, čo musí certifikát verejného kľúča obsahovať. V prvom rade je potrebné vedieť, že sa skladá z dvoch častí - z tela certifikátu a z elektronického podpisu tela certifikátu.

Telo certifikátu je elektronický dokument, ktorý obsahuje najmä:

- identifikačné údaje vydavateľa certifikátu,
- identifikačné číslo certifikátu,
- identifikačné údaje držiteľa certifikátu,
- dátum a čas začiatku a konca platnosti certifikátu,

¹ Poskytovanie certifikačných služieb je podnikaním v zmysle § 2 Obchodného zákonníka.

- verejný kľúč držiteľa certifikátu,
- identifikáciu algoritmov, pre ktoré je uvedený verejný kľúč určený,
- identifikáciu algoritmov použitých pri vyhotovení elektronického podpisu tela certifikátu.

Tieto údaje umožnia určiť vydavateľa certifikátu a samotný certifikát. Sú dôležité najmä preto, že pri overovaní elektronického podpisu bude potrebné overiť aj platnosť certifikátu verejného kľúča, pomocou ktorého sa elektronický podpis overuje. To znamená, že bude potrebné u vydavateľa daného certifikátu zistiť, či je ešte daný certifikát platný. Rozhodujúcou informáciou, ktorá je uvedená v certifikáte, je verejný kľúč držiteľa certifikátu.

Kontrolnú časť certifikátu tvorí elektronický podpis vydavateľa certifikátu, ktorým vydavateľ certifikátu potvrdzuje platnosť údajov uvedených v informačnej časti certifikátu. Aby bolo možné overiť elektronický podpis vydavateľa certifikátu, je potrebné vedieť, aký algoritmus sa použil na vytvorenie tohto elektronického podpisu. Táto informácia je tiež uvedená v informačnej časti certifikátu. Certifikát môže okrem výslovne uvedených údajov obsahovať aj iné údaje. Najčastejšie sa zvyknú uvádzať atribúty držiteľa certifikátu (napríklad jeho titul, adresa, zamestnanie a pod.)⁸⁶ Elektronický podpis tela certifikátu vyhotovuje vydavateľ certifikátu za použitia súkromného kľúča, ktorý je na to určený. Certifikát, ktorý vydáva certifikačná autorita na verejný kľúč inej certifikačnej autority sa nazýva krížový certifikát. Vydaním krížového certifikátu umožňuje certifikačná autorita overovať elektronické podpisy založené na certifikátoch, ktoré iná certifikačná autorita vydala a podpísala pomocou súkromného kľúča patriaceho k verejnému kľúču, ktorý je uvedený v krížovom certifikáte.

Kvalifikovaný certifikát

Kvalifikovaný certifikát je certifikát fyzickej osoby, certifikát akreditovanej certifikačnej autority, krížový certifikát akreditovanej certifikačnej autority a certifikát úradu. V zmysle ustanovenia § 7 má každý kvalifikovaný certifikát svoje osobitné vymedzenie:

- a) *Kvalifikovaný certifikát fyzickej osoby* je certifikát, ktorý vydala akreditovaná certifikačná autorita fyzickej osobe, je v ňom uvedené, že je kvalifikovaný a má v sebe uvedené obmedzenia na jeho použitie, ak tretia strana také obmedzenia rozlišuje. Telo certifikátu je podpísané zaručeným elektronickým podpisom akreditovanej certifikačnej autority, ktorý bol vyhotovený použitím súkromného kľúča určeného na tento účel.
- b) *Kvalifikovaný certifikát akreditovanej certifikačnej autority* je certifikát, ktorý vydal úrad akreditovanej certifikačnej autority, je v ňom uvedené, že je kvalifikovaný a je v ňom uvedený aj účel, na ktorý je určený. Telo certifikátu je podpísané zaručeným elektronickým podpisom úradu.
- c) *Kvalifikovaný krížový certifikát akreditovanej certifikačnej autority* je krížový certifikát, ktorý vydala akreditovaná certifikačná autorita inej akreditovanej certifikačnej autority a je v ňom uvedené, že ide o kvalifikovaný krížový certifikát. Telo certifiká-

¹ Dôvodová správa k poslaneckému návrhu zákona o elektronickom podpise (ČPT 984-1)

tu je podpísané zaručeným elektronickým podpisom akreditovanej certifikačnej authority.

- d) *Kvalifikovaný certifikát úradu* je certifikát, ktorý spĺňa požiadavky uvedené v zákone, t. j. je v ňom uvedené, že je kvalifikovaný, ako aj účel, na ktorý je určený. Telo certifikátu je podpísané zaručeným elektronickým podpisom úradu a vydal ho úrad na vlastný verejný kľúč úradu.

Správa certifikátov

Pod správou certifikátov rozumieme vydávanie, overovanie platnosti, zrušovanie a archivovanie certifikátov ako aj všetky s tým spojené certifikačné činnosti. Túto správu vykonáva akreditovaná certifikačná autorita. Správa certifikátov ako špecifická skupina certifikačných činností je nevyhnutnou podmienkou pre používanie elektronického podpisu. Správa certifikátov a správa kvalifikovaných certifikátov (certifikátov verejných kľúčov, prislúchajúcich k súkromným kľúčom na vytváranie zaručených elektronických podpisov) si vyžaduje dodržiavanie prísnych bezpečnostných, technických a organizačných podmienok.

Národný bezpečnostný úrad SR

Národný bezpečnostný úrad SR je najvyšším orgánom štátnej správy pre elektronický podpis. Jeho pôsobnosť je vymedzená tak v zákone č. 241/2001 Z.z. podľa ktorého tento zákon upravuje podmienky na ochranu utajovaných skutočností, práva a povinnosti právnických osôb, obcí a fyzických osôb pri tejto ochrane a pôsobnosť ďalších štátnych orgánov vo vzťahu k utajovaným skutočnostiam a zodpovednosť za porušenie povinností ustanovených týmto zákonom, ako aj Zák. č. 215/2002 Z.z. o elektronickom podpise. Národný bezpečnostný úrad SR ako najvyšší orgán štátnej správy pre elektronický podpis plní tieto úlohy:

- vykonáva kontrolu dodržiavania tohto zákona a to v zmysle § 11 zákona o elektronickom podpise
- posudzuje žiadosti certifikačných autorít pôsobiacich na území Slovenskej republiky o akreditáciu,
- udeľuje a odníma certifikačným autoritám akreditáciu a vydáva osvedčenia o akreditácii,
- vydáva kvalifikované certifikáty verejných kľúčov podľa § 7 ods. 3 ním akreditovaným certifikačným autoritám,
- zverejňuje vlastný verejný kľúč podľa § 4 ods. 5 a vydáva kvalifikovaný certifikát svojho vlastného verejného kľúča podľa § 7 ods. 5,
- vydáva kvalifikované certifikáty verejných kľúčov zahraničným certifikačným autoritám podľa § 17 ods. 1 písm. a) a c),
- eviduje certifikačné authority pôsobiace v Slovenskej republike,

- vedie zoznam akreditovaných certifikačných autorít pôsobiacich na území Slovenskej republiky a zoznam certifikačných autorít, ktorým odňal akreditáciu; tento zoznam úrad zverejňuje na voľne prístupnej internetovej stránke,
- zrušuje kvalifikovaný certifikát, ktorý vydal akreditovanej certifikačnej autorite, ak akreditovanej certifikačnej autorite odníme akreditáciu alebo ak táto ukončí svoju činnosť,
- vedie register zahraničných certifikačných autorít, ktorých certifikáty boli úradom uznané na použitie v Slovenskej republike,
- certifikuje produkty pre elektronický podpis, najmä bezpečné zariadenia na vyhotovovanie elektronického podpisu a bezpečné zariadenia na vyhotovovanie časových pečiatok, vydáva odporúčania, štandardy a smernice z oblasti elektronického podpisu,
- plní ďalšie úlohy, ktoré mu vyplývajú z tohto zákona;

Na plnenie svojich úloh môže požiadať o spoluprácu aj iné štátne orgány a ďalšie fyzické osoby a právnické osoby. Požiadavky na správu kvalifikovaných certifikátov akreditovanou certifikačnou autoritou sa vzťahujú aj na úrad.

Osobitnou úlohou, ktorú plní Úrad na základe § 11 zákona o elektronickom podpise je kontrola dodržiavania zákona. Úrad môže kontrolovať certifikačnú autoritu odo dňa, keď úradu oznámila začiatok svojej činnosti. Súčasťou kontroly akreditovanej certifikačnej autority je aj kontrola registračných autorít konajúcich v jej mene.

Uznávanie zahraničných certifikátov

Podmienky pre platnosť cudzích elektronických podpisov na svojom teritóriu si určuje každý štát samostatne. Smernica EÚ dáva v tomto ohľade odporúčania, ktoré zákon o elektronickom podpise zohľadňuje. Pre overenie elektronického podpisu vydaného zahraničnou certifikačnou autoritou je rozhodujúca možnosť overiť platnosť certifikátu príslušného verejného kľúča. To naráža na dva problémy: ako overiť platnosť podpisu zahraničnej certifikačnej autority, ktorá certifikát vydala a ako zistiť, či certifikát nebol medzičasom zrušený. Zahraničná certifikačná autorita má tri možnosti ako hodnoverne poskytnúť svoj verejný kľúč potenciálnym overovateľom elektronických podpisov pomocou certifikátov, ktoré vydala: môže získať akreditáciu Úradu a stať sa akreditovanou certifikačnou autoritou aj pre Slovensko. V tom prípade jej Úrad vydá kvalifikovaný certifikát jej verejného kľúča.

V druhom prípade si s nejakou slovenskou (akreditovanou) certifikačnou autoritou vydajú vzájomne krížové certifikáty svojich verejných kľúčov. To je možné v prípade, keď obe certifikačné autority dosahujú rovnakú bezpečnostnú úroveň poskytovaných certifikačných služieb (napríklad, obe získali akreditáciu podľa porovnateľných akreditačných schém).

Tretia možnosť je založená na medzinárodnej dohode. Ak Slovensko uzavrie s nejakým štátom dohodu o vzájomnom uznávaní certifikátov, Úrad vydá dohodou určeným zahraničným certifikačným autoritám certifikáty ich verejných kľúčov. V druhom a treťom prípade je nevyhnutné zabezpečiť overovateľom elektronických podpisov založených na certifikátoch vydaných zahraničnými certifikačnými autoritami prístup k zoznamom zrušených cer-

tifikátov zahraničných certifikačných autorít; vo vyššie uvedenom prvom prípade (zahraničná certifikačná autorita akreditovaná podľa slovenskej akreditačnej schémy Úradom) je požiadavka dosiahnuteľnosti zoznamov zneplatnených certifikátov nevyhnutnou podmienkou úspešnej akreditácie, a teda je splnená.⁸⁷ Zákon predpokladá, že po vstupe Slovenska do EÚ budú mať certifikáty vydávané v EÚ rovnaké právne účinky ako slovenské certifikáty.

Zodpovednosť akreditovanej certifikačnej autority za škodu

Za škodu spôsobenú porušením povinností zodpovedá akreditovaná certifikačná autorita podľa všeobecných predpisov o náhrade škody⁸⁸). Zodpovednosť za škodu zákon odkazuje na § 420 a 420a Občianskeho zákonníka. Základnými predpokladmi vzniku zodpovednosti za škodu sú porušenie právnej povinnosti, existencia škody, príčinná súvislosť medzi porušením právnej povinnosti a škodou a zavinenie. Pre porušenie právnej povinnosti je potrebná existencia takeého úkonu, ktorý je v rozpore s objektívnym právom. Táto protiprávnosť môže byť len výsledkom činnosti ľudí (fyzických osôb). K porušeniu právnej povinnosti môže dôjsť buď protiprávnym konaním alebo nekonaním, resp. to, čo malo byť vykonané v súlade s právom. Pod pojmom škody treba rozumieť ujmu, ktorá nastala v majetkovej sfére poškodeného a ktorá je objektívne vyjadriteľná v peniazoch ako všeobecným ekvivalentom.

Registračná autorita a registračné služby

Registračná autorita je tým subjektom, ktorý koná v mene certifikačnej autority. Pravidlá pre výkon registračných činností určujú pravidlá pre výkon certifikačných činností príslušnej certifikačnej autority. Certifikačná autorita je oprávnená kontrolovať dodržiavanie týchto pravidiel, pretože voči Úradu zodpovedá aj za „svoje“ registračné autority. Vzťah medzi registračnou a certifikačnou autoritou je upravený zmluvou.

Registračné služby sú zvláštnym druhom certifikačných služieb. Keďže na poskytovanie certifikačných služieb sa nevyžaduje žiadne povolenie, aj registračné služby môže poskytovať každý, kto na to má vytvorené primerané predpoklady (technické, priestorové, bezpečnostné, kvalifikačné, finančné a personálne). Aby bolo možné používať elektronické podpisy, certifikačné autority budú musieť aspoň niektoré certifikačné činnosti vykonávať nepretržite (napríklad zverejňovanie zoznamu zrušených certifikátov). Zákon ukladá certifikačným autoritám povinnosť informovať Národný bezpečnostný úrad o okolnostiach, ktoré im bránia v normálnom výkone certifikačných činností. Úrad môže na základe toho prijať opatrenia, ktoré zabránia zneužitiu najmä zaručených elektronických podpisov napríklad na základe oslabenia bezpečnosti certifikačnej autority. Takýmto opatrením môže byť napríklad zákaz vykonávania niektorých certifikačných činností do doby, kým sa zistené nedostatky spoľahlivo neodstránia. Zákon osobitne upravuje postup pri ukončení činnosti certifikačnej autority. V prípade, ak svoju činnosť končí akreditovaná certifikačná autorita, zákon stanovuje postup umožňujúci držiteľom kvalifikovaných certifikátov spravovaných zanikajúcou certifikačnou autoritou pokračovať v používaní elektronických pod-

⁸⁷ Dôvodová správa k poslaneckému návrhu zákona o elektronickom podpise (ČPT 984-1)

⁸⁸ § 420 a § 420a Občianskeho zákonníka.

pisov tým, že príslušné certifikáty prechádzajú do správy inej akreditovanej certifikačnej autority a v krajnom prípade do správy úradu.

Zákon o elektronickom podpise predstavuje celý komplex otázok, ktoré súvisia s využívaním informačných a komunikačných technológií a informatizáciou našej spoločnosti. Samotná tvorba zákona si vyžadovala zohľadniť nielen technické ale i právne aspekty. Rovnako tak bolo potrebné zaviesť do nášho právneho poriadku nové pojmy, s ktorými sme sa doposiaľ v našom právnom poriadku SR nestretli. Zákon o elektronickom podpise vychádza predovšetkým zo Smernice EÚ 1999/93 EC, čo úzko súvisí s postavením Slovenska ako kandidátskej krajiny pre vstup do Európskej únie. Praktické používanie, resp. realizácia zákona o elektronickom podpise si však vyžadujú prijatie vykonávacích predpisov, ktoré sú skôr technického charakteru a veľmi úzko súvisia s medzinárodnými technickými normami. Možno však konštatovať, že zákon o elektronickom podpise patrí medzi prvé informačno-technologické zákony v celom právnom poriadku SR. Na jeho používanie bude potrebná vôľa ale aj pripravenosť jednotlivých subjektov tak, aby sa elektronický podpis ako právne relevantný ekvivalent vlastnoručného podpisu udomácnil najmä v oblasti elektronického obchodu, ale aj v oblasti štátnej správy a pre zefektívnenie, zjednodušenie a zrýchlenie výkonu administratívy.

⁸⁹ Dôvodová správa k poslaneckému návrhu zákona o elektronickom podpise (ČPT 984-1)

13 OCHRANA OSOBNÝCH ÚDAJOV

Súčasná informačná spoločnosť sa odvíja od pojmu informácia. Už samotný počítač z hľadiska jeho významu poznáme ako stroj na spracovanie informácií. Informácia sa v každodennom živote postupne stala kľúčovým pojmom a zároveň predstavuje aj základný kapitál moderného podnikania. Každá nová informácia sa tak stáva veľmi cenným údajom a preto si vyžaduje aj osobitnú ochranu.

Osobitným druhom informácií v súčasnej informačnej spoločnosti sú osobné údaje. Ich ochrana sa zabezpečuje nielen vnútroštátnymi predpismi ale najmä medzinárodnými dohovormi a predpismi komunitárneho práva Európskej únie. Zhromažďovanie osobných údajov nie je predmetom iba súčasnej informačnej spoločnosti. Už v predchádzajúcich spoločenských zariadeniach sa robilo sčítanie obyvateľstva. Bolo tomu tak aj v období, keď bol Jeruzalem pod vládou Rimanov a robilo sa sčítanie ľudu, takže z toho dôvodu sa všetci obyvatelia museli vrátiť do svojho rodného mesta, aby sa prihlásili a zapísali. Podobne by sme mohli prirovnať obdobie, v ktorom pôsobil francúzsky minister polície Fouché, ktorý zriadil pravdepodobne prvú modernú tajnú policajnú spravodajskú službu. Zhromažďovanie a spracúvanie zoznamov nepohodlných osôb v rôznych obdobiach spoločenského vývoja bez ohľadu na spôsob ich spracúvania bolo celkom prirodzené. Dokonca za vlády Márie Terézie možno hovoriť o prvom sčítaní ľudu v Rakúsko-uhorskej monarchii.

Z pohľadu dnešného spracúvania osobných údajov, t.j. v súčasnej informačnej spoločnosti je potrebné poukázať okrem právom chránených záujmov fyzických osôb aj na niektoré problémy. Práve s existujúcimi problémami a ich riešením nevyhnutne súvisí aj potreba zvyšovania právneho vedomia našich občanov a to najmä v takých oblastiach spoločenského života, ktoré sa nás všetkých bezprostredne dotýkajú.

13.1 OCHRANA OSOBNOSTI

Základná občianskoprávna ochrana osobnosti je predmetom občianskeho práva a to tak prostredníctvom Občianskeho zákonníka, ako aj v celej oblasti občianskeho práva (napr. *lex specialis* autorský zákon), judikatúru súdnictva nevynímajúc.

Systém subjektívnych občianskych práv možno podľa ich predmetu členiť na majetkové práva a osobnostné práva. Ak budeme v členení pokračovať, tak napr. osobnostné práva možno členiť na všeobecné osobnostné právo a osobitné osobnostné právo. Pritom všeobecné osobnostné právo práve kvôli jeho spolupatričnosti voči každému občanovi ako

individualite ale aj z podstaty jeho predmetu, ktorý tvoria hodnoty osobnosti človeka v jeho fyzickej ako aj psychickomorálnej integrite, možno celkom jednoznačne označiť aj za všeobecné aj za osobnostné právo. V rámci tohto práva možno hovoriť o určitom uzatvorenom systéme čiastkových osobnostných práv ako sú napr. právo na telesnú integritu, právo na osobnú slobodu, právo na česť a dôstojnosť, právo na meno, právo na vlastnú podobu, právo na slovné prejavy osobnej povahy, právo na osobné súkromie atď.

Základné práva a slobody občana, zakotvené v Ústave Slovenskej republiky, majú podstatne väčší rozsah aj obsah než všeobecné osobnostné právo, resp. dielčie osobnostné práva občana ako fyzickej osoby, zakotvené v občianskom zákonníku. Preto sú tiež základné práva a slobody občanov, zakotvené v Ústave Slovenskej republiky, konkretizované a podrobne rozpracované a upravené v podstatne širšom zákonodarstve Slovenskej republiky.

V rámci všeobecného osobnostného práva ako jednotného práva existujú určité čiastkové osobnostné práva, medzi ktoré zaraďujeme najmä právo občana na meno, na podobu, právo na vlastnú podobizeň a iné, ktoré vzhľadom na ich spoločenskoprávny význam a úlohu nemajú charakter práv občanov, osobitne zakotvených v ústave (ústavných práv). Ide však o práva, ktorých úpravu vzhľadom na účinné zabezpečenie čo najúplnejšieho rešpektovania osobnosti občana je potrebné zabezpečiť prostriedkami občianskeho práva.

Nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia

Podľa či. 16 Ústavy Slovenskej republiky je nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia zaručená. Toto ustanovenie zabezpečuje telesnú integritu občana pred fyzickými útokmi a to najmä takými, ktoré by mu mohli spôsobiť fyzický ujmu. V zmysle uvedeného ustanovenia možno chápať narušenie telesnej integrity aj pôsobením psychického nátlaku, smerujúceho proti nedotknuteľnosti osoby a jej súkromia. Typickým príkladom takéhoto psychického nátlaku je vydieranie.

Ochrana telesnej integrity sa vzťahuje nielen na občanov Slovenskej republiky, ale na každú osobu a to bez ohľadu na vek, pohlavie, rasu, národnosť, náboženstvo alebo politickú príslušnosť. Keďže nedotknuteľnosť súkromia je ústavne zaručená, súkromie v tomto zmysle a podľa tohto ustanovenia nemožno stotožňovať s obydľím, ktoré je chránené či. 21 Ústavy. Súkromie podľa tohto ustanovenia (či. 16) treba chápať ako súkromie, ktoré bezprostredne nadväzuje na samotnú osobu, t.j. celú intímnu oblasť človeka (sem patria napr. odev, predmety majúce pri sebe, právo rozhodovať o sebe, o svojom sexuálnom živote atď.). Nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia však možno obmedziť v súlade so zákonom (napr. pri zákroku príslušníkov polície - § 18 Zák. č. 171/1993 Z.z. v znení neskorších právnych predpisov), pričom policajti sú oprávnení voči osobám použiť aj donucovacie prostriedky a to v rámci plnenia služobných úloh a plnenie týchto úloh je viazané na splnenie podmienok, uvedených v citovanom zákone.

Zásah do súkromia sa môže uskutočniť rôznymi spôsobmi. Medzi ne môžeme zaradiť napríklad zásahy urobené ústne alebo písomne. Porušením práva na súkromie môžu však byť aj zásahy do práv na ochranu prejavov osobného charakteru ako sú písomnosti, podobizne, obrazové a zvukové záznamy týkajúce sa fyzickej osoby alebo jej prejavov osobného charakteru a to v zmysle § 12 ods. 1 OZ.

Pod prejavmi osobného charakteru a v súlade s týmto ustanovením rozumieme také prejavy alebo ich mechanické zachytenie, ktoré sa týkajú fyzickej osoby, pričom majú slúžiť výlučne len jej osobným potrebám a nie sú určené pre verejnosť.

Akékoľvek útoky, smerujúce proti nedotknuteľnosti osoby a jej telesnej integrity by sme mohli posudzovať ako priestupky⁹⁰, ako trestný čin ublíženia na zdraví⁹¹, vydieranie², prípadne (najmä u policajtov) zneužitie právomoci verejného činiteľa⁹³.

Osobná sloboda občanov

V zmysle čl. 17 ods. 1 a ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky sa osobná sloboda zaručuje, takže nikoho nemožno stíhať alebo pozbaviť slobody inak, ako z dôvodov a spôsobom, ktorý ustanoví zákon a ani nikoho nemožno pozbaviť slobody len pre neschopnosť dodržať zmluvný záväzok. Ako sa uvádza v komentári k Ústave Slovenskej republiky, pod osobnou slobodou rozumieme voľný, ničím neobmedzený pohyb človeka, ktorý sa môže podľa vlastného rozhodnutia zdržiavať na určitom mieste alebo slobodne z tohto miesta odísť. Z právneho hľadiska možno zásah do osobnej slobody posudzovať z niekoľkých hľadísk:

- a) ak ide o akúkoľvek osobu
- b) ak ide o osobu alebo skupinu osôb obvinenú alebo podozrivú zo spáchania trestného činu
- c) ak ide o osobu ktorá má mať ústavnú zdravotnícku starostlivosť.

Pri osobách obvinených alebo podozrivých zo spáchania trestného činu za obmedzenie osobnej slobody možno považovať najmä zadržanie a väzbu. Pod pojmom zadržanie rozumieme trestnoprávny inštitút, ktorým sa pre účely trestnoprávneho konania obmedzuje osobná sloboda osoby, proti ktorej sa vedie trestné stíhanie a má iba krátkodobý charakter. Účelom zadržania je získanie dôkazov ako aj všetkých skutočností, dôležitých pre rozhodnutie o väzbe alebo prepustení na slobodu.

Väzbu možno posudzovať tiež ako trestnoprávne opatrenie, ktorým sa osoba zaisťuje za účelom trestného konania, pričom pri väzbe, v porovnaní so zadržaním, ide o zásah do základných práv a slobôd.

Osobnú slobodu možno obmedziť aj príkazom na zatknutie a to v zmysle § 69 Trestného poriadku, pričom príkaz na zatknutie môže sudca vydať len voči obvinenému. Medzi zaistením a zadržaním niet rozdielov; tu ide iba o rozdielne dôvody z hľadiska práva, t.j. právne dôvody, pričom zaistenie je opatrením v rámci správneho konania a zadržanie je trestnoprávnym procesným úkonom.⁹⁴ V súvislosti so zaistením Ústavný súd SR v jednom z rozhodnutí vyslovil, že v správnom konaní nemôže dôjsť k porušeniu základných práv a

⁹⁰ § 49 zák. č. 372/1990 Zb. o priestupkoch

⁹¹ § 221, § 222, § 223 a § 224 Zák. t, 140/1961 Zb. v znení neskorších právnych predpisov Trestný zákon (ďalej TZ)

⁹² § 235 TZ

⁹³ § 158 TZ

⁹⁴ Bližšie k tomu pozri komentár k Ústave SR

slobôd vyplývajúcich z čl. 17 ods. 2 Ústavy SR, pretože nejde o trestné stíhanie; faktickú možnosť obmedzenia, resp. odňatia slobody zaistením však nerieši.⁹⁵

Osobnú slobodu možno obmedziť aj výkonom ochranného liečenia, pričom súd obmedzí osobnú slobodu občana iba v prípade, ak sa dopustí činu inak trestného a pre nepričetnosť v zmysle § 72 TZ nie je trestne zodpovedný. Z dôvodovej správy k ustanoveniu § 72 TZ vyplýva, že ochranné liečenie sa uloží predovšetkým osobám, ktoré pre nepričetnosť nie sú síce trestne zodpovedné, ale ktorých pobyt na slobode je nebezpečný. Ak súd ukladá ochranné liečenie, vždy musí rozhodnúť aj o spôsobe jeho výkonu (v liečebnom ústave alebo ambulantne).

Ochrana pred neoprávneným zhromažďovaním, zverejňovaním alebo iným zneužívaním údajov o svojej osobe

Podľa čl. 19 ods. 3 má každý právo na ochranu pred neoprávneným zhromažďovaním, zverejňovaním alebo iným zneužívaním údajov o svojej osobe. Tento článok bol prevzatý z Listiny základných práv a slobôd.⁹⁶ Vychádzajúc z judikatúry Ústavného súdu Slovenskej republiky ústavné právo na rešpektovanie súkromného života, vrátane práva na ochranu osobných údajov nemá absolútnu povahu v tom zmysle, že by vylučovalo zásahy orgánov štátu. Na zásah do práva na ochranu osobných údajov majú štátne orgány oprávnenie za predpokladu, že takýto zásah možno považovať za oprávnený a to v zmysle čl. 19 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky. Ako vyplýva z článku 19 ods. 3 pod neoprávneným zhromažďovaním osobných údajov rozumieme konanie štátneho orgánu a samosprávneho orgánu verejnej moci

- ktorý naň nie je zákonom oprávnený,
- konanie síce oprávneného štátneho orgánu a samosprávneho orgánu verejnej moci, ale takým spôsobom, ktorý zákon neupravuje
- konanie orgánu, ktorý na to nie je zákonom oprávnený a zhromažďuje osobné údaje zákonom neupraveným spôsobom.

Za porušenie ústavného práva na ochranu pred iným zneužívaním údajov o svojej osobe nemožno považovať odôvodnenú obavu zo zneužitia osobných údajov. Ako vyplýva z nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 33/1995 z 29. novembra pod č. 9/1995 v ZNaU oprávnenému, t.j. Ústavou Slovenskej republiky predpokladanému zhromažďovaniu osobných údajov uložených v archívoch musí predchádzať splnenie zákonom stanovených podmienok, upravených právnymi predpismi o archívnictve. Všetky práva, ktoré sú späté s ochranou osobnosti a ktoré sú zakotvené v Ústave Slovenskej republiky, sú v našom právnom poriadku chránené prostredníctvom právnych noriem, ktoré patria do rôznych odvetví práva. Ide najmä o normy občianskeho práva, správneho práva, pracovného práva, trestného práva a ďalších právnych odvetví.

⁹³ Rozhodnutie Ústavného súdu SR č. 36/1994

⁹⁶ Čl. 10 Listiny základných práv a slobôd. Zák. č. 23/1991 Zb. Ústavný zákon z 9. januára 1991, ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd

Ochrana osobnosti fyzickej osoby je podrobne upravená normami súkromného práva, predovšetkým občianskeho práva. Z toho vyplýva, že ochrana osobnosti tvorí súčasť celkovej právnej ochrany osobnosti v celom našom právnom poriadku. Právo na ochranu osobnosti fyzickej osoby ako takej je chránené štátom a vyplýva priamo z Ústavy Slovenskej republiky ale aj z ostatných právnych predpisov. Do práva na ochranu osobnosti preto nemožno zasahovať a ani ho nemožno nikomu vziať či obmedziť. Podľa čl. 19 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky občiansky zákonník zakotvuje fyzickej osobe právo na ochranu osobnosti, ktoré smeruje proti štátu (§ 11), v rámci ktorého sa fyzickej osobe poskytujú určité právne prostriedky, ktorými možno realizovať právo na ochranu osobnosti prostredníctvom štátnej donucovacej moci voči tretím osobám (§ 13 a § 16).

Realizácia práva na ochranu osobnosti je však možná len vtedy, keď predtým niekto iný protiprávne zasiahol do sféry osobnosti človeka, čiže keď nerespektoval právo fyzickej osoby späť s jeho osobnosťou.⁹⁷ Prostriedkami občianskeho práva sú upravené a v nadväznosti na uplatnenie rovnosti subjektov občianskoprávných vzťahov sú chránené aj niektoré parciálne ale pritom veľmi dôležité skupiny práv spojených s osobnosťou človeka. Tieto vyplývajú buď priamo z jeho prirodzených daností ako ľudskej bytosti, alebo zo zaradenia ľudí ako členov občianskej spoločnosti.

Tu však treba zdôrazniť, že všeobecná požiadavka, ktorá spočíva v potrebe zabezpečiť slobodný rozvoj osobnosti človeka v spoločnosti, má svoje vyjadrenie vo viacerých právnych odvetviach, občianske právo nevynímajúc. Občianske právo upravuje aj čisto osobné, resp. osobnostné vzťahy. Tieto vznikajú v súvislosti s ochranou určitých aspektov ľudskej osobnosti a ktoré občiansky zákonník upravuje v ustanoveniach § 11 a nasl. Medzi ne patria najmä:

- ochrana telesnej integrity,
- ochrana osobnej slobody,
- ochrana občianskej cti,
- ochrana ľudskej dôstojnosti,
- ochrana podoby,
- ochrana prejavov osobnosti zachytenej na určitom hmotnom substráte (napr. písomnosti), zvukové a obrazové záznamy alebo iné prejavy osobnej povahy
- ochrana mena fyzickej osoby, ako aj názvu právnickej osoby.⁹⁸

Niektoré občianskoprávne vzťahy vznikajú zároveň so vznikom právnej subjektivity fyzickej osoby (občana), t.j. v okamihu jeho narodenia a bez ohľadu na existenciu právnych dôvodov, iné vznikajú až v priebehu ďalšieho vývoja fyzickej osoby (občana) na základe existencie ďalších právnych dôvodov. Pojem „osobnosť občana“ nemá nemenný charakter; obsah tohto pojmu sa vyvíja a mení vzhľadom k priebehu života samotného občana, na ktorého pôsobia prírodné a technické vplyvy ako aj spoločenské podmienky. Práve povaha osobnosti občana, t.j. jeho dynamickosti, premenám a mnohotvárnosti zodpovedá aj obsah

⁹⁷ Komentár k Ústave Slovenskej republiky, s. 101

⁹⁸ § 19b OZ

a rozsah právnej kategórie všeobecného osobnoprávneho vzťahu, subjektívneho všeobecného osobnostného práva absolútnej povahy a teda aj občianskoprávnej ochrany osobnosti občana, ktorá je upravená v § 11 a nasl. Občianskeho zákonníka. Právo na ochranu osobnosti (tzv. osobnostné právo) podľa § 11 Občianskeho zákonníka prináleží každej fyzickej osobe. Subjektom práva tu môže byť iba fyzická osoba, ako to vyplýva z dikcie ustanovenia „fyzická osoba“, i zo samej povahy veci „ochrany svojej osobnosti“. Výpočet jednotlivých zákonom chránených zložiek osobnosti sa tu uvádza príkladmo. Takže popri práve na ochranu života, zdravia, občianskej cti, svojho mena a prejavov osobnej povahy, možno sem zaradiť aj právo na ochranu osobnej slobody, osobného súkromia, svojej podoby, pseudonymu atď. Intímna sféra osobnosti občana je vo svojej podstate chránená, preto do tejto sféry neoprávnene zasahujú aj pravdivé tvrdenia.

Z hľadiska poskytnutia ochrany nie je významné, či neoprávnený zásah bol spôsobený zavinením či nezavinením, alebo vedomým či nevedomým. Nevyžaduje sa ani vyvolanie následkov, stačí, že neoprávnený zásah bol spôsobilý vyvolať ohrozenie alebo narušenie chránených práv osobnosti fyzickej osoby. Za neoprávnený zásah sa nepovažuje kritika, ak je pravdivá a súčasne svojou formou primeraná. Neoprávneným zásahom nie sú ani podnety, upozornenia a sťažnosti urobené primeraným spôsobom, adresované príslušným orgánom. Osobitný prostriedok právnej ochrany poskytujú § 19 a 20 zákona č. 81/1966 Zb. o periodickej tlači a o ostatných hromadných informačných prostriedkoch, v znení neskorších predpisov, tým, že poskytujú právo na opravu proti nepravdivému či pravdu skresľujúcemu údaju, ktorý sa týka cti fyzickej osoby. Zamestnanec sa môže domáhať ochrany na súde v súvislosti s posudkom o jeho pracovnej činnosti alebo v súvislosti s potvrdením o jeho zamestnaní a to v zmysle Zákonníka práce (Zák. č. 311/2001 Z.z.).

Ochrana života, zdravia a telesnej integrity človeka

Medzi najvýznamnejšie hodnoty osobnosti každého človeka ako celku, ktoré občianske právo musí chrániť a zabezpečovať, je život, zdravie, telo a telesná nedotknuteľnosť človeka (občana), t.j. telesná integrita. Ak hovoríme o ľudskom tele, je namieste zdôrazniť, že práve ľudské telo je predmetom občianskoprávnej ochrany a to nielen počas života človeka, ale i po jeho smrti. Práve telesná integrita tvorí „ako fyzický substrát integrálnu súčasť osobnosti človeka ako individuality“.⁹⁹ Problematika práva na telesnú integritu je mimoriadne široká. Pôsobí na to aj neustály rozvoj vedy a techniky. Nie sú to len priame zásahy do telesnej integrity človeka ako napr. povinné očkovanie, liečenie, operácia, transplantácia orgánov, prerušenie tehotenstva, umelé oplodňovanie a pod. ale aj nepriame, medzi ktoré by sme mohli zaradiť napr. ochranu životného prostredia a právo na zdravé životné prostredie.

Ochrana osobnej slobody

Medzi ďalšie hodnoty osobnosti každého človeka ako individuality a ktoré občianske právo musí zabezpečovať a ochraňovať, patrí osobná sloboda občana. Samotný pojem osobnej slobody je tak široký, že by bolo ťažké uviesť všetky jeho prejavy. Priznanie právnej sub-

⁹⁹ Knap, K., Švestka J. Ochrana osobnosti podľa československého občianskeho práva. Panoráma, Praha 1989, s. 106

jektivity by nemalo význam, ak by právny poriadok neposkytoval ochranu osobnej slobode. Popri osobnej slobode občana je potrebné sa osobitne zmieniť aj o rovnosti občanov ako o ďalšej hodnote ich osobnosti. Tieto dve hodnoty sú natoľko zviazané, že nieje možné hovoriť o osobnej slobode človeka bez rovnosti občanov a naopak. Osobnú slobodu v zmysle § 11 OZ je potrebné chápať v širšom zmysle slova a rozumieť pod ňou nielen ochranu fyzickej osobnej slobody (osobnú nedotknuteľnosť) človeka, ochranu slobody pobytu a pohybu, ale aj ochranu pred diskrimináciou a to či z dôvodov pohlavia, rasy, národnosti, náboženstva alebo politického presvedčenia. V súvislosti s osobnou slobodou človeka je potrebné poukázať aj na niektoré prejavy obmedzenia práva na osobnú slobodu. Najčastejšie sa to prejavuje v rámci pracovnoprávneho vzťahu, vo forme zákazov alebo príkazov zamestnávateľa a to na základe pracovného poriadku alebo v rámci pracovnej zmluvy. Takéto príkazy a zákazy niektorí teoretici hodnotia ako porušenie všeobecného osobnostného práva so zameraním na ustanovenie § 11 a nasl. Občianskeho zákonníka.¹⁰⁰

Ochrana mena občana

K významným prostriedkom individualizácie občanov patrí meno, bez ktorého by sa človek nemohol zúčastňovať spoločenského života a to tak z hľadiska práva ako aj vo všeobecnosti, mimo právneho rámca. Samotné meno vytvára predstavu o celkovej, určitej osobnosti občana ako individuality, čím sa stáva dôležitou a nevyhnutnou zložkou celkového občianskoprávneho postavenia človeka. Meno človeka má zároveň niektoré osobitosti najmä z hľadiska rodinného práva a z hľadiska správneho práva, najmä pokiaľ ide o vznik, zmenu vrátane zániku mena. Aj preto je potrebné ochranu mena chápať v širšom zmysle slova, so zameraním tak na ochranu priezviska, ako aj na ochranu mena fyzickej osoby. Pseudonym alebo akékoľvek krycie meno je spravidla chránené prostriedkami autorského práva najmä preto, lebo sa v tejto oblasti najčastejšie používa. Ochrana mena sa pritom zabezpečuje aj predpismi správneho práva a rodinného práva. Podmienky zápisu mena a priezviska do matriky upravujú predpisy o matrikách (Zák. č. 154/1994 Z.z.), užívanie a zmenu mena a priezviska upravuje zákon č. 300/1993 Z.z., zákon o rodine upravuje spôsob určenia priezviska v prípade uzavretia manželstva a spôsob a určenie mena a priezviska detí narodených v manželstve a mimo manželstva.

Ochrana cti a dôstojnosti človeka

K ďalším významným hodnotám osobnosti každého človeka ako individuality patrí česť a dôstojnosť človeka. Tieto hodnoty sú výrazom úcty, uznania, vážnosti, dobrej povesti a ocenenia človeka v rámci spoločnosti a ktoré významné ovplyvňujú jeho postavenie a uplatnenie v spoločnosti.

Ochrana podoby človeka

V rámci zabezpečenia jednotlivých hodnôt osobnosti človeka možno hovoriť o ochrane podoby človeka. Sú to najmä jeho charakteristické rysy, vyjadrené obrazom, fotografiou, kresbou, sochou a pod. a znázorňujú jeho individualizovaný telesný vzhľad, predovšetkým však jeho tvár. V tejto súvislosti možno hovoriť nielen o živom človeku ale aj o zomrelom,

¹⁰⁰ Tamže, s. 201

o jeho posmrtnej maske, fotografii a pod. To platí aj o ochrane hmotne zachytenej podoby človeka, pričom môže ísť nielen o zachytenie slovného prejavu v písomnej forme, ale aj v podobe zvukového záznamu jeho hlasu.

Ochrana osobného súkromia človeka

Jednou z najvýznamnejších hodnôt osobnosti každého človeka je osobné súkromie občana, ktoré možno vyjadriť ako všetky skutočnosti súkromného života človeka, nevyhnutné pre rozvoj osobnosti každého človeka. Práve občianske právo by malo byť takým prostriedkom, aby sám človek mohol podľa vlastného uváženia rozhodovať či vôbec a v akom rozsahu všetky skutočnosti jeho súkromného života sprístupní iným subjektom. A tu má právo ako také nezastupiteľnú úlohu v tom, že musí zabezpečiť, aby človek mal možnosť vzoprieť sa neoprávneným zásahom do jeho súkromného života, do jeho intímnej sféry. Je preto potrebné uviesť, ktoré skutočnosti tvoria mnohostrannú sféru súkromného života človeka. Medzi ne patria predovšetkým:

- všetky skutočnosti rodinného života, akými sú napríklad narodenie dieťaťa, svadba, rozvod, tehotenstvo, choroby, úmrtie, atď.
- všetky skutočnosti intímneho života človeka, najmä jeho citová oblasť.

Ochrana jednotlivých hodnôt človeka prostriedkami občianskeho práva je upravená v občianskom zákonníku, nemá však vyčerpávajúci charakter, ako to vyplýva z ustanovenia § 11 (*fyzická osoba má právo na ochranu svojej osobnosti, najmä života a zdravia, občianskej cti a ľudskej dôstojnosti, ako aj súkromia, svojho mena a prejavov osobnej povahy*), podľa ktorého je výpočet jednotlivých hodnôt v občianskom zákonníku uvedený len príkladmo, čo je zdôraznené formuláciou „najmä“. Ku špecifickej forme ochrany súkromia v súčasnom období patrí aj právo na ochranu osobných údajov. Keďže každá osoba má právo na ochranu svojich údajov, ktoré sa týkajú jeho osoby, resp. jeho súkromia, právo na ochranu osobných údajov zakotvené v čl. 19 Ústavy Slovenskej republiky je treba chápať ako špecifický, t.j. osobitný prípad ochrany práva na súkromie, v ústave zakotvené.

Prostriedky občianskoprávnej ochrany osobnosti fyzických osôb

V našom právnom poriadku poznáme všeobecné a osobitné prostriedky občianskoprávnej ochrany osobnosti fyzických osôb. Ako subjekty všeobecných osobnostných vzťahov prichádzajú do úvahy na strane oprávnených subjektov iba občania v zmysle fyzických osôb.

Pod pojmom fyzická osoba sa v občianskom práve rozumie človek ako ľudská bytosť bez ohľadu na štátnu príslušnosť, pričom subjektom občianskeho práva môžu byť aj cudzí štátni občania, resp. bezdomovci. Účastníkmi občianskoprávných vzťahov sú teda konkrétni nositelia práv a povinností ustanovení normami občianskeho práva. Preto každá osoba, ktorú právo uznáva za osobu v právnom zmysle slova je právnym subjektom a toto uznanie sa viaže na priznanie právnych vlastností, ktorými sú spôsobilosť na práva a povinnosti a spôsobilosť na právne úkony. Spôsobilosťou na právne úkony preto rozumieme spôsobilosť vlastným konaním, ktoré je v súlade s právnymi normami, zakladať, meniť či rušiť právne vzťahy, t.j. zakladať, meniť alebo rušiť subjektívne práva (oprávnenia), resp. právne povinnosti. Ide o spôsobilosť konať s právnym následkom. Takáto spôsobilosť na právne úkony však predpokladá určitý stupeň intelektuálnej a vôľovej vyspelosti konajúcej osoby a

v plnom rozsahu vzniká dosiahnutím plnoletosti. Táto spôsobilosť sa teda viaže len na fyzické osoby. Na strane povinných subjektov sú to buď občania alebo organizácie v zmysle právnických osôb.

Do všeobecných prostriedkov občianskoprávnej ochrany osobnosti fyzických osôb začleňujeme:

1. ochrana dohodou (§ 3 ods. 2 OZ fyzické a právnické osoby, štátne orgány a orgány miestnej samosprávy dbajú na to, aby nedochádzalo k ohrozovaniu a porušovaniu práv z občianskoprávnych vzťahov a aby sa prípadné rozpory medzi účastníkmi od stránili predovšetkým ich dohodou)
2. vlastná ochrana (ochrana svojpomocou) - (§ 6 OZ ak hrozí neoprávnený zásah do práva bezprostredne, môže ten, kto je takto ohrozený, primeraným spôsobom zásah sám odvrátiť).
3. ochrana, ktorú poskytuje orgán verejnej správy (§ 5 ak došlo k zrejmemu zásahu do pokojného stavu, možno sa domáhať ochrany na príslušnom orgáne štátnej správy. Ten môže predbežne zásah zakázať alebo uložiť, aby bol obnovený predošlý stav. Tým nie je dotknuté právo domáhať sa ochrany na súde)
4. súdna ochrana
 - činnosť súdu pred zahájením konania (§ 59 - § 69 Občianskeho súdneho poriadku)
 - predbežné opatrenia
 - určovacia žaloba
 - žaloba na náhradu škody.

Do osobitných prostriedkov občianskoprávnej ochrany osobnosti fyzických osôb začleňujeme zvláštnu, najmä súdnu ochranu, prostredníctvom žalôb:

- žaloba odstraňovacia
- žaloba satisfakčná
- morálna satisfakcia
- finančná satisfakcia ale i ďalšie tak, ako vyplýva z ustanovenia § 13 OZ so zreteľom na použité slovíčko „najmä“.

Tieto prostriedky občianskoprávnej ochrany možno použiť buď samostatne, alebo kumulovane. Vychádzajúc z ustanovenia § 13 OZ má podľa ods. 1 fyzická osoba právo najmä sa domáhať, aby sa upustilo od neoprávnených zásahov do práva na ochranu jeho osobnosti, aby sa odstránili následky týchto zásahov a aby mu bolo dané primerané zadosťučinenie. Pokiaľ by sa nezdalo postačujúce zadosťučinenie podľa ods. 2 najmä preto, že bola v značnej miere znížená dôstojnosť fyzickej osoby alebo jej vážnosť v spoločnosti, má fyzická osoba tiež právo na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch. Výšku náhrady určí v zmysle ods. 2 súd s prihliadnutím na závažnosť vzniknutej ujmy a na okolnosti, za ktorých k porušeniu práva došlo.

Právne prostriedky ochrany osobnosti fyzickej osoby (upustenie od neoprávnených zásahov, odstránenie následkov takých zásahov a primerané zadosťučinenie) sú tu vymenované

príkladmo a nevylučujú sa aj ďalšie. Ich použitie prichádza do úvahy bez ohľadu na zavinenie neoprávneného zásahu, pretože tu prichádza do úvahy objektívna zodpovednosť. Pokiaľ však zásah spočíva v skutkových tvrdeniach, ktoré sa preukážu pravdivými, neprichádza do úvahy občianskoprávna sankcia, pokiaľ nejde o také skutkové tvrdenia, ktoré sú zásahom do sféry osobného súkromia, chránenej právom. Aj pravdivé tvrdenia sú totiž neoprávneným zásahom, ak sa dotýkajú uvedenej sféry. O neoprávnený zásah nepôjde vtedy, keď fyzická osoba so zásahom do svojej osobnosti súhlasila, alebo keď to výslovne umožňuje zákon (napr. § 12 ods. 2 a 3) a pod. Primeranosť zadosťučinenia závisí od okolností, za ktorých došlo k neoprávnenému zásahu a bude spočívať v morálnom plnení napr. v ospravedlnení alebo v odvolaní urážlivých výrokov atď. a to obvykle tam, kde k nim došlo (v pracovnom kolektíve, v dennej tlači a pod.).

Pokiaľ morálne zadosťučinenie nie je postačujúce so zreteľom na zníženu dôstojnosť alebo vážnosť fyzickej osoby v spoločnosti, a to nielen v bežnej, ale v značnej miere, má taká osoba právo na peňažnú satisfakciu. Toto právo na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch má fyzická osoba aj vtedy, keď morálna satisfakcia už nie je aktuálna. Náhrada nemajetkovej ujmy v peniazoch prichádza do úvahy iba od účinnosti zákona č. 87/1990 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa Občiansky zákonník, t. j. od 29. marca 1990. Výšku peňažného zadosťučinenia súd určuje na základe voľnej úvahy, ktorá však na druhej strane nemôže byť svojvoľou. Zákon ustanovuje súdu povinnosť prihliadnuť pritom na dve hľadiská, a to tak na závažnosť vzniknutej ujmy, ako aj na okolnosti, za ktorých k porušeniu práva došlo. Určenie výšky peňažnej satisfakcie má byť s ohľadom na okolnosti konkrétneho prípadu v súlade s požiadavkami spravodlivosti. Povinnosť poskytnúť zadosťučinenie podľa § 13 je osobne spätá s osobou, ktorá sa neoprávneného zásahu do osobnostných práv fyzickej osoby dopustila. Má teda osobný charakter, a preto zaniká smrťou tejto osoby. Na konanie vo veciach ochrany osobnosti sa vzťahuje ustanovenie § 200i Občianskeho súdneho poriadku v znení zákona č. 232/1995 Z. z., a v znení nálezů Ústavného súdu SR uverejneného pod č. 359/1997 Z.z.

Ochrana osobnosti prostredníctvom dohody

V ustanovení § 11 OZ je zakotvené právo fyzickej osoby na ochranu svojej osobnosti. Aj keď ustanovenie § 13 ods. 1 OZ na jednej strane stanovuje právo fyzickej osoby domáhať sa takejto ochrany, na strane druhej neurčuje kogentne formu takéhoto domáhania sa práva. Preto je potrebné vrátiť sa k ustanoveniu § 4 OZ, ktorý stanovuje, že proti tomu, kto právo ohrozí alebo poruší, možno sa domáhať ochrany u orgánu, ktorý je na to povolaný. Ak nie je v zákone ustanovené niečo iné, je týmto orgánom súd. Ďalším orgánom, kde je možné domáhať sa ochrany osobnostného práva je v zmysle Zák. č. 428/2002 Z.z. o ochrane osobných údajů Úrad na ochranu osobných údajů.

Jedným zo spôsobů, ktorý nám náš právny poriadok dovoľuje, je aj ochrana osobnostného práva prostredníctvom dohody. Takáto dohoda môže byť uzatvorená vo forme súdneho zmieru, prípadne formou notárskej zápisnice. Táto možnosť, t.j. ochrana osobnostného práva prostredníctvom dohody vyplýva z § 3 ods. 2 Občianskeho zákonníka, ktorý stanovuje, že „fyzické a právnické osoby, štátne orgány a orgány miestnej samosprávy dbajú na to, aby nedochádzalo k ohrozovaniu a porušovaniu práv z občianskoprávných vzťahů a aby sa prípadné rozpory medzi účastníkmi odstránili predovšetkým ich dohodou. To znamená, že toto ustanovenie umožňuje fyzickej osobe, ktorá bola neoprávnenne ohrozená vo svojom

všeobecnom osobnostnom práve, aby sa domáhala ochrany priamo u tej osoby, ktorá túto nemajetkovú ujmu spôsobila. V tejto súvislosti je potrebné prihliadať aj na ustanovenie § 51 Občianskeho zákonníka, podľa ktorého účastníci môžu uzavrieť i takú dohodu, ktorá nie je osobitne upravená; zmluva však nesmie odporovať obsahu alebo účelu tohto zákona. Z praktického hľadiska pri použití dohody o ochrane osobnosti je potrebné uviesť, že plnenie, poskytnuté na základe takejto dohody je oslobodené od dane z príjmov, pretože § 4 písm. e) Zák. o daniach z príjmov č. 366/1999 Z.z. okrem iného stanovuje prijatie náhrady oprávnenej osoby podľa osobitných predpisov.

Právo na finančnú satisfakciu

Pri uvedenom právnom inštitúte vychádzame z § 11 Občianskeho zákonníka, v ktorom je upravené právo fyzickej osoby na ochranu svojej osobnosti a toto právo sa nepremŕčuje. Právo na finančnú satisfakciu trvá v prípade existencie takého protiprávneho stavu, ktorý občiansky zákonník na priznanie finančnej satisfakcie predpokladá.

Súdna ochrana osobnosti

Konanie vo veci ochrany osobnosti upravuje v § 200i Občiansky súdny poriadok. Na konanie vo veciach ochrany osobnosti podľa § 11 a nasl. Občianskeho zákonníka je príslušný súd, v ktorého obvode má žalobca bydlisko. Súd je povinný vo veciach uvedených v odseku 1 konať o veci samej najneskôr do 30 dní od podania žaloby. Ide po každej stránke o ustanovenie osobitného rázu. Rozsah úpravy tohto procesného ustanovenia upravuje Občiansky zákonník v § 11 a nasl. odsek 1 ustanovuje miestnu príslušnosť okresného súdu tak, že príslušným je ten súd, kde má navrhovateľ bydlisko. Zákonodarcu predpokladá, že v prípade navrhovateľa bude nesporné jeho bydlisko vzhľadom na ním preukázané miesto trvalého zdržiavania sa, resp. miesta kde má úmysel trvale sa zdržiavať.

Medzinárodno-právne aspekty ochrany osobných údajov

Základné princípy ochrany osobných údajov sú zakotvené v Smernici Európskeho parlamentu a Rady č. 95/46/EC a v Dohovore Rady Európy č. 108. Tieto dokumenty sú základom pre členské štáty Európskej únie a asociované krajiny, medzi ktoré patrí aj Slovenská republika. Je preto namieste aj z pohľadu medzinárodných dokumentov venovať pozornosť problematike práva na súkromie, vymedzeniu niektorých právne relevantných pojmov — osobný údaj, spracovanie osobných údajov, informačný systém, subjekty ochrany osobných údajov, cezhraničný tok osobných údajov, inštitút notifikácie a dozorný orgán.

Vzhľadom na rôznorodosť práva v členských štátoch Európskej únie a rovnako tak v asociovaných krajinách vytvárajú sa rôznorodé podmienky spracovania osobných údajov. Keďže so zreteľom na tieto skutočnosti nie je možné vytvoriť absolútne jednotný a pre všetky členské štáty špecifický právny rámec ochrany osobných údajov, takým všeobecne použiteľným prostriedkom ochrany osobných údajov je snaha o zjednotenie a harmonizáciu právnej úpravy ochrany osobných údajov v rámci európskeho priestoru a to prostredníctvom právnych predpisov komunitárneho práva Európskej únie.

V rámci komunitárneho práva legislatíva Európskej únie obsahuje pomerne dostatočné množstvo právnych predpisov, medzi ktoré možno zaradiť smernice, nariadenia, odporúčania a stanoviská, z ktorých vo vzťahu k ochrane osobných údajov sú najmä:

1. Dohovor Rady Európy č. 108 o ochrane jednotlivca pri automatizovanom spracovaní osobných údajov a Dodatky k tomuto dohovoru prijaté Výborom ministrov v Štrasburgu z 15. júna 1999
2. Smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 95/46/EC o ochrane jednotlivcov pri spracovaní osobných údajov a voľnom pohybe týchto údajov z 24. októbra 1995
3. Smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 97/66/EC o spracovaní osobných údajov a ochrany súkromia jednotlivca v telekomunikačnom sektore z 15. decembra 1997
4. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 45/2001 o ochrane fyzických osôb vzhľadom na spracovanie osobných údajov inštitúciami a orgánmi Spoločenstva a vzhľadom na voľný pohyb týchto údajov z 18. decembra 2000
5. Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (či. 8), podpísaný v Ríme dňa 4. 11. 1950
6. Odporúčania Rady Európy k Dohovoru č. 108:
 - pravidlá vytvárania automatizovaných databánk medicínskych údajov R(81)
 - ochrana osobných údajov používaných vo vedeckom výskume a štatistike R(83)
 - ochrana osobných údajov používaných v priamom marketingu R(85)
 - ochrana osobných údajov používaných v sociálnom zabezpečení R(86)
 - pravidlá pre používanie osobných údajov v policajnom sektore R(87)
 - pravidlá pre používanie osobných údajov zamestnávateľom R(89)
 - pravidlá pre používanie osobných údajov pre platobné a s tým súvisiace spojené ďalšie operácie R(90)
 - sprostredkovanie osobných údajov uchovávaných orgánmi a inštitúciami verejnej správy tretím stranám R(91)
 - odporúčania k ochrane osobných údajov v oblasti telekomunikačných služieb so zvláštnym zreteľom na telefonické služby R(95).
7. Usmernenie Európskeho spoločenstva pre Európske parlamenty k ochrane osobnosti pri spracovaní osobných dát a výmene dát č. 95/C 93 z 20. 2. 1995
8. Dohovor o zriadení Európskeho policajného úradu — Europolu, Schengenská implementačná dohoda - Schengenský informačný systém z roku 1995
9. Dohovor o posudzovaní žiadostí o azyl z roku 1990 (Dubinská konvencia

10. Úprava osobných údajov a súkromia v súvislosti s digitálnymi telekomunikačnými sieťami, predovšetkým digitálnymi sieťami integrálnych služieb ISDN a verejnými digitálnymi mobilnými sieťami z roku 1994

Medzi ďalšie pramene, týkajúce sa ochrany osobných údajov možno zaradiť aj medzinárodné konferencie, z ktorých najvýznamnejšie sú najmä:

1. Medzinárodné sympóziu „Sloboda informácií a ochrana osobných údajov v rozšírenej Európskej únii“, ktorá sa konala v Berlíne v dňoch 8.-9. októbra 2001
2. 23. medzinárodná konferencia komisárov pre ochranu osobných údajov v Paríži v dňoch 24. - 26. septembra 2001 (pozvanie Commission Nationale de l'informatique et des Libertés CNIL)
3. Benátky 2000 (Venice Declaration), 29. septembra 2000
4. Honkong 1999
5. Dokument EC Brusel COM(96)487 „Protizákonný a škodlivý obsah v Internete“ (Harmfull and Illegal Content on the Internet)
6. Internet a súkromie Rím 9. mája 1998
7. Deklarácia z medzinárodnej konferencie v Santiago de Compostela, 17. septembra 1998.

Komunitárne právo Európskej únie je systémom nadštátneho práva a má právomoc vytvárať právne normy, ktoré sú *záväzné* nielen pre členské štáty, ale aj pre fyzické osoby a právnické osoby, ktoré sa na území ktoréhokoľvek z členských štátov nachádzajú alebo pôsobia. Ide o tzv. priamu účinnosť z hľadiska osobnej a teritoriálnej pôsobnosti. Súčasťou komunitárneho práva je právo primárne a sekundárne. Jeho normotvorba je založená na *unifikácii* pri vydávaní jednotných noriem, *záväzných* pre všetky členské štáty, spravidla vykonávané prostredníctvom nariadení a *harmonizácii*, t.j. zlad'ovanie vnútroštátnych právnych poriadkov členských štátov, realizovaných prostredníctvom smerníc. Kým záväzné nariadenia sa uvádzajú do praxe priamo, smernice, ktoré majú rovnako záväzný charakter a definujú spoločné ciele, sa ponechávajú na zástupcoch jednotlivých členských štátov, aby ich aplikovali v súlade s cieľmi do svojich právnych poriadkov. Členské štáty sú však viazané termínmi, do ktorých je nevyhnutné stanovené ciele dosiahnuť. Ustanovenia národného práva členských krajín Európskej únie nesmú byť v rozpore tak s primárnymi ako aj sekundárnymi právnymi normami a judikatúrou Súdneho dvora Európskeho spoločenstva a musia byť kompatibilné s komunitárnym právom.

Základné princípy ochrany osobných údajov

(zakotvené v Smernici Európskeho parlamentu a Rady č. 95/46/EC a v Dohovore Rady Európy č. 108)

Smernica vychádza z princípov stanovených v Dohovore č. 108 a na Pokynoch pre spracovanie osobných údajov v automatizovaných informačných systémoch, prijaté dňa 14. decembra 1990. Aby bola dodržaná aspoň minimálna garancia, je potrebné aby legislatíva členských štátov Európskej únie dodržala aspoň desať týchto princípov. Aj preto základné princípy Smernice sledujú v prvom rade ústavné princípy Európskej únie, najmä princíp,

ktorý stanovuje, že Únia ako taká bude rešpektovať základné ľudské práva a základné slobody, ktoré sú garantované Európskym dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Všetky členské štáty Európskej únie zapracovali do svojich zákonodarstiev všeobecné princípy ochrany osobných údajov uvedených v Smernici a v Dohovore a to prostredníctvom všeobecne záväzných právnych predpisov o ochrane jednotlivcov pri spracovávaní osobných údajov, prípadne aj rezortných predpisov (napr. predpisy týkajúce sa štatistických údajov).¹⁰¹ Ochrana jednotlivca je v niektorých krajinách Európskej únie priamo spojená s ústavnými princípmi. Tak je to napríklad vo Francúzsku, kde zákon na ochranu osobných údajov z roku 1978 spája ochranu týchto údajov priamo s ústavným právom rešpektovania ľudskej osobnosti a všeobecnými ústavnými princípmi. Rovnako je tomu tak, v Nemecku, kde najdôležitejšie princípy ochrany osobných údajov sú odvodené priamo z ústavného práva na slobodný rozvoj osobnosti a zo všeobecnej ústavnej požiadavky rešpektovania ľudskej dôstojnosti.

Hoci nie všetky zákony na ochranu osobných údajov v členských štátoch Európskej únie vychádzajú priamo z ústavy alebo ústavných princípov, možno konštatovať, že najzákladnejšie princípy ochrany osobných údajov sa vťahujú na osobné údaje tak v súkromnom ako aj vo verejnom sektore, čo zabezpečuje stabilitu tejto ochrany vo všeobecnosti. Smernica tak zavádza do ochrany jednotlivca stabilný právny rámec s vysokou úrovňou ochrany súkromia jednotlivca ako aj voľný pohyb osobných údajov v rámci Európskej únie.

Keďže Smernica nepredpokladá zavedenie jednotného režimu pre ochranu súkromia jednotlivca a rovnako tak aj pre ochranu osobných údajov v rámci Európskej únie, napriek tomu nepredpisuje členským štátom špecifický systém ochrany osobných údajov, pretože národné zákonodarstva vychádzajú z vlastných vnútroštátnych ústavných, zákonných, administratívnych a súdnych systémov.

Základné princípy ochrany osobných údajov v dokumentoch OSN

(Pokyny pre spracovávanie osobných údajov v automatizovaných informačných systémoch)

1. *Zásada zákonnosti* - osobné údaje nesmú byť získavané alebo spracovávané nejakým alebo nezákonným spôsobom a ani nesmú byť použité pre ciele, ktoré sú v rozpore s cieľmi a princípmi definovanými v Charte OSN.
2. *Zásada správnosti* — Každý, kto spracováva osobné údaje alebo nesie za ne zodpovednosť, má povinnosť pravidelne kontrolovať správnosť a relevanciu spracovávaných údajov, ako aj zabezpečiť ich kompletnosť za účelom minimalizácie možných chýb a udržiavanie údajov v aktuálnej podobe.
3. *Zásada určenia účelu spracovávania údajov* — ešte pred začatím spracovávania musí byť stanovený účel získavania údajov a možnosti ich použitia, ktoré musia byť zá-

¹⁰¹ Smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 95/46/EC o ochrane jednotlivcov pri spracovaní osobných údajov a voľnom pohybe týchto údajov, čl. 23 Preambuly

konné a v prípade, že je tak stanovené, musia byť zverejnené tak, aby s nimi dotknutá osoba mohla byť oboznámená.

4. *Zásada voľného prístupu dotknutých osôb do procesu spracovávania* - každý, kto sa akýmkoľvek spôsobom identifikuje prevádzkovateľovi IS má právo, aby mu bola poskytnutá vo vhodnej forme informácia o tom, či sa v systéme nachádzajú o ňom informácie, a to v primeranom čase a nákladoch. Takáto osoba musí mať možnosť dosiahnuť nápravu v prípade nezákonného alebo nesprávneho postupu.
5. *Zásada nediskriminácie* — okrem prípadov výnimiek, uvedených v osobitnom bode 6 týchto princípov nie je možné spracovávať údaje, ktoré môžu spôsobiť nezákonnú alebo svojvoľnú diskrimináciu, vrátane informácií o rasovom alebo etnickom pôvode, farbe pleti, sexuálnom živote, politických názoroch, náboženskej viere, filozofických a iných názoroch ako aj členstve v organizáciách alebo odboroch.
6. *Výnimky zo zásad vymedzených v bodoch 1 - 5 — od zásad vymedzených v bodoch 1 - 4 sa možno odchýliť len v prípadoch, keď ide o ochranu národnej bezpečnosti, verejného poriadku, verejného zdravia alebo morálky, ako aj práv a slobôd iných, najmä prenasledovaných osôb a to pod podmienkou, že takéto výnimky budú presne špecifikované príslušnými zákonnými alebo podzákonnými normami podľa vnútorného právneho poriadku tak, aby boli presne stanovené obmedzenia a vhodné záruky.*
7. *Zásada bezpečnosti* - osobné údaje spracovávané v počítačovom informačnom systéme musia byť chránené pred ich náhodnou stratou alebo zničením ako aj neoprávneným prístupom, úmyselným zneužitím alebo napadnutím počítačovým vírusom.
8. *Dohľad a sankcie* - každá krajina je povinná určiť inštitúciu, ktorá v súlade s domácim právnym poriadkom bude zodpovedná za vykonávanie dozoru nad dodržiavaním vyššie uvedených princípov. Táto inštitúcia musí poskytovať záruku nestrannosti a nezávislosti na osobách alebo inštitúciách zodpovedných za spracovávanie dát a musí byť technicky na takúto činnosť spôsobilá. V prípade porušenia uvedených princípov je nevyhnutné v právnom poriadku stanoviť príslušné trestnoprávne sankcie a určiť prostriedky nápravy.
9. *Cezhraničný prenos osobných údajov* - k prenosu osobných údajov medzi jednotlivými krajinami môže v neobmedzenom rozsahu a voľne dochádzať za podmienky, že tieto krajiny majú zabezpečenú porovnateľnú úpravu ochrany osobných údajov.
10. *Oblasť použitia* - uvedené princípy a zásady je potrebné uplatňovať predovšetkým pre všetky verejné a súkromné automatizované informačné systémy, ako aj pre účely primeranej ochrany s možnosťou rozšírenia na neautomatizované informačné systémy.

Niektoré základné pojmy Smernice Európskeho parlamentu a Rady č. 95/46/EC

Osobný údaj

Podľa Smernice 95/46/EC Európskeho parlamentu a Rady z 24. 10. 1995 je definícia osobného údajá vymedzená nasledovne: osobný údaj je údaj, ktorý označuje každú informáciu, ktorá sa vzťahuje na určitú alebo určiteľnú fyzickú osobu, ktorú možno určiť priamo či nepriamo:

1. predovšetkým prostredníctvom identifikačného čísla
2. alebo na základe jedného či viacerých faktorov, špecifických
 - pre jej fyzickú,
 - fyziologickú,
 - mentálnu,
 - ekonomickú,
 - kultúrnu alebo sociálnu identitu.

Smernica je jedným zo základných dokumentov, ktoré určujú úpravu ochrany osobných údajov v EÚ a je postavená na princípoch, ktoré boli vymedzené v Pokynoch pre spracovávanie osobných údajov v automatizovaných informačných systémoch, prijatých Valným zhromaždením OSN 14. 12. 1990.

Spracovanie osobných údajov

Spracúvanie osobných údajov upravuje Smernica v čl. 2 písm. b. Ide o akékoľvek spracúvanie, napr. zhromažďovanie, zaznamenávanie, usporadúvanie, uchovávanie, vyhľadávanie, využívanie, sprístupňovanie, rozklad, výmaz alebo zničenie osobných údajov a to tak v automatizovaných ako aj v neautomatizovaných systémoch spracúvania osobných údajov.

Informačný systém

Podľa Smernice pod informačným systémom rozumieme ľubovoľne členený súbor osobných údajov, ktoré sú sprístupnené na základe osobitných kritérií bez ohľadu na formu jeho podstaty, resp. základu.

Subjekty

V zmysle uvedenej Smernice rozoznávame niekoľko povinných subjektov. Sú to najmä:

- prevádzkovateľ - fyzická osoba alebo právnická osoba, t.j. subjekt, ktorý buď sám alebo spolu s ďalšími/inými subjektmi určuje ciele a prostriedky spracúvania osobných údajov;
- sprostredkovateľ — fyzická osoba alebo právnická osoba, t.j. subjekt, ktorý spracúva osobné údaje pre prevádzkovateľa;

- tretia strana - akákoľvek fyzická osoba alebo právnická osoba, verejný orgán alebo inštitúcia, okrem dotknutej osoby, prevádzkovateľa, sprostredkovateľa a osôb oprávnených na základe priameho zmocnenia spracúvať osobné údaje;
- užívateľom - akákoľvek fyzická osoba alebo právnická osoba, verejný orgán alebo inštitúcia, prípadne iný subjekt, ktorému sú údaje sprístupnené. Z toho sú vylúčené inštitúcie, ktoré získavajú alebo smú získavať osobné údaje v rámci určitého (aj zákonného) zisťovania ako sú napr. rôzne štatistické zisťovania.

Cezhraničný tok osobných údajov

Základným princípom pri cezhraničnom toku osobných údajov z hľadiska Smernice je skutočnosť, že takýto prenos osobných údajov je možný, a to aj v neobmedzenom rozsahu, iba v prípade, že prijímajúca (i nečlenská) krajina zabezpečuje adekvátnu ochranu osobných údajov. Táto adekvátnosť sa v jednotlivých prípadoch osobitne posudzuje. Prirodzene, že sú prípustné aj výnimky, resp. špeciálne podmienky a to v prípade uplatnenia alebo obhajoby právneho nároku alebo ide o také skutočnosti, ktoré sú nevyhnutné na ochranu životne dôležitých záujmov dotknutej osoby, teda takej, o ktorej osobné údaje vypovedajú. Je to aj v súlade s článkom XIV. Všeobecného dohovoru o clách a obchode (GATT), ktorý uznáva ochranu osobných údajov ako zákonný dôvod na obmedzenie voľného toku osobných údajov.

Dozorný orgán

Jednou zo súčastí ochrany jednotlivcov pri spracúvaní osobných údajov je existencia dozorných orgánov, ktoré v záujme zabezpečenia ochrany majú postavenie nezávislých orgánov. Je na členskom štáte EÚ, či v rámci svojej právomoci ustanovia jeden alebo niekoľko verejných orgánov, ktoré budú plne zodpovedať za uplatňovanie predpisov, týkajúcich sa ochrany jednotlivcov pri spracúvaní osobných údajov, ktoré prijali, a to v nadväznosti na existujúce nariadenia a smernice. Dozorné orgány v súčinnosti s príslušnými kontrolnými orgánmi sú oprávnené vydávať posudky alebo povolenia na spracovávanie osobných údajov. Povinnosti dozorných orgánov sú upravené v článku 28 Smernice. Tieto obsahujú najmä:

1. právomoc vyšetrovania - právo prístupu k údajom, určovanie vecnej náplne spracovateľských operácií a právo na získanie všetkých informácií nevyhnutných pri výkone dozorných povinností
2. právomoc zasahovať — právo nariadiť rozklad, výmaz, zničenie údajov, zákaz dočasného alebo úplného, t.j. konečného spracovávania, napomenutie alebo vydanie stanoviska pred uskutočnením spracovávania
3. právo účasti na súdnom procese - ak došlo k porušeniu vnútroštátnych predpisov prijatých v nadväznosti na Smernicu.¹⁰²

Dozorné orgány členského štátu môžu konať na základe sťažnosti dotknutých osôb, vyšetrovať alebo asistovať pri vymáhaní práva a to na základe sťažností dotknutých osôb.

¹ Čl. 54 Preambuly Smernice Európskeho parlamentu a Rady č. 95/46/EC

Oznamovanie a registrácia

V časti IX. Smernice je upravená *notifikácia* — *oznamovanie* ako dôležitý inštitút ochrany osobných údajov. Okrem oznamovania sú členské štáty povinné ustanoviť, aby dozorný orgán viedol register spracovateľských operácií. Z toho vyplýva, že dozorný orgán môže mať prehľad o všetkých registrovaných spracovateľských operáciách a ktoré sú zároveň aj predmetom notifikácie - oznamovania.

Sankcie

Sankcie sa na základe prijatej Smernice ukladajú prevádzkovateľom informačných systémov s cieľom zabezpečiť ochranu osobných údajov v prípadoch porušovania právnych noriem, prijatých v súlade s touto Smernicou. Práve uvedená Smernica stanovuje povinnosť členským štátom prijať vhodné opatrenia a uzákoniť sankcie pri porušovaní práv súvisiacich s ochranou osobných údajov.

Zák. č. 428/2002 Z.z. o ochrane osobných údajov

Dňa 1. septembra 2002 v Slovenskej republike nadobudol účinnosť nový zákon o ochrane osobných údajov. Tento zákon nahradil zákon z roku 1998. Významný vplyv na vypracovanie a prijatie nového zákona o ochrane osobných údajov mal okrem iného aj prudký rozvoj informačných technológií, nové poznatky v oblasti biometrických údajov, ako aj ďalšie skutočnosti, ktoré v súčasnosti výrazne ovplyvňujú spracúvanie osobných údajov.

Návrh zákona vychádzal aj z praktických skúseností, ktoré získala Slovenská republika počas účinnosti zákona č. 52/1998 Z.z. o ochrane osobných údajov v informačných systémoch.

Východiskom pre spracovanie návrhu zákona a prijatie zákona o ochrane osobných údajov sú základné princípy ochrany osobných údajov zakotvených v Smernici Európskeho parlamentu a Rady č. 94/46/EC a v Dohovore Rady Európy č. 108. Ochrana osobných údajov a ochrana jednotlivcov sa zdôrazňujú najmä v súčasnom období, keď väčšina technických operácií a kontaktov medzi jednotlivcami, vládny i nevládnymi organizáciami jednotlivých štátov ako aj rôznymi spoločenskými organizáciami sa realizuje prostredníctvom počítačových sietí, t.j. v elektronickom prostredí.

S rozvojom nových informačných technológií a sprístupnením internetu ako aj ďalších počítačových sietí bolo potrebné venovať pozornosť aj cezhraničnému toku osobných údajov. Jeho úpravu prvýkrát zaviedol zákon o ochrane osobných údajov v informačných systémoch z roku 1998.

Definíciu osobného údajá sme do zákona z roku 1998 a 2002 prevzali zo Smernice EU takmer doslovne. Pri porovnaní týchto dvoch zákonov možno vidieť určité rozdiely vo vymedzení pojmov, týkajúcich sa rodného čísla, ktoré v znení z roku 1998 hovorí o *identifikačnom čísle*, kým zákon z roku 2002 už hovorí o *všeobecne použiteľnom identifikátore*. Zákon o ochrane osobných údajov ako *lex specialis* upravuje ochranu osobných údajov v

¹⁰³ Bližšie k tomu pozri Zák. č. 301/1995 Z.z. O rodnom čísle, kde v § 2 ods. 1) je vymedzené rodné číslo ako trvalý identifikačný osobný údaj fyzickej osoby, ktorý zabezpečuje jej jednoznačnosť v informačných systémoch

zmysle ČI. 19 ods. 3 a ČI. 22 Ústavy SR¹⁰⁴, ako aj §§ 11 - 17 Občianskeho zákonníka o ochrane osobnosti, podľa ktorého „fyzická osoba má právo na ochranu svojej osobnosti, najmä života a zdravia, občianskej cti a ľudskej dôstojnosti, ako aj súkromia, svojho mena a prejavov osobnej povahy.“

Ústava SR v čl. 16 ods. 1 ako jedno zo základných ľudských práv a slobôd zaručuje nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia, pričom táto môže byť obmedzená len v prípadoch ustanovených zákonom.

Základná charakteristika zákona o ochrane osobných údajov

Zákon o ochrane osobných údajov má štyri časti:

- I. časť — Základné ustanovenia a vymedzenie pojmov
- II. časť - Práva, povinnosti a zodpovednosť pri spracúvaní osobných údajov
- III. časť - Úrad - postavenie a pôsobnosť Úradu na ochranu osobných údajov
- IV. časť — Spoločné, prechodné a záverečné ustanovenia.

Zrušovacím ustanovením je § 57, podľa ktorého sa zrušuje Zák. č. 52/1998 Z.z. na ochranu osobných údajov a vyhláška štatistického úradu SR č. 155/1998 Z.z. ktorou sa ustanovovali podrobnosti o spôsobe, forme a postupe registrácie IS obsahujúcich osobné údaje. Zákon je účinný od 1. septembra 2002, s výnimkou § 35 ods. 2, ktorý nadobúda účinnosť 1. decembra 2003.

K predmetu zákona a k vymedzeniu niektorých pojmov

Zákon o ochrane osobných údajov upravuje:

- ochranu osobných údajov fyzických osôb pri ich spracúvaní,
- zásady spracúvania osobných údajov,
- bezpečnosť osobných údajov,
- ochranu práv dotknutých osôb,
- cezhraničný tok osobných údajov,
- registráciu a evidenciu informačných systémov,
- zriadenie, postavenie a pôsobnosť Úradu na ochranu osobných údajov.

Zákon sa vzťahuje na každú právnickú osobu a fyzickú osobu, ktorá spracúva osobné údaje resp. určuje účel a prostriedky ich spracúvania. V zmysle § 1, ods. 2 sú to orgány štátnej správy, orgány územnej samosprávy, iné orgány verejnej moci, ako aj ostatné právnické osoby a fyzické osoby, prípadne tie fyzické osoby, ktoré poskytujú osobné údaje na spracúvanie.

¹⁰⁴ Zák. č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších právnych predpisov

Negatívne vymedzenie zákona

Tento zákon sa nevzťahuje na:

1. ochranu osobných údajov, ktoré si fyzická osoba vedie a spracúva výhradne pre svoje osobné potreby alebo potreby napr. vedenia domácností, adresárov svojich známych a príbuzných resp. adresár osôb, ktoré poskytujú rôzne služby na zabezpečenie chodu domácností
2. na informačné systémy, ktoré sú v kompetencii Slovenskej informačnej služby, Policajného zboru SR, Ministerstva obrany SR, Národného bezpečnostného úradu, Národných ústrední Interpolu a Europolu SR sa ustanovenia vymedzené v § 2 ods. f) tohto zákona sa nepoužijú.

Druhá časť zákona, v ktorej sú vymedzené práva, povinnosti a zodpovednosť pri spracúvaní osobných údajov obsahuje zásady spracúvania osobných údajov. Povinnými subjektami v zmysle zákona sú najmä prevádzkovateľ a sprostredkovateľ, t.j. fyzická osoba alebo právnická osoba, ktoré sú oprávnené spracúvať osobné údaje ale len v rozsahu a za podmienok dohodnutých s prevádzkovateľom a to na základe písomnej zmluvy alebo písomného poverenia. V danom prípade sprostredkovateľ vykonáva všetky úlohy, ktoré v konečnom dôsledku smerujú k dosiahnutiu účelu spracúvania osobných údajov v mene prevádzkovateľa. Zákon ukladá prevádzkovateľovi (§5 ods. 3) povinnosť zohľadniť pri výbere sprostredkovateľa jeho kvality s dôrazom na bezpečnosť pri spracúvaní osobných údajov.

Kľúčovým ustanovením zákona je ustanovenie § 6, týkajúce sa účelu spracúvania osobných údajov. Zákon priamo ukladá prevádzkovateľovi povinnosť vymedziť účel spracúvania osobných údajov ešte pred začatím spracúvania takýchto údajov, ak takýto účel nebol ustanovený zákonom. Týmto ustanovením sa zabezpečuje vylúčenie možnosti spracúvania takých osobných údajov, ktoré sú s daným účelom nezlučiteľné. Aj tu platia určité výnimky, ktorými sú napr. spracúvanie osobných údajov z hľadiska historického, vedeckého, resp. štatistického. Z tohto ustanovenia zároveň vyplýva povinnosť prevádzkovateľa vyžadovať od dotknutej osoby len také údaje, ktoré zodpovedajú vymedzenému účelu spracúvania osobných údajov.

V súlade s týmto ustanovením je potrebné upriamiť pozornosť na súhlas dotknutej osoby, upravený v ustanovení § 7. Zákon taxatívne vymedzuje prípady, kedy sa vyžaduje súhlas dotknutej osoby na účely spracúvania, poskytovania, sprístupňovania alebo zverejňovania osobných údajov, pričom udeľovanie takehoto súhlasu je upravené v zmysle tých kritérií, ktoré ustanovuje ČI. 7 Smernice 95/46/EC. Keďže prevádzkovateľovi zo zákona vyplýva zabezpečiť preukázateľnosť súhlasu, je namieste uviesť, čo rozumieme pod preukázateľným súhlasom. Pod preukázateľným súhlasom treba rozumieť: „*najmä audiozáznam vyjadreného súhlasu, videozáznam (videotelefón), súhlas vyjadrený v písomnej forme, ale platný je aj verbálne prezentovaný súhlas dotknutou osobou, ktorá prevádzkovateľovi potvrdí pred kontrolným orgánom, že mu takýto súhlas dala a pod.*” Pokiaľ ide o súhlas dotknutej osoby daný v písomnej forme, zákon odkazuje na použitie elektronického podpisu podľa osobitného zákona, ktorým je zákon o elektronickom podpise.¹⁰⁵ Tuje potrebné po-

¹⁰⁵ Zákon č. 215/2002 Z.z. o elektronickom podpise a o zmene a doplnení niektorých zákonov

znamenat', že podľa zákona o elektronickom podpise iba *zaručený elektronický podpis má účinky vlastnoručného podpisu*.

Dve kategórie osobných údajov

Zákon v zmysle Smernice 95/46/EC rozčlenil osobné údaje do dvoch kvalitatívne odlišných skupín, t.j. také osobné údaje, ktoré sa týkajú určenej alebo určiteľnej fyzickej osoby a osobné údaje označované ako osobitné kategórie osobných údajov, medzi ktoré patria najmä osobné údaje, odhaľujúce rasový alebo etnický pôvod, politické názory, náboženskú vieru alebo svetonázor, členstvo v politických stranách alebo politických hnutiach, členstvo v odborových organizáciách a údaje týkajúce sa zdravia alebo pohlavného života. Takéto osobitné kategórie osobných údajov sa môžu spracovávať iba v situáciách, zákonom taxatívne vymedzených, v prípade ak to ustanovuje osobitný zákon, alebo dotknutá osoba k zhromažďovaniu a spracúvaniu takeéhoto druhu osobných údajov dala osobitný súhlas.

Získavanie osobných údajov

Získavanie osobných údajov oprávnenou osobou má svoje špecifické pravidlá, ktoré sú upravené v ustanovení § 10. V prvom rade ide o preukazovanie totožnosti oprávnených osôb, s uvedením názvu, sídla resp. trvalého pobytu (pri fyzických osobách) prevádzkovateľa alebo sprostredkovateľa, ak koná v mene prevádzkovateľa, vymedzením účelu spracúvania ako aj dobrovoľnosťou resp. povinnosťou dotknutej osoby osobné údaje poskytnúť. Oprávnené osoby oznamujú dotknutým osobám aj možné následky odmietnutia poskytnúť osobné údaje najmä vtedy, ak zákon ustanovuje povinnosť poskytnúť osobné údaje. Správnosť a aktuálnosť osobných údajov zabezpečuje prevádzkovateľ, pričom za správny osobný údaj sa považuje taký osobný údaj, ktorý je v súlade s § 11, t.j. musí ísť o pravdivý osobný údaj. Keďže do informačných systémov možno poskytnúť iba pravdivé osobné údaje, zákon prenáša zodpovednosť za nepravdivosť osobných údajov na toho, kto takéto nepravdivé osobné údaje do informačného systému poskytol.

Ak skončí účel získavania, spracúvania a poskytovania osobných údajov, je prevádzkovateľ zo zákona povinný zabezpečiť likvidáciu takýchto osobných údajov s výnimkami, uvedenými priamo v zákone. Ide najmä o likvidáciu osobných údajov okrem tých, ktoré sú uvedené v § 7, ods. 4 písm. d) *t.j. meno, priezvisko, titul a adresa dotknutej osoby s vylúčením možnosti priradiť k nim ďalšie jej osobné údaje*.

Práve tieto osobné údaje najčastejšie používajú rôzne marketingové firmy, od ktorých občania dostávajú na svoje domáce adresy rôzne zásielky. Tieto údaje však možno spracúvať podľa tohto zákona aj bez súhlasu dotknutej osoby. Takáto dotknutá osoba má však zo zákona nárok vysloviť námietku voči takémuto spracovávaní. V takomto prípade sa občania môžu priamo obrátiť na príslušnú firmu, ktorá vlastní ich osobné údaje a žiadať ich likvidáciu. Firma je potom povinná zlikvidovať tieto údaje a skončiť poštový styk s dotknutou osobou. Ak by opätovne došlo k používaniu osobných údajov zo strany tej istej firmy, občan sa môže obrátiť priamo na Úrad pre ochranu osobných údajov.

Ochrana práv dotknutých osôb

Ochrana práv dotknutých osôb je upravená v ustanoveniach §§ 20 - 22. Ide najmä o ochranu práv dotknutých osôb v rámci spracúvania ich osobných údajov, pričom dotknutá osoba má právo na základe písomnej žiadosti vyžadovať od prevádzkovateľa informácie o stave spracúvania svojich osobných údajov v informačnom systéme, odpis jej osobných údajov, ktoré sú predmetom spracovania ako aj opravu nesprávnych alebo neaktuálnych osobných údajov v priebehu ich spracúvania. Právo dotknutej osoby možno obmedziť iba v prípadoch ustanovených týmto zákonom. Za splnenie opatrení, ktorými sa zabezpečujú práva dotknutej osoby podľa ustanovenia § 20 nesie zodpovednosť prevádzkovateľ. Požiadavky, na ktoré má dotknutá osoba právny nárok zo strany prevádzkovateľa sa nesmú spoplatniť. Tým nie je dotknutá povinnosť zaplatiť úhradu pre situácie, keď osobitný zákon ustanovuje iný režim pre poskytovanie informácií z informačných systémov akými sú napr. výpisy z katastra nehnuteľností, nahliadnutie do matriky a pod. Príjmy, ktoré prevádzkovateľ získava od dotknutých osôb za poskytnutie informácií sa stávajú príjmami prevádzkovateľa.

Prevádzkovateľovi zo zákona vyplýva povinnosť písomne informovať dotknutú osobu na základe jej písomnej žiadosti a to v lehote do 30 dní.

Cezhraničný tok osobných údajov

Osobitnou časťou zákona o ochrane osobných údajov je časť, týkajúca sa cezhraničného toku osobných údajov. V súčasnej informačnej spoločnosti je prenos údajov prostredníctvom počítačových sietí jedným z najjednoduchších ale aj najrýchlejších spôsobov. Podľa tohto zákona *cezhraničným tokom osobných údajov je prenos osobných údajov mimo územia Slovenskej republiky subjektom so sídlom alebo s trvalým pobytom v cudzine alebo ich výmena s týmito subjektami*. Cezhraničnému toku osobných údajov zákon vymedzil ustanovenie § 23. V ňom sú ustanovené povinnosti prevádzkovateľa, kedy sa prenos osobných údajov môže vykonať. Predovšetkým je to za predpokladu, že cieľová krajina zaručuje primeranú úroveň ochrany. Primeranosť úrovne ochrany osobných údajov sa hodnotí na základe všetkých okolností súvisiacich s prenosom. Osobitne sa pritom posudzujú príslušné právne predpisy v cieľovej krajine vo vzťahu k povahe osobných údajov, účel a trvanie ich spracúvania. Na ten účel musia prevádzkovatelia prijať primerané technické a organizačné opatrenia, ktoré zodpovedajú spôsobu spracovania, ako aj spôsobu likvidácie osobných údajov po skončení činnosti takéhoto informačného systému. Ak by cieľová krajina nezaručovala dostatočnú úroveň ochrany, zákon taxatívne vymedzuje podmienky, za ktorých je možné cezhraničný prenos osobných údajov uskutočniť. Ak teda cieľová krajina nezaručuje primeranú úroveň ochrany, možno prenos vykonať pod podmienkou, že

- a) dotknutá osoba dala naň písomný súhlas s vedomím, že cieľová krajina nezaručuje primeranú úroveň ochrany,
- b) je nevyhnutný na plnenie zmluvy medzi dotknutou osobou a prevádzkovateľom alebo na zavedenie predzmluvných opatrení na žiadosť dotknutej osoby,
- c) je nevyhnutný na uzavretie zmluvy alebo plnenie zmluvy, ktorú prevádzkovateľ uzavrel v záujme dotknutej osoby s iným subjektom,

- d) je nevyhnutný na plnenie medzinárodnej zmluvy, ktorou je Slovenská republika viazaná, alebo vyplýva zo zákona z dôvodu dôležitého verejného záujmu alebo pri preukazovaní, uplatňovaní alebo obhajovaní právneho nároku,
- e) je nevyhnutný na ochranu životne dôležitých záujmov dotknutej osoby alebo
- f) sa týka osobných údajov, ktoré sú súčasťou zoznamov, registrov alebo operátov a ktoré sú vedené a verejne prístupné podľa osobitných zákonov alebo sú podľa nich prístupné tým, ktorí preukážu právny nárok pri splnení zákonom ustanovených podmienok na ich sprístupnenie.

V rámci úpravy cezhraničného toku osobných údajov môže prevádzkovateľ poveriť spracúvaním osobných údajov subjekt v cudzine, ktorý ich spracúva v mene prevádzkovateľa; tento je oprávnený spracúvať osobné údaje len v rozsahu a za podmienok dojednaných s prevádzkovateľom v písomnej zmluve. Obsah zmluvy musí byť vypracovaný v súlade so štandardnými zmluvnými podmienkami ustanovenými na prenos osobných údajov subjektom v cudzine, ktoré ich spracúvajú v mene prevádzkovateľa.

Zákon osobitne špecifikuje situáciu, kedy nie je potrebné splniť podmienky ustanovené zákonom. Týka sa to napríklad poskytnutia osobných údajov v rozsahu titul, meno, priezvisko a adresa dotknutej osoby v rámci informačného systému prevádzkovateľa, ak tieto údaje bude spracúvať organizačná zložka prevádzkovateľa alebo jeho nadriadený orgán v cudzine.

Tento zákon sa tiež vzťahuje aj na ochranu osobných údajov, ktoré prichádzajú na územie Slovenskej republiky. V pochybnostiach, či možno vykonať prenos osobných údajov rozhoduje úrad, pričom jeho stanovisko je záväzné.

Registrácia a evidencia informačných systémov

Už zákon z roku 1998 zaviedol povinnosť registrácie a evidencie informačných systémov. Zákon teda upravuje podmienky registrácie, spôsob prihlásenia sa na registráciu ako aj odhlásenie z registrácie. Za prihlásenie informačného systému na registráciu zodpovedá prevádzkovateľ a to ešte pred začatím spracúvania. Registrácii podliehajú tie informačné systémy, v ktorých sa spracúvajú osobitné kategórie osobných údajov, osobné údaje, ktoré sú predmetom cezhraničného toku alebo osobné údaje, ktoré spracúva sprostredkovateľ. Ide o taxatívne určené informačné systémy, ktoré podliehajú registrácii na úrade, pretože sa u nich predpokladá zvýšené riziko nebezpečenstva narušenia práv a slobôd dotknutých osôb.

Registrácii nepodliehajú informačné systémy vtedy, ak obsahujú

- a) osobné údaje týkajúce sa zdravia a všeobecne použiteľný identifikátor tých osôb, ktoré sú s prevádzkovateľom v pracovnom pomere alebo v obdobnom pracovnom vzťahu, a osôb, ktoré sú s prevádzkovateľom v štátno-zamestnaneckom pomere,
- b) osobné údaje o členstve osôb v odborových organizáciách, ktoré sú ich členmi, a ak tieto osobné údaje sa využívajú výlučne pre ich vnútornú potrebu,

- c) osobné údaje o náboženskej viere osôb združených v štátom uznanej cirkvi alebo v náboženskej spoločnosti a ak tieto osobné údaje sa využívajú výlučne pre ich vnútornú potrebu,
- d) osobné údaje o členstve osôb v politických stranách alebo v politických hnutiach, ktoré sú ich členmi, a ak tieto osobné údaje sa využívajú výlučne pre ich vnútornú potrebu,
- e) osobné údaje osôb zúčastnených v konaní pred orgánom štátnej správy, orgánom územnej samosprávy, ako aj pred inými orgánmi verejnej moci a ich spracúvanie sa vykonáva na základe osobitného zákona,
- f) výlučne už zverejnené osobné údaje,
- g) osobné údaje, ktoré slúžia masovokomunikačným prostriedkom výlučne pre ich informačnú činnosť,
- h) osobné údaje na účely preventívnej medicíny, lekárskej diagnostiky, poskytovania liečebnej alebo kúpeľnej starostlivosti a ďalších služieb zdravotnej starostlivosti a ak tieto osobné údaje spracúva zdravotnícke zariadenie,
- i) osobné údaje na účely výchovy alebo vzdelávania alebo vedy a výskumu, ako aj osobné údaje slúžiace na účely štátnej štatistiky a ak prevádzkovateľom je zariadenie, ktorému táto úloha vyplýva zo zákona, alebo
- j) osobné údaje, ktoré sa spracúvajú výlučne na účely identifikácie osôb pri ich jednorazovom vstupe do priestorov prevádzkovateľa.

Registrácii nepodliehajú takéto informačné systémy vtedy, ak obsahujú údaje týkajúce sa zdravia a všeobecne použiteľný identifikátor tých osôb, ktoré sú s prevádzkovateľom v pracovnom pomere alebo v obdobnom pracovnom vzťahu a osôb, ktoré sú s prevádzkovateľom v štátno-zamestnaneckom pomere. Takéto systémy sú vyňaté z registrácie aj v iných krajinách, pretože u nich sa nepredpokladá zvýšené riziko nebezpečenstva ich narušenia.

O informačných systémoch, ktoré nepodliehajú registrácii, prevádzkovateľ vedie evidenciu, a to najneskôr odo dňa začatia spracúvania údajov v týchto informačných systémoch. V zmysle § 32 evidencia, vedená podľa tohto zákona, je verejná. Všetky údaje z evidencie musí prevádzkovateľ sprístupniť komukoľvek, kto o to požiada.

Neoprávnené nakladanie s osobnými údajmi

Vo vzťahu k zákonu č. 428/2002 Z.z. je potrebné poukázať aj na trestnoprávne sankcie za porušovanie ochrany osobných údajov. Ide o ustanovenie § 178 Neoprávnené nakladanie s osobnými údajmi upravené v Zák. č. 140/1961 Zb. Trestný zákon, podľa ktorého „*kto neoprávnene oznámi alebo sprístupní údaje o inom zhromaždené v súvislosti s výkonom verejnej správy, potresce sa odňatím slobody až na jeden rok alebo zákazom činnosti alebo peňažným trestom. Rovnako sa potresce, kto údaje o inom získané v súvislosti s výkonom svojho povolania, zamestnania alebo funkcie neoprávnene oznámi alebo sprístupní, a tým poruší právnym predpisom ustanovenú povinnosť mlčanlivosti.*”

Postavenie a pôsobnosť Úradu na ochranu osobných údajov

Úrad na ochranu osobných údajov je orgánom štátnej správy s celoslovenskou pôsobnosťou so sídlom v Bratislave. Tento vykonáva dozor nad ochranou osobných údajov nezávisle a podieľa sa na ochrane základných práv a slobôd fyzických osôb pri spracúvaní ich osobných údajov. Nezávislosť úradu je základnou požiadavkou, ktorá vyplýva z medzinárodných dokumentov ako aj expertnej misie EÚ, ktorá sa kladie na postavenie orgánu štátneho dozoru, ktorý má vykonávať účinnú a dôslednú ochranu osobných údajov.

Na čele úradu je predseda úradu, ktorého volí a odvoláva Národná rada Slovenskej republiky. Funkčné obdobie predsedu úradu je päť rokov a možno ho zvoliť najviac na dve po sebe nasledujúce obdobia. Za predsedu úradu možno zvoliť občana, ktorý je voliteľný za poslanca do Národnej rady Slovenskej republiky, je bezúhonný, má vysokoškolské vzdelanie, má najmenej 10 rokov odbornej praxe v oblasti informatiky alebo práva a dosiahol vek najmenej 35 rokov. Predseda úradu nemôže byť členom politickej strany ani politického hnutia. Počas výkonu funkcie nesmie predseda úradu podnikat ani vykonávať inú zárobkovú činnosť s výnimkou vedeckej, pedagogickej, publicistickej, literárnej alebo umeleckej činnosti a správy vlastného majetku a majetku svojich maloletých detí. Predseda úradu zodpovedá za svoju činnosť Národnej rade Slovenskej republiky z čoho vyplýva povinnosť najmenej raz za dva roky podať správu národnej rade o stave ochrany osobných údajov v Slovenskej republike. Počas funkčného obdobia i po jeho skončení je predseda úradu povinný zachovávať mlčanlivosť o skutočnostiach týkajúcich sa obsahu osobných údajov, o ktorých sa dozvedel počas výkonu svojej funkcie. Vyplýva to z jeho funkcie, z titulu ktorej je oprávnený oboznamovať sa s utajovanými skutočnosťami podľa osobitného predpisu ako oprávnená osoba s osobitným postavením. Zákon bližšie špecifikuje kritéria, ktoré sa kladú na vymenúvanie a odvolávanie predsedu úradu. Zákonom stanovené dôvody zániku funkcie a taxatívne vymedzené dôvody odvolania predsedu úradu majú zabezpečiť nezávislosť a zabrániť, aby nedochádzalo k zneužitiu inštitútu odvolania, pričom sa museli zohľadniť aj požiadavky vyplývajúce z medzinárodných dokumentov EÚ a požiadavky hodnotiacej expertnej misie EÚ na Slovensku.

Činnosť úradu vymedzená v § 38 sa okrem iného zameriava na prípravu všeobecne záväzných právnych predpisov v oblasti ochrany osobných údajov, v rozsahu svojej pôsobnosti vydáva všeobecne záväzné právne predpisy, vyjadruje sa k návrhom zákonov a k návrhom ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov, v ktorých sa upravuje spracúvanie osobných údajov. Predsedovi úradu zákon ustanovuje oprávnenie podávať podnety na zmenu alebo zrušenie tých všeobecne záväzných právnych predpisov alebo interných predpisov prevádzkovateľov, v ktorých je spracúvanie osobných údajov v rozpore so základnými právami a slobodami osôb v oblasti osobných údajov. Tieto požiadavky vyplývajú priamo z Čl. 28 ods. 2 Smernice 95/46/EC. Z toho vyplýva, že zriadením úradu na ochranu osobných údajov sa zmenili resp. posilnili kompetencie predsedu úradu, čo je v porovnaní s postavením splnomocnenca na ochranu osobných údajov v zmysle zákona z roku 1998 pozitívnym krokom.

Zákon zavádza funkciu podpredsedu úradu, ktorého na návrh predsedu úradu vymenúva a odvoláva vláda SR. Podpredseda úradu najmä zastupuje predsedu úradu v čase jeho neprítomnosti a zároveň plní úlohy, ktorými ho poverí predseda úradu.

Kontrolná činnosť Úradu

Kontrolnú činnosť úradu vykonávajú inšpektori. Činnosť inšpektorov riadi vrchný inšpektor. Inšpektorov vymenúva a odvoláva vláda Slovenskej republiky na návrh predsedu úradu. Za inšpektora možno vymenovať občana, ktorý je voliteľný za poslanca Národnej rady Slovenskej republiky, je bezúhonný, má vysokoškolské vzdelanie a najmenej trojročnú odbornú prax v oblasti informatiky alebo práva a dosiahol vek najmenej 30 rokov. Vrchného inšpektora vymenúva a odvoláva vláda Slovenskej republiky na návrh predsedu úradu z radov inšpektorov, ktorí majú odbornú prax najmenej päť rokov a dosiahli vek najmenej 35 rokov.

Vrchný inšpektor a ostatní inšpektori ako aj predseda úradu a podpredseda úradu sú oprávnení podľa tohto zákona

- a) vstupovať na pozemky, do budov alebo miestností prevádzok a zariadení prevádzkovateľa a sprostredkovateľa,
- b) vyžadovať od prevádzkovateľa, sprostredkovateľa a ich zamestnancov, aby im v určenej lehote poskytli doklady, iné písomnosti, vyjadrenia a informácie, údaje spracúvané na pamäťových médiách vrátane technických nosičov údajov, výpisy a zdrojové kódy programov, ak ich vlastní, a ďalšie materiály potrebné na výkon kontroly, originály alebo kópie a v odôvodnených prípadoch im umožnili odoberať kópie aj mimo priestorov kontrolovanej osoby,
- c) požadovať v primeranej lehote od kontrolovanej osoby úplné a pravdivé ústne a písomné informácie, vyjadrenia a vysvetlenia ku kontrolovaným a súvisiacim skutočnostiam a k zisteným nedostatkom,
- d) vyžadovať súčinnosť kontrolovanej osoby.

Povinnosti kontrolného orgánu sú vymedzené najmä v ustanovení § 39, ods. 2. podľa ktorého kontrolný orgán je povinný okrem iného aj „*písomne potvrdiť kontrolovanej osobe prevzatie kópií dokladov, písomných dokumentov, kópií pamäťových médií a iných materiálov a zabezpečiť ich riadnu ochranu pred stratou, zničením, poškodením a zneužitím*“. To znamená, že kontrolný orgán môže prevziať a odniesť k ďalšiemu kontrolnému zisťovaniu od prevádzkovateľa alebo inej kontrolovanej osoby *iba kópie všetkých dokumentov a relevantných materiálov*. Ak prevádzkovateľ alebo sprostredkovateľ nezabezpečí primerané podmienky na výkon kontroly, úrad im môže uložiť pokutu do výšky 50 000,- Sk. V prípade marenia kontroly môže úrad uložiť poriadkovú pokutu vo výške 500 000,- Sk.

Pri plnení úloh Úradu na ochranu osobných údajov poskytujú súčinnosť všetky povinné subjekty, na ktoré sa zákon vzťahuje, najmä orgány štátnej správy, orgány územnej samosprávy, iné orgány verejnej moci, prevádzkovatelia a sprostredkovatelia.

Ak podľa tohto zákona došlo k závažnému porušeniu práv dotknutých osôb alebo slobôd iných osôb, zákonodarca dáva predsedovi úradu možnosť zverejniť názov, sídlo alebo trvalý pobyt prevádzkovateľa alebo sprostredkovateľa a charakteristiku skutkového stavu porušenia ochrany osobných údajov. Zákonodarca však zabudol v zákone uviesť spôsob a miesto zverejňovania takýchto údajov.

Sankcie a pokuty za porušovanie povinností

Za porušenie povinností, ktoré zákon ustanovuje, možno udeľovať pokuty. Tieto sa udeľujú podľa závažnosti, rozsahu a trvania protiprávneho konania a sú taxatívne vymedzené v ustanovení § 49. Proti rozhodnutiu o uložení pokuty sa môže podať rozklad a to do 15 dní odo dňa doručenia rozhodnutia. O rozklade rozhoduje predseda úradu v zákonom stanovenej lehote do 60 dní odo dňa jeho prijatia.

V rámci prechodných ustanovení majú prevádzkovatelia už fungujúcich informačných systémov povinnosť uviesť ich do súladu s týmto zákonom do šiestich mesiacov odo dňa jeho účinnosti a ak to zákon vyžaduje, prihlásia ich v tejto lehote aj na registráciu. Ak prevádzkovatelia spracúvajú osobné údaje na základe osobitného zákona, ktorý neustanovuje náležitosť podľa § 7 ods. 3, 5, 6 alebo podľa § 9 ods. 1 písm. a), môžu osobné údaje spracúvať v rozsahu nevyhnutnom na dosiahnutie ustanoveného účelu spracúvania bez súhlasu dotknutých osôb do 31. decembra 2003.

Subjekty podľa zákona o ochrane osobných údajov a ich povinnosti

Povinnosti prevádzkovateľa

Prevádzkovateľ zodpovedá za výkon dohľadu nad ochranou osobných údajov spracúvaných podľa tohto zákona. Základnou povinnosťou prevádzkovateľa (ktorý zamestnáva viac ako päť osôb) ešte pred začatím spracúvania osobných údajov, je:

- písomne poveriť zodpovednú osobu (prípadne viac zodpovedných osôb) vykonávať dohľad nad spracúvaním osobných údajov
- toto poverenie zodpovednej osoby musí predchádzať samotnému začatiu spracúvania osobných údajov v informačnom systéme
- zodpovedná osoba vykonáva kontrolu nad spracúvaním osobných údajov a to od najnižšej organizačnej jednotky až po najvyššiu organizačnú jednotku prevádzkovateľa
- takáto zodpovedná osoba by mala mať možnosť vykonávať svoju funkciu nezávisle, čo by jej mal prevádzkovateľ zabezpečiť
- zo zákona nevyplývajú prevádzkovateľovi osobitné podmienky na odborné vzdelanie zodpovednej osoby; postačuje zabezpečenie odborného školenia zo strany prevádzkovateľa.

Výškolenie zodpovednej osoby

V zmysle § 19 ods. 3 zákona odborné školenie zodpovednej osoby alebo viacerých zodpovedných osôb zabezpečí prevádzkovateľ. Rozsah odborného školenia zodpovedá najmä obsahu tohto zákona a úlohám z neho vyplývajúcim, ako aj obsahu medzinárodných zmlúv o ochrane osobných údajov, ktoré boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom. Úrad na ochranu osobných údajov môže od prevádzkovateľa žiadať podanie dôkazu o vykonanom odbornom školení.

Ak by prevádzkovateľ opomenul písomne poveriť zodpovednú osobu alebo zabezpečiť vyškolenie zodpovednej osoby, môže mu byť v zmysle § 49 ods. 4 zákona uložená pokuta a to až do výšky 500 000,- Sk.

Ak prevádzkovateľ písomne poveril zodpovedné osoby v čase účinnosti predchádzajúceho zákona, t.j. zák. č. 52/1998, úrad takéto poverenie akceptuje. Prevádzkovateľ však musí zabezpečiť odborné vyškolenie zodpovednej osoby za podmienok ustanovených v § 19 ods. 3 v súčasnosti platného a účinného zákona.

Povinnosti zodpovednej osoby pred začatím spracúvania osobných údajov

Zodpovedná osoba pred začatím spracúvania osobných údajov:

- vykoná predbežnú kontrolu, či spracúvaním osobných údajov nevznikne nebezpečenstvo porušovania práv a slobôd dotknutých osôb
- posudzuje, či osobné údaje svojím obsahom a rozsahom zodpovedajú účelu spracúvania alebo či je zabezpečená ich zlučiteľnosť s daným účelom
- rozhoduje o tom, či spracúvaním môže byť poverený sprostredkovateľ
- dohliada nad dodržiavaním zmluvných podmienok, na základe ktorých sprostredkovateľ vykonáva spracúvanie osobných údajov pre prevádzkovateľa a zároveň tým vykonáva dohľad aj u sprostredkovateľa
- pripravuje a navrhuje formu súhlasu dotknutých osôb
- určuje, ktoré podmienky v zmysle § 7 a § 9 bude potrebné dodržať pri spracúvaní osobných údajov.

Zodpovedná osoba a bezpečnostný projekt

Zodpovedná osoba:

- odporúča a navrhuje primeranosť technických, organizačných a personálnych opatrení tak, aby zodpovedali spôsobu spracúvania osobných údajov
- rozhoduje o tom, či prevádzkovateľ alebo sprostredkovateľ sú povinní vypracovať bezpečnostný projekt
- ak z daných podmienok vyplýva pre prevádzkovateľa povinnosť vypracovať bezpečnostný projekt v zmysle ustanovení § 15 a § 16 zákona organizuje jeho vypracovanie
- v zmysle § 17 vykonáva poučenie povinných právnických alebo fyzických osôb, ktoré majú alebo budú mať prístup k informačnému systému
- skúma, či v rámci prevádzkovania informačného systému možno realizovať cezhraničný tok osobných údajov
- posudzuje prípadnú registráciu a následné prihlásenie na zaregistrovanie daného informačného systému

- ak daný informačný systém nepodlieha registrácii, zodpovedá za vypracovanie evidného listu a rozhodne o spôsobe sprístupnenia širokej verejnosti podľa ustanovení § 30 a § 32 zákona.

Zodpovedná osoba a dohľad nad manipuláciou s osobnými údajmi

Zodpovedná osoba najmä:

- dohliada nad celým procesom spracúvania osobných údajov a to počnúc získavaním, poskytovaním, sprístupňovaním až po zverejňovanie takýchto údajov
- dohliada nad zabezpečovaním aktuálnosti a likvidácii spracúvaných osobných údajov ak bol naplnený účel spracúvania
- zabezpečuje kontakt s dotknutými osobami a dohliada na dodržiavanie ich zákoných práv
- úradu oznamuje zmeny údajov v informačnom systéme, ak bol prihlásený na registráciu
- odhlasuje informačný systém z registrácie
- písomne upozorňuje prevádzkovateľa na porušovanie ustanovení tohto zákona.

Ak prevádzkovateľ nezamestnáva viac ako päť osôb, všetky uvedené povinnosti zodpovednej osoby sa primerane vzťahujú na prevádzkovateľa, resp. štatutárny orgán prevádzkovateľa.

Získavanie osobných údajov

Oprávnená osoba, ktorá získava osobné údaje v mene prevádzkovateľa alebo sprostredkovateľa sa preukazuje na požiadanie tomu, od koho osobné údaje o dotknutej osobe požaduje (teda takej dotknutej osobe, o ktorej tieto údaje vypovedajú), svoju totožnosť a bez vyzvania mu vopred oznámi a to v zmysle ustanovenia § 10 zákona nasledujúce informácie:

1. názov a sídlo alebo trvalý pobyt prevádzkovateľa; ak v mene prevádzkovateľa koná sprostredkovateľ, aj jeho názov a sídlo alebo trvalý pobyt,
2. účel spracúvania osobných údajov vymedzený prevádzkovateľom alebo ustanovený osobitným zákonom; je vylúčené získavať osobné údaje pod zámienkou iného účelu alebo inej činnosti,
3. dobrovoľnosť alebo povinnosť poskytovať požadované osobné údaje,
4. zákon, ktorý ustanovuje povinnosť poskytnúť požadované osobné údaje a následky odmietnutia poskytnúť osobné údaje,
5. okruh užívateľov, ktorým budú osobné údaje sprístupnené,
6. právnické osoby, fyzické osoby, prípadne subjekty v cudzine, ktorým budú osobné údaje poskytnuté,
7. formu zverejnenia, ak majú byť osobné údaje zverejnené,

8. krajiny cezhraničného toku osobných údajov.

Povinnosť mlčanlivosti povinných osôb

V zmysle § 18 zákona o ochrane osobných údajov sú prevádzkovateľ a sprostredkovateľ povinní zachovávať mlčanlivosť o takýchto údajoch. Ich povinnosť mlčanlivosti trvá aj po ukončení spracovania. Rovnako tak aj každá zodpovedná/oprávnená osoba je povinná zachovávať mlčanlivosť o osobných údajoch, s ktorými príde do styku; tie nesmie využiť ani pre osobnú potrebu a bez súhlasu prevádzkovateľa ich nesmie zverejniť a nikomu poskytnúť ani sprístupniť. Takáto povinnosť mlčanlivosti trvá aj po zániku funkcie zodpovednej/oprávnenej osoby alebo po skončení jej pracovného pomeru alebo obdobného pracovného vzťahu, ako aj štátno-zamestnaneckého pomeru alebo vzťahu. Povinnosť mlčanlivosti platí aj pre iné fyzické osoby, ktoré v rámci svojej činnosti (napr. údržba a servis technických prostriedkov) prídu do styku s osobnými údajmi u prevádzkovateľa alebo sprostredkovateľa. Povinnosť mlčanlivosti povinné subjekty však nemajú najmä vtedy, ak je to podľa osobitného zákona nevyhnutné na plnenie úloh orgánov činných v trestnom konaní; tým nie sú dotknuté ustanovenia osobitných zákonov.

13.2 OCHRANA OSOBNÝCH ÚDAJOV V ĎALŠÍCH PRÁVNÝCH PREDPISOCH SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Problematiku ochrany osobných údajov nemožno koncentrovať iba do jediného zákona. Svedčí o tom aj množstvo ďalších právnych predpisov, ktoré existujú a sú v úzkom vzťahu so zákonom č. 428/2002 Z.z. o ochrane osobných údajov. Urobíme si preto aspoň stručný prehľad tých predpisov, ktoré využívajú a zároveň aj upravujú osobné údaje občanov okrem Zák. č. 428/2002 Z.z. o ochrane osobných údajov. Pre zákonodarcu to znamená určiť a zvážiť, kto môže informácie získavať, aké informácie môže fyzická osoba alebo právnická osoba zhromažďovať a spracúvať a zároveň aj poskytovať takýto druh informácií. Tu sa vrátíme opäť k Ústave Slovenskej republiky. Jedným zo základných politických práv, v Ústave SR zakotvených, je aj právo vyhľadávať a šíriť informácie. Toto právo možno obmedziť zákonom, ak ide o opatrenia v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, bezpečnosť štátu, verejného poriadku, ochranu verejného zdravia a mravnosti. Dôležité je, že na jednej strane má každý právo vyhľadávať a šíriť informácie; na strane druhej rovnako zákonodarca pamätá aj na ochranu informácií. K informačným systémom, ktoré nakladajú s osobnými údajmi a sú založené osobitným zákonom, patria najmä

1. Zák. č. 273/1994 Z.z. o zdravotnom poistení, financovaní zdravotného poistenia, o zriadení Všeobecnej zdravotnej poisťovne a o zriaďovaní rezortných, odvetvových, podnikových a občianskych zdravotných poisťovní v znení neskorších právnych predpisov
2. Zák. č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (Živnostenský zákon) v znení neskorších právnych predpisov

3. Zák. č. 563/1991 Zb. o účtovníctve v znení neskorších právnych predpisov
4. Zák. č. 154/1994 Z.z. o matrikách v znení neskorších právnych predpisov
5. Zák. č. 301/1995 Z.z. o rodnom čísle v znení neskorších právnych predpisov
6. Zák. č. 195/2000 Z.z. o telekomunikáciách (evidencia rozhlasových a televíznych prijímačov)
7. Zák. č. 413/2002 Z.z. o sociálnom zabezpečení
8. Zák. č. 387/1996 Z.z. o zamestnanosti v znení neskorších právnych predpisov
9. Zák. č. 313/2001 Z.z. o verejnej službe v znení neskorších právnych predpisov
10. Zák. č. 312/2001 Z.z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov
11. Zák. č. 46/1989 Zb. o ochrane pred alkoholizmom a inými toxikomániami v znení neskorších právnych predpisov
12. Zák. č. 351/1997 Z.z. Branný zákon v znení neskorších právnych predpisov
13. Zák. č. 564/1991 Zb. o obecnej polícii v znení neskorších právnych predpisov
14. Zák. č. 124/1992 o Vojenskej polícii v znení neskorších právnych predpisov
15. Zák. č. 4/2001 Z.z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže
16. Zák. č. 253/1998 Z.z. o hlásení a evidencii pobytu občanov.

K niektorým zákonom je potrebné uviesť podrobnejší komentár. Týka sa to najmä ustanovenia § 11 Zák. č. 253/1998 Z.z. o hlásení a evidencii pobytu občanov, ktoré obsahuje údaje, v úplnom rozsahu spadajúce pod osobné údaje. Možno konštatovať, že ide o veľmi podrobné údaje o občanoch. Ako z tohoto ustanovenia vyplýva, ohlasovňa v evidencii pobytu občanov vedie tieto údaje:

- a) meno, priezvisko a rodné priezvisko,
- b) dátum a miesto narodenia,
- c) rodné číslo,
- d) národnosť a akademický titul, ak ich občan uvedie,
- e) okres pobytu,
- f) obec pobytu,
- g) časť obce,
- h) ulicu, ak sa obec člení na ulice,
- i) súpisné číslo a orientačné číslo domu, prípadne aj číslo bytu,
- j) druh pobytu,
- k) predchádzajúci trvalý pobyt v rozsahu podľa písmen e) až i),
- 1) dobu prechodného pobytu,

- m) ak ide o občanov cestujúcich do zahraničia na viac ako 90 dní, štát, miesto a predpokladanú dobu pobytu,
- n) ak ide o občanov, ktorí nemajú trvalý pobyt na území Slovenskej republiky, štát a miesto pobytu a údaj o poslednom trvalom pobyte.

Na doplnenie prehľadu právnych predpisov o evidencii osobných údajov o občanoch je potrebné uviesť aj tie právne predpisy, ktoré obsahujú majetkové pomery občanov a nachádzajú sa v evidencii podľa príslušných zákonov:

1. Zák. č. 162/1995 Z.z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon)
2. Zák. č. 389/1990 Zb. o dani z príjmov obyvateľstva
3. evidencia motorových vozidiel
4. územné finančné orgány
5. peňažné ústavy (Zákon o bankách)
6. evidencia cenných papierov v Stredisku cenných papierov (napr. RM-Systém)
7. zdravotnícka evidencia
8. evidencia o výhrach Sazky a iných lotérií
9. evidencia študentov stredných a vysokých škôl v ubytovacích zariadeniach (študentských domovoch), kde pri uchádzaní sa o ubytovanie sa uvádzajú aj údaje o majetkových pomeroch rodičov
10. ďalšie informačné systémy, spracúvajúce celý rad osobných údajov občanov.

Medzi základné prvky, ktoré sú určené k definovaniu a identifikácii občana patria:

- a) rodné číslo - jeho gestorom je Štatistický úrad SR - príslušné právne predpisy sú: Zák. č. 540/2001 Z.z. o štátnej štatistike, Zák. č. 154/1994 Z.z. o matrikách, Zák. č. 301/1995 Z.z. o rodnom čísle;
- b) meno občana - gestorom sú matriky - príslušné a súvisiace právne predpisy sú najmä: Zák. č. 154/1994 Z.z. o matrikách, Zák. č. 300/1993 Z.z. o mene a priezvisku;
- c) priezvisko občana - gestorom sú matriky - príslušné a súvisiace právne predpisy sú najmä: Zák. č. 154/1994 Z.z. o matrikách, Zák. č. 300/1993 Z.z. o mene a priezvisku; Zák. č. 162/1993 Z.z. o občianskych preukazoch;
- d) rodinný stav — gestorom sú matriky a súdy - príslušné a súvisiace právne predpisy sú najmä: Zák. č. 154/1994 Z.z. o matrikách, Zák. č. 300/1993 Z.z. o mene a priezvisku; Zák. č. 162/1993 Z.z. o občianskych preukazoch;
- e) kjednoznačnej identifikácii fyzických osôb - podnikateľov slúži identifikačné číslo IČO. Je to kód, ktorým je možné jednoznačne identifikovať právnické osoby a ich organizačné zložky a rovnako tak fyzické osoby vykonávajúce podnikateľskú alebo inú zárobkovú činnosť. Gestorom IČO sú registrové súdy, živnostenské úrady a orgány štátnej štatistiky - príslušné a súvisiace právne predpisy sú najmä: Zák. č.

455/1991 Zb. v znení neskorších právnych predpisov (živnostenský zákon), Zák. č. 540/2001 Z.z. o štátnej štatistike;

V podmienkach Slovenskej republiky možno za jednoznačný prvok, identifikujúci každého občana, považovať jeho rodné číslo.

Podľa ustanovenia § 3 ods. 1 Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky vytvára a spravuje register na zabezpečenie tvorby, určovania, pridelovania, preukazovania, overovania a zmeny rodných čísel.

Tento register vedie v elektronickej forme. V ňom sa zaznamenávajú rodné čísla.

Register obsahuje tieto údaje:

- a) rodné číslo,
- b) meno,
- c) rodné priezvisko,
- d) priezvisko,
- e) dátum narodenia,
- f) miesto narodenia,
- g) pohlavie,
- h) štátnu príslušnosť,
- i) dátum pridelenia rodného čísla.

Rodné čísla určuje ministerstvo. Určením rodných čísel sa rozumie vyhotovenie súboru rodných čísel. Určené rodné čísla Ministerstvo vnútra SR oznamuje pracoviskám obvodných úradov poverených vedením matrik (matričným úradom).

Z prehľadu právnych predpisov je zrejmé, že ochrana osobných údajov sa nekoncentruje iba na samotný zákon 428/2002 Z.z., ale je upravená v celom spektre právnych predpisov. Už z toho vyplýva dôležitosť takejto ochrany a nevyhnutnosť zvyšovať právne vedomie občanov

13.3 K NIEKTORÝM (VYBRANÝM) USTANOVENIAM ZÁKONA O OCHRANE OSOBNÝCH ÚDAJOV

V súvislosti s ochranou osobných údajov je potrebné poukázať na niektoré bežné a pritom každodenné situácie pri návštevách rôznych inštitúcií, keď vás na vrátnici zastavia a žiadajú od Vás aby ste sa preukázali dokladom, prípadne aby ste sa zapísali a uviedli tam niektoré vaše osobné údaje:

a) identifikácia osoby pri jednorazovom vstupe do priestorov prevádzkovateľa

V zmysle § 10 ods. 4 zákona prevádzkovateľ, ktorý získava osobné údaje na účely identifikácie fyzickej osoby pri jej jednorazovom vstupe do jeho priestorov, je oprávnený od nej požadovať:

- meno,
- priezvisko,
- titul
- číslo občianskeho preukazu alebo číslo služobného preukazu, prípadne číslo cestovného dokladu,
- štátnu príslušnosť
- preukázanie pravdivosti poskytnutých osobných údajov predkladaným dokladom.
- ak sa však fyzická osoba preukáže podľa osobitného zákona (napr. zákon o SIS) je prevádzkovateľ oprávnený od nej požadovať len evidenčné číslo služobného preukazu.

V danom prípade ide o informačný systém prevádzkovateľa, spracúvaný najčastejšie manuálne (neautomatizovaným spôsobom), nevynímajúc však ani automatizované spracúvanie, obsahujúci osobné údaje osoby, ktorá jednorazovo vstupuje do priestorov prevádzkovateľa a prevádzkovateľ je oprávnený vyžadovať tieto údaje len na účely jej identifikácie. Takéto informačné systémy nepodliehajú registrácii a netreba o nich viesť ani evidenciu.

b) monitorovanie verejne prístupných priestorov

Podľa § 10 ods. 7 zákona možno monitorovať priestor prístupný verejnosti a to pomocou videozáznamu alebo audiozáznamu. Takéto monitorovanie je možné uskutočniť len na účely verejného poriadku a bezpečnosti, odhaľovania kriminality alebo narušenia bezpečnosti štátu, a to len vtedy, ak priestor je zreteľne označený ako monitorovaný. Vyhotovený záznam možno využiť len na účely trestného konania alebo konania o priestupkoch, ak osobitný zákon neustanovuje inak. Ak vyhotovený záznam podľa tohto ustanovenia nie je využitý na účely trestného konania alebo konania o priestupkoch, potom ten, kto ho vyhotovil, musí ho zlikvidovať najneskôr v lehote siedmich dní odo dňa nasledujúceho po dni, v ktorom bol záznam vyhotovený, ak osobitný zákon neustanovuje inak.

c) kopírovanie dokladov obsahujúcich osobné údaje

Zákon prvýkrát používa pojmy, ktoré odrážajú využívanie zariadení, akými sú napr. skenery. Podľa ustanovenia § 10 ods. 6 zákona je možné získavať osobné údaje nevyhnutné na dosiahnutie účelu spracúvania kopírovaním, skenovaním alebo iným zaznamenávaním úradných dokladov na nosič informácií. Možno to urobiť za zákonom stanovených podmienok a to len vtedy, ak s tým dotknutá osoba *písomne* súhlasí alebo ak to osobitný zákon výslovne umožňuje bez súhlasu dotknutej osoby (napr. zákon o štátnej službe colníkov). Takýto súhlas (dotknutej osoby) si prevádzkovateľ ani sprostredkovateľ nesmú vynucovať.

Pritom je potrebné upozorniť, že pokiaľ sa osobné údaje takýmto spôsobom získavajú, prevádzkovateľ, resp. v jeho mene sprostredkovateľ musia dodržiavať ustanovenie § 6 ods. 1 a 3 zákona, podľa ktorého sú oprávnení kopírovať len tie osobné údaje dotknutej osoby, ktoré sú nevyhnutné na dosiahnutie účelu spracúvania.

d) získavanie osobných údajov pri marketingových službách

Prevádzkovatelia, ktorých predmetom činnosti je priamy marketing, vedú zoznam poskytnutých osobných údajov iba v rozsahu:

- meno,
- priezvisko,
- titul
- adresa dotknutej osoby
- dátum ich poskytnutia, prípadne dátum, od ktorého platí zákaz ich ďalšieho poskytovania
- názov právnickej osoby alebo fyzickej osoby, ktorej boli uvedené osobné údaje poskytnuté.

Zoznam v rovnakom rozsahu vedú aj právnické osoby a fyzické osoby, ktorým boli tieto osobné údaje poskytnuté.

e) poskytovanie rodného čísla

Zákon č. 301/1995 o rodnom čísle definuje pojem rodné číslo v ustanovení § 2 podľa ktorého „rodné číslo je trvalý identifikačný osobný údaj fyzickej osoby, ktorý zabezpečuje jej jednoznačnosť v informačných systémoch. Rodné číslo sa tvorí z dátumu narodenia osoby a z koncovky, ktorá je rozlišujúcim znakom osôb narodených v tom istom kalendárnom dni.“

Prvé dvojčíslenie rodného čísla vyjadruje posledné dve číslice roku narodenia osoby, druhé dvojčíslenie vyjadruje číselné označenie mesiaca narodenia osoby (u žien zvýšené o 50), tretie dvojčíslenie vyjadruje číselné označenie dňa narodenia osoby v danom kalendárnom mesiaci. Rodné číslo pridelené osobe narodenej do 31. decembra 1953 je deväťmiestne s trojmiestnou koncovkou.

Niektoré inštitúcie, ktoré používajú rodné číslo obyvateľov na ich identifikáciu, napr. zdravotné poisťovne a pod. často nerešpektujú ustanovenie § 2 ods. 4 zákona o rodnom čísle a k trojmiestnej koncovke automaticky priradujú nulu, čo nekorešponduje s originálnym rodným číslom, ktoré má osoba, narodená do roku 1953, zapísané vo svojich dokladoch, t.j. v rodnom liste, občianskom preukaze a pod.

f) používanie osobných údajov v rámci pracovno-právnych vzťahov

Pokiaľ ide o osobné údaje, ktoré napríklad vyžaduje zamestnávateľ od občana pri uzatvorení pracovnej zmluvy a nástupe do zamestnania, je potrebné vedieť ako a akým spôsobom zamestnávateľ s takýmito údajmi nakladá. Často ide o také osobné údaje zamestnanca, jeho

manželky a detí, ktoré je zamestnávateľ povinný o svojich zamestnancoch poskytovať na základe jednotlivých zákonov z oblasti pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia (napr. zdravotné, nemocenské, dôchodkové a úrazové poistenie). Zrejme aj v tejto oblasti bude potrebné zosúladiť zákon na ochranu osobných údajov s mnohými existujúcimi právnymi predpismi práve z oblasti pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia, ale i právne predpisy z oblasti daní, majetkových práv a mnohých ďalších oblastí spoločenského života.

POUŽITÁ LITERATÚRA

MONOGRAFIE

- [I] GREGUŠOVÁ, D.: Počítačové právo. Inštitút ďalšieho vzdelávania. A.G.A., Brno 2002.
- [2] GREGUŠOVÁ, D.: Počítačový program a právo. Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie 1999.
- [3] CHOVANCOVA, J.: Liberalizmus verzus komunitarizmus. Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie 2003.
- [4] LAZÁR, J. a kol.: Základy občianskeho práva hmotného. IURA EDITION, spol. s r.o. Bratislava, 2000.
- [5] OTTOVÁ, E.: Teória práva. Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie 2004.
- [6] PRUSÁK, J.: Teória práva. Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie 1999.
- [7] SMEJKAL, V. a kol.: Právo informačných a telekomunikačných systémů, C.H.Beck, Praha 2001.
- [8] SUCHOŽA, J. a kol.: Obchodný zákonník a súvisiace predpisy. Komentár. EUROUNION, Bratislava 1997.
- [9] ŠVIDROŇ, J.: Pojem, predmet a systém práva duševného vlastníctva. Duševné vlastníctvo v procese transformácie právneho systému. Dies Lubi Iurisprudentiae. No. 4. VO PF UK, Bratislava 1997.
- [10] ŠVIDROŇ, J.: Základy práva duševného vlastníctva. JUGA, Bratislava 2000
- [II] TELEC, L.: Tvůrčí práva duševního vlastnictví. Masarykova univerzita, Brno. Nakladatelství Doplněk, Brno 1994.
- [12] VOJČÍK, P.: Právo priemyselného vlastníctva. IURA EDITION. Bratislava 1998.

ČASOPISY

- [13] GREGUŠOVÁ, D. - OLEJÁR, D.: Zákon o elektronickom podpise. EPP č. 14/2002, s. 5-32. Zák. č. 215/2002 Z.z. o elektronickom podpise s komentárom.
- [14] GREGUŠOVÁ, D. - CHLIPALA, M.: Licenčná zmluva v novom autorskom zákone. Justičná revue, 56, 2004, č. 12, s. 1352-1362.

- [15] GREGUŠOVÁ, D. - SUSKO, B.: Elektronický obchod a jeho právna úprava v Slovenskej republike (zákon NR SR č. 22/2004 Z.z. o elektronickom obchode). Justičná revue, 56, 2004, č. 11, s. 1226 - 1240.
- [16] DULAK, A.: E-zmluvy. Elektronický obchod a elektronický podpis v právnom prostredí Slovenskej republiky. Zborník príspevkov. Bratislava 2001, s. 28-37.
- [17] Zák. č. 618/2003 Z.z. o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom (autorský zákon)
- [18] Občiansky zákonník č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov
- [19] Obchodný zákonník č. 513/1991 Zb. v znení neskorších predpisov
- [20] Trestný zákon č. 140/1961 Zb. v znení neskorších predpisov
- [21] Zák. č. 22/2004 Z.z. o elektronickom obchode
- [22] Zák. č. 215/2002 Z.z. o elektronickom podpise
- [23] Zák. č. 428/2002 Z.z. o ochrane osobných údajov

MEDZINÁRODNÉ DOHOVORY

- [24] Bernský dohovor o ochrane literárnych a umeleckých diel, parížske revízne znenie z roku 1971, uverejnený pod č. 133/1980 Zb. [25] Parížsky dohovor na ochranu priemyselného vlastníctva, štokholmské revízne znenie z roku 1967, uverejnený pod č. 64/1975 Zb. [26] Ženevský dohovor o ochrane výrobcov zvukových záznamov pred nedovoleným rozmnožovaním ich zvukových záznamov, Ženeva 1971, uverejnený pod č. 32/1985 Zb.
- [27] Dohoda o obchodných aspektoch práv duševného vlastníctva. Marrákeš 1994 (TRIPs).